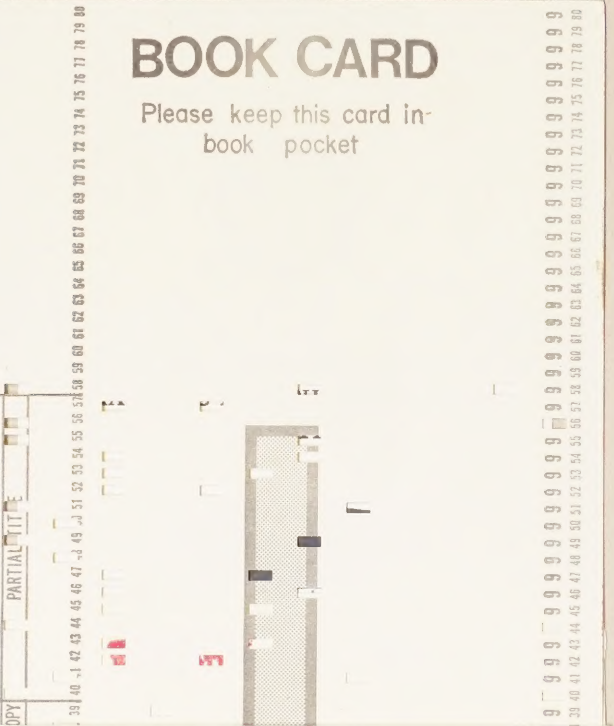
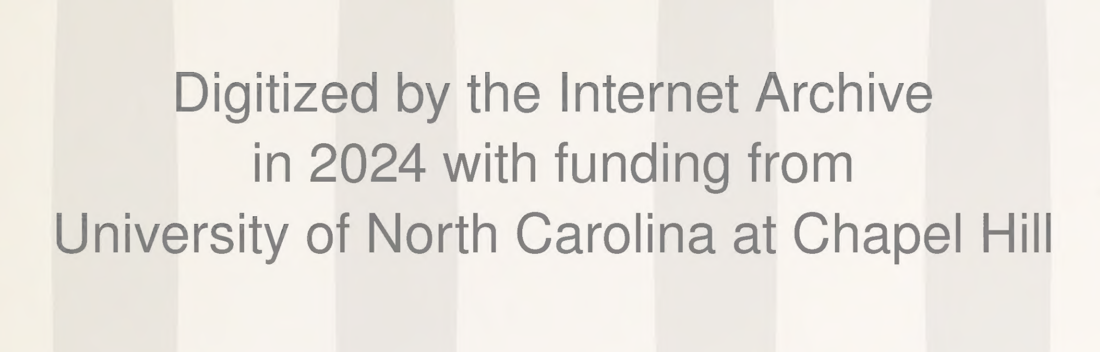

UNIVERSITY OF NORTH CAROLINA
BOOK CARD
Please keep this card in book pocket
PARTIAL TITLE

LUX
LIBERTAS

CATALUNYA CAROLÍNGIA

II

ELS DIPLOMES CAROLINGIS A CATALUNYA

INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS

MEMÒRIES DE LA SECCIÓ HISTÒRICO-ARQUEOLÒGICA. II

CATALUNYA CAROLÍNGIA

VOLUM II

ELS DIPLOMES CAROLINGIS A CATALUNYA

PER

RAMON D'ABADAL I DE VINYALS

MEMBRE DE L'INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS

PRIMERA PART

PUBLICAT A DESPESES DE LA

INSTITUCIÓ PATXOT

BARCELONA

1926-1950

Publicat per acord de l'INSTITUT,
pres en sessió del 9 d'abril de 1920

INTRODUCCIÓ

CONTINGUT DELS PRECEPTES

Fent abstracció de les notícies que ens proporcionen les fonts narratives, dedicades en general als esdeveniments bèl·lics i rarament als polítics, i que no s'estenen gaire més enllà del regnat de Carles el Calb, els preceptes carolingis, junt amb els escassos capitulars legals, són l'exponent històric més palpable de la dominació que els reis francs sostingueren durant doscents anys sobre el país català; el més palpable i, durante més d'un segle, gairebé l'únic.

Aquesta dominació fou establerta, com és sabut, substituint l'antiga dominació musulmana: per la força de les armes, unes vegades; per la sublevació dels indígenes i subsegüent lliurament voluntari, d'altres. Pipí el Breu, fins al Pirineu, i Carlemany, a la Catalunya vella, establiren sobre les regions novament dominades el sistema político-administratiu imperant aleshores en el regne franc, del qual entraren a formar part. El país era dividit en comtats, calcats en general sobre les antigues divisions de tradició visigòtica, i el govern de cada comtat era confiat a un comte, nomenat en els primers temps lliurement pel rei, el qual representava, investit de totes les funcions de govern: polítiques, militars, administratives i judicials. El dret públic era el general del regne; el dret privat, obeint el principi de la personalitat, venia determinat per la condició nacional de l'individu; en el nostre cas seguia la Llei visigòtica.

Es segur que fou respectada la propietat particular existent; però totes les terres dels dominadors musulmans fugitius, les abandonades i ermes, que en el trasbals de les lluites foren extensíssimes, passaren a formar part del patrimoni del rei franc. Aquest, o bé les féu explotar directament a cura d'uns procuradors anomenats víl·lics, dels quals no conec cap cas a la nostra terra, o bé les inclogué en la massa general dels béns anomenats fiscals, que en cada comtat administrava el respectiu comte. D'una part

— sembla el terç — dels productes d'aquesta administració i de la dels drets fiscals existents, així com de les multes i composicions judicials, vivia el comte, que no tingué mai sou directe, i els subalterns, vescomtes i vicaris.

Aquesta exposició esquemàtica — feta així en gràcia a la claredat — de la qual resultaria una construcció estatal senzillíssima — de súbdits lliures lligats al rei per un deure general de fidelitat i administrats per uns comtes dintre les corresponents demarcacions geogràfiques —, si bé és certa en línia general, comportava en la pràctica, àdhuc legal, un seguit d'excepcions que venien incubant-se de temps llunyans, les quals anaren perpetuant-se en l'època merovíngia i que havien d'augmentar extraordinàriament a través de la dinastia carolíngia fins a desembocar en l'intrincat món feudal del segle XI.

A Catalunya, com que amb el traspàs de domini — del musulmà al carolingi — foren esborrats al màxim els precedents, pot dir-se que l'esquema que hem presentat fou aproximadament el punt de partida originari d'organització en els moments inicials del regiment carolingi. I les excepcions anaren brotant durant aquest regiment en forma palpable, unes d'elles mitjançant capitulars especials, i la majoria, gràcies als privilegis o preceptes que els reis carolingis acordaren amb prodigalitat a particulars o a institucions del país. D'ací l'interès especial que té per a nosaltres la publicació conjunta d'aquests preceptes; ells ens donen l'inici del camí pel qual havia d'anar disgregant-se, en evolució cada vegada més complicada, la sobirania sobre el país i els seus habitants. Com que les excepcions de les quals parlem consistiren bàsicament a anar, d'una part, repartint el frondós patrimoni reial, i, de l'altra part, sostraient terres i drets a l'administració comtal, portant-los a un lligam directe a la persona del rei, el dia que l'autoritat d'aquest quedà esborrada, cosa que de fet esdevingué amb la desaparició de la dinastia carolíngia, els béns i drets sobirans eren ja fraccionats innumerablement, i els comtes, que bàsicament havien d'heretar-los, es trobaren que se'ls havia escapat de les mans una porció considerable del patrimoni i de la sobirania reial. Estàvem abocats de ple en aquell intrincat món feudal al qual fèiem referència. En pocs països pot seguir-se aquesta evolució, transcendental en el curs de la història, com en el nostre. I és gràcies als preceptes carolingis conservats, repetim, que ens és possible en bona part de fer-ho.

I anem a la presentació d'aquelles excepcions. Bàsicament són de tres menes: la immunitat, el règim dels hispans, la cessió de drets fiscals.

La immunitat. — «S'entén per immunitat», diu amb gran precisió el professor Halphen,[a] «un privilegi mitjançant el qual un domini és sostret a l'acció dels agents ordinaris del rei, o, per parlar amb la llengua del temps, declarat exempt, immune, de llur intervenció i lligat directament a l'autoritat central, davant la qual el propietari és des d'aleshores responsable en persona de la major part dels serveis administratius i judicials dels quals els comtes i llurs agents són encarregats normalment en els altres llocs».

Els preceptes usen sovint fórmules que caracteritzen molt bé la institució: així, per exemple, un precepte de Carles el Calb per al monestir d'Amer, de l'any 844 (Amer II), que s'ha conservat original, diu: «sub nostro mundeburdo atque defensione integerrime contra omnium inquietudines hominum constituentes, praecipimus atque jubemus ut nullus judex publicus vel quislibet ex judiciaria potestate in ecclesias aut loca vel agros seu reliquas possessiones sepedicti monasterii et cellularum sibi subjectarum, ad causas judiciario more audiendas, vel freda exigenda, vel paratas faciendas, aut ullas redibitiones aut fidejussores tollendos, vel illorum homines distringendos, aut inlicitas occasiones requirendas, ingredi audeat nec ea quae supra memorata sunt exigere praesumat»; aquesta fórmula, amb més o menys variants explicatives, és la correntment usada fins tot el temps de Carles el Calb i en confirmacions posteriors. El comte, doncs, ni cap altre autoritat, no pot entrar en el territori de la immunitat, ni per jutjar, ni per posar multes, ni per prendre allotjaments, ni per reclamar fidejussors ni prestacions, ni per llevar homes, ni per exigir impostos; totes aquestes funcions queden delegades pel rei a l'immunista, al propietari del domini privilegiat; els habitants d'aquest domini prestaran a l'immunista els obsequis i serveis tal com «ad comites nostros facere consueverunt, tam Spani quam ceteri» (Girona VI).

Més tard es troben noves fórmules: així el rei Odó, al monestir de Fontclara, en 889, diu: «Et constituimus ut nullus comes, judex aut quislibet reipublicae exactor neque in theloneis, neque in pascuariis, neque de homi-

a) Halphen, *Charlemagne et l'empire carolingien*, Paris 1947, pàg. 194.

nibus illorum circumquaque commanentibus, nec in nulla redibitione neque exactione, aliquam vim vel occasionem inferre praesumat, nec in mallis, neque in ullis locis illis litem inferat» (Fontclara I). O bé, de Carles el Ximple, a Sant Joan de les Abadesses, en 899: «Et ne quislibet auferendi ex eis aliquid habeat potestatem, sub nostro quoque mundeburde et praetextu nostrae dominationis esse constituimus atque jubemus et praefatam abbatissam ac sanctaemoniales sibi subditas suarumque res. Et exclusa omni judiciaria potestate, volumus et praecipimus ut nullus in rebus earum potestatem habeat fidejussores tollere aut aliquem distringere neque paratam aut mansionaticum accipere. Nolumus preterea ut ab istis vel ab eorum hominibus aliquid telonei, id est pontaticus, aut rotaticus, cespitaticus, pulveraticus, pascuaticus aut salaticus, vel aliquid exhibitionis exigatur» (Sant Joan de les Abadesses I). Més endavant, encara, fent-se més senzilles, a Ripoll, en 938: «Et nullus comes, pontifex, judex publicus, in praedictis rebus habeat potestatem causas distringendi nec orationes exercendi, nec homines illorum aliquis distringat, nec per homicidium, nec per incendium vel raptum, nec per aliquod negotium» (Ripoll I).

Encara hi sol haver més; en el temps que la institució penetra i es generalitza a Catalunya —principis del segle IX—, l'immunista es beneficia directament del producte dels impostos, multes, censos i prestacions, en lloc de transmetre'ls al fisc reial; en algun cas és dit taxativament pel precepte: «et quicquid exinde fiscus sperare poterat totum nos pro aeterna remuneratione eidem ecclesiae concedimus ut in alimonia pauperum et stipendia servorum Dei ibidem Deo famulantium proficiat in augmentum» (Albanyà I, Elna IV).

I, cosa més important, s'allibera amb la seva gent del sevei militar, que en opinió d'Halphen, era la càrrega més dura que pesava en aquell temps sobre els súbdits del regne. Teòricament l'immunista havia de conduir directament els seus homes a l'exèrcit, en lloc d'ésser llevats pel comte, però en les concessions d'immunitat a les nostres catedrals i monestirs no se sol posar cap altra contrapartida al privilegi que l'obligació de pregar pel rei i els seus i per l'estabilitat del regne. Doncs bé; per un inventari que es dreçà en 817 dels monestirs reials sabem que aquests podien classificar-se en tres menes: els que venien obligats a fer certs presents i a fornir soldats; els que solament havien de fer presents; aquells dels quals sols es demanaven oracions. Tots els monestirs de la Septimània que s'inventarien

pertanyen al tercer grup.[b] Vol dir que quedaven exempts del servei militar. I els monestirs catalans immunitzats per precepte seguiren la mateixa sort. No és tan clar per als immunistes particulars, perquè encara que d'un precepte (Particular XXIX) es dedueixi que el comte ni cap administrador públic no pot exigir-li guaites, no se'n segueix forçosament que no hagi de prestar-les, per més que és probable que sigui així.

La immunitat es concedeix a les institucions eclesiàstiques, catedrals i monestirs, i a particulars, i sovint va acompanyada de liberalitats i dotacions que el rei fa amb béns del seu patrimoni.

La Catalunya carolíngia comprengué cinc diòcesis amb les corresponents catedrals : Elna, Urgell, Girona, Barcelona i Vic. Totes elles obtingueren preceptes que en part han estat conservats. Elna rebé la immunitat, en 836, de Lluís el Piadós (Elna II). Girona l'havia obtinguda, en 834, del mateix emperador (Girona II). Barcelona la rebé de Carles el Calb, per un precepte perdut (Barcelona I) i li és confirmada en 878 pel rei Lluís el Tartamut (Barcelona II). Els casos d'Urgell i de Vic són més complicats, però no és dubtós que també fruïren del mateix privilegi.

I passem als monestirs. Els monestirs antics i importants de Catalunya que coneixem, anteriors a l'any 1000, foren tots fundats en l'època carolíngia. Potser una excepció fou el de Sant Cerní de Tabernoles, vora Urgell, que podria ésser una fundació visigòtica sobreviscuda a través de la dominació aràbiga, amb penes i treballs; però precisament d'aquest no s'ha conservat cap precepte. És possible que una falsificació posterior atribuïda a Carlemany fos filla d'una tradició d'haver existit un original perdut degut a aquest rei, però no en tenia cap prova certa.

Un grup important dels altres monestirs fou fundat dintre el primer terç del segle IX, en els regnats de Carlemany i de Lluís el Piadós; generalment sobre terres ermes i abandonades, concedides bé pel rei, bé per autorització comtal. Els preceptes que reberen tenien en general el doble fi de confirmar-ne el patrimoni i d'atribuir-los sobre d'ell la immunitat; solia afegir-s'hi el dret de lliure elecció de l'abat, que representa una nova concessió reial en renunciar al nomenament de l'immunista que a França solia fer el rei. Pertanyen a aquest grup els monestirs d'Arles (precepte d'im-

b) *Histoire de Languedoc*, I, pàgs. 946-947.

munitat de 820, Arles II), Sant Climent de Reglella (en 844, Sant Climent de Reglella I), Sant Genís les Fonts (en 819, Sant Genís les Fonts I), i Sureda (en 823, Sureda I) al Rosselló; Eixalada (en 871, Cuixà I), després traslladat a Cuixà, en el Conflent; Sant Salvador de la Vedella (en 835, Sant Salvador de la Vedella I), en el Berguedà; Santa Grata (en 823, Santa Grata I), en el Pallars; Albanyà (en 844, Albanyà I), Les Escaules (en 814-40, Les Escaules I) i Banyoles (en 822, Banyoles I), en el comtat de Besalú; Amer (en 829-30, Amer I), en el comtat de Girona.[c)]

Un segon grup pot destriar-se, format pels monestirs nascuts durant el darrer terç del segle IX, iniciativa d'abats animosos, sovint també repobladors de terres ermes, i que en alguns casos, com Ripoll i Sant Joan de les Abadesses, obren sota l'alta i directa protecció dels comtes del país. Sant Joan recapta la immunitat en 899 (Sant Joan de les Abadesses I); Ripoll no ho fa fins el 938 (Ripoll I). Com que són de patronat comtal, no en tenien molta pressa. Els d'iniciativa particular s'afanyen més a assegurar-se, ho fan arran de la fundació; així Edifred recapta el precepte en 881 per a la seva fundació de Santa Cecília d'Elins, en el comtat d'Urgell (Santa Cecília d'Elins I); Rimila en 866 per Sant Julià del Munt, en el de Besalú (Sant Julià del Munt I); Saborell en 889 per Fontclara, en el comtat de Girona (Fontclara I). En canvi, Ricimir en 871, per les seves cel·les de Sant Aniol d'Aguges i de Sant Llorenç del Munt, en el comtat de Besalú, sols obté la confirmació dels béns, sense que el precepte faci cap al·lusió a la immunitat (Sant Aniol d'Aguges I). I Sant Pau del Camp, a Barcelona, que seria fundat en trencar el segle, s'acontenta amb la protecció del seu patró, el comte Wifred Borrell, sense que tinguem notícia que sol·licités precepte reial.

Cap a mitjans del segle X són fundats una altra sèrie de monestirs:

c) És possible que el monestir de Sant Cugat del Vallès pertangués a aquest grup; però la història d'aquest monestir durant el segle IX és desconeguda. Sembla clar que rebé un precepte de Carles el Calb, en 875-877 (Sant Cugat I), però n'ignorem el contingut; el monestir és lliurat a la Seu de Barcelona en 878 (Barcelona II) per precepte a primers del segle X torna a actuar independent. De fet rebé la immunitat per precepte del rei Lluís en 838 (Sant Cugat II).

No ens ocupem ací d'uns monestirs de Pallars d'aquest temps, Alaó, Lavaix, Gerri, que també reberen preceptes; no eren preceptes reials, sinó dels comtes de Tolosa. És una altra qüestió, al marge de la que ara ens ocupa, i que, si Déu vol, tractarem en el volum III d'aquesta *Catalunya carolíngia*.

uns de patronat comtal, uns altres d'iniciativa particular. El comte Sunyer, de Barcelona, amb la seva muller Riquilda, amparen les fundacions de Santa Cecília de Montserrat i de Sant Pere de les Puel·les; tots dos reberen preceptes, però sembla que sols confirmen els béns, «nemine inquietante» (Santa Cecília de Montserrat I, en 951; el de Sant Pere de les Puel·les és perdut). El comte Wifred de Besalú funda el de Camprodon, i aquest sí que recapta la immunitat (Camprodon I, en 952). Igualment ho fan els de Sant Pere de Rodes, fundat per Tassi (Sant Pere de Rodes I, en 944), i l'abat Sunyer per Sant Feliu de Guíxols i Sant Pol de Mar, en 968 (Sant Feliu de Guíxols I).[d] És l'última tanda de preceptes d'immunitat per als monestirs catalans;[e] mentrestant començava a aflorar una nova potència origen d'exempcions: el papat;[f] el monestir de Sant Benet de Bages ja cercaria al seu redós la seva protecció jurídica.

Com pot veure's, la immunitat monasterial es converteix en regla general; quan Lluís el Piadós la concedeix a Santa Grata i a Sureda, en 823, pot dir «sicut cetera monasteria infra Septimania» (Santa Grata I i Sureda I); i Carles el Calb, en 866, que l'acorda a Sant Julià del Munt «sicut et alia regni nostri monasteria» (Sant Julià del Munt I).

En canvi són rares les concessions d'immunitat conegudes pels particulars; en la nostra sèrie de quaranta-dos preceptes, sols tres d'ells hi fan referència. El Particular XXIX, atorgat pel rei Odó en 889 al prevere Wifred i germans, després de confirmar-los els béns que tenen en el comtat de Besalú per aprisions de llur avi, per compres i per extirpacions, i de fer-los donació d'unes terres fiscals, els concedeix sobre el conjunt les «excu-

d) Aquest precepte és l'únic del rei Lotari per a monestirs catalans que creï una situació jurídica; els altres que donà, a Cuixà, Sant Genís les Fonts, Ripoll, Rodes, Sant Cugat del Vallès, no eren més que confirmacions. És interessant la forma de concedir la immunitat que se separa radicalment de les fórmules reportades ací sobre per temps anteriors. El precepte declara els monestirs «ad nullum principem nisi ad solum regem Francie respicientes» i concedeix que «nullum umquam censum vel debitum de aliqua rerum suarum possessione alicui persolvant, sed libere omnia sua nostra regali absolutione possideant et nulli umquam alterius nisi solum regali subdita sint potestati»; l'infractor «ut reus majestatis temeritatis suae poenas exinde persolvat» (Sant Feliu de Guíxols i Sant Pol de Mar I).

e) Del monestir de Sant Quirze de Culera, si bé sembla que rebé algun precepte, en sabem tan poca cosa, que l'hem exclòs de la relació.

f) Vegeu Kehr, *El papat i el Principat de Catalunya*, «Estudis Universitaris Catalans», XII-XV (Barcelona, 1927-1930).

bias seu telonea vel pascuario» i mana «ut in nullis suprascriptas rebus comes aut judex, aliquis reipublice exactor aut aministrator, neque wactas neque aliquid servicium vel tributum exigat, neque servos vel ingenuos supra res commanentes descriptas distringere audeat». Ho subordina al manteniment de fidelitat dels agraciats, condició essencial del privilegi.

El rei Carles el Ximple, en 898, dóna al fidel Teodosi una sèrie de béns fiscals en els comtats de Narbona, Rosselló i Besalú, en plena propietat, i concedeix que els homes que hi habiten li facin «tale obsequium vel tale servitium... quale comitibus facere consueverunt, tam Spani quam ceteri», i afegeix la clàusula que podríem anomenar clàssica d'immunitat que hem reportat més amunt, la primera (Particular XXXII). Semblantment figura aquesta clàusula en un precepte que el rei Lluís el Transmarí concedí, en 944, al clergue Adalbert i els seus germans; aquí la immunitat s'estenia sobre els béns que ja tenien «jure hereditario» i els que adquirissin en els comtats de Besalú i Girona (Particular XXXIX).

Aquesta escassetat pot obeir en part a la pèrdua dels diplomes, per la major destrucció dels arxius particulars en relació amb els arxius monasterials; però, de totes maneres, la petita proporció que dintre el conjunt de diplomes per a particulars conservats representen els que contenen la immunitat, fa pensar que les concessions d'aquest privilegi no es prodigarien gaire a favor de persones individuals.

El règim dels hispans. — Així com la immunitat és una excepció al regiment comú que fou estesa en tot el regne franc, el règim dels hispans és un privilegi excepcional característic de Catalunya i Septimània.

Nasqué en temps de Carlemany per una conjunció de circumstàncies polítiques i econòmiques. La gran expedició de Carlemany a Saragossa en 778, per més que fracassés militarment, donà lloc a la formació d'un ambient francòfil en les regions pròximes a la frontera; molta gent degué complicar-se en aquella expedició que, amb l'abandó sobtat de Carlemany, hagué de trobar-se en situació difícil; d'aquí que es produís un moviment d'emigració o refugi cap al regne franc. Teodulf és el representant més vistós d'aquesta emigració. El moviment anà continuant, i segurament exacerbant-se encara, en el període de lluites de frontera que rodeja el trencar dels segles VIII a IX.

Altrament, moltes terres de Septimània, a conseqüència de les guerres de destrucció de Carles Martell i dels ducs d'Aquitània i de les d'alliberament de Pipí el Breu, quedaren despoblades i ermes. Poblar-les i rompre-les era una de les tasques més importants a acomplir per part de Carlemany. El mateix problema es posà en les regions catalanes successivament alliberades del domini musulmà, després de la devastació produïda per les antecedents lluites.

Els refugiats hispànics foren els elements indicats per a aquestes repoblacions; es resolien dos problemes a la vegada : atendre a la seva recepció i tornar a refer l'economia del país[1]. Lluís el Piadós explica el fet amb molta claredat en el preàmbul del capitular que regulant llur situació promulgà el 1.r de gener del 815 (Apèndix I); diu: «aliqui homines propter iniquam oppressionem et crudelissimum jugum quod eorum cervicibus inimicissima christianitati gens Sarracenorum imposuit, relictis propriis habitationibus et facultatibus quae ad eos hereditario jure pertinebant, de partibus Hispaniae ad nos confugerunt et in Septimania atque in ea portione Hispaniae quae a nostris marchionibus in solitudinem redacta fuit, sese ad habitandum contulerunt, et a Sarracenorum potestate se subtrahentes nostro dominio libera et prompta voluntate se subsiderunt».

Aquests elements reberen la denominació específica d'«Hispani», en distinció dels indígenes radicats en el país que són anomenats gots; els «Hispani», en aquest sentit, encara que gots, eren sobrevinguts.

Carlemany, en assentar-los i rebre'ls «ad nostram fiduciam», els féu una situació especial jurídica de privilegi; és la que anomenem, amb certa imprecisió, el «règim dels hispans».

Sortosament posseïm un *dossier* documental prou complet per a poder formar-nos una idea clara i justa sobre el que fou aquella situació en dret i en fet: entre els capitulars que donem com a apèndixs (Apèndixs I, II i III), la llarga sèrie de preceptes que hi fan referència i que esmentarem tot seguit, alguns judicis solts (p. e. Apèndix IX) i al·lusions en altres documents, es pot seguir l'evolució de la institució com en poques de les medievals és possible de fer.

En línies generals — l'estudi detallat figura en el volum sobre *El domini carolingi a Catalunya* — el mecanisme de la institució funcionà així. Els refugiats, en arribar al regne franc, si eren gent d'importància,

«majores et potentiores», es procuraven l'adjudicació d'un predi o vila, despoblats i erms, mitjançant l'obtenció d'un precepte reial de concessió; el comte els en revestia seguidament, fixant-ne els límits. L'interessat, ajudat dels seus familiars i dels seus serfs, el posava en explotació; sovint cridava altres hispans menuts, «minores et infirmiores», concedint-los-en parcel·les per tal que ells, a la vegada, les explotessin. Altres menuts les rebien directament del comte, o bé d'algun propietari del país, vassall reial, que tenia del rei concessions d'erms.

Tots aquests hispans eren posats sots la salvaguarda reial, quedaven lliures de tot impost i els era garantida la possessió, «quasi proprietario jure», de llurs predis, per a ells i els seus successors; en les causes menors podien administrar justícia dintre llurs predis sobre els seus homes. Calia sols que servessin la fidelitat al rei, el qual guardava la nua propietat de les concessions. Aquestes condicions no sembla que fossin regulades amb gaire detall en la disposició legal originària donada segurament per Carlemany; però es deriven també en bona part dels preceptes de concessió: el de 795, que tenim (Particular I), diu: «Hec omnia concedimus ei per nostram donationem ut habeat ille est posteritas sua absque ullum censum aut inquietudine, dum nos aut filii nostri fideles extiterint».

Al principi les coses degueren marxar naturalment bé; però amb el temps, a mida que les explotacions anaren normalitzant la bona producció de les finques, donant-los un valor de què abans mancaven, la cobdícia dels comtes i la dels veïns, antics residents, es despertà, i els hispans començaren a ésser objecte de depredacions i confiscacions. Pel que explica el precepte de 812 (Particular II), sembla que els pagesos veïns es confabulaven entre ells per a testificar que les terres aprisionades no pertanyien al fisc sinó que eren antiga propietat particular d'algun d'ells i així les reivindicaven; els comtes, per la seva banda, al·legant segurament que es tractava de simples beneficis dels quals ells els havien revestit, o bé els reprenien, o bé els imposaven violentament.

La generalitat dels abusos arribà a provocar una protesta col·lectiva; pel març de 812 comparegueren al Palau d'Aquisgran fins a quaranta-dos hispans que anaven a queixar-se davant l'emperador de les injustícies i violències de què eren objecte. És probable que cadascun d'ells hagués en el seu temps rebut el corresponent precepte reial de concessió; fins a nos-

altres només se n'ha conservat un, el que tenia un dels protestants anomenat Joan (Particular I). També s'ha conservat un judici, del temps del seu fill, que ens assabenta com, un cop a Aquisgran, les queixes dels hispans compareixents foren analitzades judicialment (Apèndix IX). El resultat de l'enquesta judicial degué ésser totalment favorable als reclamants. Carlemany, amb un to imperatiu, que tradueix la indignació que li havien produït els abusos comesos contra unes gents «ad nostram fiduciam de Ispania venientes», ordenà als comtes, per precepte públic i nominatiu, una completa restitució si «gratiam Dei et nostram vultis abere propiciam» (precepte Particular II); l'amenaça de destitució no podia ésser més clara Encara ordenava pel mateix precepte que l'arquebisbe Joan anés a trobar el seu fill, el rei Lluís d'Aquitània, per tal d'informar-lo de tota la qüestió i encarregar-li que, en temps oportú, i reunint els comtes, «hordinare faciat quomodo et qualiter ipsi Ispani vivere debeant».

La ordinació del rei Lluís tardà tres anys a ésser promulgada; ho fou el 1.r de gener de l'any 815, i és el cèlebre capitular que ens dóna el coneixement perfecte i detallat de la institució (Apèndix I). En ratlles generals, les disposicions del capitular són aquestes: els hispans aprisionadors compliran el servei militar sota la conducció dels respectius comtes, com els altres súbdits; no estaran subjectes al servei d'allotjaments i bagatges a favor dels comtes i sí únicament en obsequi dels «missi» o legats reials i dels legats que al rei fossin tramesos des d'Espanya; queden eximits de tot cens o tribut al comte o subordinats, i si per la benignitat d'aquests els fessin algun obsequi no podrà mai ésser computat com a cens o tribut, ni exigit com a costum; queden sotmesos a la jurisdicció del comte per les causes majors (homicidi, rapte, incendi, depredacions, amputació de membres, furts, lladronicis, invasió de béns aliens), les causes menors podran definir-les entre ells segons costum; si atreuen altres vinents a llurs predis, podran lliurement usar del seu servei i judicar-los en les causes menors, i si algun d'aquests abandona la seva porció, aquesta els revertirà; els és permès d'encomanar-se com a vassalls del comte, però si per això en reben benefici, deuran per aquest les prestacions habituals.

El capitular no parla de la successió en les aprisions; cal entendre que, com s'indica en el precepte de Carlemany del 812, aquesta és admesa a favor de la posteritat directa «illi et posteritas eorum». També cal entendre,

com allí, que el privilegi es manté «quoadusque illi fideles nobis aut filii nostri fuerint».

La pràctica d'aplicació d'aquest capitular demostrà de seguida unes llacunes que foren esmenades un any més tard, el 10 de febrer de 816 pel mateix emperador Lluís, en un altre capitular supletori (Apèndix II). En rigor, les reclamacions del 812 i la consegüent regulació del 815 havien estat promogudes per potents, d'aquells que havien pogut recaptar preceptes particulars garantint llurs explotacions; ara resultava que es feia servir aquella regulació per a abusar dels refugiats humils, i aquests a la vegada feren la seva queixa; consistia bàsicament en el fet que, un cop atrets a llurs possessions pels obtentors de preceptes o bé pels comtes o vassalls reials o comtals, i així que tenien un lot extirpat i en bon estat d'explotació, n'eren despullats pels seus patrons, interpretant torçadament les dues últimes disposicions que hem reportat del capitular anterior. L'emperador, per aquest capitular supletori, sostenia aquelles disposicions quant a les obligacions dels concessionaris, però els garantia la continuïtat de la possessió «tam ipsi quam illorum posteritas».

Els historiadors han cregut fins avui dia que un capitular promulgat per Carles el Calb des de Tolosa, l'11 de juny de 844 (Apèndix III), representava un pas més en l'evolució de la institució del «règim dels hispans»; que no feia més que confirmar la regulació del rei Lluís (capitular del 815) introduint-hi algunes variacions i algunes clàusules noves. Jo crec que aquest punt de vista és equivocat i que no s'ha prestat la deguda atenció al preàmbul del capitular ni a certes expressions seves característiques. En el preàmbul es diu ben clar que és donat a favor dels *gots* o hispans habitants en la famosa ciutat de Barcelona, en el castell de Terrassa i en tot el comtat de Barcelona, i es justifica el privilegi perquè llurs progenitors, evitant el cruelíssim jou dels sarraïns, es refugiaren vora els emperadors Carles i Lluís, lliurant-los la ciutat, i, sostraient-se de la potestat sarraïna, se sotmereren lliurement i amb gust al domini franc. No es tracta, doncs, de refugiats sobrevinguts per a aprisionar (com en el cas del capitular del 815), sinó de residents, fills dels residents que lliuraren la ciutat de Barcelona i segurament el castell de Terrassa. Altrament, Carles el Calb confessa que amb el seu capitular no fa més que imitar els seus predecessors, l'avi Carles i el pare Lluís, els quals ja havien concedit llur protecció

a aquells gots o hispans mitjançant reglaments imperials. Tinc per cert àdhuc, que, en bona part, el capitular de Carles el Calb no és més que una confirmació, sovint textualment copiada, de primitius capitulars de Carlemany i de la confirmació intermèdia de Lluís el Piadós; però no és aquí el lloc indicat per a explanar la motivació d'aquestes meves presumpcions, que el lector trobarà detallada en la nota introductòria que precedeix al text del dit Apèndix III.

Segons tot això, el capitular de Carles el Calb representaria en part la situació especial de privilegi que fou feta per Carlemany als habitants de la ciutat i del comtat de Barcelona, en premi a la seva col·laboració en els moments d'ésser alliberada la ciutat i la regió, situació semblant a la que es venia fent als refugiats hispànics que, travessant la frontera, anaven a acollir-se a la protecció franca i a aprisionar terres ermes del patrimoni fiscal. Aleshores també resultaria que, contra el parer fins avui dominant, no fou Carles el Calb qui copià del capitular de Lluís el Piadós de 815, sinó aquest qui copià la seva regulació per als hispans aprisionadors sobre el capitular que el seu pare havia promulgat per als barcelonins, limitant-lo amb certes restriccions.

De totes maneres ací sols ens interessa la regulació especial per als refugiats hispànics, puix que és l'única que donà lloc a la concessió de preceptes reials.

Com hem dit abans, només un precepte, el donat a Joan en 795 (Particular I), s'és conservat en el text, concedint originàriament una aprisió; el de 815 al mateix Joan (Particular VII), així com el de 844 al seu fill Teodfred (Particular XVII), no són més que confirmacions. També és una confirmació de concessió anterior el de 844 a uns hispans que tenien les aprisions en el comtat de Beziers (Particular XVI).

En canvi, són nombroses les notícies o al·lusions a preceptes amb aquella concessió originària; per Carlemany, els Particulars IV i V; per Lluís el Piadós, els Particulars X, XII i XIV; per Carles el Calb, els Particulars XXVII i XXVIII; per Carles el Ximple, el Particular XXXVII. Els Particulars VII i XIII, de Lluís el Piadós i de Pipí d'Aquitània, respectivament, no foren més que confirmacions.

Una segona sèrie de preceptes relatius a predis aprisionats tenen una significació distinta, que ens fa conèixer l'evolució darrera de la institució.

Mitjançant aquests preceptes, els predis que eren tinguts «per jus aprisionis» el rei els concedia «in jure proprietario», a base de transferir-los «de nostro jure in eorum jus et potestatem». Cessava la nua propietat reial sobre el predi i el concessionari adquiria la potestat de fer-ne lliurement el que volgués: vendre'l, donar-lo, commutar-lo, heretar-ne qui li plagués. Es la que aviat serà anomenada propietat alodial. Així acabà l'aprisió originàriament concedida a Joan en 795, confirmada a ell en 815 i al seu fill Teodfred en 844, com hem vist; en 849, finalment, el mateix Teodfred n'obtenia la lliure propietat (Particular XIX). Els preceptes de Lluís el Piadós de 814 (Particular VI), de Lotari de 832 (Particular XI), de Carles el Calb de 847 (Particular XVIII) i de 854 (Particular XXI), pertanyen de ple a aquesta sèrie.

La cessió de drets fiscals. — La immunitat i el «règim dels hispans» tenen un cercle limitat d'aplicació; s'estenien solament als habitants i patrimoni de les entitats immunistes o dels predis aprisionats. Així feien només com unes taques exemptes dintre la massa de la demarcació general del comtat; afectaven les prerrogatives comtals només en quant li substreien més o menys la jurisdicció en una part, relativament petita, del seu territori. En la resta, el comte hauria continuat administrant la plenitud dels drets reials, a no ésser el costum que s'anà introduint per part del sobirà de cedir en determinats casos una part d'alguns d'aquells drets a tercer sobre tota la demarcació comtal.

Aquesta cessió la feia el rei per precepte i, en general, en foren les beneficiàries les esglésies catedrals. Ja hem dit abans com les catedrals catalanes fruïen de la immunitat, però cal afegir ara que, sovint, als corresponents preceptes d'immunitat s'unia la cessió d'alguns drets fiscals dels que tenien aplicació sobre la generalitat del comtat. Això tenia i tingué una gravetat especial, perquè comportava per part del beneficiari una intervenció en el mecanisme de l'administració comtal. Afectava, no l'extensió dels drets del comte, com ho feien la immunitat i el «règim dels hispans», sinó la intensitat; era un compartir drets que necessàriament suposava un control, i el beneficiari estenia així la seva acció sobre tota la terra i els súbdits del comtat. La gravetat era menor quan el beneficiari solia ésser el bisbe, que pel seu càrrec ja tenia una jurisdicció general sobre els fidels,

però no deixava de produir una confusió de drets que minvava l'autoritat del comte. Confusió que el règim carolingi, en lloc d'esquivar, cercà amb delit, basant en el binomi bisbe-comte l'instrument de la seva actuació, que era també inspirada en una norma político-religiosa.

Els drets fiscals afectats per aquestes concessions acostumen a ésser el teloneu, el pascuari, la moneda, i altres de secundaris.

El teloneu, de derivació romana, és l'impost indirecte que grava el comerç en el transport o en la venda, i pren diversos noms segons com i on es manifesta o cobra: mercat, portatge, pulveràtic, ribàtic o portuari. El pascuari és el cens que es paga per l'aprofitament de les herbes en els terrenys fiscals no cultivats. La moneda és el benefici que procura l'encunyació monopolitzada. Altres drets secundaris són, per exemple, l'impost sobre les salines, les despulles dels naufragis costers.

La catedral d'Elna rep en 834 de l'emperador Lotari «mediam partem mercati» (Elna I); en 898, el rei Carles el Ximple, li atribueix «medietatem thelonei et rafce et ex mercato similiter atque pascuarii, et medietatem salinarum». (Elna III); clàusula que en el precepte del mateix rei, donat l'any següent, ve aclarida així: «Concedimus preterea medietatem salinarum, telonei et rafce, sive naufragii, atque pascuarii, ad eandem ecclesiam tam in Rossilionensi quam etiam in Confluente, undecumque comes vel ejus missus perceperit vel recipere debuerit aliquid exactionis» (Elna IV).

La catedral de Girona rep en 834 de l'emperador Lluís «tertia parte de pascuario et teloneo» dels pagus de Girona, Besalú, Empúries i Peralada (Girona II); donació que en 844 és consignada per Carles el Calb així: «tertia parte pascuarii et telonei mercatorumque terre marisque comitantium, que sunt diocesis ipsius ecclesie Gerundensis, id est, Gerundensis, Petralatensis sive Impuritanensis ac Bisildunensis» (Girona III); l'emperador Carles el Gros, en 886, apuja a la meitat la participació: «in comitatibus... Gerundensis, Bisuldunensis, Petralatensis atque Impuritanensis, omnem medietatem de pascuariis et theloneis mercatorumque terre marique mercatisque omnibus» (Girona VI); mentre el rei Odó, en 891, la torna a rebaixar al terç: «nec ex pulveratico nec ex teloneis neque ex pascuario qui de eo exit comitatu, nec ex ribatico quod ab hominibus recipitur, nullus ei in aliquo ipsam omnem terciam partem nec contendere presumat nec subtrahere liceat»

(Girona VII); en canvi Carles el Ximple, en 899, torna a concedir la meitat, reproduint el text de Carles el Gros (Girona VIII).

És perdut un precepte que pels volts del 860 obtingué de Carles el Calb la seu de Barcelona (Barcelona I) pel qual li era concedit el terç del teloneu; el posterior de 878, de Lluís el Tartamut, consigna la cessió de drets fiscals en aquesta forma: «Concedimus insuper ei terciam partem tolonei, sicut Bernardus marchio nostro per preceptum genitoris nostri ei acceptavit de suburbio loci ipsius, tam de mari quam de omni mercationi, et de eremis terre et de portatico et de moneta» (Barcelona II).

Aproximadament contemporània a la de Barcelona és la concessió d'Urgell; també aquí fou Carles el Calb l'atorgant, per precepte del 860. Diu: «Preterea concedimus eidem sancte sedi ut, sicut alie ecclesie Septimanie, ita quoque eadem et rectores ejus semper habeant terciam partem telonei de omnibus illius parrochie merchatis. Similiter etiam concedimus eidem aecclesie ob remedium anime nostre terciam partem telonei omnium negociatorum per eandem parrochiam transeuntium atque merchantium» (Urgell IV). L'al·lusió a un privilegi semblant per les altres esglésies de Septimània pot ésser el ressò de la concessió que féu Pipí el Breu a la metropolitana de Narbona arran de la seva incorporació al regne franc; tal com ho explica un precepte de Carles el Calb, de 844,[g] era així: «Similiter autem concedimus eidem ecclesie, sicut actenus a predecessoribus nostris Pipino videlicet rege et deinceps concessum est ab omni integritate de quocunque commertio ex quo teloneus exigitur vel portaticus ac de navibus circa littora maris discurrentibus necnon salinis, quicquid et comes ipsius civitatis exigit pro oportunitate ejusdem ecclesie in omnibus medietatem». És una prova més que aquesta mena de cessió de drets fiscals a les nostres catedrals constituïa com un premi a llur incorporació a l'Església franca.

Falta examinar el cas de la seu de Vic. La seu de Vic fou de fundació tardana, a la penúltima dècada del segle IX. Per circumstàncies polítiques especials i extraordinàries que s'expliquen en el primer volum, sobre *El domini carolingi a Catalunya,* i a les quals ja es fa relació més avall en els comentaris als preceptes d'aquella catedral (Vic), el precepte del rei Odó, de 889, concedia «theloneis mercatorum terre, cum pascuis et pascuariis de comi-

g) Precepte n.° 49 en TESSIER, *Recueil des actes de Charles de Chauve,* París 1943.

tatibus, predicto episcopo ac sequacibus ejus» (Vic I A). Era despullar simplement el comte; el precepte fou esmenat de mutu acord entre el bisbe, el comte i l'arquebisbe de Narbona, al cap d'un any, en aquesta forma: «theloneis mercatorum terre *terciam partem* usque in fines de Cardona et usque ad fines de Bergitano et usque in Eramala, cum pascuariis de comitatibus», amb la qual cosa s'equiparava a la situació de les altres catedrals veïnes.

La seu de Vic rebé encara la donació del terç de la moneda en 911 per testament del comte Wifred-Borrell; aquesta donació hagué d'ésser confirmada per precepte (Vic, II).

Com que aquestes concessions de drets fiscals interferien les atribucions comtals, és natural que fossin homologades pel comte; aquest sentit té aquella frase «sicut Bernardus marchio nostro... ei acceptavit» que acabem de veure en la concessió barcelonina; el precepte de concessió a Girona (Girona II) fou presentat pel bisbe als comtes de Girona i d'Empúries, els quals el revestiren dels corresponents drets, «et sic vidimus», diuen els testimonis d'un judici de 842[h], «predicto episcopo vel suos homines terciam partem prendere vel exhigere de ipsos pascuarios et teloneos de supradictos comitatus».

Molts dels preceptes que hem estat enumerant contenen, a més de les concessions de privilegi jurídic consignades, donacions especials de béns fiscals que el rei atorgava a les entitats o persones beneficiades. Però independentment d'aquests, una altra sèrie de preceptes apareixen exclusivament lliurats a l'última intenció. Són dirigits a particulars, a fidels, als quals el rei premia precisament per la seva fidelitat.

Aquestes concessions no tenen el caràcter aleatori i restringit del conegut benefici franc, sinó que són permanents i definitives, atribueixen la plena propietat que ja des de la primera meitat del segle IX és dita alodial.

El rei fa constar que el que dóna són «res nostre proprietatis», que ho dóna «perpetualiter», traslladant-ho «de nostro jure in jus et dominationem ejus», per tal que el donatari ho tingui «sicut de reliquis suis proprietatibus»

h) VILLANUEVA, *Viage literario*, 13, ap. 3.

i «in omnibus jure proprietario habeat potestatem faciendi quicquid elegerit, tam donandi quam vendendi seu commutandi vel etiam heredibus relinquendi».

Aquestes donacions s'inicien amb la que Carlemany féu al comte Borrell (Particular III) i que fou confirmada al seu fill Suniefred per Lluís el Piadós en 829 (Particular IX), i segueixen amb Carles el Calb a tot el llarg del seu regnat (Particulars XV, de 843; XX, de 853; XII i XIII, d'abans de 958; XXIV, de 859; XXV, de 862; XXVI, de 869), amb Odó (Particulars XXX i XXXI, de 891), Carles el Ximple (Particular XXXIV, de 898-911), Raül (Particular XXXVIII, de 929-935), Lotari (Particular XLI, de 981).

En alguns casos el precepte reial no té per finalitat la donació sinó la confirmació dels béns que l'agraciat ja ha aconseguit directament per diverses vies: donació, aprisió, compra, commutació. Aleshores allibera els béns de tot cens, els converteix «in alodem», en plena propietat, i el diploma constitueix un títol de primera categoria. D'aquesta mena són els preceptes de Carles el Ximple, de 899, al fidel Esteve (Particular XXXIII); a l'ardiaca Seniofred, de 922 (Particular XXXV), i a Adroer, també de 922 (Particular XXXVI).

El mateix caràcter tenien els preceptes concedits pel rei Lluís, en 951, als monestirs de Santa Cecília de Montserrat i Sant Pere de les Puel·les, i els que concedí Lotari a Sant Genís les Fonts, en 981, a Sant Pere de Rodes i a Ripoll, en 982, i finalment, a Sant Cugat del Vallès, en 986. Històricament, per a nosaltres, tenen un interès especial, perquè, com que fan un inventari dels béns del particular o entitat agraciats, ens permeten de conèixer l'extensió i estructura dels respectius patrimonis.

Abans de donar per finit el tema sobre el contingut dels preceptes donats per a Catalunya, cal que fem una breu referència als concedits a l'església d'Urgell. A causa de les circumstàncies històriques que afectaren aquesta seu i que s'expliquen en la introducció que precedeix el text dels preceptes, calgué en temps de Carlemany procedir a una restauració total de la diòcesi; l'emperador aleshores li adjudicà les esglésies de la zona pirinenca que cap a ponent havien estat alliberades i que quedaven per la nova frontera separades de llur antiga seu, que seria en gran part la de Lleida; aquesta adjudicació la féu per precepte (Urgell I). I els preceptes

posteriors (Urgell II, III i IV) són altres tantes confirmacions de l'adjudicació feta per Carlemany i resolen qüestions nascudes segurament de la situació especial a què havia donat lloc la restauració; en l'últim d'ells es puntualitza la prohibició que les esglésies concedides passin a les diòcesis veïnes.

NOTIFICACIÓ DELS PRECEPTES

La generalitat dels preceptes continguts en el present recull van adreçats o notificats a tots els fidels de l'església i del regne, amb la fórmula de consuetud: «notum sit omnibus sancte Dei Ecclesie fidelibus et nostris, presentibus atque futuris», o una altra de molt semblant. Dos d'ells estan mancats de notificació (Particulars XXIV i XXXIII). Uns altres dos la porten més especificada: són el de Carlemany de 795 (Particular I), que diu: «omnibus episcopis, abbatibus, ducibus, comitibus vel cunctis fidelibus nostris, tam presentibus quamque futuris», i el de Carles el Calb a Eixalada, de 871 (Cuixà I), que fa: «omnibus episcopis, abbatibus, ducibus, comitibus, vicariis, centenariis, actionariis, missis nostris discurrentibus vel cunctis fidelibus sanctae Dei ecclesiae nostrisque, praesentibus scilicet et futuris, notum sit quia...».

Excepcionalment, un dels preceptes porta una notificació determinativa; és el de Carlemany de 812 (Particular II), adreçat a «Berane, Gauscelino, Gisclafredo, Odilone, Ermengario, Ademare, Laibulfo et Erlino comitibus. Notum sit vobis quia...». Aquesta excepció és justificada pel contingut especial del precepte, com pot veure's en la nota que li serveix d'introducció.

RECAPTACIÓ DELS PRECEPTES

La regla general és que els interessats, bisbes, abats o particulars, vagin personalment a trobar el rei per a impetrar els corresponents preceptes. Aquests viatges en alguns casos es fan amb ocasió d'assistir a algun concili o assemblea (al concili de Troyes del 878 obtingueren preceptes els bisbes Frodoí de Barcelona, Teutari de Girona i l'abat de Banyoles), o bé amb motiu d'especials circumstàncies polítiques (en ocasió del setge de

Tolosa, en 844, acudiren allí el bisbe de Girona, els abats d'Albanyà, les Escaules, Amer, Sureda, Banyoles, Santa Grata, Arles i Reglella, i el fidel Teodfred; en l'inici del regnat d'Odó anaren a Orleans, en 889, el fals bisbe Ermemir de Girona, l'abat de Fontclara, el prevere Wifred).

Sovint són també els comtes o els bisbes els qui tenen cura de gestionar vora el rei la concessió d'un diploma. Així foren expedits per intercessió comtal els preceptes per als monestirs de Santa Grata I, Sureda I, Amer I, Sant Julià del Munt I, i els particulars XXI i XXIV; i per intercessió episcopal el del monestir d'Amer V, i els particulars XXX, XXXV i XXXVI.

Excepcionalment, la concessió és recaptada per carta; aquest sembla ésser el cas del precepte d'Arles IV, i ho són segurament els que el comte Gausfred de Rosselló obtingué per a ell (Particular XLI) i per al monestir de Sant Genís les Fonts III.

En alguns casos els monestirs enviaven un monjo a fer la petició al rei: el monjo Godmar de Sant Cugat del Vallès, l'any 938, fou el gestor dels preceptes del seu monestir (Sant Cugat II) i del de Ripoll (Ripoll I), com el monjo Sunyer ho fou del seu monestir de Cuixà (Cuixà II). També algun fidel particular féu semblants gestions: és el cas d'un fidel Robert que anà a recaptar els preceptes de l'església d'Elna (Elna III) i del fidel Teodosi (Particular XXXII).

Per últim és de notar la intervenció que en algunes concessions tingueren les reines, bé directament, bé recomanant-les. La reina Adelaida, en temps de Carles el Ximple, obtingué el precepte de Sant Joan de les Abadesses, recomanà el del fidel Esteve (Particular XXXIII). La mare de Lotari, Gerberga, intervé en les concessions dels preceptes de Santa Cecília de Montserrat, de Cuixà III, de Sant Feliu de Guíxols.

Aquest extrem de la recaptació dels preceptes té una importància històrica, per tal com és un exponent de les relacions que els reis francs sostingueren amb llurs súbdits catalans, aspecte que caldrà tenir en compte en l'estudi del domini carolingi a Catalunya.

LA TRADICIÓ MANUSCRITA

Els preceptes carolingis eren documents de la màxima importància i utilitat dins la titulació dels respectius concessionaris; per això hi hagué un interès especial en la seva guarda i conservació, però per la mateixa raó foren molt usats, amb el consegüent desgast i depredació. Ja des de molt aviat, en el segle x i especialment en els següents xi i xii, se'n feren còpies destinades a conservar-ne el text que l'ús freqüent esborrava de sobre els pergamins originals. Quan, a partir del xii, es generalitza en moltes catedrals i monestirs el costum de reunir la titulació copiant-la en Cartularis o Llibres de dotacions, els preceptes prenen en aquests reculls un lloc d'honor al costat de les butlles papals.

Aquest costum, si bé, d'una part, assegurà la conservació del text dels documents, per altra banda donà lloc a la descurança dels originals, que foren arreconats i sovint perduts. En el present recull s'han reunit les memòries de cent catorze preceptes atorgats a institucions o particulars radicats o procedents de terres catalanes; d'aquest conjunt sols conservem el text, total o fragmentari, de vuitanta-tres; dels altres trenta-un només tenim notícia documental de la seva existència. Dels vuitanta-tres, només dotze s'han conservat en original, i d'ells sols cinc en l'arxiu que naturalment els corresponia per la titulació. A l'Arxiu Capitular de Girona es conserven un original de Carloman (Girona V) i un de Carles el Calb (Les Escaules II), que hi fou traspassat amb la propietat del dissolt monestir. A l'Arxiu Episcopal de Girona, un de Carles el Ximple (Girona IX), i un d'Odó (Particular XXX) concedit a un tal Petroni, que degué llegar béns i títols al bisbat. Finalment a l'Arxiu del Duc de Medinaceli, a Madrid, es conserva el donat al fidel Oriol per Carles el Calb (Particular XXIV), a través de les successions patrimonials de la casa.

Dels altres set originals, quatre són avui guardats a la Biblioteca Nacional de París; tres d'ells, dos de Carles el Calb (Amer II i III) i un de Carles el Ximple (Amer V), provenen del monestir desamortitzat d'Amer i foren comprats per la Biblioteca a Girona aprofitant la situació confusionària que seguí a la desamortització. El quart és d'Odó (Fontclara I) i provenia del dissolt monestir de la Grassa, on anaren a parar béns i títols de Fontclara.

A l'Arxiu de la Corona d'Aragó se'n guarden dos: un de Carles el Ximple (Sant Joan de les Abadesses I), que hi anà a parar junt amb la major part de la titulació d'aquest accidentat monestir ja en el segle XVI; un altre de Lotari (Sant Feliu de Guíxols I), procedent de la cartoixa de Montalegre, on havia estat refosa la casa de Sant Pol de Mar.

Finalment a Carcassona, a l'Arxiu del departament de l'Auda, es conserva el precepte original donat per l'emperador Lluís el Piadós al fidel Suniefred (Particular IX), procedent també del monestir de la Grassa.

Aquesta dispersió dels originals dóna una idea dels trasbalsos soferts pels antics arxius; només els de les catedrals s'han conservat al lloc originari, i encara cal comptar amb la desaparició del de la catedral d'Elna i les grans pèrdues de documents en els altres, causades per les devastacions i la incúria. El transcurs d'un milenar d'anys s'ha fet sentir pesadament sobre aquells preciosos dipòsits.

Quant als arxius monasterials, han estat tots dispersats o destruïts, i la sort dels arxius particulars ha estat encara pitjor.

En tals circumstàncies hauria estat impossible d'obtenir el text de la major part dels documents que recollim, a no ésser l'obra meritòria dels erudits del segle XVII i dels de darrers del XVIII i principis del XIX. Foren ells els qui pogueren visitar, estudiar i prendre còpies, en els arxius eclesiàstics, abans que la Revolució francesa en el Rosselló, Conflent i Vallespir, i la crema de convents de l'any 1835 i les desamortitzacions en la Catalunya espanyola, donessin el cop de gràcia als ja depauperats arxius.

En la introducció a cada document donem una llista i un quadre de filiació de les fonts manuscrites que ens han transmès el seu text. Allí el lector trobarà la confirmació detallada del que anem dient.

Però convé des d'ara assenyalar la importància definitiva que aquesta obra erudita ha tingut per als efectes de la nostra publicació, i en quines circumstàncies i per quins homes fou realitzada.

Un nom s'imposa per damunt de tots: el de l'arquebisbe Pere de Marca. Pere de Marca era originari del Bearn; havia nascut en 1594; educat als Jesuïtes d'Auch, cursà després filosofia i dret a la Universitat de Tolosa; casat en 1618, envidua en 1631, i, anys més tard, s'ordenà sacerdot a Bar-

celona.[1] Dedicat als treballs d'història, en 1640 publicava la seva renomenada *Història de Bearn*, i l'any següent enllestí la cèlebre *De concordia Sacerdotii et Imperii*, de franques tendències gal·licanes, que si bé li valgué el nomenament reial de bisbe de Couserans, li ocasionà també l'oposició de Roma, que li negà les butlles de confirmació, fins que l'any 1648 li foren concedides a seguit d'una retractació dels seus errors. Mentrestant, per decret de la reina regent i del menor Lluís XIV, de data 28 de gener de 1644, havia estat nomenat visitador general del Principat de Catalunya i comtats de Rosselló i Cerdanya. El decret li atorgava plens poders, encarregant-lo de la justícia, ordre i administració, reservant al virrei Lamothe l'alta jerarquia i els afers militars; se li assenyalava la seva comesa «ayant pour but la manutention des privilèges du pays, et sur tout les immunitez ecclésiastiques, sçachant bien que plusieurs se sont plaint de ce qu'elles ont esté enfraintes». Marca barrejà, en l'acompliment de la seva comesa, les finalitats polítiques i les aficions erudites; Baluze, que fou més tard i durant sis anys el seu secretari, conta com se serví dels documents «quae vir illustrissimus ex archivis ecclesiarum, monasteriorum ac civitatum Marcae Hispanicae describi juserat, quum illic gereret munus Visitatoris generalis pro rege nostro Christianissimo». En la tria d'aquestes còpies, Marca donà especialíssima importància als diplomes carolingis: eren la base d'aquelles immunitats eclesiàstiques que ell havia de mantenir, però la seva intuïció d'erudit li dictava també que històricament eren uns documents fonamentals.

Prescindint dels originals conservats i d'aquells diplomes dels quals s'han salvat trasllats antics (dotze dels primers i vint-i-set dels segons), Marca ens trameté còpies útils per a refer el text de vint-i-nou preceptes monasterials, quatre de catedralicis i vuit de particulars, en total quaranta-un; és a dir, just la meitat menys un dels textos que publiquem. Vol dir que de no haver estat les còpies de Marca, la nostra publicació hauria quedat avui gairebé reduïda a la meitat del seu contingut. En canvi, d'haver desaparegut els originals i trasllats antics, encara amb les còpies de Marca s'haurien pogut refer bon nombre dels documents que uns i altres ens han transmès.

És convenient de deixar ben palesos els mèrits extraordinaris que con-

1) Consulteu, sobre Marca, l'obra de GAQUÈRE, *Pierre de Marca*, Paris 1932, i les biografies contemporànies de Faget i Baluze i les modernes de Roschach i de Dubarat, aquesta la millor, allí citades.

tragué Marca davant la nostra història precisament perquè ha estat injustament denigrat a casa nostra: com a saquejador d'arxius i com a aprofitador fraudulent de l'obra, per altra part copiosa i meritòria, de Jeroni Pujades. Villanueva fou l'iniciador d'aquesta campanya que inflà encara Torres i Amat. En rigor, sols dos manuscrits ripollesos (els actuals llatins números 3875 i 5132 de la Biblioteca Nacional de París) són assenyalats per Delisle com a procedents de la biblioteca particular de Marca, i encara s'ignoren les condicions en què anaren a parar a les seves mans. Quant a l'obra i papers de Pujades, els obtingué, sembla, dels familiars d'aquest després de la seva mort, salvant-los d'una probable pèrdua; és segur que els aprofità, però cal fer constar que en proporció escasíssima: dels quaranta-un textos de precepte que hem assenyalat com a salvats per les còpies reunides per Marca, només un pertany als *Flòsculi* de Pujades.

Tampoc és veritat que Marca escrivís, com vol Villanueva, la seva obra com a justificació de les resolucions del Congrés de Ceret on es fixaren els límits d'Espanya i França en virtut de la pau de 1659. Baluze explica que els dos primers llibres, dels tres que Marca compongué de la *Marca Hispanica*, foren redactats pel seu autor en 1650 estant en el monestir de la Murtra. Que aprofités més tard els seus profunds coneixements sobre el tema per a les discussions de Ceret, tingudes anys després, en 1660, és natural, i diu molt a favor del govern francès que fos nomenat un perit tan competent per a aquelles discussions. Els representants d'Espanya hagueren de servir-se de l'obra de Pujades, manifestament inferior.

Marca llegà tots els seus papers al seu secretari Etienne Baluze, que fou el qui completà i publicà la seva obra *Marca Hispanica* i el qui donà a llum els tresors reunits pel difunt arquebisbe a Catalunya. A la mort de Baluze passaren, junt amb tot l'arxiu d'aquest savi, a la Biblioteca Reial, per compra. Avui es troben formant part de l'anomenada «Collection Baluze», en la Bibliotèque Nationale de París, successora de l'antiga Biblioteca Reial.

Publicades per Baluze les còpies de preceptes catalans reunits per Marca (entre els apèndixs dels *Capitularia regum Francorum*, l'any 1677, i els de la *Marca Hispanica*, l'any 1688) l'obra bàsica per al coneixement i vulgarització d'aquests importants títols restava acomplerta. La *Marca Hispanica* fou molt coneguda a Catalunya; totes les biblioteques conventuals i erudites la posseïren.

En aquestes circumstàncies, l'única feina que en aquell sentit competia als escorcolladors i erudits posteriors era la de complement. Omplir els buits que hagués deixat Marca, recercar els diplomes que haguessin pogut escapar a les publicacions de Baluze. Aquesta feina la feren els nostres erudits de la segona meitat del segle XVIII i del primer terç del XIX.

Dels primers cal citar dos noms: els pares Pasqual i Caresmar, ambdós canonges del monestir premostratenc de Bellpuig de les Avellanes. El pare Pasqual es proposà de publicar una nova edició completada de la *Marca Hispanica*; l'empresa li fallà per haver-li estat retirada la protecció econòmica que un particular li havia ofert de primer antuvi, però deixà reunida una quantitat ingent de materials que aplegà en tretze volums, onze dels quals es conserven encara a la Biblioteca de Catalunya, a Barcelona. Ací es troben tres còpies útils per a refer un nombre igual de diplomes perduts: un de Banyoles, un altre de Santa Cecília de Montserrat, un tercer per al comte Sunyer d'Empúries.

El pare Caresmar, que estigué a París en 1785, fou comissionat pel govern francès per a recollir en els arxius catalans els documents importants per a la història de França, a l'objecte d'incloure'ls en una publicació general, ordenada per la regència d'aquell país l'any 1762. Aquesta iniciativa, que a la llarga fracassà, donà lloc a la «Collection Moreau», conservada avui també com la «Baluze», a la Bibliothèque Nationale de París. Moreau tenia com a corresponsal al Rosselló el professor Fossà, i era a aquest a qui Caresmar enviava les seves còpies. Dos d'elles ens són encara útils per a la nostra obra de refecció de textos. Altrament, dins la Col·lecció Caresmar que es guardava darrerament en el convent de Franciscans de Vic i que fou destruïda en ocasió de la revolta del 1936, poguérem encara abans del desastre aprofitar-nos de tres altres còpies útils del pare Caresmar.

Els dos erudits del primer terç del XIX que també amb llurs còpies ens han proporcionat elements d'utilitat, han estat els pares Villanueva i La Canal. El primer dintre els materials reunits per a la publicació del seu *Viage literario a las Iglesias de España*, conservats a la biblioteca de la Real Academia de la Historia de Madrid; allí hi ha còpies útils, per bé que molt fragmentàries, de cinc diplomes, i senceres de tres altres, una d'elles inèdita.

El pare La Canal, encarregat de continuar l'*España Sagrada* del pare Flórez, s'arribà a Catalunya l'any 1816 i recorregué els arxius de Barce-

lona, Girona, Ripoll, Vic i Lleida; dues còpies útils ens llegà, de dos preceptes de Banyoles, però cal fer constar que, com ell mateix confessa, no visità pas aquest monestir; les dites còpies li foren enviades pel monjo Gaudenci de Puig.

LA TRADICIÓ EDITORIAL

Tant els originals com les còpies manuscrites, per la seva dispersió i per la seva condició de peces úniques, es fan difícilment assequibles a l'estudiós, i no cal dir, amb major proporció, al públic. La tasca de publicar-les era de la major importància. Anem ara a donar una idea de com aquesta tasca ha estat acomplerta.

El primer a donar a l'impremta un diploma carolingi referent a Catalunya fou el nostre Carbonell. Dintre el text de les seves *Chròniques de Espanya*, publicades a Barcelona l'any 1546, inclogué el precepte de Sant Cugat (Sant Cugat III) a base de la còpia que hi ha en el Cartulari d'aquest monestir. Més de mig segle més tard, en 1603, Diago feia el mateix pel precepte a la catedral de Barcelona (Barcelona II) en la seva *Historia de los Condes de Barcelona*, a base de la còpia dels *Llibres d'antiguitats* de la seu.

A partir d'aquesta data, dispersament, van publicant-se altres preceptes com a peces justificatives del text de les respectives obres on surten: en 1609 el pare Yepes donà a llum el de Sant Feliu de Guíxols en la seva *Corónica general de la Orden de San Benito*; en 1633, Catel, en les seves *Mémoires de l'histoire de Languedoc*, el donat per a uns hispans de Beziers; en 1645, Caseneuve, *Le Franc-alleu de la province de Languedoc*, el concedit per Carlemany a l'hispà Joan; en 1651, un pel monestir d'Arles (Arles II) és publicat per Tamayo de Salazar en el seu *Martyrologium Hispanum*; finalment, dom Luc d'Achery, l'any 1655, ens ofereix dos dels preceptes de Cuixà (Cuixà I i III) en la seva obra *Spicilegium veterum aliquot scriptorum qui in Galliae bibliothecis delituerant.*

En total, fins a mitjans del segle XVII, eren vuit els preceptes referents a persones o institucions de la nostra terra que havien estat publicats: un deu per cent dels que han arribat fins a nosaltres, i encara repartits en set obres diferents.

És aleshores quan es cull el fruit de l'obra ingent de l'arquebisbe Pere de Marca que hem explicat en l'apart anterior. El prodigiós erudit francès Étienne Baluze fou qui va portar-la a cap.

Étienne Baluze, nascut a Tulle en 1630, estudià a Tolosa dret, història i lletres. A vint-i-sis anys, l'any 1656, fou nomenat secretari de Marca, càrrec que exercí fins a la mort del seu protector i ensinistrador, ocorreguda en 1662, quan aquest acabava d'obtenir l'arquebisbat de París. Baluze, que fou l'amic de Mabillon, de Ducange, de Luc d'Achery, dels Sainte-Marthe, i un dels primers erudits que donà sopars literaris, fou bibliotecari de Colbert durant trenta-tres anys, de 1667 a 1700, professor de Dret canònic al Col·legi de França de 1670 a 1707, i director del Col·legi de 1707 a 1710. En aquesta darrera data, per un entrebanc polític, fou destituït, exiliat i confiscat; exculpat tres anys després, no havia d'ésser ja reposat en els seus càrrecs. Moria a París en 1718, a l'avançada edat, magníficament aprofitada, de vuitanta-vuit anys.

Marca, que, mentre el tingué de secretari, aprofità la seva col·laboració per a les seves obres, el féu llegatari, en morir, dels seus papers. Baluze féu honor a aquesta confiança, publicant, en 1688, l'obra del seu protector *Marca Hispanica*, que addicionà amb un quart llibre i copiosos apèndixs. També havia publicat, en 1677, els *Capitularia regum Francorum*, que havien estat iniciats per Marca a base d'un manuscrit ripollès i que ell continuà i completà col·lacionant molts d'altres manuscrits i afegint-hi igualment un tupit apèndix. Baluze aprofità els apèndixs d'aquestes dues obres per a buidar-hi la selecció dels documents fets copiar per Marca durant la seva estada com a Visitador general de Catalunya; és natural que, donada la perspicàcia del seleccionador, els preceptes fossin la base fonamental de la tria.

D'aquesta manera veieren la llum per primera vegada cinquanta nous preceptes — quinze en els *Capitularia* i trenta-cinc en la *Marca Hispanica* —, i encara aquests darrers haurien pujat a trenta-vuit de no ésser que en l'interval entre les dues publicacions s'havia imprès a Nàpols, en 1678, l'obra del barceloní Esteve de Corbera, *Cataluña illustrada*, que copiava els inèdits d'Arles (IV), Vic i Santa Cecília d'Elins. Com que Baluze, a més dels cinquanta inèdits, n'incloïa en les seves publicacions uns altres deu dels ja publicats, deixava formada una col·lecció dels preceptes cata-

lans que comprenia les tres quartes parts justes dels que han vist la llum pública fins arribar al present recull. Cal retre-li, doncs, l'homenatge que amb el seu esforç té ben guanyat en la diplomàtica catalana.

L'obra dels seus successors ha estat de pur complement i prenent sovint la seva per base. S'ha tractat, només, fins als darrers anys, d'afegir les novetats que la repetida investigació anava procurant.

Prescindim ací d'aquells recopiladors que com Le Cointe (*Annales ecclesiastici Francorum*, París 1678), el cardenal Aguirre (*Collectio conciliorum Hispaniae*, Roma 1693), dom Bouquet (*Recueil des historiens des Gaules et de la France*, París 1738), se serviren exclusivament dels diplomes per ell publicats pel que es refereix a la nostra regió; i dels que, com els autors de la *Histoire générale de Languedoc* (París 1730-1733), de la *Gallia Christiana* (París 1739), de la *Patrologia latina* (París 1864), i a casa nostra Monsalvatje (*Noticias históricas*, Olot 1891-1911), el prengueren per base de llurs col·leccions documentals referents al nostre país. Tots aquests, llevat dels historiadors del Llenguadoc, no afegiren res a la seva obra.

Els primers que començaren a completar-la foren Martène i Durand quan ens donaren el precepte inèdit de Carles el Ximple per a Esteve (Particular XXXIII) en llur *Thesaurus novus anecdotorum* (París 1717). Seguiren dom Devic i dom Vaissete publicant en la *Histoire générale de Languedoc* (París 1730), dos preceptes desconeguts, a Sunifred (Particular IX) i a Teodfred (Particular XVIII). Passaren cent anys sense que cap nova aportació es fes pública. Per fi, en 1832, el pare La Canal, que havia visitat en 1816 els arxius de Barcelona, Girona, Vic, Ripoll i Lleida, amb la intenció i l'encàrrec de continuar la interrompuda *España Sagrada* dels pares Flórez i Risco, publicà el volum 45 d'aquesta obra, i en aquest volum figuren tres preceptes inèdits, dos per al monestir d'Amer (Amer II i V) i un per al monestir de Banyoles (Banyoles IV); li havien estat facilitades les còpies dels d'Amer pel pare Roc d'Olzinelles, de Ripoll, i la de Banyoles pel monjo del mateix monestir Gaudenci de Puig.

Abans que el pare La Canal, i amb molta major detenció i competència havia viatjat per Catalunya el pare Jaume Villanueva; era pels anys 1804 a 1808. El pare Villanueva, malgrat l'antipatia que demostra vers l'obra de Marca, reconegué el caràcter bàsic de les publicacions de Baluze i s'estalvià de repetir-les, com no fos en els casos que pogués manifestament

millorar-les. Publicà, doncs, molt pocs preceptes i d'ells només dos d'inèdits, el de Sonifred (Particular XXXV) i el d'Amer (Amer IV), i encara aquest sols fragmentàriament. Figuren en els volums 13 i 14 del seu *Viage literario a las Iglesias de España*, que no aparegueren per incidències polítiques fins l'any 1850.

L'onada que, al darrer terç del segle passat, portà l'esponerosa erudició francesa a republicar i completar les grans obres dels seus predecessors dels volts del 1700, tingué també els seus resultats per al nostre tema. Léopold Delisle, en la nova edició del *Recueil des historiens de France* de dom Bouquet, afegia un precepte inèdit, el de Fontclara, en el volum IX, que sortí en 1874. Mabille n'afegia dos, els de Santa Cecília de Montserrat i el del fidel Oriol (Particular XXIV), entre els apèndixs dels volums II i V de l'edició Privat de la *Histoire générale de Languedoc*, publicats en 1875.

A partir d'aquesta data, les noves aportacions van succeint-se pausadament, sovint amb caràcter monogràfic: la descoberta d'un nou precepte motiva la seva publicació isolada. Alart dóna el d'Arles de 881 (Arles IV), en el seu *Cartullaire roussillonnais*, a Perpinyà, l'any 1880. Lauer dóna el d'Adalbert (Particular XXXVIII) en el seu estudi sobre *Le règne de Louis IV d'Outremer* (París 1900). Mossèn Riera publica l'any 1914 en el volum VIII de la revista «Estudis Universitaris Catalans» un *Document inèdit del rei Odó en favor de Petroni* (Particular XXX). Paz i Mélia inclou el d'Oliba (Particular XXXVII) en les *Series de los más importantes documentos del archivo y biblioteca del Excmo. señor Duque de Medinaceli* (Madrid 1915). Valls i Taberner en fa conèixer successivament dos: el de Sant Salvador de la Vedella en *La data de l'acte de consagració de la Catedral d'Urgell i els diplomes de Lluís el Piadós* (Barcelona 1918), i el del comte Sunyer (Particular XXV) en l'estudi sobre *Un diplôme de Charles le Chauve pour Suniaire comte d'Ampurias-Roussillon* publicat en la revista «Moyen Âge», XXI (París 1919). Lauer publica el de Sant Joan de les Abadesses a la «Bibliothèque de l'École des chartes», 81 (París 1920), sota el títol *Diplôme inédit de Charles le Simple en faveur de l'abbaye de San Juan de las Abadesas*. Finalment, l'any 1943, Tessier, en el *Recueil des actes de Charles II le Chauve, roi de France*, a París, inclou dintre la sèrie el text fragmentari del precepte de les Escaules, que Villanueva ja havia copiat, i que jo he tingut la sort de poder donar sencer, identificant el monestir desconegut per al qual fou expedit.

I són així vuitanta dels vuitanta-tres textos de diplomes carolingis per a Catalunya, dels quals hem dit més amunt que es componia el present recull.

Els altres tres veuen ací la llum per primera vegada: dos, fragmentaris, són els expedits per al monestir de Sant Genís les Fonts (Sant Genís les Fonts I i II); el tercer fou donat en favor del prevere Wifred (Particular XXIX).

Abans de donar per enllestit aquest apart sobre la tradició editorial, caldrà fer una curta referència als intents de publicació ordenada i completa dels diplomes carolingis.

L'empresa no començà pas amb una intenció limitada als preceptes reials; pretenia una molt més vasta envergadura. El decret del govern francès de 1762 anava destinat a obtenir la publicació de tots els documents, inèdits o impresos, relatius a la història de França. En aquest sentit fou iniciada la «Collection Moreau», avui guardada a la Biblioteca Nacional de París; hi col·laborà el nostre Caresmar, que trametia, com hem explicat, les seves còpies a través del rossellonès Fossà. Al mateix fi obeïa la publicació, per Bréquigny, dels tres primers volums de la *Table chronologique des diplomes, chartes, titres et actes imprimés, concernant l'histoire de France*, que, abarcant de l'any 142 al 1783, vegeren la llum a París entre 1769 i 1783.

La publicació pròpiament dita fou encarregada al mateix Bréquigny en 1782; al cap de nou anys, en 1791, sortia un primer volum amb els documents de l'època merovíngia. Després d'aquest volum l'empresa sofrí una suspensió. Les dificultats es demostraren molt superiors a totes les previsions.

Fou en 1832, en temps del rei Lluís Felip, quan novament fou encarregada la seva represa, confiant-la aquesta vegada a l'Acadèmia d'Inscripcions. En nom d'aquesta Acadèmia, Pardessus reféu i completà l'obra de Bréquigny sobre els documents merovingis; l'escassesa de documents la feia possible. Però en avençar cap als temps carolingis i encara més en ficar-se a la baixa Edat Mitjana, la riquesa de titulació esdevenia talment copiosa, que l'Acadèmia cregué convenient, en 1847, de limitar els seus propòsits a la publicació d'una tria dels documents públics i privats fins a l'any 1180.

Mentrestant, a Alemanya, el savi erudit Joan Frederic Boehmer enfocava el problema, amb evident esperit pràctic, cap a l'especialització, limi-

tant-se als documents pròpiament reials dels carolingis. En 1833 feia aparèixer els seus *Regesta chronologico-diplomatica Karolorum: Die Urkunden sämmtlicher Karolinger in kurzen Auszügen, mit Nachweisung der Bücher in welchen solche abgedruckt sind.* Obra en certa manera bessona a la *Table* de Bréquigny, però expurgada ja dels documents privats, posant la base del que havia d'ésser la diplomàtica carolíngia. Una generació més tard, i seguint la mateixa via, Teodor von Sickel publicava els seus *Acta Regum et Imperatorum Karolinorum digesta et enarrata* (Viena 1867).

L'obra de publicació crítica dels diplomes reials tenia el camí obert; ja se sabia què calia fer, com havia de fer-se i la forma pràctica de realitzar-ho, esquivant les immenses dificultats que fins aleshores havien fet fracassar les empreses més vastes. La Societat dels «Monumenta Germaniae historica» encarregà al mateix Sickel aquesta comesa, i en 1879 començà a aparèixer la sèrie *Diplomatum regum et imperatorum Germaniae.* Havent publicat Mühlbacher, en 1889, una nova edició, molt augmentada i farcida amb les dates proporcionades per les fonts narratives, dels *Regesta* de Boehmer, *Regesta Imperii: Die Regesten des Kaiserreichs unter den Karolingern*, 751-918, poc després, en 1892, els «Monumenta» l'encarregaven d'una comissió especial per a la publicació exclusiva dels diplomes carolingis, dintre la secció dels *Diplomata.*

Mentrestant, a l'Acadèmia d'Inscripcions de França continuava treballant-se en la preparació de la continuació del Pardessus, per part de Guérard, de Wailly, Delisle, de Rozière; i a l'Escola d'Alts Estudis, Giry, amb els seus deixebles, refeien els *Regesta* reials, seguint l'exemple donat pels alemanys.

Hi havia el perill d'anar llastimosament a la duplicació d'una part de la feina. Aquest escull fou salvat per una iniciativa de Mülhbacher. Bon cop encarregat, com hem dit, pels «Monumenta», de la publicació dels diplomes carolingis, invità els francesos a posar-se d'acord sobre la distribució del treball; per una convenció passada en 1893 entre Giry i Mühlbacher, els alemanys es reservaren els diplomes imperials i els de la casa germànica, quedant els francesos encarregats dels reis pròpiament francesos a partir de Carles el Calb; ja Mühlbacher, contràriament al criteri seguit per Boehmer, els havia exclòs en la seva edició dels *Regesta.*

Després d'aquesta convenció, l'Acadèmia d'Inscripcions de França, on

Giry havia ja entrat aportant els seus treballs preparatoris, quedà definitivament imposada de la publicació dels diplomes reials. Els treballs foren sistematitzats sota les direccions successives de Rozière, de Giry, d'Arbois de Jubainville.

Finalment, en 1906, Mühlbacher feia aparèixer en la secció *Diplomata Karolinorum* dels «Monumenta» la seva obra *Die Urkunden Pippins, Karlamanns und Karls des Grossen* (Hannover 1906), preparada en col·laboració amb Dopsch, Lechner i Tangl. Dos anys més tard, en 1908, donava una segona edició dels *Regesta*, i la mort l'impossibilità de publicar els diplomes de Lluís el Piadós que estava preparant.

A França també l'Acadèmia d'Inscripcions començava pel mateix temps la col·lecció de «Chartes et diplomes», inaugurant-la en 1908 Maurice Prou en el *Recueil des actes de Philippe I.er roi de France.* Seguiren successivament: *Recueil des actes de Lothaire et de Louis V*, per Louis Halphen i Ferdinand Lot, també en 1908; *Recueil des actes de Louis IV*, per Philippe Lauer, en 1914; *Recueil des actes des rois de Provence*, 855-928, per René Poupardin, en 1920; *Recueil des actes de Pépin I.er et Pepin II, rois d'Aquitaine*, per Levillain, en 1926; el primer volum, amb els textos sols, del *Recueil des actes de Charles III le Simple*, per Philippe Lauer, sota la direcció de Lot, en 1940; i per últim, també un primer volum, parcial, abarcant només els textos de 840 al 860, del *Recueil des actes de Charles II, le Chauve*, començat per Giry, continuat per Prou i publicat en 1943, sota la direcció de Lot, per Georges Tessier.

Totes aquestes publicacions dels «Monumenta» i de l'Acadèmia d'Inscripcions estan inspirades en el mateix criteri diplomàtic i dirigides a l'obtenció de la màxima puritat dels textos, exhaurint en els possibles les fonts de transmissió; només varien en pocs detalls, especialment en la forma de presentar l'aparell crític. Pretenen de donar als estudiosos uns textos definitius, i cal confessar que sovint ho assoleixen, i que la perícia dels editors és una garantia de màxima autoritat en els altres casos.

En aquestes circumstàncies semblaria que el nostre recull, destinat a contenir uns diplomes que forçosament han de formar part d'aquelles col·leccions, perd bona part del seu valor, fa un doble ús. Evidentment que la duplicitat es dóna: en els moments presents de sortir a llum aquest treball, quaranta-vuit dels textos, dels vuitanta-tres que publiquem, han sortit ja

en edició crítica en aquelles col·leccions; quan en 1911 foren començats els treballs de preparació d'aquest recull només n'havien sortit nou, i en el període d'impressió del cos de l'obra només pogueren aprofitar-se'n vint-i-dos; els altres vint-i-sis han estat publicats en l'interval de les dues guerres, la nostra espanyola i la mundial, període de suspensió en la present obra. Però això és una explicació, no una justificació; és evident que una hora o altra — aquestes publicacions exigeixen sempre períodes molt llargs de preparació — tots els preceptes reunits en el present recull formaran part també d'aquelles col·leccions. Per a aquells no sortits encara en elles, esperem que el nostre treball els sigui d'alguna utilitat.

La justificació, en tot cas, obeeix a unes altres raons. La primera i principal és la diversitat de criteri informatiu d'aquestes publicacions. La nostra està enfocada a la utilitat històrica dels textos en relació amb Catalunya, la presideix un criteri d'aplicació i limitació geogràfics, en contraposició al criteri preponderantment diplomàtic i cancilleresc, per regnats, que tenen les publicacions dels «Monumenta» i de l'Acadèmia d'Inscripcions. Això en la pràctica fa que, més que doblar-se, sovint es complementin.

Segonament — i obeint també al criteri d'utilitat històrica per a Catalunya —, amb la nostra publicació queden reunits i a mà un conjunt de textos homogenis, fonamentals en la nostra història, que d'altra manera quedarien dispersos en aquelles successives publicacions, i encara confosos dins un conjunt nombrós en cada una d'elles. Tots els investigadors i estudiosos saben les dificultats que això comporta.

Per últim, amb la nostra publicació posem des d'ara a mà dels erudits l'edició crítica d'un nombre molt important de documents, la publicació dels quals, en aquells altres reculls, és a data indeterminada i, possiblement, en certs casos, bastant llunyana. A part de les notícies dels perduts, que sovint escapen a aquells reculls generals.

LA NOSTRA PUBLICACIÓ

La present publicació ha estat concebuda, no com a una obra aïllada i independent, sinó formant part d'un conjunt destinat a reunir totes les fonts diplomàtiques referents a la regió catalana per a l'època carolíngia. Dintre el conjunt caldrà distingir dues sèries: la dels documents públics i la dels documents privats. A la vegada, els documents públics es dividiran en dues seccions: la dels diplomes reials (que són els que ara publiquem), i la de les butlles papals. Els documents privats es publicaran en seccions ordenades cronològicament per comtats; cada volum contindrà els referents a un o diversos comtats.

Cada volum, tret dels dos primers, constarà de dues parts: una contenint l'estudi preliminar de caràcter històric on es valorarà i es relacionarà el contingut dels textos publicats; la publicació d'aquests constituirà, pròpiament, la segona part. La primera serà, doncs, una il·lustració històrica de la segona.

L'obra en conjunt portarà el títol general de *Catalunya carolíngia.* El seu primer volum va dedicat a *El domini carolingi a Catalunya*; el segon, a *Els diplomes carolingis a Catalunya*, i és aquest el que avui donem a la llum. Aniran seguint, amb l'ajuda de Déu, els altres volums a mida que estigui llesta llur preparació; segurament el tercer volum serà el corresponent a *Els comtats de Pallars i Ribagorça*, que està ja molt avançat.

La preparació del present volum ha estat molt llarga i accidentada. Fou començada a París durant el curs de 1911-1912, investigant i prenent notes i còpies dels fons manuscrits de la Biblioteca Nacional, en especial de la Col·lecció Baluze, base fonamental, com s'ha explicat, de la tradició manuscrita sobre el tema. Aprofitant les oportunitats es feren les visites als altres arxius mencionats.

L'any 1920, l'Institut d'Estudis Catalans acordà la seva publicació, encomanant-la al qui avui la signa; en aquells moments una meitat aproximadament estava enllestida. Tres anys més tard, en 1923, la feina havia avançat molt, fins al punt de poder preveure l'inici de la seva impressió, que fou començada l'any següent, en 1924, a la casa Arts Gràfiques, S. A., Successors d'Henrich. Un canvi polític donà lloc a la fosa de la com-

posició existent per ordre de les noves autoritats. En 1926 la impressió fou represa, gràcies a la protecció de la Institució Patxot, que ja no havia de fallar-li fins al present. Però aleshores fou l'autor qui hagué d'alentir el seu treball degut a circumstàncies particulars, i la impressió avançà penosament. Cessades aquelles circumstàncies, finalment vaig poder lliurar la resta de l'original, llevat el pròleg i els índexs, a la impremta de la Casa de Caritat (que mentrestant havia substituït la desapareguda d'Arts Gràfiques) a principis de l'estiu de 1936.

En aquells moments estaven tirats trenta-quatre plecs, amb 272 pàgines. Però vingué l'esclat de la guerra civil i, amb la confusió del període revolucionari, aquella part de l'original fou perduda. I el que era pitjor, amb el saqueig dels domicilis de l'autor, es perderen també tots els papers, còpies i notes que haurien permès de refer-lo.

Ha calgut, després de la guerra mundial, tornar a començar de nou tot el treball, a partir de la pàgina 274, amb totes les dificultats que un tal recomençament comportava. Pertanyen a l'obra nova els capítols referents a les esglésies catedrals d'Urgell i de Vic, i tota la part relativa als preceptes donats per a particulars. Això motivarà, en el conjunt de l'obra, una sensible diferència entre els dos fragments, antic i nou, que no debades passen dotze anys d'experiència en la vida d'un autor. Espero que hagin estat en favor del segon fragment elaborat de nou. També ha obligat a insertar al final una secció d'addicions i correccions per al primer fragment, que serà bo que el lector consulti en servir-se d'ell.

L'estructuració de l'obra, donada la seva finalitat, ha estat concebuda així: dues seccions, fent la separació dels diplomes referents a institucions (catedrals i monestirs) i dels atorgats a particulars. Els primers estan seriats dins cada catedral o monestir per ordre cronològic, amb una breu introducció històrica sobre la casa; aquestes vénen ordenades en ordre alfabètic. Els preceptes per a particulars formen una sola sèrie en ordre cronològic.

Cada document va numerat amb xifres romanes dintre la seva sèrie. Porta un títol-resum o extret. Tot seguit es dóna l'aparat crític de les fonts de transmissió: primer, les manuscrites, signades amb majúscules, reservant la **A** per a l'original; després, les edicions, signades amb minúscules negretes. Al marge va un quadre de filiació de totes aquestes fonts.

S'indica aleshores la menció que hagin fet del document els *Regesta*

generals carolingis dels quals hem parlat — Bréquigny, Boehmer, Sickel, Mühlbacher — i, excepcionalment, la feta per registres locals o parcials — Botet, Catàleg d'Elna dels historiadors del Llenguadoc, Grat, mossèn Mas.

S'anoten a continuació les fonts que han estat utilitzades per a la fixació del text del document.

La utilització d'aquestes fonts, quan manca l'original, ha estat feta, no seguint una còpia amb preferència a les altres, sinó triant, entre les útils, la variant que a judici de l'editor portaria a l'original, tenint compte, però, de donar totes les altres variants en nota a fi que el lector pugui en cada cas fer la seva tria.

En la transcripció del text hem puntuat segons el nostre criteri. Ortogràficament, hem procurat de no variar res; sols hem fet la distinció de la *v* i la *u* i de la *i* i la *j*. Les restitucions les hem incloses entre [ ]; les interpolacions les hem expulsat del text, portant-les a les notes de variants.

Al text de cada document sol precedir una nota en lletra petita, donant sobre d'ell les informacions que hem cregut més pertinents, sovint de caràcter històric. Aquestes notes prenen major importància en molts preceptes per a particulars perquè allí substitueixen la funció de la introducció històrica que porta cada església o monestir.

S'ha afegit a la publicació dels preceptes un apèndix que conté els capitulars donats també pels reis francs en relació directa amb llurs súbdits catalans; així el lector trobarà reunits en un sol volum la totalitat de les disposicions legislatives emanades del poder carolingi per a Catalunya, la qual cosa facilitarà la seva consulta i estudi. Dintre el mateix apèndix es tornen a publicar la carta de Carles el Calb als barcelonins, atès que, malgrat que escapi a tot caràcter legislatiu, és una manifestació més de l'acció reial franca en el nostre país, i un judici que serveix d'aclariment als preceptes i capitulars per als hispans. Per a aquests textos de l'apèndix hem escollit, en cada cas, la versió donada per l'editor que ens ha semblat de major garantia.

En canvi, hem exclòs de la publicació, no sols els textos, sinó la referència detallada de les nombroses falsificacions que en tot temps s'han fet de suposats privilegis de reis francs; són sempre tan barroeres i tan identificables, en l'estat de perfecció a què és arribada avui la diplomàtica carolíngia, que ens ha semblat temps inútil la seva discussió, que altrament

hauria allargat en excés la nostra obra amb poc profit. Una sola excepció ha estat feta per un precepte de Cuixà (a pàg. 86, nota *a*), equivocadament acceptat com a bo pels editors de l'Acadèmia d'Inscripcions de França. També ens cal pregar al lector que exclogui ell mateix les reconstitucions hipotètiques d'alguns preceptes totalment perduts (Banyoles II, Girona IV i Sant Cugat II) que la nostra inexperiència juvenil ens portà anys enrera a l'atreviment de compondre i d'incloure en el text. Confessem que són tan arriscades, que el seu valor científic és massa dubtós per a ésser tingudes en compte. La dificultat i el cost d'un nou tiratge no permeté, ja d'anys, de suprimir-les.

Finalitzen l'obra els índexs. Un d'ordenació cronològica de tots els preceptes i capitulars publicats en text o en notícia. Un segon de la bibliografia utilitzada. El tercer és de paraules, mots geogràfics o personals i mots tècnics importants. Aquest darrer, degut a l'aplicació de Jordi Rubió i Lois, a qui dono les gràcies per la cura esmerçada en ell i l'excel·lència del seu treball.

També amb la seva ajuda han estat confeccionats la notícia geogràfica i el mapa que acompanya l'obra i que crec que seran agraïts per tots els erudits i estudiosos.

Ja només em falta donar les gràcies a tots els amics, traspassats alguns d'ells per desgràcia, que facilitaren el meu treball en els diversos arxius consultats: a la Biblioteca Nacional de París, M. Philippe Lauer; a l'Arxiu de la Corona d'Aragó, els senyors F. Valls i Taberner i J. E. Martínez i Ferrando; als Arxius de Girona, el canonge Dr. J. Morera; als de Vic, Mn. Josep Gudiol i el canonge Dr. Eduard Junyent; als d'Urgell, el canonge Dr. Pere Pujol. I el meu pregon reconeixement al Sr. Rafael Patxot i Jubert, que amb el seu magnànim ajut ha fet possible la publicació d'aquesta obra.

TEXTOS

PRECEPTES PER A
ESGLÉSIES, CATEDRALS I MONESTIRS

ALBANYA

Monestir de Sant Pere

Segurament s'alçava el monestir de Sant Pere en el lloc on hi ha avui l'església d'Albanyà, poble de la Garrotxa, que conserva encara el mateix sant com a titular. Com es dedueix del precepte que publiquem, fou fundat per l'abat Donnul amb permís del marquès Rampó; seria, doncs, pels volts del 820, a jutjar per les dades que es conserven sobre aquest marquès[a].

No devia comptar, el monestir, amb gaires elements de vida, quan pocs anys més tard d'obtenir el precepte de Carles, en 869, perduda la independència, el veiem ja figurar com una simple cel·la del d'Arles de Vallespir[b].

Botet[c] *presumeix, sense prou fonament al nostre entendre, que l'abat Donnul i els seus monjos ja en procedien, d'Arles. És de creure, però, que si fos així, Sant Pere d'Albanyà no s'hauria constituït en monestir independent, sinó que ja, a partir dels seus inicis, hauria estat regit com a cel·la de la casa mare. Llevat del precepte de Carles, cap altre document no s'és conservat que faci referència a l'època independent de Sant Pere d'Albanyà.*

a) Calmette, *Rampon comte de Gérone*, en: *Le Moyen Age*, XIV (1901), Paris, ps. 403 ss.

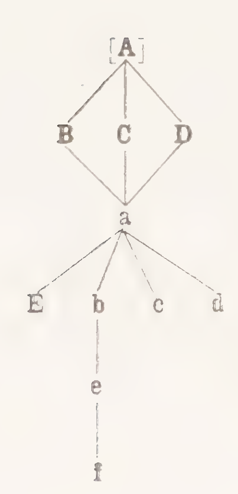
b) Precepte Arles IV.

c) Botet, *Condes beneficiarios*, p. 16.

I

Sant Cerní de Tolosa, 11 maig 844

PRECEPTE DEL REI CARLES, DONAT A INSTÀNCIES DE L'ABAT DE SANT PERE D'ALBANYÀ DONNUL, POSANT AQUEST MONESTIR SOTA SA DEFENSA I TUÏCIÓ, I CONCEDINT-LI ELS PRIVILEGIS D'IMMUNITAT I LLIURE ELECCIÓ D'ABAT

[**A**] — Original perdut i que en el segle XVII es trobava a l'Arxiu del monestir d'Arles.

B. — Còpia del XVII a la Bib. Nationale de París, Col. Baluze 117, f. 277'.

C. — Còpia del XVII a la Bib. Nationale de París, Col. Baluze 117, f. 293'.

D. — Còpia del XVII a la Bib. Nationale de París, Col. Baluze 117, f. 340'.

E. — Còpia del XVIII a la Bib. Nationale de París, Fonds latin 11897, f. 84.

a. — Baluze, *Capitularia*, 2, col. 1447.

b. — Bouquet, *Recueil*, 8, p. 455.

c. — Le Cointe, *Annales*, 7, p. 341.

d. — Mansi, *Concilia*, 18, p. 958.

e. — *Hist. de Languedoc*, 3.ª ed., 2, ap. 107.

f. — Monsalvatje, *Noticias históricas*, 4, p. 158.

Registres. — Bréquigny, *Table*, 1, p. 212. — Boehmer, *Regesta*, n.° 1553.
Fonts utilitzades. — **B, C, D, a.**

In nomine sanctae [1] et individuae Trinitatis. Karolus gratia Dei rex. Si petitionibus [2] servorum Dei justis et rationabilibus aurem celsitudinis nostrae libenter [3] accommodamus [4] et eorum suggestiones, quas nobis pro necessitate sua insinuaverint [5], ad effectum perduxerimus, non solum in

1. *B dóna sempre* e *sense diftongar.* — 2. peticionibus *B.* — 3. *Manca en B C a.* — 4. accomodamus *B.* — 5. *Des de* accommodamus... *manca en C.*

hoc regiam exercemus consuetudinem, sed etiam ad aeternae[6] retributionis mercedem nobis talia facta profutura confidimus. Idcirco noverit sagacitas seu utilitas omnium fidelium nostrorum[7] tam praesentim quam et futurorum, qualiter religiosus vir Donnulus[8], abba ex monasterio Sancti Petri, quod ipse in pago Bisuldunense[9] super fluvium Sambuga una per licentiam Ramponi marchionis propriis manibus construxit, ad nostram accedens clementiam[10] deprecatus est nos, ut praedictum locum ei concederemus atque more regio ipsum suisque commissis[11] supradictumque monasterium cum cellulis ibidem aspicientibus, quae nuncupatur[12] sic: in loco qui dicitur Ceresius, ecclesia in honore sancti Michaelis archangeli novo opere[13] constructa, et in altero loco qui dicitur Casa Mauri, ecclesia in honore sancti Romani constructa, seu et villares Albinianum scilicet et Buscariolas, omnibusque rebus et hominibus eidem monasterio juste[14] legaliterque pertinentibus, sub defensionis nostrae tuitione immunitatisque munimine recipere dignaremur. Cujus petitionibus clementer annuimus atque eum, sicut postulavit, praedictumque[15] monasterium sub nostrae defensionis munimine recepimus. Quin etiam hoc reverentiae nostrae praeceptum[16] fieri jussimus per quod praecipimus[17] atque jubemus ut nullus judex publicus vel quislibet[18] ex judiciaria potestate in ecclesias aut loca vel agros seu reliquas possessiones memorati monasterii, quas moderno tempore infra ditionem[19] regni nostri juste[20] et rationabiliter possidet vel quae deinceps aut per nos aut[21] per alios quosque fideles ac Deum timentes[22] in jure ipsius sancti loci voluerit divina pietas augeri, ad causas audiendas vel freda exigenda aut mansiones vel paratas faciendas necnon et fidejussores tollendos aut homines ejusdem ecclesiae, tam ingenuos quam et servos, super terram ipsius commanentes[23] distringendos nec ullas redibitiones aut inlicitas occasiones requirendas, nostris nec futuris temporibus ingredi audeat vel ea quae supra memorate sunt penitus[24] exigere praesumat[25]; sed liceat jamdicto Donnulo[26] abbati suisque successoribus res praedictae ecclesiae absque alicujus impedimento aut minoratione sub immunitatis nostrae defensione quieto ordine possidere, et quicquid exinde fiscus sperare poterat totum nos pro aeterna remuneratione eidem ecclesiae concedimus ut in alimonia pauperum et stipendia

6. eternam *B.* — 7. *manca en C a.* — 8. Domnulus *a.* — 9. Bisildunense. *B* — 10. clemenciam *C.* — 11. sibi que commissos *a.* — 12. nuncupantur *a.* — 13. onere *C.* — 14. justae *C.* — 15. predictumque *C.* — 16. preceptum *C.* — 17. precipimus *C.* — 18. quislivet *B.* — 19. dictionem *D.* — 20. justae *C.* — 21. ac *D.* — 22. tenentur *C.* — 23. commonemus *B D*; comm. *C.* — 24. paenitus *C.* — 25. presumat *C.* — 26. Domnulo *a.*

servorum Dei ibidem Deo famulantium proficiat in augmentum. Et quandoquidem divina vocatione supradictus abba vel successores sui [27] de hac luce migraverint, quandiu ipsi monachi inter se tales invenire potuerint qui ipsam congregationem secundum regulam sancti Benedicti regere valeant, per [28] hanc nostram auctoritatem [29] licentiam habeant ex se eligendi abbates [30], quatenus eis [31] pro nobis atque stabilitate regni nostri jugiter Domini [32] misericordiam exorare delectet. Haec vero auctoritas, ut omni tempore inviolabilis valeat permanere, manu propria subter [33] eam firmavimus et anuli nostri impressione [34] signari jussimus.

Signum (*Monograma*) Karoli [35] gloriosissimi regis.

Deormarus [36] notarius ad vicem Hludowici [37] recognovi [38].

Data .v. idus mai [39], indictione .vii., anno .iiii. [40] regnante Karolo glorioso rege. Actum in monasterio [41] Sancti Saturnini prope Tholosam [42], in Dei nomine feliciter. Amen [43].

27. ejus *B C a.* — 28. qui *B.* — 29. auctoritatis *B.* — 30. abbatis *B C a.* — 31. eos *a.* — 32. Deum *C*; Dei *a.* — 33. sub terram *B;* subtus *C.* — 34. pressione *B.* — 35. Karli *B.* — 36. Debrinrus *B.* — 37. Hludovici *a.* — 38, retrosignavit. S. Ludovuc. *B.* — 39. marci *B.* — 40. .III. *B.* — 41. Quum monasterii *B;* Actum monasterii *C D.* — 42. Tholosa *B;* Tolosa *a.* — 43. Quod propriis manibus construxit *B;* Amen. Ha.. propriis manibus construxit *C;* Amen. Quod propriis manibus construxit *D.*

AMER

Monestir de Sant Medir i de Sant Genís

Es tradició admesa que el monestir de Sant Medir fou fundat en el lloc on és avui el poblet de Sant Medir, en el municipi de Sant Gregori, al nord de Girona [a]*. Fins l'any 949 no tingué lloc la translació a Santa Maria d'Amer* [b]*.*

S'ignora quan i per qui fou fundat; les primeres noves que en tenim són els preceptes davall editats i un judici publicat per M. Calmette de data 898 [c]*. Tota altra documentació d'importància és ja posterior al diploma de Carles el Ximple, de 922. Parla d'un suposat precepte de Carlemany al present monestir una nota repetidament donada per Monsalvatje, dient: «Archivo de la Delegación de Hacienda de Gerona. En el* Indice de las escrituras del monasterio de Amer y Rosas, *hemos encontrado la siguiente, señalada con el número* 10: Confirmación por Ludovico Pío de los privilegios que concedió Carlomagno al monasterio de Amer, en el año 836, *cuyo original ha desaparecido del mencionado archivo»* [d]*.*

L'haver-se perdut l'original del precepte de Lluís sense que en resti cap còpia, ens priva de tenir una certesa absoluta sobre si efectivament s'hi feia la menció del precepte de Carlemany, tal com diu l'index de Girona. Es de creure, no obstant, que no seria així, ja que, en renovar-se per Carles el Calb, en 844 i en 860, la immunitat concedida per son pare Lluís el Piadós, no es refereix ni poc ni molt a cap concesió del seu avi Carlemany, cosa que segurament hauria fet en el cas d'haver-ne existit alguna.

a) Botet, *Provincia de Gerona*, p. 383.

b) Villanueva, *Viage*, 14, p. 219.

c) Calmette, *Un jugement original de Wifred le Velu pour l'abbaye d'Amer*, en: *Bib. de l'École des Chartes*, LXVII (1906), París, p. 66.

d) Monsalvatje, *Noticias históricas*, 11, pàgina 105, i 14, p. 346. Aquest índex és avui a l'Arxiu de la Corona d'Aragó, a Barcelona.

I

. . . . [829-830]

PRECEPTE DE L'EMPERADOR LLUÍS, DONAT A INSTÀNCIES DEL MARQUÈS GAUCELM, CONCEDINT A L'ABAT DEODAT I ALS MONJOS I MONESTIR D'AMER LA IMMUNITAT

Registres. — Sickel, *Regesta*, n.° 1 dels perduts. — Mühlbacher, *Regesta*, n.° 137 dels perduts.

D'aquest precepte, avui perdut sense que en restin còpies, en tenim notícia per les següents dades:

1.ª La nota de l'índex d'escriptures d'Amer i Rodes publicada per Monsalvatje i que acabem d'esmentar.

2.ª La referència que hi fa el precepte del rei Carles al mateix monestir, en 844, en els següents termes: «vir Wilera... ad nostram accedens serenitatem, obtulit praecellentiae nostrae quondam domni et genitoris nostri gloriose memoriae augusti Hludowici auctoritatem, praedecessori siquidem suo venerabili abbati Deodato factam, in qua continebatur qualiter idem domnus et genitor noster, per intercessionem Gauzselmi quondam marchionis, eum et monachos suos predictumque monasterium cum omnibus rebus sibi pertinentibus sub suae immunitatis tuitione defensionisque munimine clementer susceperit.» En iguals termes s'expressa respecte d'ell l'altre precepte del rei Carles donat l'any 860.

3.ª En parla també el judici de 898, presidit per Wifred, que hem esmentat més amunt com a publicat per M. Calmette, encara que l'estat del pergamí ens vedi la claredat del concepte: «scriptura donationis quod fecit ad condam... sino... Lutdovicus augustus imperator... ...quod fecit de jamdictas... ...ad condam Deodato abba.» Del contingut total del judici es desprèn que aquest precepte anomenava ja el palau de Merlac com a possessió del monestir d'Amer.

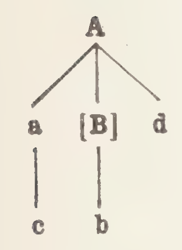
Per més que en l'índex d'escriptures d'Amer i Rodes, tan repetit, es doni a aquest precepte la data de 836, Calmette creu poder-la fixar entre 829 i 830, basant-se en el fet d'anomenar Gaucelm com a marquès. [e]

e) Calmette, *Gaucelme marquis de Gothie*, en: *Annales du Midi*, XVIII (1906), Toulouse, p. 166.

II

Tolosa, 14 maig 844

PRECEPTE DEL REI CARLES, DONAT A INSTÀNCIES DE L'ABAT D'AMER WILERA, CONFIRMANT AL DIT MONESTIR LA IMMUNITAT JA ATORGADA PER PRECEPTE DE L'EMPERADOR LLUÍS, I CONCEDINT-LI LA LLIURE ELECCIÓ D'ABAT

A.—Original a la Bib. Nationale de París, ms. Nouv. acq. lat. 2579, f. 1. (740×440 mms.) [f]
[**B**]—Còpia del XIX feta pel monjo de Ripoll Roc d'Olzinelles.
a. —Villanueva, *Viage*, 14, ap. 19.
b. —*España Sagrada*, 45, ap. 32.
c. —Monsalvatje, *Noticias históricas*, 11, ap. 13.
d. —Omont, *Diplômes carolingiens*, p. 368.

Fonts utilitzades. — **A.**

M. Omont [g] data dubitativament aquest precepte de 843 o 844, però M. Calmette [h] diu: «il n'y a pas lieu d'hésiter, comme le fait M. Henri Omont, au sujet de la date... L'énoncé de la souscription et l'itinéraire de Charles le Chauve assurent de la façon la plus certaine le millésime 844, et le millésime 843 est doublement impossible».

(*Chrismon*) In nomine sanctae et individuae Trinitatis. Karolus gratia Dei rex. Si erga loca divinis cultibus mancipata propter amorem Dei eorumque in eisdem locis sibi famulantibus beneficia oportuna largimur, praemium apud Dominum aeternae remunerationis rependi non diffidimus. Idcirco notum sit omnibus sanctae Dei ecclesiae fidelibus et nostris, praesentibus atque futuris, quia quidam religiosus vir Wilera, abba monasterii quod est situm

f) Aquest original es conservava abans al «Archivo de la Delegación de Hacienda» de Girona.

g) Omont, *Diplômes carolingiens*, p. 368.

h) Calmette, *Un jugement original*, p. 62, nota 2.

in pago Gerondense, constructum scilicet sub honore sancti Emeterii sanctique Genesii, ad nostram accedens serenitatem, obtulit praecellentiae nostrae quondam domni et genitoris nostri gloriose memoriae augusti Hludowici auctoritatem, praedecessori siquidem suo venerabili abbati Deodato factam, in qua continebatur qualiter idem domnus et genitor noster, per intercessionem Gauzselmi quondam marchionis, eum et monachos suos predictumque monasterium cum omnibus rebus sibi pertinentibus sub suae immunitatis tuitione defensionisque munimine clementer susceperit. Petiit itaque reverentiam nostram idem Wilera abba, ut, eandem domni et genitoris nostri renovantes praeceptionem, eum monachosque suos una cum praescripto monasterio et cellis sibi pertinentibus aliisque omnibus rebus, similiter sub nostrae immunitatis defensione recipere plenissime dignaremur. Cujus inquam petitionibus libenter adquievimus et ita illi concessisse onmibus notum esse volumus. Quapropter eundem abbatem cum monachis sui[s, i]dem monasterium cum omnibus rebus sibi pertinentibus ac cellis sibi subjectis, quarum altera dicitur domus Sanctae Mariae, sita secus fluvium Amera, altera vero domus scilicet sita super fluvium Sterriam, necnon etiam cellulas duas in pago Inporitanense sitas, ex quibus una appellatur Columbarius, sita super fluvium Taceram, altera quippe dicitur Carcer, sitam juxta maris magni littora, cum omni earum omnium rerum integritate sub nostro mundeburdo, sicut dictum est, atque defensione integerrime contra omnium inquietudines hominum constituentes, praecipimus atque jubemus ut nullus judex publicus vel quislibet ex judiciaria potestate in ecclesias aut loca vel agros seu reliquas possessiones sepedicti monasterii et cellularum sibi subjectarum, ad causas judiciario more audiendas vel freda exigenda vel paratas faciendas aut ullas redibitiones aut fidejussores tollendos vel illorum homines distringendos aut inlicitas occansiones requirendas, ingredi audeat nec ea quae supra memorata sunt exigere praesumat; sed cum cellis supra memoratis et villaribus aliisque omnibus rebus praenominato monasterio pertimentibus, in quibuscunque consistant locis sive pagis, necnon etiam cum omnibus possessionibus quas juste rationabiliterque praesenti tempore possidere dinoscitur, simul cum his quas divina pietas eidem sacratissimo loco per suos quosque fideles augere voluerit, liceat memorato abbati suisque successoribus et monachis in sepedicto loco degentibus, quiete vivere et possidere, easdemque res cum omni securitate sine cujuspiam contradictione

et minoratione tenere et possidere, eorumque pro utilitatibus racionabiliter concambiare, et pro nobis, conjuge proleque nostra, seu stabilitate totius regni nostri, una cum monachis inibi Domino militantibus, divinam misericordiam jugiter exorare. Et quandocumque divina vocatione memoratus abba aut successores sui ab hac luce migraverint, quamdiu inter se tales invenire potuerint qui eos secundum regulam sancti Benedicti regere et gubernare valeant, licentiam habeant ex semetipsis abbates [eligere], qui eis, ut praediximus, merito vitae et sanctitatis preesse et prodesse possint. Et ut haec nostrae confirmationis auctoritas perpetuam obtineat firmitatem, [manu propria] firmavimus et anuli nostri inpressione adsignari jussimus.

Signum (*Monograma*) Karoli gloriosissimi regis.

(*Signe*) Archarius praesbiter ad vicem Hludowici recognovit et s[ubscripsit] (*Rusc. Lloc del segell.*)

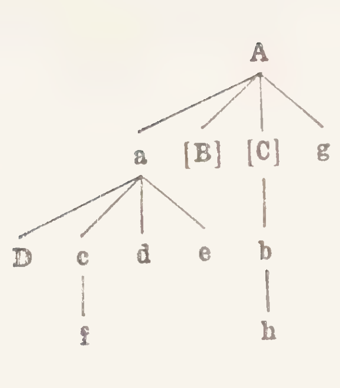
Data .II. idus maii, anno .IIII., indictione .VII.ª, regnante domno nostro Karolo gloriosissimo rege. Actum Thol[os]a civitate, in Dei nomine feliciter. Amen. Amen [1].

1. *Aquest* Amen *en notes tironianes.*

III

Ponthieu, 19 novembre 860.

PRECEPTE DEL REI CARLES, DONAT A INSTÀNCIES DE L'ABAT D'AMER TEODOSI, CONFIRMANT AL DIT MONESTIR LA IMMUNITAT JA ATORGADA PER PRECEPTE DE L'EMPERADOR LLUÍS, I CONCEDINT-LI LA LLIURE ELECCIÓ D'ABAT

A.—Original a la Bib. Nationale de París, ms. Nouv. acq. lat. 2579, f. 2. (620×470 mms.)[i]
[B]—Còpia feta en 951, avui perduda, que veié Villanueva a l'Arxiu d'Amer.[j]
[C]—Còpia del XIX feta pel monjo de Ripoll Roc d'Olzinelles.
D.—Còpia del XVIII a la Bib. Nationale de París, Fonds lat. 11897, f. 121.
a. —Baluze, *Capitularia*, 2, col. 1480.
b. —*España Sagrada*, 45, ap. 33.
c. —Bouquet, *Recueil*, 8, p. 561.
d. —Mansi, *Concilia*, 18, p. 979.
e. —Pujades, *Crónica*, 5, p. 227.
f. —*Hist. de Languedoc*, 3.ª ed., 2, ap. 154.
g. —Omont, *Diplômes carolingiens*, p. 368.
h. —Monsalvatje, *Noticias históricas*, 11, ap. 22.

Registres. — Bréquigny, *Table*, 1, p. 255. — Boehmer, *Regesta*, n.º 1687.
Fonts utilitzades. — **A.**

Aquest precepte és copiat sobre l'anterior, exceptuant-ne, com pot veure's en la publicació, petits fragments. La còpia és tan servil, que, malgrat que es fa, segons és dit, sobre el de Carles, hom no es pren la feina d'anotar la seva existència, essent així que repeteix prou bé ço que aquell diu de l'anterior precepte de Lluís. El redactor o escrivà es limità, ultra els petits afegits, a canviar el nom perso-

i) Aquest original, el mateix que l'anterior, procedeix del «Archivo de la Delegación de Hacienda» de Girona.

j) Villanueva, *Viage*, 14, p. 219. Aquesta còpia és la que Omont, *Diplômes carolingiens*, pàgina 369, dóna encara com existent al «Archivo de la Delegación de Hacienda» de Girona.

nal del destinatari. És un cas que veurem repetir-se sovint, incorrent-se no sols en omissions, com en el cas present, sinó en falsedats patents. La part copiada del precepte anterior va en lletra petita.

(*Chrismon*) In nomine sanctae et individuae Trinitatis. Karolus gratia Dei rex. Si erga loca divinis cultibus mancipata propter amorem Dei eorumque in ejusdem locis sibi famulantibus beneficia oportuna largimur, praemium apud Dominum aeternae remuneration[is] rependi non diffidimus. Idcirco notum sit omnibus sanctae Dei ecclesiae fidelibus et nostris, praesentibus atque futuris, quia quidam religiosus vir Theodosius, abba monasterii quod est situm in pago Gerondense, constructum scilicet sub honore sancti Emeterii sanctique Genesii, ad nostram accedens serenitatem, obtulit precellentiae nostrae quandam domni ac genitoris nostri gloriosae memoriae augusti Hludowici auctoritatem, praedecessori siquidem suo venerabili abbati Deodato factam, in qua continebatur qualiter idem domnus et genitor noster, per intercessionem Gauzselmi quondam marchionis, eum et monachos suos praedictumque monasterium cum omnibus rebus sibi pertinentibus sub suae inmunitatis tuitione defensionisque munimine clementer susceperit. Petiit itaque reverentiam nostram idem Theodosius abba, ut, eandem domni et genitoris nostri renovantes praeceptionem, eum monachosque suos una cum praescripto monasterio et cellis sibi pertinentibus aliisque omnibus rebus, similiter sub nostrae inmunitatis defensione recipere plenissime dignaremur. Cujus inquam petitionibus libenter adquievimus et ita illi concessisse notum esse omnibus volumus. Quapropter eundem abbatem cum monachis suis, idem monasterium cum omnibus rebus sibi pertinentibus ac cellis sibi subjectis, quarum altera dicitur domus Sanctae Mariae, sita secus fluvium Amera, altera vero domus scilicet sita super fluvium Sterriam, necnon etiam cellulas duas in pago Inporitanense sitas, ex quibus una appellatur Columbarius, sita super fluvium Taceram, altera quippe dicitur Carcer, sita juxta maris magni litora, atque ecclesiam in honore sanctae Mariae semper virginis et sancti Mathei et sancti Johannis, constructam in pago Gerondense, sitam in loco qui dicitur Vallis Anglensis, ipsas salas seu et palatiolum quod vocatur Merlac, cum omnibus adpenditiis suis, necnon et in alio loco qui vocatur Ausor et ex ipsa silva quantum in eorum usus extirpare commodum duxerint, cum omni earum omnium rerum integritate sub nostro mundeburdo, sicut dictum est, atque defensione integerrime contra omnium inquietudines hominum constituentes, praecipimus atque jubemus ut nullus judex publicus vel quislibet ex judiciaria potestate in ecclesias aut loca vel agros seu reliquas possessiones sepedicti monasterii et cellularum sibi subjectarum, ad causas judiciario more audiendas vel freda exigenda vel paratas faciendas aut ullas redibitiones aut fideijussores tollendos vel illorum homines distringendos aut inlicitas occasiones requirendas, ingredi audeat, sed neque viaticum neque portaticum neque salutaticum neque pasquarium neque toloneum aut ullum inlicitum debitum, nec ea quae supra memorata sunt exigere praesumat; sed cum cellis supra memoratis et villaribus aliisque omnibus rebus praenominato monasterio pertinentibus, in quibuscumque consistant locis sive pagis, necnon etiam cum omnibus possessionibus quę juste [rationab]iliterque praesenti tempore possidere dinoscitur, simul cum his quas divina pietas eidem sacratissimo loco p[er suos quosque fideles] augere voluerit, liceat memorato abbati suisque successoribus et monachis in sepedicto loco degentibus, quiete vivere et possidere, easdemque res cum omni securitate sine cujuspiam contradic-

tione et minoratione tenere et possidere, eorumque pro utilitatibus rationabiliter concambiare vel vendere, et pro nobis, conjuge proleque nostra, seu stabilitate totius regni nostri, una cum monachis inibi Domino militantibus, divinam misericordiam jugiter exorare. Et quandocumque divina vocatione memoratus abba aut successores sui ab hac luce migraverint, quamdiu inter se tales invenire potuerint qui eos secundum regulam sancti Benedicti regere et gubernare valeant, licentiam habeant ex semetipsis abbates eligere, qui eis, ut praediximus, merito vitae et sanctitatis praeesse et prodesse possi[n]t. Et ut haec nostrae confirmationis auctoritas perpetuam obtineat firmitatem, manu propria subter eam firmavimus et anulli nostri inpressione adsignari jussimus.

Signum (*Monograma*) Karoli gloriosissimi regis.

(*Signe*) Gauzlenus notarius ad vicem Hludowici recognovit. (*Rusc. Lloc del segell.*)

Unruocus comes ambasciavit [1].

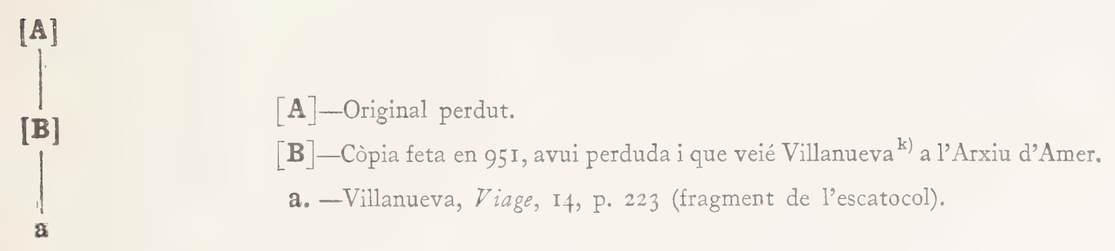
Data .XIII. kalendas decembris, indictione .VIII., anno .XXI. regnante Karolo glori[osi]ssimo rege. Actum in Pontione palatio regio, in Dei nomine feliciter. Amhn.

1. *Aquesta ratlla és en notes tironianes.*

IV

ORLEANS, 25 JUNY 890

PRECEPTE DEL REI ODÓ, DONAT A INSTÀNCIA DE L'ABAT D'AMER HAUTVIR, CONFIRMANT A ELL I A SON MONESTIR LA IMMUNITAT JA ATORGADA PER PRECEPTE DE L'EMPERADOR LLUÍS I LES POSSESSIONS I PRIVILEGIS ESMENTATS EN EL MATEIX JUNT AMB EL DRET DE LLIURE ELECCIÓ D'ABAT

[A]—Original perdut.

[B]—Còpia feta en 951, avui perduda i que veié Villanueva[k] a l'Arxiu d'Amer.

a. —Villanueva, *Viage*, 14, p. 223 (fragment de l'escatocol).

FONTS UTILITZADES.—**a.**

Villanueva que veié el trasllat de 951, avui perdut, parla d'aquest precepte, en fer el catàleg dels abats d'Amer[k], en els termes següents: «Hautviro. A quien los catálogos de esta casa llaman solamente Virus. Mas el nombre entero, como he dicho, se lee dos veces en el diploma que le concedió el Rey Odón, que es igual a los anteriores, con esta fecha: (aquí posa l'escatocol que publiquem dessota). De este diploma sólo existe un traslado auténtico hecho el año 951.» En dir que és «igual a los anteriores» es refereix als de Carles, i, en especial, al segon del dit rei, de 860, que es el que esmenta el palau de Merlac, com sabem que ho feia el present precepte de Odó per la referència que se'n fa en el judici, tan repetit, de Wifred, de 898[l]. No és, doncs, aventurat suposar que el present diploma repetiria quasi exactament, excepció feta del protocol i escatocol, el contingut i les paraules del damunt publicat, de Carles, de 860. Publiquem el fragment conservat, segons Villanueva.

. . . .

Data .VII. kalendas julii, indictione .VII., anno incarnationis Dominice .DCCCXC., anno .III. regnante domno Odone gloriosissimo rege. [Actum] Aurelianis civitate, in Dei nomine feliciter. Amen.

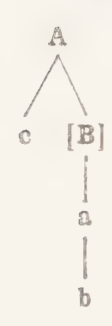
k) Villanueva, *Viage*, 14, p. 223.

l) Calmette, *Un jugement originel*, p. 68.

V

Tours-sur-Marne, 5 juny 922

PRECEPTE DEL REI CARLES, DONAT A INSTÀNCIES DEL BISBE DE GIRONA WIGO, CONFIRMANT LES POSSESSIONS DEL MONESTIR D'AMER I CONCEDINT-LI LA IMMUNITAT

A.—Original a la Bib. Nationale de Paris, ms. Nouv. acq. lat. 2579, f. 3. (540 × 450 mms). [m)]

[**B**]—Còpia del XIX feta pel monjo de Ripoll Roc d'Olzinelles.

a.—*España Sagrada*, 45, ap. 34.

b.—Monsalvatje, *Noticias históricas*, II ap. 65.

c.—Omont, *Diplômes carolingiens*, p. 373.

Fonts utilitzades.—A.

(*Chrismon*) In nomine sancte et individue Trinitatis. Karolus divina propitiante clementia rex Francorum. Regalis mos est fideles suos donis multiplicibus honorare. Idcirco noverit omnium sancte Dei ecclesię fidelium presentium sive futurorum industria, quoniam accedens ante presentiam nostram venerabilis presul Gerundensis ecclesię, Guigo nomine, expetiit a nostra mansuetudine ut fidelibus suis quasdam res, quibus proprio jure utuntur, precepto nostro confirmaremus. Cujus petitionem benigne suscipientes, concedimus quibusdam fidelibus suis quasdam res sitas in comitatu Gerundense, monasterium scilicet Sancti Hemeterii Sanctique Genesii cum omnibus ad eos pertinentibus, cellas etiam duas Sanctę Marię et Sancti Vincentii vel Sancti Johannis cum omnibus sub integritate ad eas pertinentibus, alias

m) Com els altres originals, deu procedir del «Archivo de la Delegación de Hacienda» de Girona.

etiam cellas duas sitas in comitatu Puritanense ex quibus una apellatur Columbarum, sita super fluvium Tether, altera dicitur Carcer, sita juxta mare, cum omnibus ad se jure pertinentibus, et cellam Sancti Andreę sitam super fluvium Esterriam, et locum qui dicitur Ausor cum omnibus ad se pertinentibus, Merlac cum omnibus ad se pertinentibus. Precipimus etiam atque jubemus ut nullus judex publicus aut judiciaria potestas in predicto monasterio vel cellis seu locis sibi subjectis potestatem habeat aut violentiam aliquam exerceat, sed Guinade abba et sui successores et monachi inibi degentes quiete vivere et possidere predictas res cum omni securitate valeant, et pro nobis seu pro regni nostri statu divinam misericordiam valeant exorare. Et ut hec nostre auctoritatis confirmatio perpetuę obtineat firmitatis vigorem, manu propria subter firmavimus et annuli nostri impressione jussimus sigillari.

Signum Karoli (*Monograma*) regis gloriosissimi.

(*Signe*) Agano notarius ad vicem Rotgeri archiepiscopi summique cancellarii recognovit et s[ubscripsit]. (*Rusc. Lloc del segell.*)

Data nonas junii, indictione .x., anno tricesimo regnante domno nostro Karolo, redintegrante .xxv., largiore vero hereditate indepta .xi. Actum Turno feliciter. Amen [1].

1. *Aquest* Amen *en notes tironianes.*

ARLES

Monestir de Santa Maria

L'abat Castellà fundà el monestir de Santa Maria, aprofitant les ruïnes d'unes termes romanes, en el lloc anomenat per molt temps Banys d'Arles, i, des de l'època del rei Lluis-Felip i en honor a la seva esposa, Amélie-les-Bains.

La seva erecció és anterior a l'any 817, *data en què el veiem comprès en la llista, que es dreçà a Aquisgran, dels monestirs existents en l'imperi, sota el nom de «Monasterium Valle Asperii».*[a] *En la carta que l'abat Hilperic escrigué pels volts de* 869 *a Carles el Calb*[b] *es fa una breu història dels orígens del monestir. Diu així: «Quia veniens vir Deo fidelis ex partibus Hispaniae, nomine Castellanus abbas, qui ingressus per angustam semitam invenit in heremo mirabilia balnea ubi aedificavit coenobium in quo vocavit atque advertit multorum monachorum collegia, Regi supremo famulantia. Qui sub auctoritate avii vestri gloriosi Caroli et ejus praeceptum in eodem monasterio consistens, defuncto eo, successor ejus adfuit Rossundus (Recesindus) abbas, qui in manibus [ves]tris se glorianter tradidit. Migrante illo a saeculo successit quidam vir venerabilis Russimirus (Recimirus) frater ejus abbas, qui et ipse similiter in gloriosis manibus se hactenus commendavit. Illo vivente data est nobis, crassante diabolo, multitudo normandorum, qui et triduum ibi manentes, et idem coenobium destruentes, et subito supernus irruentes, nihil nobis praecipientibus, occiderunt aliquos de nostris».*

Els «mirabilia balnea» de la carta es converteixen més modestament en «aedi-

a) «Notitia de servitio monasteriorum» en: *MG. Capitularia*, 1, p. 349.

b) Publicada per Mabillon, *Annales ord. S. Benedicti*, 3, p. 672, copiant-la de Miquel Llot, *Libre de la translatio dels invincibles y gloriosos martyrs de Jesu Christ SS. Abdon y Sennen*, Perpinyà, 1591, f. 75, qui diu: «lo original de la qual esta ab una carta de pergami escrita, sobre una post clavada, en lo cor de la mateixa Iglesia». Es tractaria, en tot cas, d'una còpia antiga.

ficia antiqua» en el precepte de l'emperador Lluís, de 821, que, per altra part, confirma la construcció del monestir sobre ells per l'abat Castellà. Més detalls dóna encara una noticia revestitòria de 832[c] expedida a favor del successor de Castellà, Babila, nom que per cert descuida la carta, en parlar de una «cella, in suburbio Elenense, in territorio valle Aspiranae, in subditione monasterii, quae nuncupatur ad ipsos Bagniles, quem aedificavit Castellanus abba condam qui fuit. Et est ipsa cella jam praefata in locum quem vocant Arolas, quem similiter Castellanus abbas aedificavit».

Els germans que acompanyaven dit abat en la fundació eren el prevere Honnoni i els monjos Eldesind, Ameli, Theodosind i Bassuli. En llurs condicions sagramentals de 8 de gener de 875 ho declaren els testimonis aportats per Babila, mandatari de l'abat Castellà II en causa contra l'usurpador Domenic[d], i ho repeteix aquest últim en l'exvacuació que fa dels béns discutits en la dita causa el 30 del mateix mes[e].

La invasió normanda a què es refereix la carta deu ésser la de 858 ó 859 quan havent els normans, amb llurs naus, travessat l'estret de Gibraltar, saquejaren moltes viles del litoral mediterrani, abordant finalment al Rosselló, on, ultra la nostra abadía arruinaren les viles d'Elna i de Ruscino[f].

Pel precepte de 869 sabem que en aquella data havia ja absorbit el monestir d'Albanyà junt amb els seus béns, car hi figura com a cel·la d'Arles[g].

En la butlla del papa Joan XIII, de 968[h], donada a petició del comte Oliva Cabreta, es diu que el constructor del monestir d'Arles fou el germà del comte Wifred, avi seu. Els fets reportats mostren la falsedat de l'afirmació. ¿Podría, aquesta, en tot cas, ésser reflex d'una tradició oral que tingués per fonament cert una reconstrucció feta, després de la invasió normanda, pel comte Miró de Cerdanya?

c) *Marca Hispanica*, ap. 5.
d) *Marca Hispanica*, ap. 35.
e) Vegeu *Hist. de Languedoc*, 3.ª edició, 2, ap. 187.
f) Vegeu *Hist. de Languedoc*, 3.ª ed., 1, p. 1081; i 2, p. 363.
g) Precepte per a Albanyà.
h) *Marca Hispanica*, ap. 110.

I

. . . .

PRECEPTE DE L'EMPERADOR CARLES A FAVOR DEL MONESTIR D'ARLES I DE SON FUNDADOR L'ABAT CASTELLÀ

Registres.—Mühlbacher, *Regesta*, n.° 42 dels perduts.

La carta escrita per l'abat Hilperic pels volts del 869 a Carles el Calb, en part transcrita més amunt (p. 20), diu ben clar que l'abat Castellà en fundar el monestir obtingué un precepte de Carlemany.

Encara que no s'hagi conservat rastre d'aquest precepte i que el de Lluís el Piadós no hi faci la més petita referència, decanta a creure certa la manifestació d'Hilperic el fet de què realment la fundació del monestir pugui ésser atribuïda a l'època de Carlemany, i, l'encara més significatiu, de què fos inclüit en la llista dels monestirs que estaven lligats a la casa imperial per la prestació de serveis, cas únic entre els de Catalunya, abans ja de rebre el precepte de l'emperador Lluís.

Una confirmació de l'existència d'aquest diploma de Carles pot trobar-se en les següents paraules extretes d'un judici celebrat en 1033 a Besalú: «jamdictus abbas (Guillem d'Arles) respondit se habere privilegia et regalia precepta per quod jamdictum cenobium a tempore Caroli imperatoris, qui magnus dictus est, esset primitivum et nullum placitum vel mallum ulla regia potestas de manibus abbatum usurpavit. Tunc datis induciis allata sunt precepta regalia et religiosa pontificum Romanorum privilegia continentium ita imperatores Carolus et Ludovicus et filius Ludovici Carolus in propriis decretis: precipimus atque firmamus ut nullus judex publicus vel quislibet ex judiciaria potestate in ecclesias aut loca vel agros seu reliquas possessiones aut causas audiendas vel injusta freda exhigenda vel paratas faciendas aut ullas redibitiones vel illicitas occasiones requirendas aut fidejussores tollendos vel illorum homines distringendos, ingredi audeat, nec paschuis eorum nec de illorum hominibus nullus paschuarius requirat, nec ea que supra memorata sunt penitus exhigere presumat, sed liceat prefato abbati suisque successoribus absque cujuspiam inquietatione quiete cum monachis sibi subditis vivere et Deo deservire» [1].

[1] Miret i Sans, *Documentos inéditos del condado de Besalú*, en: *Boletín de la Real Academia de Buenas Letras*, Barcelona, I (1901-1902), ps. 342 ss. Transcrivim el document amb totes les errades que el fan a estones quasi inintelligible.

Seria molt clara l'al·lusió als tres preceptes de Carlemany, Lluís el Piadós i Carles el Calb, donant-nos així la seguretat absoluta de l'existència del primer, pels altres dos no hi ha discussió, si no fos que les paraules que suposa transcriure d'ells en realitat ho són dels diplomes de Lluís el Tartamut (Arles, V) i de Carloman (Arles, VI). El nom d'aquest últim ha donat sovint lloc a confusions i crec que els mots «qui magnus dictus est», que el document produït aplica a Carlemany, tenen ja alguna cosa que veure amb aquest confusionisme.

De totes maneres sembla que la tradició de posseir un precepte de Carlemany rellú aquí clarament, malgrat els diplomes presentats i utilitzats en el judici fossin els de Lluís el Tartamut i Carloman.

II

Ver, 17 setembre 820.

Precepte de l'emperador Lluís, donat a instàncies de l'abat d'Arles Castellà, posant al dit monestir sota son mundeburdi i concedint-li la immunitat i la lliure elecció d'abat

[A]—Original perdut i que en el segle XVII es trobava a l'Arxiu del monestir d'Arles.
B.—Còpia del XVII a la Bib. Nationale de Paris, Col. Baluze 117, f. 285.
C.—Còpia del XVII a la Bib. Nationale de Paris, Col. Baluze 117, f. 342.
D.—Còpia del XVIII a la Bib. Nationale de Paris, Col. Languedoc 74, f. 163.
a.—*Martyrologium Hispanum*, 1, p. 145
b.—Marca, *Marca Hispanica*, ap. 3.
c.—Bouquet, *Recueil*, 6 p. 522.
d.—Aguirre, *Concilia*, 4, p. 126.
e.—*Gallia christiana*, 6, Instrumenta col. 474.
f.—Migne, *Patrologia lat.*, 104, col. 1097.
g.—*Hist. de Languedoc*, 3.ª ed., 2, ap. 55.
h.—Monsalvatje, *Noticias históricas*, 7, ap. 1.

Registres.—Bréquigny, *Table*, 1, p. 162.—Boehmer, *Regesta*, n.º 333.—Sickel, *Regesta*, L. 158.—Mühlbacher, *Regesta*, n.º 725.
Fonts utilitzades.—**B, C, b.**

Fa referència al present precepte la notícia revestitoria de 832 a favor de l'abat Babila [j] en dir: «ipse Castellanus abba fuerat in presentia gloriosissimi imperatoris et petierat ejus clementiam ut quicquid in praedicto monasterio (Arulensi) vel in ejus cellulis retinebat, ejus praeceptum inde habuisset, quod ita impetravit.»

També hi fa referència el precepte de Carles de 844, que publiquem sota del present, en dir que l'abat

j) *Marca Hispanica*, ap. 5.

Recesind venint a Carles «obtulit obtutibus nostris auctoritatem domni et genitoris nostri Ludovici imperatoris qua continebatur qualiter praedictum monasterium, aedificatum a Castellano quondam in valle quae dicitur Asperia, sub sua immunitate atque defensione cum monachis ibidem Deo famulantibus et omnibus rebus ad se pertinentibus plenissime suscepisset.» Més tard, en 875, és mencionat en les declaracions testificals d'un plet sostingut entre l'abat Castellà II i un tal Domenic[k] en la següent forma: «sicut illorum praeceptus in nomine Ludoici imperatoris augusti et Karulo rege et inter condam Castellano et condam Babilani et condam Recosindi et condam Recimiri abbates vel illorum monachos tenentes per illorum aprisione.»

In nomine domini Dei et salvatoris [1] nostri Jesu [2] Christi. Hludowicus [3] divina ordinante providentia imperator augustus. Si erga loca divinis cultibus mancipata propter amorem Dei ejusque in eisdem locis sibi famulantes beneficia oportuna [4] largimur, praemium nobis apud Dominum aeternae remunerationis rependi non diffidimus. Idcirco noverit omnium fidelium nostrorum tam praesentium quam et futurorum solertia, quia vir venerabilis Castellanus [5], abba monasterii Sanctae Mariae, veniens ad nos, innotuit eo quod ipse cum fratribus suis in valle quae dicitur Asperia monasterium in aedificia antiqua construxerit, in quo nunc, Deo opitulante, cum turba monachorum sub sancta regula militat, obsecrans ut praedictum monasterium et cellulas, quas ipsi ab heremo [6] construxerunt et nunc ibidem aspiciunt, id est : ecclesiam Sancti Petri in Arulas, et ecclesiam Sancti Johannis in Riardo, et ecclesiam Sancti Juliani super Buciacum rivolum, et ceteras res ad praedictum monasterium Sanctae Mariae pertinentes vel aspicientes, sub nostro susciperemus mundoburdo [7] atque tuitione [8], quatenus idem monachi, cum omnibus ad eos pertinentibus, quiete atque secure [9] viverent. Cujus precibus ob amorem Dei et reverentiam divini cultus aurem accommodare [10] placuit, et hos nostrae auctoritatis imperiales apices fieri decrevimus per quos praecipimus atque jubemus ut nullus judex publicus aut quislibet ex judiciaria potestate in praedictas cellulas aut in rebus ad praedictum monasterium legaliter aspicientibus ingredi temerario ausu, aut [11] mansiones vel paratas faciendas aut fidejussores tollendos aut homines ejusdem monasterii distringendos aut ullas redhibitiones [12] aut inlicitas

1. redemptoris *B C b*. — 2. Jhesu *B*. — 3. Ludovicus *B C*. — 4. opporttuna *b*. — 5. Castelanus *BC*. — 6. eremo *b*. — 7. mundeburdo *b*. — 8. tuicione *B*. — 9. servire *B;* libere *b*. — 10. accomodare *B*. — 11. ad *b*. — 12. redibitiones *B C*.

k) *Marca Hispanica*, ap. 35.

occasiones requirere aut exactare praesumat, sed liceat praedictum abbatem et successores suos cum his rebus praesenti tempore ad praefatum monasterium aspicientibus sub nostra defensione quiete vivere ac residere. Et quandoquidem divina vocatione memoratus abba de hac luce migraverit, quandiu ipsi monachi inter se tales invenerint qui eos secundum regulam sancti Benedicti regere valeant, licentiam habeant eligendi abbates; quatenus ipsos monachos pro nobis, conjuge [13] proleque [14] nostra, vel pro stabilitate totius imperii nostri, jugiter Domini misericordiam exorare delectet. Et ut haec auctoritas nostris futurisque temporibus Domino protegente valeat inconvulsa manere, manu propria subter firmavimus et anuli nostri impressione [15] signari jussimus.

Signum (*Monograma*) Hludowici serenissimi imperatoris.

Durandus diaconus ad vicem Fridugisi recognovit.

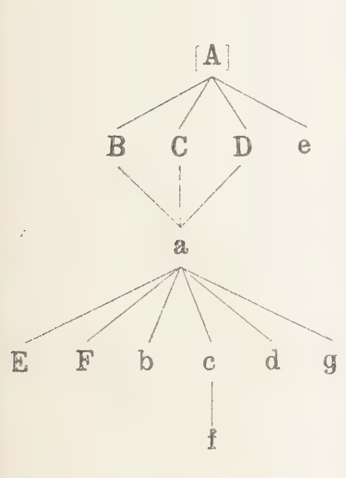
Data .xv. kalendas octobris, anno Christo propitio [16] .vii. imperii [17] domni Hludowici piissimi augusti, indictione .xiiii. Actum Vern palatio, in Dei nomine feliciter. Amen.

13. conjugae *B*. — 14. prolaeque *B*. — 15. inpressione *B*. — 16. propicio *b*. — 17. *manca en b*.

III

Sant Cerní de Tolosa, 25 juny 844

PRECEPTE DEL REI CARLES, DONAT A INSTÀNCIES DE L'ABAT D'ARLES RECESIND, POSANT, TAL COM HAVIA FET L'EMPERADOR LLUÍS AMB SON PRECEPTE, AL DIT MONESTIR SOTA SON MUNDEBURDI I CONCEDINT-LI LA IMMUNITAT I LA LLIURE ELECCIÓ D'ABAT

[**A**]—Original perdut i que en el segle XVII es trobava a l'Arxiu del monestir d'Arles.
B.—Còpia del XVII a la Bib. Nationale de Paris, Col. Baluze 108, f. 299.
C.—Còpia del XVII a la Bib. Nationale de Paris, Col. Baluze 117, f. 288.
D.—Còpia del XVII a la Bib. Nationale de Paris, Col. Baluze 117, f. 344.
E.—Còpia del XVIII a la Bib. Nationale de Paris, Col. Languedoc 74, f. 187.
F.—Còpia del XVIII a la Bib. Nationale de Paris, Fonds latin 11897, f. 91.
a. —Baluze, *Capitularia*, 2, col. 1448.
b. —Le Cointe, *Annales*, 8, col. 727.
c. —Bouquet, *Recueil*, 8, p. 458.
d. —Mansi, *Concilia*, 18, col. 959.
e. —*Gallia christiana*, 6, Instrumenta col. 475.
f. —*Hist. de Languedoc*, 3.ª ed., 2, ap. 120.
g. —Monsalvatje, *Noticias históricas*, 7, ap. 3.

REGISTRES.—Bréquigny, *Table*, 1, p. 214.—Boehmer, *Regesta*, n.° 1565.
FONTS UTILITZADES.—**B, C, D, e, a.**

Aquest precepte és, com ell mateix diu, una confirmació de l'anterior, feta damunt d'ell fins al punt de copiar-lo, en tot allò en què no és forçosa una variació, quasi literalment. Posem el que és copiat, com de costum, en lletra petita. A aquest, o al següent, deu referir-se la menció que es fa d'un precepte de Carles en les declaracions testificals de 875 de què havem parlat en l'anterior precepte de Lluís.

In nomine sanctae [1] et individuae Trinitatis. Karolus gratia Dei rex. Si erga loca divinis [2] cultibus mancipata propter amorem Dei ejusque [3] in eisdem locis sibi famulantes [4] beneficia oportuna [5] largimur [6], praemium nobis apud Dominum [7] aeternae remunerationis rependi non diffidimus. [8] Idcirco noverit omnium fidelium nostrorum tam praesentium quam futurorum soleitia [9], quia vir [10] venerabilis Recesindus, abba monasterii Sanctae Mariae in Arulas, veniens ad nos, obtulit obtutibus nostris [11] auctoritatem [12] domni [13] et genitoris nostri Ludovici imperatoris qua continebatur qualiter praedictum monasterium, aedificatum a Castellano quondam [14] in [15] valle quae dicitur Asperia [16], sub sua immunitate [17] atque defensione cum monachis ibidem Deo [18] famulantibus et omnibus rebus ad se pertinentibus plenissime suscepisset [19]. Unde praenominatus [20] abba Recesindus [21] nostram deprecatus est clementiam ut praedictum [22] monasterium denuo cum monachis ibidem [23] consistentibus et cum cellulis ibidem aspicientibus, id est [24], cum ecclesia Sancti Martini ad ipsas Felonicas, [25] in via quae discurrit [26] ad ipsas Clusas, [27] cum ceteris [28] rebus ad praedictum [29] monasterium [30] Sanctae Mariae pertinentibus vel aspicientibus, sub nostro [31] reciperemus mundeburdo [32] atque tuitione [33], quatenus [34] idem [35] monachi [36], cum omnibus ad eos pertinentibus, quiete atque secure viverent [37]. Cujus precibus ob [38] amorem Dei et reverentiam divini cultus aurem accommodare [39] placuit, et hos nostrae auctoritatis [40] regales apices fieri decrevimus [41] per quos praecipimus atque jubemus ut nullus judex publicus aut quislibet ex judiciaria potestate in praedictas [42] cellulas aut in rebus ad praedictum [43] monasterium legaliter aspicientibus ingredi temerario ausu, aut [44] mansiones vel paratas [45] faciendas aut fidejussores tollendos [46] aut homines ejusdem monasterii distringendos aut ullas redhibitiones [47] aut inlicitas occasiones requirere aut exactare praesumat [48], sed liceat praedictum [49] abbatem et successores suos cum his rebus praesenti [50] tempore ad praefatum [51] monasterium [52] aspicientibus, seu etiam a bonorum hominum largitione abhinc delatis, sub nostra defensione quiete vivere ac residere. Et [53] quandoquidem divina vocatione memoratus abba de hac luce migraverit, quandiu [54] ipsi monachi inter se tales invenerint qui eos secundum regulam sancti Benedicti regere valeant, licentiam habeant eligendi abbates [55]; quatenus [56] ipsos monachos pro nobis, conjuge proleque nostra [57], vel pro [58] stabilitate [59] totius regni nostri, jugiter [60] Domini [61] misericordiam exorare delectet. Et ut haec [62] auctoritas [63]

1. *C posa sempre* e *en lloc de diftongar* ae. — 2. etc. *i s'interromp D.* — 3. ejusque gloriosae matris *B.* — 4. *manca en a.* — 5. opportuna *a e.* — 6. largiuntur *B.* — 7. Deum *C a e.* — 8. difidimus *B.* — 9. sollertia *C.* — 10. *reprèn D.* — 11. *manca en B D.* — 12. auctoritate *B.* — 13. domini *D.* — 14. condam *C D a.* — 15. *manca en BCD a.* — 16. Speria *B.* — 17. inmunitate *B.* — 18. Domino *B.* — 19. suscepit. — 20. prenominatus *B.* — 21. Resecindus *C D.* — 22. predictum *B.* — 23. ibi *C a.* — 24. idem *B.* — 25. Fellonicas *B.* — 26. decurrit *e.* — 27. Clausas *B.* — 28. caeteris *B.* — 29. predictum *B.* — 30. monesterium *B.* — 31. nostra *B D.* — 32. mundeburdum *B;* mundeburda *C. D.* — 33. tuitionem *B.* — 34. quatinus *C D a e.* — 35. iidem *e.* — 36. monachis *B C.* — 37. vivere *B.* — 38. etc. *i s'interromp D.* — 39. acomodare *B C.* — 40. authoritatis *B; repren D.* — 41. etc. *i s'interromp D.* — 42. predictas *B.* — 43. predictum *B.* — 44. ad *a.* — 45. parietes *B C.* — 46. faciendos *e.* — 47. redibitiones *B C a.* — 48. presumat *B.* — 49. predictum *B.* — 50. presenti *B.* — 51. prefatum *B.* — 52. *reprèn D.* — 53. etc. *i s'interromp D.* — 54. quamdiu *B.* — 55. abbatem *B.* — 56. quatinus *a.* — 57. *reprèn D.* — 58. per *B.* — 59. stabilitatem *B.* — 60. etc. *i s'interromp D.* — 61. Dominum *C.* — 62. hec *B.* — 63. aucthoritas *B.*

nostris futurisque temporibus Domino protegente valeat incolvulsa manere, manu propria subter firmavimus et anuli [64] nostri impressione signari [65] jussimus.

Signum [66] (*Monograma*) Karoli [67] gloriosissimi regis.

Jonas diaconus [68] ad vicem Ludovici [69] recognovit. [70]

Datum [71] .VII. kalendas [72] juli, [73] anno .IIII., [74], indictione [75] .VII., [76] regnante Karolo gloriosissimo rege. Actum in monasterio Sancti Saturnini, dum obsideretur Tolosa, in Dei nomine feliciter. Amen.

64. annuli *e.* — 65. signare *B.* — 66. *reprèn D.* — 67. Caroli *e.* — 68. diachonus *C D.* — 69. Luduovici *a.* — 70. *manca en B C D e.* — 71. Data *e.* — 72. calendas e — 73. julii *e.* — 74. quarto *B;* .IV. *e.* — 75. inditione *B C.* — 76. septima *B.*

IV

Saint-Denis, 23 febrer 869.

PRECEPTE DEL REI CARLES CONCEDINT AL MONESTIR D'ARLES, A L'ABAT HILPERIC, ALS MONJOS I A TOTS LLURS BENS, LA IMMUNITAT I LA LLIURE ELECCIÓ D'ABAT

[A]
[B] D E
C a
b c d

[**A**]—Original perdut i que en el segle XVII es trobava a l'Arxiu del monestir d'Arles.
[**B**]—Trasllat de 1340 avui perdut.
C.—Còpia del XIV a l'Arxiu de la Corona d'Aragó de Barcelona, Recull de documents d'Arles, Varia, 346.
D.—Còpia del XVII a la Bib. Nationale de Paris, Col. Baluze 117, f. 286.
E.—Còpia del XVII a la Bib. Nationale de Paris, Col. Baluze 117, f. 342'.
a. —Marca, *Marca Hispanica*, ap. 30.
b. —Bouquet, *Recueil*, 8, p. 614.
c. —*Hist. de Languedoc*, 3.ª ed., 2, ap. 170.
d. —Monsalvatje, *Noticias históricas*, 7, ap. 5.

Registres.—Bréquigny, *Table*, 1, p. 285.—Boehmer, *Regesta*, n.° 1753.
Fonts utilitzades.—**D, E, C, a.**

Ja hem parlat, més amunt, de la carta que l'abat Hilperic dirigí pels volts de 869 al rei Carles, aprofitant-ne i rectificant-lo en part, l'historial del monestir. La finalitat d'aquesta carta, escrita després de la invasió normanda, ressurt del passatge següent: «Sed nos, piissime domine, rogamus ut magnificentia regia subveniat atque succurrat pietas, et succedat misericordia regia in hoc loco, in quo et peregrinis et pauperibus sive servis sive fiscalibus omne auxilium tribuatur in Domino. Ut quod pagani destruxerunt et paupertas occupat, piissime refformare studeat, ut corona quae pro restauratione coenobii a Christo rege debetur, vobis tribuatur.»

El present precepte és la resposta que donà Carles a les súpliques de l'abat Hilperic.

S'hi inclouen les cel·les de Sant Pere d'Albanyà, Sant Miquel de la Cirera i Sant Romà de Casamor, les dues últimes en el terme de Cabanelles, que constituïren anteriorment el patrimoni del monestir d'Albanyà [l)].

In nomine sanctae [1] et individuae Trinitatis. Karolus gratia Dei rex. Quicquid pro Dei sanctorumque amore et honore agimus, profuturum nobis ad praesentis vitae curricula felicius transigenda [2] et ad futurae beatitudinis praemia facilius obtinenda non dubitamus. Comperiat igitur omnium fidelium sanctae Dei ecclesiae nostrorumque praesentium [3] ac futurorum sollertia [4], quia [5], ob Dei et sanctae Mariae ejusdem Dei genitricis [6] amorem et honorem, libuit celsitudini nostrae quoddam monasterium in honore [7] ejusdem [8] sanctae Mariae in pago Rusilionensi [9], in valle Asperia, fundatum, cum Hilperico venerabili ejusdem coenobii [10] abbate cunctisque monachis sibi subjectis omnibusque sibi pertinentibus et appendicibus [11] suis, in nostrae immunitatis munimen [12] defensionisque [13] mundeburdum [14] recipere ac firmiter Deo [15] protegente tenere. Unde hoc altitudinis nostrae praeceptum fieri eidemque sacro loco dari jussimus, per quod praefatum monasterium cum eodem abbate et monachis sibi subjectis cunctisque appendicibus [16] suis, cum ecclesia Sancti Johannis in loco qui dicitur Riard [17] sita, et in comitatu Rusilionensi [18] cella quae vocatur Cotsio [19], et super fluvium Fullonicas cella Sancti Martini cum ipso Fontenile [20], juxta praefatum monasterium cella Sancti Quintini martyris cum balneis [21] omnique integritate, et in ipso pago, super rivum Ferrarii, villare quam [22] ipsi monachi de Raganteo [23] comparaverunt, et in pago Bisuldunensi [24], super fluvium Sambucae, cella Sancti Petri, et in ipso pago in loco [25] qui dicitur Cerasia cella Sancti Michaelis, et cella quae dicitur Casa Mauri cum suis terminis, et villari [26] Albaniano [27] cum suis terminis, et in villa Cuberia [28] cella Sancti Cipriani [29], et in praefato pago Rusilionensi [30], in valle Asperia [31], prope supradictos balneos, villari [32] qui dicitur Cotaletus cum finibus et adjacentiis [33] suis cunctis-

1. *C posa* e *en lloc de diftongar* ae *i* oe. — 2. transhigenda *C.* — 3. presencium *C.* — 4. solertia *a;* sollercia *C* — 5. quod *a.* — 6. genetricis *D.* — 7. honorem *D E.* — 8. *manca en E.* — 9. Rossilionensi *a;* Russilionensi *C.* — 10. cenobii *D.* — 11. apendicibus *C;* appendiciis *E a.* — 12. munimine *a.* — 13. deffensionisque *C.* — 14. mundeburdo *a.* — 15. Domino *a.* — 16. appendiciis *a.* — 17. Riart *a;* Riarde *C.* — 18. Russilionensi *a;* Russilionis *C.* — 19. Cotsa *C.* — 20. Fontanile a *C.* — 21. balnehis *C.* — 22. villari quam *C;* villare quem *a.* — 23. Raguanteo *C.* — 24. Bisildunensi *C.* — 25. in loco *manca en a.* — 26. villare *a.* — 27. Albiniano *E.* — 28. Cuboria *C.* — 29. Cypriani *a.* — 30. Russilionensi *a C.* — 31. Corperia *D E.* — 32. villare *a.* — 33. adjacenciis *D C.*

l) Vegeu el precepte per a Albanyà.

que sibi pertinentibus, cum omnibus etiam ad praefatum monasterium aspicientibus, cum domibus, aedificiis, [34] curtiferis, viridariis, ortis, [35] vineis, terris, silvis, pratis, pascuis [36], aquis [37] aquarumve decursibus, [38] farinariis, piscatoriis, exitibus et regressibus, omnibusque quae [39] aut regali [40] dono aut quorumlibet Deum timentium [41] largitionibus [42] aut comparationibus [43] aut commutationibus [44] aut omnibus apprehensionibus quas ipsi monachi propriis manibus de heremi [45] vastitate traxerunt [46] aut quolibet adtracto vel adquisito, quae juste et rationabiliter possidere videntur aut in futuro acquirere [47] potuerint, in nostrae immunitatis [48] mundeburdum, tuitionem [49] ac defensionem [50] recepimus et pleniter in futuro retinere volumus. Quapropter praecipimus atque firmamus ut nullus judex publicus vel quislibet ex judiciaria potestate in ecclesias aut loca vel agros seu reliquas possessiones ad causas audiendas vel injusta freda exigenda [51] vel paratas faciendas aut ullas redibitiones vel inlicitas [52] occasiones requirendas aut fidejussores tollendos vel illorum homines distringendos, ingredi audeat, nec ea quae supra memorata sunt penitus exigere [53] praesumat; sed [54] liceat praefato abbati suisque successoribus absque cujuspiam inquietudine quiete cum monachis sibi subditis vivere et [55] Deo deservire ac pro nobis, conjuge et prole, totiusque regni nostri, jugiter [56] Deum exorare. Licentiam [57] etiam habeant ipsi monachi secundum regulam sancti Benedicti ex sese abbatem eligendi. Ut autem haec nostra auctoritatis praeceptio [58] inviolabilem obtineat firmitatem [59], manu propria subter eam firmavimus [60] et anuli nostri impressione [61] sigillari jussimus.

Signum (*Monograma*) Karoli gloriosissimi regis.

Yrogius notarius ad vicem Goz[l]ini [62] recognovit. [63]

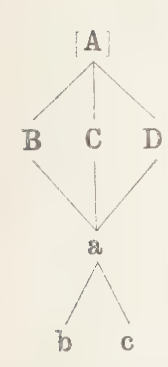
Data .VII. [64] kalendas marcii [65], indictione .II. [66], anno .XXVIIII. [67] regnante Karolo gloriosissimo rege. Actum in monasterio Sancti Dionysii, [68] in Dei nomine feliciter. Amen.

34. hedificiis *C.* — 35. hortis *a;* oreis *D.* — 36. paschuis *C.* — 37. *manca en D.* — 38. decurssibus *C.* — 39. *manca en a.* — 40. reguali *C.* — 41. timencium *C.* — 42. largicionibus *C.* — 43. comparacionibus *C.* — 44. commutacionibus *C.* — 45. herema *D E;* eremi *a.* — 46. traxerant *D E.* — 47. adquirere *C.* — 48. inmunitatis *C.* — 49. tuicionem *C.* — 50. deffensionem *C.* — 51. exhigenda *C.* — 52. illicitas *a.* — 53. exhigere *C.* — 54. set *C.* — 55. *manca en a.* — 56. semper *D E;* stabilitate *a.* — 57. licenciam *C.* — 58. preceptis *C.* — 59. firmitatem obtineat *a.* — 60. firmamus *C.* — 61. inpressione *C.* — 62. Gordini *E;* Goflini *a;* Gozdini *D.* — 63. ad vicem gloriosissimi regis Karoli *C.* — 64. septimo *C.* — 65. martii *a.* — 66. *la indicció manca en D E;* secunda *C.* — 67. vicessimo nono *C.* — 68. Dyonisii *C D.*

V

Troyes, 8 setembre 878.

PRECEPTE DEL REI LLUÍS CONCEDINT AL MONESTIR D'ARLES, A L'ABAT CASTELLÀ, ALS MONJOS I A TOTS LLURS BENS, LA IMMUNITAT I LA LLIURE ELECIÓ D'ABAT

[A]—Original perdut i que en el segle XVII es trobava a l'Arxiu del monestir d'Arles.
B.—Còpia del XVII a la Bib. Nationale de Paris, Col. Baluze 108, f. 300.
C.—Còpia del XVII a la Bib. Nationale de Paris, Col. Baluze 117, f. 287.
D.—Còpia del XVII a la Bib. Nationale de Paris, Col. Baluze 117, f. 343.
a. —Marca, *Marca Hispanica*, ap. 36.
b. —Bouquet, *Recueil*, 9, p. 408.
c. —Monsalvatje, *Noticias históricas*, 7, ap. 8.

Registres.—Bréquigny, *Table*, 1, p. 317.—Boehmer, *Regesta*, n.° 1839.—Grat, *Actes*, n.° 13.
Fonts utilitzades.—**B, C, D, a.**

És copiat sobre el precepte anterior addicionant certs béns i afegint les afrontacions d'altres. S'inclou entre ells, amb detall, el terreny discutit en la causa, repetidament citada, tinguda entre l'abat Castellà i un tal Domenic en gener de 875.

El que és copiat va transcrit en lletra menuda.

In nomine domini Dei aeterni [1] et salvatoris nostri Jesu [2] Christi. Hludovicus [3] misericordia [4] Dei rex. Quicquid[5] pro Dei amore sanctorumque honore et amore agimus, profuturum [6] nobis ad praesentis [7] vitae [8] curricula feliciter [9] transigenda et [10] ad futurae [11] beatitudinis praemia [12] facilius obtinenda non dubitamus. Comperiat [13] igitur omnium fidelium

1. coeterni *B;* coheterni *C;* coaeterni *D.* — 2. Jhesu *C.* — 3. Ludovicus *B;* Lodivicus *C D.* — 4. misericordiae *B.* — 5. Quoquod *B.* — 6. perfuturum *B.* — 7. C *posa sempre* e *en lloc de diftongar* ae; presentis *B D.* — 8. vite *D.* — 9. felici *B.* — 10. etc. *i s'interromp D.* — 11. futura et *B;* futura *C.* — 12. premia *B.* — 13. Comperat *B.*

sanctae Dei ecclesiae nostrorumque praesentium [14] scilicet ac futurorum sollertia [15], quod [16], ob Dei et sanctae Mariae ejusdem Dei genitricis [17] amorem et honorem, libuit celsitudini nostrae [18] quoddam monasterium in honore ejusdem sanctae Mariae in pago Rossilionensi, in valle Asperia [19], fundatum, cum Castellano venerabili ejusdem coenobii abbate [20] cunctisque monachis sibi subjectis omnibusque sibi pertinentibus et appendiciis [21] suis, in nostrae immunitatis [22] munimine defensionisque [23] [mundeburdum] [24] recipere ac firmiter Domino protegente [25] tenere. Unde hoc nostrae altitudinis praeceptum [26] fieri eidemque [27] sacro loco dari jussimus, per quod praefatum [28] monasterium cum eodem abbate et [29] monachis sibi subjectis cunctisque apendiciis [30] suis, in ecclesia Sancti Johannis [31] in loco [32] qui dicitur Riardo sita cum omnibus aprisionibus, donationibus et comparationibus, et Polestros cum finibus suis; et in comitatu Rossilionensi, cella quae [33] vocatur Cotso, [34] id est, [35] de Molinellis usque ad Gradaras [36], deinde usque in Bennato, deinde usque in Picerolas [37]; et super fluvium Fullonicas [38], cella Sancti Martini et locum ubi dicitur Comolarias, et Aguliana [39] ubi dicitur Panoniores cum finibus suis; et in ipso comitatu, juxta praefatum [40] monasterium, cella Sancti Quintini martyris cum balneis omnique [41] integritate, sicut aqua Tecus [42] vertit ad ipsum locum qui dicitur Guado [43] Gimerane [44]; et in ipso pago, super rivum Ferrarii, villare quam [45] ipsi monachi de Reganteo comparaverunt [46], et ubi dicitur ad ipsum Palatiolum [47] cum finibus suis; et in ipso pago, in valle Asperia [48], prope supradictos balneos, villari [49] qui dicitur Cotalet cum finibus et adjacentiis [50] suis cunctisque sibi pertinentibus: habet [51] fines de vinea quae [52] fuit quondam Leonis, deinde ad [53] ipsa Buxeta, deinde ad Kairum, deinde ad mansionem quae fuit Ursionis [54], deinde ad mansionem [E]riberti, deinde in Bonobosco [55] et ubi dicitur Monte Nigro, usque in rivo Balneos, ubi dicitur ad ipsas Porcilicas; et ipsam mansionem quae fuit quondam [56] Martini, Fulcrade [57] et Teudesie [58]; et alteram mansionem quae [59] fuit Johannis [60] cum finibus suis; et in valle Confluente, ecclesiam Sancti Cipriani [61]; et in valle Asperia [62], vallem Canalesen [63] usque in Pratum, et serra Vernatense usque in Teco [64] cum finibus suis et curtiferis ubi armenta eorum pascant [65]; in Aras videlicet, in Comolata [66], in Rodas, Madalanco, in Laberas, in Uscias [67]; et in pago Bisuldunensi, super fluvium

14. presentium *B.* — 15. solertia *B.* — 16. et *B C.* — 17. genetricis *B.* — 18. *reprèn D.* — 19. Spiria*B.* — 20. *s'interromp D.* — 21. apendiciis *C.* — 22. *reprèn D.* — 23. *s'interromp D.* — 24. *en blanc en totes les còpies el mot que restituïm.* — 25. protagente *B.* — 26. preceptum *B.* — 27. ejusdemque *BC.* — 28. prefatum *B.* — 29. cunctisque *B.* — 30. apendiciis *C.* — 31. Joannis *B.* — 32. *reprèn D.* — 33. que *B.* — 34. Totzo *B.* — 35. iditur *B.* — 36. Quadaras *B.* — 37. Pisserolas *B.* — 38. Fullonias *D.* — 39. Agoliana *B.* — 40. prefatum *B.* — 41. omnisque *B.* — 42. Techi .*B* — 43. Quado *B.* — 44. Gimerale *B.* — 45. quem *a.* — 46. separaverunt *B.* — 47. Palasiolum *B.* — 48. Speria *B.* — 49. villare *a.* — 50. adjecentiis *B;* adjacenciis *C.* — 51. Abet *C.* — 52. que *B.* — 53. ab *D.* — 54. Urtionis *B;* Urcionis *C D.* — 55. Bonoboscho *B.* — 56. condam *C D.* — 57. Fulcradae *a.* — 58. Teudesiae *a.* — 59. que *B.* — 60. Joannis *B.* — 61. Cypriani *a.* — 62. Speria *B.* — 63. Canalesçen *B.* — 64. Techo *B.* — 65. pascantur *D.* — 66. Comalata *B;* Colomata *a.* — 67. Ussias *B;* Useias *D.*

Sambucae, cella Sancti Petri; et in loco qui dicitur Cerasia [68], cellam Sancti Michaelis cum finibus suis, id est: de ipsis [69] Porcilicas cum ipso villare [70] de Garnaria et alio villare [70] quod ipsi monachi dederunt ad laborandum [Unisclo] [71] et Dominico usque in ipso villare qui fuit Centullo et in rivo qui dicitur Manevolum et ubi dicitur Su[bira]tellos [72], deinde per ipsa roca [73] ubi dicitur a Macaneto [74], deinde a Curceabel [75], deinde ad Aquilare, deinde ad Pino Karcone [76], deinde ad ipsa Pueta, deinde in rivo Sambucae, deinde ubi dicitur ad ipsos Clericos; et ipso villare quod ipsi monachi Edo, Trasulphus [77] traxerunt de eremi vastitate et ipsos [vin]nales [78] ipsi aedificaverunt [79]; et ipso villari Albanigum [80] cum finibus suis, et sic de ipsa roca [81] quae discurrit de ipsos [F]erreirones [82], deinde per ipsa [valle] quae [83] discurrit ad ipsum Palatium, deinde ad ipsas Porcilicas superius nominatas; et alia cella quae [84] dicitur Casa [85] Mauri Sancti Romani, et ipsos curtiles ubi armenta eorum pascant, ipsa paratella, et ipsos ortos [86], et Augeto, et ipsos calvos, et ipsos strilias, et ipsos singlos, et ipsos ripelles, et Carboniles, et Calmilias, et Betzeta [87], et Riurola [88], et Canellas [89]; et omnibus ad praefatum [90] monasterium aspicientibus, cum [91] domibus, aedificiis [92], curtiferis, viridariis, ortis [93], vineis, terris, silvis, pratis, pascuis, aquis aquarumve decursibus, farinariis [94], piscatoriis de ipso rivo Ferrarii usque in Palatiolum [95], salinariis [96], exitibus et regressibus [97], omnibusque quae [98] aut [99] regali donatione [100] aut quorumlibet Deum [101] timentium [102] largitionibus [103] aut comparationibus aut commutationibus aut omnibus apprehensionibus [104] quas ipsi monachi propriis manibus de eremi vastitate traxerunt aut quolibet atracto vel adquisito, [quae juste et rationabiliter possidere videntur] [104] aut in futuro adquirere potuerint, in nostrae immunitatis [105] mundeburde, tuitione [106] ac defensione [107] suscepimus [108] et pleniter in futuro retinere volumus. Quapropter praecipimus [109] atque firmamus ut nullus judex publicus [110] vel quislibet ex judiciaria potestate in ecclesias aut loca vel agros seu reliquas possessiones [111] ad [112] causas audiendas vel injusta freda exigenda vel paratas faciendas aut [113] ullas redibitiones [114] vel inlicitas occasiones requirendas aut fidejussores tollendos vel illorum homines distringendos, [115] ingredi audeant, nec [116] pascuis eorum nec de illorum ho-

68. Seracia *B.* — 69. ipsas *a.* — 70. vilare *C D.* — 71. *BCD a donen la mala lectura* Jurisdo. — 72. *B C D a donen la mala lectura* Supurtellos. — 73. rocha *C.* — 74. Massaneto *B.* — 75. Curseabel *B.* — 76. Piokarone *B.* — 77. Trasulfus *B.* — 78. in valles *B;* minalès *C D a.* — 79. edeficaverunt *B.* — 80. Albanigun *B.* — 81. rocha que *B;* rocha quae *C.* — 82. Serreirones *B C D a.* — 83. que *B.* — 84. que *B.* — 85. Kasa *C D.* — 86. gortos *a* — 87. betzetta *B.* — 88. rivirola *B;* rivola *D.* — 89. cavellas *C D a.* — 90. prefatum *B.* — 91. *s'interromp D.* — 92. edificiis *B;* edifficiis *C.* — 93. hortis *a.* — 94. *repren D.* — 95. Palaciotum *B;* Palatiotum *C D.* — 96. salmariis *B C D.* — 97. *s'interromp D.* — 98. *manca en B C.* — 99. ad *B C.* — 100. donamus *B C.* — 101. Domini *B C.* — 102. tinentium *B C.* — 103. largitimus *B.* — 104. aprehensionibus *B C.* — 104. *el passatge restituit, que manca en B C D a, mancava segurament també en l'original per descuit; ho prova el fet d'haver estat també descuidat pel redactor del precepte de Carloman que copiava el present.* — 105. inmunitatis *C; repren D.* — 106. tuicione *C.* — 107. *s'interromp D.* — 108. praecepimus *B;* precepimus *C.* — 109. precipimus *B.* — 110. villicus *B C.* — 111. possesiones *B* — 112. aut *B C.* — 113. ad *B.* — 114. redhibitiones *B a.* — 115. *reprèn D.* — 116. nec de *a.*

minibus nullus pascuarius [117] non requirat, nec ea quae [118] supra memorata sunt [119] penitus exigere praesumat [120]; sed liceat praefato [121] abbati suisque successoribus absque cujuspiam [122] inquietatione quiete [123] cum monachis [124] sibi subditis [125] vivere et Deo deservire ac pro nobis, conjuge et prole, totiusque [126] regni nostri statu, Deum [127] exorare. Licentiam etiam habeant [128] ipsi monachi secundum regulam sancti Benedicti ex sese abbatem eligendi. Ut autem haec [129] nostra [130] auctoritatis [131] praeceptio [132] firmior habeatur [133], manu propria subter eam firmavimus [134] et anulo nostro signari [135] jussimus.

Signum Ludovici regis (*Monograma*) gloriosissimi [136].

Datum .VI. [137] idus septembris, indictione .XI. [138], anno .I. [139] regni domni [140] Ludovici gloriosissimi [141] regis. Actum Trecas civitate, in Dei nomine feliciter [142]. Amen.

117. pascuarium *a*. — 118. que *B*. — 119. *s'interromp D*. — 120. presumant *B*. — 121. prefato *B*. — 122. *reprèn D*. — 123. *manca en D*. — 124. *s'interromp D*. — 125. subjectis *B*. — 126. *reprèn D*. — 127. Dominum *B C D*. — 128. Licentiam habeant *B;* Licentiam etiam abeant *C;* Licentiam habeant *D; s'interromp D*. — 129. hec *B*. — 130. nostrae *a*. — 131. authoritatis *B; reprèn D*. — 132. perceptio *B*. — 133. habeat *C D*. — 134. firmamus *B C D*. — 135. firmari *C D a*. — 136. gloriosisimi *B C;* gloriosissimi regis *a*. — 137. sexto *B*. — 138. undecima *B*. — 139. primo *B*. — 140. Domini *B C a*. — 141. gloriosisimi *B C*. — 142. *manca en B C*.

VI

Les Côtes d'Arey [m)], 30 agost 881.

PRECEPTE DEL REI CARLOMAN CONCEDINT AL MONESTIR D'ARLES, A L'ABAT SUNIEFRED, ALS MONJOS I A TOTS LLURS BÉNS, LA IMMUNITAT

[A]—Original perdut.

B.—Trasllat de finals del XIII en pergamí a Perpinyà, Archives du Département, B3, ancien parchemin du Domaine n.° 480.

[C]—Trasllat de 1333, avui perdut.

D.—Còpia del XIV a l'Arxiu de la Corona d'Aragó de Barcelona, Recull de documents d'Arles, Varia, 346.

a. —Alart, *Cartulaire roussillonnais*, doc. 2.

b. —Monsalvatje, *Noticias históricas*, 7, ap. 9.

Registres. — Grat, *Actes*, n.° 49.
Fonts utilitzades. — **B, D.**

Còpia del precepte anterior.

In nomine domini Dei eterni et salvatoris nostri Jhesu Christi. Karlomannus [1] gratia Dei rex. Quicquid pro Dei amore [2] et sanctorum honore agimus, profuturum nobis ad presentis vite curricula felicius transigenda [3] et ad future [4] beatitudinis premia facilius obtinenda [5] non dubitamus. Comperiat igitur omnium fidelium sancte Dei ecclesie nostrorumque presentium [6] scilicet et futurorum sollertia [7], quod [8], ob Dei et sancte Marie ejusdem genitricis amorem et ho-

1. Karolomannus *D.* — 2. amorem *D.* — 3. transhigenda *D.* — 4. futurhae *D.* — 5. optinenda *B.* — 6. presencium *D.* — 7. sollercia *D.* — 8. quia *B.*

m) «Département d'Isère, canton et arrondissement de Vienne». La present identificació m'ha estat amigablement facilitada per Monsieur F. Grat.

norem, libuit celsitudini nostre quoddam monasterium in honore ejusdem sancte Marie in pago Rusilicnensi [9], in valle Asperia, fundatum, cum Suniefredo venerabili ejusdem cenobii abbate cunctisque monachis sibi subjectis omnibusque sibi pertinentibus et appendiciis [10] suis, in nostre immunitatis [11] munimine [12] defensionisque [13] mundeburdum recipere ac firmiter Deo protegente tenere. Unde hoc nostre altitudinis preceptum fieri eidem sacro loco dari jussimus, per quod prefatum monasterium cum eodem abbate et monachis sibi subjectis cunctisque appendiciis [14] suis, cum ecclesia Sancti Johannis in loco qui dicitur Riardo sita cum omnibus apprisionibus, donationibus et comparationibus, et Polestros cum finibus suis; et in comitatu Rusilionensi [15], cella que vocatur Cotso, id est, de Molinellis usque ad Guadarias [16], deinde usque in Benenato, deinde in Picerolas; et super fluvium Fullonicas [17], cella Sancti Martini et locum ubi dicitur Comolarias [18], et in Aguliana ubi dicitur Paneniares [19] cum finibus suis; et in ipso comitatu, juxta prefatum monasterium, cella Sancti Quintini martiris cum balneis omnique integritate, sicut aqua Tecus [20] vertit ad ipsum locum qui dicitur Guado Gimarane [21]; et in ipso pago, super rivum Ferrarii, villari quam ipsi monachi de Raganteo [22] comparaverunt, et ubi dicitur ad ipsum Palaciolum cum finibus suis; et in ipso pago, in valle Asperia, prope supradictos balneos, villarem que dicitur Cotaletus cum finibus et adjacentiis [23] suis cunctisque sibi pertinentibus: habet fines de vinea que fuit condam Leonis, deinde ad ipsa Busceta [24], deinde ad Kayrum [25], deinde ad mansionem [26] que fuit Urscionis [27], deinde ad mansionem [28] Eriberti [29], deinde in Bonabosco [30] et ubi dicitur Monte Nigro, usque in rio Balneos, ubi dicitur ad ipsas Porcilicas; et ipsam mansionem [31] que fuit condam Martini, Fulcrade et Teudesie [32]; et alteram mansionem [33] que fuit Johannis cum finibus suis; et in valle Confluente, cellam Sancti Cipriani; et in valle Asperia, vallem Canalesem [34] usque in Prato, et serra Vernatense [35] usque in Techo, cum finibus suis [36] et curtiferis ubi armenta eorum pascant; in Aras videlicet, in Comolata, in Rodas, Madalanco, in Labcias, in Uscias; et in pago Bisildunensi, super fluvium Sambuce, cella Sancti Petri; et in loco qui dicitur Cerasia, cellam Sancti Michaelis cum finibus suis, id est: de ipsis Porcilicas et ipso villare de Warnario [37] et alio villare quod ipsi monachi dederunt ad laborandum Unisclo et Dominico usque in ipso villare qui fuit Centullo et in rivo qui dicitur Manevolum et ubi dicitur Subiratellos [38], deinde per ipsa [39] rocha ubi dicitur a Maceneto, deinde a Curceabeli, [40] deinde ad Aquilare, deinde ad Pinocarone [41], deinde ad ipsa Pueta, inde in rivo Sambuce [42], inde ubi dicitur ad ipsos Clericos; et ipso villare quod ipsi monachi Edo, Tresulphus [43], traxerunt de heremi vastitate et ipsas vinnales ipsi hedificaverunt; et ipso villari Albaniano [44] cum finibus suis, et sic de ipsa rocha [45] que discurrit ad ipsos Ferreyrones [46], inde per ipsam vallem que discurrit ad ipsum Palatium [47], inde ad ipsas Porcilicas superius nominatas; et alia cella que dicitur Casa Mauri Sancti Romani, et ipsos curtiles ubi armenta eorum pascant [48], ipsa pratella, et ipsos ortos, et Arieto, et ipsos calbos, et ipsas trilias, et ipsos singlos [49], et ipsas ripelles, et Carboniles, et Calmilias,

9. Rosilionis *D.* — 10. apendiciis *D.* — 11. inmunitatis *D.* — 12. munimen *B.* — 13. deffensionisque *D.* — 14. apendiciis *D.* — 15. Rosilionis *D.* — 16. Gaduaras *B.* — 17. Fulconicas *B.* — 18. Comalarias *B.* — 19. Clota cuberta *D.* — 20. Techus *B.* — 21. Wado Ghimarane *B.* — 22. Ragantheo *B.* — 23. adjacenciis *D.* — 24. Buceta *D.* — 25. Cayrum *B.* — 26. mancionem *D.* — 27. Urcionis *D.* — 28. mancionem *D.* — 29. Eruberti *D.* — 30 Bonaboscho *D.* — 31. manssionem *D.* — 32. Theudesie *B;* Teudecie *D.* — 33. manssionem *D.* — 34. Canalenssem *D.* — 35. Vernatensse *D.* — 36. *D salta d'aquí a* id est. — 37. Varnario *D.* — 38. *D quan és aquí torna a reprendre més amunt, lla on diu* cellam sancti Michaelis; Subirasia *D.* — 39. ipsam *D.* — 40. Curssehaberi *D.* — 41. Pinoquarcone *D.* — 42. Sambucae *D.* — 43. Tresulfus *B.* — 44. Albiniano *B.* — 45. rocca *B.* — 46. Ferrerrones *B.* — 47. Palacium *D.* — 48. paschant *D.* — 49. Cinglos *B.*

et Bethseta [50], et Ruvirola, et Canellas [51]; et omnibus ad prefatum monasterium aspicientibus, cum domibus, hedificiis, curtiferis, viridariis [52], ortis, vineis, terris, silvis, pratis, pascuis [53], aquis aquarumve [54] decursibus [55], farinariis, piscatoriis [56] de ipso rivo Ferrarii usque in Palatioatan, [57] exitibus et regressibus, omnibusque que aut [58] regali dono aut quorumlibet Deo timentium [59] largitionibus aut comparationibus aut comutationibus [60] aut omnibus apprehensionibus quas ipsi monachi propriis manibus de heremo traxerunt aut quorumlibet atracto [61] vel adquisito, [que juste et rationabiliter possidere videntur] [62] aut in futuro adquirere potuerint, in nostre immunitatis [63] mundeburdo, [64] tuitionem ac defensionem [65] recepimus et pleniter in futuro retinere volumus. Quapropter precipimus atque firmamus ut nullus judex publicus vel quislibet ex judiciaria potestate in ecclesias aut loca vel agros seu reliquas possessiones ad causas audiendas vel injusta freda exhigenda vel paratas faciendas aut ullas redibitiones vel inlicitas [66] occasiones requirendas aut fidejussores tollendos vel illorum homines distringendos, ingredi audeant, nec pascuis [67] eorum nec de illorum hominibus ullus pascuarius [68] non requiratur, nec ea que supra memorata sunt penitus exigere [69] presumant; sed [70] liceat prefato abbati suisque successoribus absque cujuspiam inquietatione quiete cum monachis sibi subditis [71] vivere et Deo deservire, ac pro nobis et patribus nostris totiusque regni nostri statu Deum exorare [72]. Ut autem hoc preceptum nostre [73] auctoritatis firmiorem obtineat vigorem, manu propria subter eum firmavimus et anulo nostro insigniri jussimus.

Signum (*Monograma*) [74] Karlomanni [75] gloriosissimi regis.

Robertus [76] notarius ad vicem Vulfardi recognovit et sub (*Rusc*).

Datum tertio [77] kalendarum septembrium, anno tertio [78] regnante Karlomanno [79] gloriosissimo rege, indictione .XIIII. [80] Actum apud villam Costam, regni Provincie, [81] in Dei nomine feliciter. Amen.

50. Becceta *B.* — 51. [C]anelias *B.* — 52. viridigariis *B.* — 53. paschuis *D.* — 54. aquarum *B.* — 55. decursibus *D.* — 56. pischatoriis *D.* — 57. Palacioatan *D.* — 58. ad *D.* — 59. timencium *D.* — 60. aut... *manca en D.* — 61. attracto *B.* — 62. *el passatge restituït que manca en B D, mancava segurament també en l'original, ja que fou descuidat en el precepte de Lluís que aquell copiava.* — 63. inmunitatis *D.* — 64. mundebordo *D.* — 65. deffensionem *D.* — 66. illicitas *B.* — 67. paschuis *D.* — 68. paschuarius *D.* — 69. exhigere *D.* — 70. set *D.* — 71. subjectis *B.* — 72. exhorare *D.* — 73. nostrae *D.* — 74. *D posa aquí el monograma; en canvi, B el posa abans de* regis. — 75. Karolomannus *D.* — 76. Norbertus *B.* — 77. tercio *D.* — 78. tercio *D.* — 79. Karolomanno *D.* — 80. quarta decima *D.* — 81. Proencie *D.*

BANYOLES

Monestir de Sant Esteve

El precepte de Lluís el Piadós a aquest monestir ens explica com fou fundat per l'abat Bonito amb l'aquiescència del comte Odiló, pels volts, per tant, del 812, sobre les ruïnes d'una antiga església, en el lloc on encara avui existeix la que fou abacial, a la vila de Banyoles [a]*.*

Escàs de documentació que ens permeti seguir la seva primitiva vida [b]*, en canvi Villanueva pogué copiar encara, de son arxiu, un document* [c] *que és una claricia meravellosa per a la història dels preceptes francs que li foren atorgats.*

Val la pena de reconstruir amb son auxili aquest historial.

L'11 de setembre de 822, el comte Rampó obté per a l'abat Mercoral un precepte de Lluís el Piadós pel qual aquest posa sota son mundeburdi el monestir i els seus béns i habitants, concedint-los la immunitat i la lliure elecció d'abat. No s'hi cita quins siguin aquells béns.

Carles el Calb, «post hovitum patri sui», segurament, doncs, al principi del seu regnat, molt probablement quan, aprofitant el setge de Tolosa de l'istiu de 844, esmerçava gran activitat en els afers de la Marca captenintse de fer-se ben veure dels antics súbdits del marquès Bernat, a qui ajusticiava a l'ensems [d]*, confirma el precepte de son pare concedint-ne un de nou a l'abat Elies, avui perdut sense còpies, en el qual denombraria les cel·les del monestir i fàcilment afegiría la donaciò especial de les de Sant Fruitós i Sant Pere, de Sant Joan i de*

a) Fa referència també a Bonito, com a primer abat i com a constructor de la cel·la de Santa Maria, el document de 889 publicat per Baluze, *Marca Hispanica*, ap. 49.

b) Es redueix als preceptes que publiquem, a la notícia judicial que ens transmeté Villanueva, *Viage literario*, 14, ap. 25, i a una restitució de 889 feta pel bisbe de Girona Servus-Dei i editada per Baluze, *Marca Hispanica*, ap. 49.

c) Villanueva, *Viage*, 14, ap. 25.

d) Cf. Lot i Halphen, *Le règne de Charles le Chauve*, Paris, 1909, p. 100 ss.

Sant Cebrià de Pineda, que havien d'ésser més tard motiu de manta controvèrsia [e].

Encara en 21 de febrer de 866, desde Quierzy, dóna Carles un altre precepte a l'abat Pere, recordant i renovant el que ell mateix havia atorgat a l'antecessor d'aquell, Elies; repetint les cel·les que pertanyen al monestir i la clàusula de donació de les damunt dites; concedint la immunitat i la lliure elecció d'abat.

Mentrestant qüestions eren hagudes entre el nostre monestir i el de Sant Policarp de Rasés sobre la pertinença de les cel·les del pago tolonenc, territori de Perelada, que el rei Carles havia donat a Banyoles. I era que, per precepte i per carta de donació, havien estat igualment adjudicades a Sant Policarp.

El conflicte no era nou: altres casos en trobarem. Per similitud s'hi aplicava el cap. 6 del «Capitulare Tusiacense» de febrer de 865 [f]. *El procediment era aquest: una inquisició sobre els fets, realitzada pels «missi» reials, i aportació d'aquella junt amb els preceptes discutits, tot convenientment segellat, a la presència del rei, a fi que ell personalment fallés l'assumpte.*

En el cas actual varia quelcom el dit procediment, però la part essencial, el portar la questió davant del rei perquè aquest en persona la resolgui, es compleix amb exactitut: l'abat Ansemund de Banyoles, i el de Sant Policarp, de nom Obtared, comparegueren a la presència del rei en la dieta episcopal tinguda, en juny-juliol de 870, en el palau d'Attigny [g].

e) Problema difícil de resoldre ben pel cert si la clàusula de donació de les cel·les de Sant Fruitós, Sant Joan i Sant Cebrià, que apareix en el precepte de 866, seria ja continguda en el de 844 (?). En sentit afirmatiu pot argumentar-se que, essent aquest últim el precepte que es presentà al rei Carles en 870 a Attigny, ja que era el fet «post hovitum patri sui», calia que contingués clarament la clàusula perquè Carles li donés preferència als documents presentats per l'abat de Sant Policarp, jutjats valedors de primer cop d'ull; i, en efecte, el bisbe Teutari declara, en la noticia judicial publicada per Villanueva, que el dit precepte ho era «de ipsas cellulas». En canvi la forma de la dita clàusula en el precepte de 866 indica ésser donada a petició de l'abat Pere, recaptador del precepte: «Petiitque idem Petrus... Insuper postulavit ut pro animae nostrae absolutione (i aquí la clàusula de donació)». ¿Seria, no obstant, copiat tot del precepte anterior, canviant sols el nom de l'abat, malgrat caure amb això en inexactitud de fets? Ens permet creure-ho la repetició del procediment amb paregudes infidelitats històriques en altres casos, per exemple en el diploma de 878 per al nostre monestir, que és còpia del de 866.

f) *MG. Capitularia*, 2, p. 329 ss. El cap. 6 diu: «Ut de injustis commutationibus, quae ad casas Dei factae sunt sine regia auctoritate, missi nostri inquirant et eas dissolvant, sicut in capitularibus avi et patris nostri continetur. Et si mortua manus vel praeceptum regium super eas interjacet, describantur diligenter atque fideliter, qualiter factae sunt, et nobis missi nostri renuntient; et signatis ipsis praeceptis, sicut lex Romana praecipit, ad nostram praesentiam deferri faciant, sicut in capitularibus progenitorum nostrorum continetur.»

g) Sobre la dieta vegeu Hefele, *Histoire des conciles*, IV, p. 165.

Un cop allí, Obtared, «se reclamabit... ante ipso rege (Carles el Calb) huna cum suo precepto et sua carta donationis hubi insertum erat de jamdictas cellulas a partibus Sancti Policarpi monasterii.»

«Atunc jussit ipse rex in sua presentia legere ipso precepto et ipsa carta quod Obtaredus ividem hostendit. Et cum ipsas scripturas audivit ipse rex, una cum supradictos fideles suos, invenit eas validas.» El rei demana aleshores a l'abat Ansemund quins documents té referents a l'assumpte que es reclama. Ansemund « in eorum presentia hostendit suos preceptos conscriptos de condam domno Ludovico (Banyoles, I) et domno Karulo rege (Banyoles, II, III) quod illi fecerunt ad suos antecessores de predictas cellulas.» «Et cum audivit ipse rex ipsos preceptos, cognovi eos quod veri erant et legibus facti, et laudavit eos ipsos preceptos quod condam pater suus Ludovicus fecerat (Banyoles, I), similiter et obtoregavit illum alium preceptum quod ipse rex exinde fecerat post hovitum patri sui (Banyoles, II) a predicto monasterio Balneolas de ipsas cellulas». Encara «in eadem ora sic precepit ipse rex ipso precepto tollere et ipsa carta ad Octaredo abba (de Sant Policarp) et jussit eas dari ad isto presente Ansemundo abbate, unde contentio erat inter predictos abbates.»

La qüestió semblava, doncs, resolta, però torna a rebrotar seguidament: mentre Ansemund fruïa de les cel·les d'acord amb els preceptes «quod Karolus mihi obtoregavit», vingueren, a son dir, l'abat Obtaret i els seus monjos, i les hi prengueren «absque jussione regis». El bisbe Teutari diu, en canvi, que els qui vingueren foren sols els monjos Tudulf i Domnell, de Sant Policarp, aportant una epístola «de seniori nostro sigillatam», i que en virtut d'aquesta, que fou mostrada als comtes Deila, de Girona, i Sunyer, d'Empúries, i al propi Teutari, continuaren ocupant les cel·les. Aquesta sembla ésser la versió més exacta del que passà.

L'abat Ansemund no es donà per vençut: aprofitant la reunió del concili de Troyes de 878 [h], on es trobaven el papa i el rei Lluís el Tartamut i on altres afers de la Marca devien ésser resolts, allí es dirigí, carregat amb sos preceptes i en companyia de diversos bisbes, entre ells Teutari i el de Barcelona, Frodoi.

Ço que passà a Troyes, ell mateix ens ho conta: «sic me reclamavi ante ipsum regem de ipsas cellulas quod michi tultas erant, et ostendi ipsos preceptos

h) Sobre el concili vegeu Hefele, *Histoire des conciles*, IV, p. 670 ss.

ante ipso rege, et ipsum preceptum quod tulit genitor suus (Carles el Calb) ad Obtaredo abba; et fuerunt lecti et relecti in sua presentia.» El rei, «cum eos audivit, laudavit adque obterecavit eos mihi, tunc precepit mihi facere isto precepto...», el qual porta la data, segurament equivocada, de 29 de maig (Banyoles, IV). Era una còpia dels anteriors de Carles, afegint una petita clàusula i canviant, ultra els noms personals, l'enumeració dels béns per a posar-la a l'estat del dia. Entre aquests s'incloïen les cel·les discutides i les possessions procedents de l'antic monestir de Sant Julià del Munt, absorbit ja pel de Banyoles.

Seguidament el rei «interrogavit supradicto episcopo Teuthario pro quod remansit postquam senior noster tulit ipsum preceptum ad Obtaredo in Eptiniaco et jussit eum donare ad istum presentem Ansemundo abba». El bisbe respongué: «quia venerunt monachi de Sancto Policarpio his nominibus, Tudulfus et Domnellus, et adduxerunt epistola de seniori nostro sigillatam et monstraverunt ea mihi adque Dailane et Suniario comites, et cum eas audivimus propterea hoc remansit». El rei mana aleshores al bisbe «ut de ipsas cellas revestire fecisse isto presentem Ansemundo abba».

Així es féu; i, perquè constés d'una manera ferma, es lliurà, en el mall tingut en 26 de juny de 879 a la vila de Castelló, territori de Perelada, sota la presidència del bisbe Teutari i del comte Deila, una notícia judicial en la qual, ultra constatar tot el que acabem de referir, essent present el monjo Domnell de Sant Policarp, «proffessus est ... de ipsa epistola quod hostendit de ipsas cellas quod domnus Karolus jussit eis facere et non fecit sed invalida est». [i]

Amb això quedaven acabades definitivament les questions entre Banyoles i Sant Policarp. [j]

i) Aquesta notícia judicial es la que copia Villanueva, *Viage literario*, 14, ap. 25, de l'original existent en el seu temps en l'Arxiu del monestir de Banyoles. D'ella hem extret les relacions del que passà a Attigny i Troyes.

j) No obstant, malgrat no figurar en els preceptes de Carles el Calb i Carloman a favor de Sant Policarp els béns discutits (cosa lògica, ja que aquell en què hi eren fou lliurat, com hem vist, a l'abat de Banyoles), en el que Odó concedí en 889 al primer monestir s'hi inclouen en aquesta forma: «Et ultra Clusa in comitatu Impurinensium in ipsa garrica, ecclesiam sancti Felicis cum terminis et adjacentiis suis. Et in Petralatensi ecclesias sancti Petri et sancti Fructuosi constructas, cum propriis terminis propriisque finibus, una cum villare eis pertinente situm in Armoratas supra taxatum Magragerum, et sanctum Joannem Suspineta, et sanctum Cyprianum, cum propriis adjacentiis, et in alio loco condaminam modiorum VI». *Hist. de Languedoc*, 3.ª ed., 5, ap. 9.

Per fi, en 9 d'abril de 916, Carles el Ximple confirmava expressament amb un nou precepte els que havien donat Lluís el Piadós; Carles el Calb i Lluís el Tartamut.

Villanueva veié encara, a l'Arxiu del monestir, els originals dels de 866, 878 i 916. El de 822 es conservava en «copia coetánea, auténtica y autorizada en debida forma». [k] *Es de creure que tots foren perduts en tenir lloc l'exclaustració de 1835.*

k) *España Sagrada*, 43, p. 327. En un índex de l'Arxiu vulgarment dit «de la Mulassa», o sia el del monestir de Banyoles, ordenat en 1751 per l'escrivà de la dita vila Antoni Castellar, i publicat per Alsius, *Ensaig històrich sobre la vila de Banyolas*, Barcelona, 1872, s'incloïen dins del calaix V els següents preceptes: Reg. O. N. 1. E. Privilegi original (?) de Lluís el Piadós; Reg. O. N. 2. E. Precepte de Carles el Ximple; Reg. O. N. 3. E. Precepte original de Lluís el Tartamut.

I

Attigny, 11 setembre 822.

PRECEPTE DE L'EMPERADOR LLUÍS, DONAT A PRECS DEL COMTE RAMPÓ, POSANT L'ABAT MERCORAL, ELS MONJOS I ELS BÉNS DEL MONESTIR DE BANYOLES SOTA SON MUNDEBURDI I CONCEDINT-LOS LA IMMUNITAT I LA LLIURE ELECCIÓ D'ABAT

[A]—Original perdut.
[B]—Còpia antiga, avui perduda, rubricada «Exemplum de praecepto domini imperatoris». 1)
C.—Còpia del XVIII a l'Arxiu del convent del Remei de Vich, papers del P. Caresmar, XIV, p. 12.
D.—Còpia del XVIII a la Biblioteca de Catalunya, a Barcelona, P. Pasqual, Monumenta, 8, p. 800.
a. —Baluze, *Capitularia*, 2, col. 1424.
b. —Villanueva, *Viage*, 14, p. 242 (sols la data).
c. —*España Sagrada*, 43, ap. 1.
d. —Bouquet, *Recueil*, 6, p. 532 (sols el protocol i l'escatocol).
e. —Tenzel, *Historicae Vindiciae*, ap. 52.
f. —Frey, *De muntmannis*, p. 75.
g. —Mansi, *Concilia*, 18, p. 944.
h. —Migne, *Patrologia lat.*, 104, col. 1024.
i. —Monsalvatje, *Noticias históricas*, 11, ap. 6.

REGISTRES.—Mühlbacher, *Regesta*, n.° 759.
TRADUCCIÓ.—Alsius, *Ensaig historich sobre la vila de Banyolas*, p. 35 (al català).
FONTS UTILITZADES.—**C**, **D**, **a**, **b**.

Ultra les referències que d'aquest precepte es fan en el judici analitzat en la introducció general al monestir, se'n troven d'altres en els preceptes posteriors de 844 (?), 866 i 916 (Banyoles, II, III i V).

1) De «copia coetánea, auténtica y autorizada en debida forma» la qualificava l'arxiver del monestir P. Puig: *España Sagrada*, 43, pàgina 327.

In nomine domini Dei et salvatoris nostri Jesu Christi. Ludovicus divina ordinante providentia imperator augustus. Si erga loca divinis cultibus mancipata propter amorem Dei ejusque mercedem [1] locis sibi famulantibus [2] beneficia opportuna largimur [3], praemium nobis apud Dominum aeternae remunerationis rependi non diffidimus [4]. Idcirco notum esse [5] volumus omnium fidelium nostrorum praesentium scilicet et futurorum magnitudini qualiter vir illustris [6] Rampo comes nostram adiit [7] serenitatem, suggerens [8] mansuetudini nostrae eo quod quidam vir religiosus nomine Bonitus quemdam locum eremum [9] quod dicitur Baniolas, quod est situm in pago Bisuldunensi [10] ubi antiquitus ecclesia fundata fuerat, per licentiam Odilonis quondam comitis accepisset et ibidem proprio sudore laborasset, ubi ecclesiam in honore sancti Stephani prothomartiris [11] construxit et habitationes monachorum et receptacula pauperum aedificavit [12] et monachos [13] qui sub normam religionis perpetuo ibi degerent constituit. Sed cum idem abbas [14] divina jussione a saeculo [15] migravit, eligentibus [16] ipsis monachis et consentiente venerabili viro Nibridio archiepiscopo [17], Mercoralem, virum venerabilem, in eodem monasterio abbatem constituerunt; quem in nostra praesentia adducens in manibus nostris eum commendavit, postulans idem Rampo comes clementiam nostram ut eum cum prędicto [18] monasterio et monachis ibi degentibus, una cum rebus quae tam ipsi ex eremo traxerunt [19] vel ex adprissionem [20] acceperunt quam et de donatione comitis [21] vel de quolibet legali adtractu praesenti tempore juste et rationabiliter possidere videntur, sub mundoburdo [22] et defensione atque [23] immunitatis tuitione constitueremus. Cujus pręcibus [24] libenter adquievimus et ita in omnibus concessimus [25] atque super [26] hoc praeceptum nostrum constituimus [27]. Quapropter praecipientes jubemus ut memoratus Mercoralis abbas [28] cum monachis sibi ad regendum comissis [29], sive cum rebus ad dictum [30] monasterium legaliter aspicientibus, sub nostro constituere mundoburdo [31] et immunitatis defensione [32], ut nullus quilibet ex judiciaria [33] po-

1. in eisdem *C.* — 2. famulantes *C.* — 3. oportuna largiamur *D;* oportuna largimur *C.* — 4. difidimus *C.* — 5. fieri *C.* — 6. illuster *C.* — 7. addit *a.* — 8. sugerens *C.* — 9. heremum *a.* — 10. Bisuldunense *C*; Bisuldinensi *a.* — 11. protomartiris *C;* protomartirvs *a.* — 12. edificavit *C.* — 13. monacos *C.* — 14. abba *C.* — 15. solo *a.* — 16. elegentibus *C.* — 17. ut constitueret venerabili viro Nembridio archiepiscopo *D;* ut constituerat venerabilis vir Nimbridio archiepiscopus *a.* — 18. praedicto *C a.* — 19. eremo truxerunt *C;* heremo traxerunt *a.* — 20. adpritione *D;* adprisem *C.* — 21. comitum *C.* — 22. mundeburdo *a.* — 23. defentione adque *D;* deffensionem atque *C.* — 24. pracibus *C;* precibus *a.* — 25. constituhimus *D*; — 26. per *C.* — 27. confirmavimus *C.* — 28. abba *C.* — 29. commissis *C.* — 30. idem *C.* — 31. consistat burdo *C.* — 32. defentione *D;* deffensione *C.* — 33. juditiaria *D.*

testate in ecclesias aut loca vel agros seu reliquas possessiones [34] memorati monasterii, quas moderno tempore infra ditionem imperii nostri juste [35] et legaliter possidet et [36] quae deinceps in jure ipsius sancti loci voluerit divina pietas augere [37], ad causas audiendas vel freda exigenda [38] aut mansiones [39] vel paratas faciendas aut fidejussores tollendos aut homines ipsius monasterii distringendos nec ullas redibitiones aut illicitas [40] occasiones [41] requirendas, nostris et futuris temporibus ingredi audeat vel ea quae supra memorata sunt penitus exigere [42] praesumat. Sed liceat memorato abbati suisque successoribus res praedicti monasterii sub immunitatis nostrae defensione [43] quieto ordine possidere. Et quandoquidem [44] divina vocatione supradictus abbas [45] vel successores ejus de hac luce [46] migraverint, quamdiu [47] inter se tales invenire potuerint qui ipsam congregationem secundum regulam sanctì Benedicti regere valeant, licentiam habeant eligendi abbates; qualiter monachos ibi degentes pro nobis, conjuge proleque nostra, vel pro stabilitate totius imperii nostri, jugiter Domini misericordiam exorare delectet. Et ut haec auctoritas [48] nostris futurisque temporibus Domino protegente valeat inconvulsa manere, de annulo [49] nostro subter jussimus [50] sigillari.

[Signum (*Monograma*) Hludowici serenissimi augusti.] [51]

Durandus diaconus ad vicem Fredugisi [52] abbatis recognovi [53].

Data tertio [54] idus septembris, anno Christo propitio nono [55] imperii domni [56] Ludovici piissimi augusti, indictione prima. Actum Attiniaco [57] palatio regio, in Dei nomine feliciter. Amen.

34. pocessiones *D.* — 35. pure *C.* — 36. vel *C.* — 37. augeri *C.* — 38. exhigenda *C.* — 39. mantiones *D.* — 40. inlicitas *C.* — 41. ocasiones *D.* — 42. poenitus exhigere *C.* — 43. defentionae D; deffensione C. — 44. quandolibet *C.* — 45. abba *C.* — 46. vita *D.* — 47. quandiu *a.* — 48. authoritas *C.* — 49. annullo *D;* anulo *a.* — 50. jugimus *C.* — 51. *la subscripció manca en* D, *C*, *a.* — 52. Fidrugissi *C.* — 53. recognovit *a.* — 54. .III. *D;* tercia *C.* — 55. decimo *a.* — 56. domini *C a.* — 57. Actiniaco *C.*

II

[Sant Cerní de Tolosa, maig 844]

PRECEPTE DEL REI CARLES, DONAT A L'ABAT ELIES, CONCEDINT, A IMITACIÓ DE COM HO HAVIA FET SON PARE LLUÍS, AL MONESTIR DE BANYOLES, ALS MONJOS I A TOTS LLURS BÉNS LA IMMUNITAT I LA LLIURE ELECCIÓ D'ABAT, I LA PLENA FERMESA A LES COMMUTACIONS QUE LEGALMENT FACIN; FENT-LOS DONACIÓ ESPECIAL DE DIVERSES CEL·LES

L'existència d'aquest precepte, del qual cap còpia no en resta, està comprovada per les paraules del mateix rei Carles quan, en el precepte posterior de 866 (Banyoles, III), explica com Pere, abat de Banyoles, «adiens serenitatis nostrae fastigia, obtulit auctoritatis nostrae praeceptum dudum a nobis antecessori ejus Heliae venerabili abbati factum, in quo continebatur qualiter idem monasterium cum monachis inibi Deo famulantibus omnibusque ei pertinertibus sub immunitatis nostrae munimine pleniter susceperimus, sicut quondam divae recordationis genitor noster Ludovicus serenissimus imperator illud sui praecepti auctoritate sub sua immunitate suscepisse dinoscitur.» A ell també deu referir-se el rei Carles en confirmar en la dieta episcopal d'Attigny de 870, com ja hem dit més amunt, el precepte «quod ipse rex exinde fecerat post hovitum patri sui a predicto monasterio Balneolas de ipsas cellulas.» Aquestes cel·les eren les de Sant Fruitós i Sant Pere, de Sant Joan i de Sant Cebrià de Pineda, la donació de les quals contindria el precepte segons l'argumentació donada més amunt. [m)]

Cal ara empendre un anàlisi comparatiu que potser ens permeti l'aportació de noves claricies al precepte que estem estudiant fins a intentar-ne una restitució hipotètica.

Carles el Calb, en data 14 de maig de 844, atorgava al monestir d'Amer un precepte (Amer, II) confirmatiu d'altre de son pare Lluís (Amer, I). El dia anterior n'havia concedit un altre al monestir de les Escaules (Les Escaules, II), també confirmant-ne un de son pare (Les Escaules, I). El formulari d'ambdós preceptes de Carles es troba ésser, en gran part, concordant. Ara bé: un tercer precepte de Carles, el de 21 de febrer de 866 per al monestir de què estem parlant (Banyoles, III), repeteix altra vegada el dit formulari. Pot veure's la concordància en aquest columnari comparatiu:

m) Vegeu nota *e*.

AMER, II, 844

(*Chrismon*). In nomine sanctae et individuae Trinitatis. Karolus gratia Dei rex. Si erga loca divinis cultibus mancipata propter amorem Dei eorumque in eisdem locis sibi famulantibus beneficia oportuna largimur, praemium apud Dominum aeternae remunerationis rependi non diffimus.

Idcirco notum sit omnibus sanctae Dei ecclesiae fidelibus et nostris, praesentibus atque futuris, quia quidam religiosus vir ...., abba monasterii quod est situm in pago .... constructum scilicet sub honore sancti .... ad nostram accedens serenitatem, obtulit praecellentiae nostrae quondam domni et genitoris nostri gloriose memoriae augusti Hludowici auctoritatem, ... in qua continebatur qualiter idem domnus et genitor noster .... eum et monachos suos predictumque monasterium cum omnibus rebus sibi pertinentibus, sub suae immunitatis tuitione defensionisque munimine clementer susceperit.

Petiit itaque reverentiam nostram idem .... abba, ut, eandem domni et genitoris nostri renovantes praeceptionem eum monachosque suos una cum

LES ESCAULES, II, 844

(*Chrismon*). In nomine sancte et individue Trinitatis. Karolus gratia Dei rex.

....

.... non diffidimus, quin etiam hoc ipsam ad regni nostri diuturnam ac prosperam stabilitatem per[tinere nullatenus dubitamus.] [Idcirco notum sit omnibus sancte Dei ecclesie fidelibus et nostris, presentibus atque] futuris, quia religiosus vir ...., abba monasterii .... quod est situm in pago ....

.... adiens serenitatis nostre [fastigia, obtulit precellentie nostre quondam domni et genitoris nostri gloriose memorie augusti Hludowici] auctoritatem, qua continetur qualiter idem domnus et genitor noster eundem abbatem idemque monasterium cum omnibus rebus juste legaliterque sibi pertinentibus, sub sue im[munitatis tuitione defensionisque munimine clementer susceperit ....]..................

Petiit itaque magnitudinis nostre reverentiam prefatus........ ....abba, ut eundem domni et genitoris nostri sibi olim factam auctoritatem ob divinum [amorem renovantes preceptionem,

BANYOLES, III, 866

(*Chrismon*). In nomine sanctae et individuae Trinitatis. Karolus gratia Dei rex. Si erga loca divinis cultibus mancipata Deoque in eisdem famulantibus beneficia opportuna largimur, praemium remunerationis aeternae ob id nobis rependi non diffidimus, quin etiam ad diuturnam felicemque regni nostri id ipsum stabilitatem pertinere nullatenus dubitamus. Itaque notum sit omnibus sanctae Dei ecclesiae fidelibus et nostris, praesentibus atque futuris, quia venerabilis vir .... abbas monasterii ..... quod est situm in pago........ .... constructum scilicet in honore sancti........ .... adiens serenitatis nostrae fastigia, obtulit auctoritatis nostrae .... in quo continebatur qualiter ....genitor noster .... sub sua immunitate suscepisse dinoscitur.

Petiitque idem .... venerabilis abba, ut memoratam auctoritatem renovaremus ac monachos sibi commissos prae-

praescripto monasterio et cellis sibi pertinentibus		dictumque monasterium et cellas sibi pertinentes, id est ...... (*llista de béns*) ......
similiter sub nostrae immunitatis defensione recipere plenissime dignaremur.	similiter sub nostre immunitatis defensione recipere plenissime] dignaremur.	.... sub nostrae immunitatis defensione reciperemus.
Cujus inquam petitionibus libenter adquievimus	Cujus denique efflagitationibus clementi favore annuimus ....[..........	Cujus saluberrimis precibus libenter faventes,
eundem abbatem cum monachis suis, idem monasterium cum omnibus rebus sibi pertinentibus ac cellis sibi subjectis, quarum altera .... (*llista de béns*)	eundem abbatem et monachos sibi commissos predictumque monasterium et res]·sibi pertinentibus, id est, ... (*llista de béns*)	idem monasterium cum monachis et cunctis sibi pertinentibus rebus,....................
sub nostro mundeburdo .... atque defensione integerrime .... constituentes, praecipimus atque jubemus ut nullus judex publicus vel quislibet ex judiciaria potestate in ecclesias aut loca vel agros seu reliquas possessiones sepedicti monasterii et cellularum sibi subjectarum,	sub immunitatis nostre tuitione defensionisque munimine plenissime recipimus .... Precipientes atque jubentes [ut nullus judex publicus vel quislibet ex judiciaria potestate in predictum monasterium] aut loca sibi subjecta seu agros hac reliquas possessiones ejus,	sub immunitatis nostrae tuitione suscepimus. Praecipientes ergo jubemus ut nullus judex publicus vel quislibet ex judiciaria potestate in praedictum monasterium vel cellulas aut alia loca sibi pertinentia atque subjecta seu [agros] ac reliquas possessiones ejus,
ad causas judiciario more audiendas vel freda exigenda vel paratas faciendas aut ullas redibitiones aut fidejussores tollendos vel illorum homin esdistringendos aut inlicitas occansiones requirendas, ingredi audeat	ad causas judiciario more audiendas vel freda seu mansiones aut paratas exigendas vel fidejusso[res tollendos aut homines ipsius monasterii distringendos seu aliquas redibitiones aut] functiones aut illicitas occasiones requirendas, ullo umquam tempore ingredi audeat,	ad causas judiciario more audiendas vel freda seu mansiones aut parafredas sive paratas exigendas vel fidejussores tollendos aut homines ipsius monasterii distringendos seu aliquas redibitiones aut functiones aut inlicitas occasiones requirendas, ullo unquam tempore ingredi audeat nec ea quae supra memorata sunt exigere praesumat,
nec ea quae supra memorata sunt exigere praesumat,		
sed cum cellis supra memoratis et villaribus aliisque omnibus rebus praenominato monasterio pertinentibus, in quibuscunque consistant locis sive pagis, nec non etiam cum omnibus possessionibus quas juste rationabiliterque praesenti tempore possidere dinoscitur, simul cum his quas divina pietas eidem sacratissimo loco per suos quosque fideles augere voluerit,	sed cum omnibus locis sepe memorato monasterio subjec[tis, seu agris reliquis possessionibus in quibuscumque consistant locis, quas] moderno tempore tam ex apprisione quam ex heremo habent tractas vel deinceps excolere potuerint, seu cum his rebus quas ex seculum habitu [presenti tempore isdem abba juste rationabiliterque dominari videtur, simul] etiam cum his quas Deum	sed cum omnibus locis vel cellis saepe memorato monasterio subjectis, seu agris reliquis possessionibus in quibuscunque consistant locis, quas moderno tempore tam ex aprisione quam ex eremo habuit tractas vel deinceps excolere potuerint, vel cum aliis quibuscunque [possessionibus] quibus praesenti tempore isdem abba juste rationabiliterque dominari videtur, simul etiam

	timentes diversi homines illuc donaverunt sive donaverint, domos videlicet et vineas, vel cum omnibus quibus[cumque possessionibus quas divina pietas eidem sacratissimo loco per suos quosque fideles] augere voluerit,	cum his quas divina pietas per suos quosque fideles ipsi sacratissimo loco augere voluerit,
liceat memorato abbati suisque successoribus et monachis in sepedicto loco degentibus, quiete vivere et possidere, easdemque res cum omni securitate sine cujuspiam contradictione et minoratione tenere et possidere, eorumque pro utilitatibus racionabiliter concambiare,	liceat memorato abbati suisque successoribus et fratribus in eodem monasterio degentibus quiete vivere et easdem res cum [omni securitate sine cujuspiam contradictione aut minoratione tenere et possidere et] rationabiliter vendere	liceat memorato abbati suisque successoribus in eodem coenobio degentibus quiete vivere et easdem res sine cujuspiam contradictione aut minoratione tenere et possidere
et pro nobis, conjuge proleque nostra seu stabilitate totius regni nostri, una cum monachis inibi Domino militantibus, divinam misericordiam jugiter exorare.	et pro nobis, conjuge proleque nostra hac stabilitate regni nostri, Domini misericordiam [jugi]ter exorare.	et pro nobis, conjuge proleque nostra ac stabilitate regni nostri, Domini misericordiam libenter exorare.
Et quandocumque divina vocatione memoratus abba aut successores sui ab hac luce migraverint, quamdiu inter se tales invenire potuerint qui eos secundum regulam sancti Benedicti regere et gubernare valeant, licentiam habeant ex semetipsis abbates [eligere]	Et quandocumque div[ina pietas dictum abbatem ab hac luce susceperit, quamdiu ipsi monachi inter se tales invenire] potuerint qui ipsam congregationem secundum regulam sancti Benedicti regere valeant, per nostrum consensum hac jussionem licentiam habea[nt ex semetipsis eligendi abbates. Precipimus etiam ut commutationes quas cum quibuscumque bonis] hominibus de rebus sepe dicti monasterii fecisse dinoscitur aut deinceps facere ipse seu successores sui voluerint, ubicumque juste et rationabil[iter facte sunt vel fuerint, quiete per hanc nostram auctoritatem possideant, neque ullam inlicitam] contrarietatem aut injustam inquietudinem de eis ullo unquam tempore patiantur quin jure eas firmissime teneant atque posside[ant.	Et quandocunque divina pietas dictum abbatem ab hac luce susceperit, quandiu ipsi monachi inter se tales [invenire] potuerint qui ipsam congregationem secundum regulam sancti Benedicti regere valeant, per nostrum consensum ac jussionem licentiam habeant ex semetipsis eligendi abbates. Praecipimus etiam ut commutationes quas cum quibuscunque bonis hominibus de rebus saepedicti monasterii fecisse dinoscitur aut deinceps facere ipse ac successores sui voluerint, ubicunque juste et rationabiliter factae sunt vel fuerint, quiete per hanc nostram auctoritatem possideant, neque ullam inlicitam contrarietatem aut injustam inquietudinem de eis ullo unquam tempore patiantur quin jure eas firmissimo teneant atque possideant.
Et, ut haec nostrae confirmationis auctoritas perpetuam obtineat firmitatem, [manu propria] firmavimus et anuli nostri inpressione adsignari jussimus.	Et ut hec auctoritas nostra presentibus futurisque temporibus inconvulsa permaneat], manu propria subter eam firmavimus et de anulo nostro sigillare jussimus.	Et ut haec auctoritas nostra praesentibus futurisque temporibus inconvulsa permaneat, manu propria subter eam firmavimus et de anulo nostro sigillare jussimus.

Signum (*Monograma*) Karoli gloriosissimi regis.

(*Chrismon*) Archarius praesbiter ad vicem Hludowici recognovit et s[ubscripsit] (*Rusc*)

Data .II. idus maii, anno .IIII., indictione .VIIª., regnante domno nostro Karolo gloriosissimo rege. Actum Thol[os]a civitate, in Dei nomine feliciter. Amen. Amen.

Signum (*Monograma*) Karoli gioriosissimi regis.

(*Chrismon*) Aeneas notarius ad vicem Hludowici [recognovi]

Data .III. idus m[aii], indictione .VI., anno .IIII. prestantissimi regis Karoli. Actum in monasterio Sancti Saturnini, in [Dei nomine feliciter. Amen]

(*El signe reial i la recognició notarial no han sigut conservades en la copia.*)

Data .VIIII. kalendas martii, indictione .XIIII., anno .XXVI. regnante Karolo gloriosissimo rege. Actum Carisiaco palatio, in Dei nomine feliciter. Amen.

Encara podria admetre's en la comparació, per les grans identitats que amb els anteriors preceptes té, un del mateix rei Carles al monestir de Sureda (Sureda, II) amb data perduda, però probablement del 844 també. Una conseqüència clara crec que pot deduir-se d'aquestes similituds, i és que el present formulari representa la característica dels preceptes lliurats en la cancelleria de Carles mentre aquest rei sostenia el setge de Tolosa en 844. El fet de trobar-lo, doncs, en el precepte de Banyoles de 866 indicaria que aquest diploma és copiat sobre l'anterior del mateix rei, fet «post hovitum patri sui», l'existència del qual es ben comprovada; com, en cas idèntic, el d'Amer (Amer, III), de 860, és copiat sobre el de 844 (Amer, II). Això ens dóna el camí per a intentar, com dèiem més amunt, la restitució hipotètica del diploma perdut.

Prenem per base general el precepte de 866, adoptant-lo en tot allò que no sigui forçós variar degut a les circumstàncies històriques de son lliurament. El nom de l'abat a favor de qui s'expedeix, ens el dóna prou bé aquell diploma de 866. La data i el lloc d'expedició es dedueixen de l'afirmació que fem en caracteritzar el formulari, confirmada la primera en la proximitat de la mort de Lluís el Piadós, segons és citat el precepte. Resten els béns anomenats. No insistirem sobre els inclosos en la clàusula especial de donació, analitzada ja en conjunt en la nota *e*. Quant a Santa Maria de Vilert, sabem que fou fundació del primer abat Bonito[n]. De Sant Pere de Mieres en sabem l'existència, de la vila almenys, en temps de Lluís el Piadós,[o] i que l'abat Elies, l'agraciat amb el present diploma, anava organitzant la vall, establint-hi una altra parròquia, la de Sant Martí de Campmajor[p]. Ens atrevim, doncs, a incloure'ls tots en aquest precepte.

Finalment, aprofitem per a la restitució els detalls donats en el diploma anterior de Lluís, en quant és probable que fossin aprofitats pel redactor del present.

[(*Chrismon*). In nomine sanctae et individuae Trinitatis. Karolus gratia Dei rex. Si erga loca divinis cultibus mancipata Deoque in eisdem famulantibus beneficia oportuna largimur, praemium remunerationis aeternae ob id nobis rependi non diffidimus, quin etiam ad diuturnam felicemque regni nostri id ipsum stabilitatem pertinere nullatenus dubitamus. Itaque notum

n) *Marca Hispanica*, ap. 49.

o) Surt esmentada en el precepte publicat més avall: Girona, II.

p) *Marca Hispanica*, ap. 49.

sit omnibus sanctae Dei ecclesiae fidelibus et nostris, praesentibus atque futuris, quia venerabilis vir Heliae, abba monasterii quod dicitur Balneolas quod est situm in pago Bisuldunensi, constructum scilicet in honore sancti Stephani protomartyris Christi, adiens serenitatis nostrae fastigia, obtulit praecellentiae nostrae quondam domni et genitoris nostri gloriose memoriae augusti Hludowici auctoritatem, praedecessori siquidem suo venerabili abbati Mercoralis factam, in qua continebatur qualiter idem domnus et genitor noster, per intercessionem vir inluster Rampo quondam comitis, eum et monachos suos praedictumque monasterium cum omnibus rebus sibi pertinentibus sub suae immunitatis tuitione defensionisque munimine clementer susceperit. Petiitque itaque reverentiam nostram idem Heliae abba, ut, eandem domni et genitoris nostri renovantes praeceptionem, eum ac monachos sibi commissos praedictumque monasterium et cellas sibi pertinentes, id est, in loco qui dicitur Milliariis cellam Sancti Petri cum omni sua integritate, et in loco qui dicitur Sistarianus domum Sanctae Mariae cum omnibus sibi pertinentibus, et cunctis aliis rebus, sub immunitatis nostrae munimine reciperemus. Insuper postulavit ut pro animae nostrae absolutione quandam cellam in pago Petrelatensi sitam, quae vocatur Sanctus Fructuosus et Sanctus Johannes, cum cella quae vocatur Pineta, supradicto loco largiremur et sicut alias supradictas res sub nostrae immunitatis defensione reciperemus. Cujus saluberrimus precibus libenter faventes, idem monasterium cum monachis et cunctis sibi pertinentibus rebus, res quoque quas eidem loco pro animae nostrae remedio largiti sumus, sub immunitatis nostrae tuitione suscepimus. Praecipientes ergo jubemus ut nullus judex publicus vel quislibet ex judiciaria potestate in praedictum monasterium vel cellulas aut alia loca sibi pertinentia atque subjecta seu agros ac reliquas possessiones ejus, ad causas judiciario more audiendas vel freda seu mansiones aut paratas exigendas vel fidejussores tollendos aut homines ipsius monasterii distringendos seu aliquas redibitiones aut functiones aut inlicitas occasiones requirendas, ullo unquam tempore ingredi audeat nec ea quae supra memorata sunt exigere praesumat, sed cum omnibus locis vel cellis saepe memorato monasterio subjectis, seu agris reliquis possessionibus in quibuscunque consistant locis, quas moderno tempore tam ex aprisione quam ex eremo habent tractas vel deinceps excolere potuerint, vel cum aliis quibuscunque possessionibus quibus praesenti tempore isdem abba juste rationabiliterque

dominari videtur, simul etiam cum his quas divina pietas per suos quosque fideles ipsi sacratissimo loco augere voluerit, liceat memorato abbati suisque successoribus in eodem coenobio degentibus quiete vivere et easdem res sine cujuspiam contradictione aut minoratione tenere et possidere et pro nobis, conjuge proleque nostra ac stabilitate regni nostri, Domini misericordiam libenter exorare. Et quandocunque divina pietas dictum abbatem ab hac luce susceperit, quandiu ipsi monachi inter se tales invenire potuerint qui ipsam congregationem secundum regulam sancti Benedicti regere valeant, per nostrum consensum ac jussionem licentiam habeant ex semetipsis eligendi abbates. Praecipimus etiam ut commutationes quas cum quibuscunque bonis hominibus de rebus saepedicti monasterii fecisse dinoscitur aut deinceps facere ipse ac successores sui voluerint, ubicunque juste et rationabiliter factae sunt vel fuerint, quiete per hanc nostram auctoritatem possideant, neque ullam inlicitam contrarietatem aut injustam inquietudinem de eis ullo unquam tempore patiantur quin jure eas firmissimo teneant atque possideant. Et ut haec auctoritas nostra praesentibus futurisque temporibus inconvulsa permaneat, manu propria subter eam firmavimus et de anulo nostro sigillare jussimus.

Signum (*Monograma*) Karoli gloriosissimi regis.

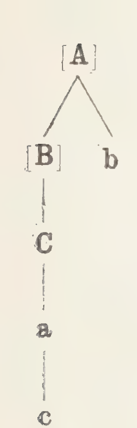
..........notarius ad vicem Hludowici recognovi.

Data.......... maii, indictione .VI., anno .IIII. regnante Karolo gloriosissimo rege. Actum in monasterio Sancti Saturnini, in Dei nomine feliciter. Amen.]

III

QUIERZY, 21 FEBRER 866.

PRECEPTE DEL REI CARLES, DONAT A PRECS DE L'ABAT PERE, CONCEDINT ALS MONJOS DEL MONESTIR DE BANYOLES I A LLURS BÉNS, INCLOSES DIVERSES CEL·LES DE LES QUALS ELS FA DONACIÓ, LA IMMUNITAT, ATORGANT-LOS LA LLIURE ELECCIÓ D'ABAT, I DONANT PLENA FERMESA A LES COMMUTACIONS QUE LEGALMENT FACIN

[A]—Original perdut i que Villanueva veié encara a l'Arxiu de Banyoles.
[B]—Trasllat anterior al XVII, avui perdut.
C. —Còpia del XVII a la Bib. Nationale de Paris, Col. Baluze 108, f. 253.'
a. —*Marca Hispanica*, ap. 27.
b. —Villanueva, *Viage*, 14, p. 248 (sols la data).
c. —Bouquet, *Recueil*, 8, p. 599.
d. —Monsalvatje, *Noticias históricas*, 11, ap. 24.

REGISTRES.—Bréquigny, *Table*, 1, p. 273.—Boehmer, *Regesta*, n.° 1734.
FONTS UTILITZADES.—**C, b, a.**

Segurament es refereix al present precepte la carta de restitució o confirmació feta en 889 pel bisbe de Girona Servus-Dei i publicada per Baluze[q]. Els monjos de Banyoles volen provar-hi llurs drets explicant la fundació de la parròquia de Santa Maria de Vilert per l'abat Bonito, i la de la parròquia de San Martí de Campmajor per l'abat Elies, «et insuper praeceptum piissimi Karoli augusti imperatoris ostendes, continentem tam de illas ecclesias quam etiam de aliis rebus sive terris cultis et incultis». També hi fan referència els preceptes posteriors de Lluís el Tartamut (Banyoles, IV) i Carles el Ximple (Banyoles, V). Copiat sobre l'anterior en ço que va de lletra petita.

(*Chrismon*) In nomine sanctae et individuae Trinitatis. Karolus gratia Dei rex. Si erga loca divinis cultibus mancipata Deoque in eisdem famulantibus beneficia opportuna largimur, prae-

q) *Marca Hispanica*, ap. 49.

mium remunerationis aeternae ob id nobis rependi non diffidimus, quin etiam ad diuturnam felicemque [1] regni nostri id ipsum stabilitatem pertinere nullaterus dubitamus. Itaque notum sit omnibus sanctae Dei ecclesiae fidelibus et nostris, praesentibus atque futuris, quia venerabilis vir Petrus, abbas monasterii quod dicitur Balneolas quod est situm in pago Bisuldunensi, constructum scilicet in honore sancti Stephani protomartyris Christi, adiens serenitatis nostrae fastigia, obtulit auctoritatis nostrae praeceptum dudum a nobis antecessori ejus Heliae venerabili abbati factum, in quo continebatur qualiter idem monasterium cum monachis inibi Deo famulantibus omnibusque ei pertinentibus sub immunitatis nostrae munimine pleniter susceperimus, sicut quondam divae recordationis genitor noster Ludovicus serenissimus imperator illud sui praecepti auctoritate sub sua immunitate suscepisse dinoscitur. Petiitque idem Petrus venerabilis abba, ut memoratam auctoritatem renovaremus ac monachos sibi commissos praedictumque monasterium et cellas sibi pertinentes, id est, in loco qui dicitur Milliariis cellam Sancti Petri cum omni sua integritate, et in loco qui dicitur Sistarianus domum Sanctae Mariae cum omnibus sibi pertinentibus, et cunctis aliis rebus, sub immunitatis nostrae munimine reciperemus. Insuper postulavit ut pro animae nostrae absolutione quandam cellam in pago Petrelatensi sitam, quae vocatur Sanctus Fructuosus et Sanctus Johannes, cum cella quae vocatur [Pineta], supradicto loco largiremur et sicut alias supradictas res sub nostrae immunitatis defensione reciperemus. Cujus saluberrimis precibus libenter faventes, idem monasterium cum monachis et cunctis sibi pertinentinus rebus, res quoque quas eidem loco pro animae nostrae remedio largiti sumus, sub immunitatis nostrae tuitione suscepimus. Praecipientes ergo jubemus ut nullus judex publicus vel quislibet ex judiciaria potestate in praedictum monasterium vel cellulas aut alia loca sibi pertinentia atque subjecta seu [agros] ac reliquas possessiones ejus, ad causas judiciario more audiendas vel freda seu mansiones aut parafredas sive paratas exigendas vel fidejussores tollendos aut homines ipsius monasterii distringendos seu aliquas redibitiones aut functiones aut inlicitas occasiones requirendas, ullo unquam [2] tempore ingredi audeat nec ea quae supra memorata sunt exigere praesumat, sed cum omnibus locis vel cellis saepe memorato monasterio subjectis, seu agris reliquis possessionibus [3] in quibuscunque consistant locis, quas moderno tempore tam ex aprisione quam ex eremo habuit tractas vel deinceps excolere potuerint, vel cum [4] aliis quibuscunque [possessionibus] quibus praesenti tempore isdem abba juste rationabiliterque dominari videtur, simul etiam cum his quas [5] divina pietas per suos quosque fideles ipsi sacratissimo loco augere voluerit, liceat memorato abbati suisque successoribus in eodem coenobio degentibus quiete vivere et easdem res sine cujuspiam contradictione aut minoratione tenere et possidere et pro nobis, conjuge proleque nostra ac stabilitate [6] regni nostri, Domini misericordiam libenter exorare. Et quandocunque divina pietas dictum abbatem ab hac luce susceperit, quandiu ipsi monachi inter se tales eligere [7] potuerint qui ipsam congregationem secundum regulam sancti Benedicti regere valeant, per nostrum consensum ac jussionem licentiam habeant ex semetipsis eligendi abbates. Praecipimus etiam ut commutationes quas cum quibuscunque bonis ho-

1. foelicemque *C.* — 2. umquam *C.* — 3. possessionis *C.* — 4. cui *C.* — 5. quae *a.* — 6. stabilitati *a* — 7. *seria millor* invenire, *com deia el precepte copiat, però la lliçó de l'original era aquesta.*

mininus de rebus saepedicti monasterii fecisse dinoscitur aut deinceps facere ipse ac successores sui voluerint, ubicunque juste et rationabiliter factae sunt vel fuerint, quiete per hanc nostram auctoritatem possideant, neque ullam inlicitam contrarietarem aut injustam inquietudinem de eis ullo unquam tempore patiantur quin jure eas firmissimo tenenant atque possideant. Et ut haec auctoritas nostra praesentibus futurisque temporibus inconvulsa permaneat, manu propria subter eam firmavimus et de anulo nostro sigillare jussimus.

[Signum (*Monograma*) Karoli gloriosissimi regis.

. . . . ad vicem Hludowici recognovit.]

Data .viiii.[8] kalendas martii, indictione .xiiii., anno .xxvi. regnante Karolo gloriosissimo rege. Actum Carisiaco palatio, in Dei nomine feliciter. Amen.

8. IX. *b*.

IV

Troyes, [setembre] 878.

PRECEPTE DEL REI LLUÍS, DONAT A PRECS DE L'ABAT ANSEMUND, CONCEDINT AL MONESTIR DE BANYOLES LA IMMUNITAT I LA LLIURE ELECCIÓ D'ABAT

[A]—Original perdut i que Villanueva veié encara a l'Arxiu del monestir de Banyoles.
a.—Villanueva, *Viage*, 14, p. 249 (sols la data).
b.—*España Sagrada*, 45, ap. 25.
c.—Monsalvatje, *Noticias históricas*, 11, ap. 36.

Registres.—Grat, *Actes*, n.° 7 i 26.
Fonts utilitzades.—**a**, **b**.

La data que consigna aquest diploma és la de 29 de maig del 878, indicció dècima. M. Grat duplica el precepte en el seu catàleg d'actes del rei Lluís, atribuint-li la data 29 maig ? 878 sota el n.° 7, i 7 octubre 877-29 maig ? 878 sota el n.° 26. Ultra això, personalment ens manifesta la seva opinió que no fou lliurat fins a començaments de setembre del 878, al mateix temps que els d'Arles (Arles, V) i Barcelona (Barcelona, II). També és aquesta la nostra opinió, que fonamentem en les següents raons: 1.ª En la relació de fets que ens ha trasmès la notícia judicial examinada en la introducció al present monestir,[r] d'on ressurt com fou durant el concili de Troyes que el rei Lluís atorgà un precepte a Ansemund, a presència del bisbe Teutari de Girona. 2.ª En el fet d'ésser expedit el precepte a Troyes, segons consta en el seu «Actum». És sabut que el rei Lluís no arribà a aquesta ciutat fins a mitjans d'agost,[s] i que, en canvi, pel maig corria per la banda de Tours.[t] 3.ª Seria molt rar que l'abat Ansemund hagués acudit sol a trobar el rei Lluís, pel maig, cap al Loire; i, en canvi, sabem positivament que formava part del grup de personalitats catalanes que assistiren al concili de Troyes i que possiblement hi haurien anat plegades.[u]

r) Vegeu ps. 42 i 43.
s) Hefele, *Histoire des conciles*, 4, p. 667.
t) Boehmer, *Regesta*, p. 170.
u) Vegeu la notícia judicial, tan repetida, Villanueva, *Viage*, 14, ap. 25. Els bisbes concurrents al concili són anomenats en el document publicat per Bouquet, *Recueil*, 9, p. 167.

4.ª No hi ha cap indici que ens permeti resoldre la contradicció de data insinuant l'existència de dos preceptes diferents, que cap justificació tindria; sense comptar que el diploma del qual parlem ja porta la contradicció en ell mateix entre la data de maig i el lloc de lliurament a Troyes. 5.ª Si, doncs, el diploma fou donat en tenir lloc el concili, és més que probable, pel que l'experiencia ens ensenya, que ho fos al mateix temps que els de Barcelona (Barcelona, II, 9 setembre) i d'Arles (Arles, V, 8 setembre), un dels primers dies de setembre, per tant.

I, no obstant, posem el signe interrogatiu a aquesta data, ja que la transmissió de la de 29 de maig pel document presenta tots els caràcters volguts de certitud en la transcripció. Convenen en ella les dues diverses còpies de Villanueva i l'*España Sagrada*, còpies independents i preses sobre l'original. Podríem dubtar de la segona, la ma de la qual ignorem i que sabem plena d'errors; però ¿és possible de fer-ho amb la de l'escrupulós Villanueva, i menys encara davant l'avinença d'una i altra? Cal, doncs, acceptar la quasi certitud que l'original del diploma constatava el 29 de maig com a data de lliurament; i, malgrat tot, ¿com creurer que el notari reial pogués caure en error tan manifesta si, a tenor de les raons més amunt adduïdes, la veritable era en setembre? Problema insoluble per avui mentre no vinguin nous elements a esclarir-lo. [v]

Excepció feta de la part referent a l'enumeració de béns, on se'n afegeixen de nous, entre altres els procedents del monestir absorbit de Sant Julià del Munt, aquest precepte és una còpia de l'anterior, el de Carles de 866 (Banyoles, III); còpia tan sevil que dóna lloc a falsejaments de la veritat. En el del rei Carles es diu que l'abat Pere «obtulit auctoritatis nostrae praeceptum, dudum a nobis antecessori ejus Heliae venerabili abbati factum». En el present es substitueix sols el nom de l'abat Elies, antecessor de Pere, pel del mateix Pere, antecessor del recaptador actual, Ansemund. La frase subsisteix entera i així constata l'existència d'un precepte de Lluís a l'abat Pere; cosa impossible, ja que el dit abat era mort almenys set anys abans que Lluís fos coronat. [x] Villanueva [y] i els autors d'*España Sagrada*, [z] per no haver-se adonat de les conseqüències falses d'aquest sistema de copiar adaptant sols els noms personals, caigueren en l'error de creure existent aquest primer precepte de Lluís.

El de Carles el Ximple de 916 (Banyoles, V) fa referència al que analitzem. Com de costum, ço que és copiat de l'anterior va en lletra petita.

In nomine sanctae et individuae Trinitatis. Ludovicus Dei gratia rex. Si erga loca divinis cultibus mancipata Deoque in eisdem famulantibus beneficia opportuna largimur, [praemium] [1] remunerationis eternae ob id [nobis] rependi non diffidimus, quin etiam [ad] diuturnam felicem-

1. omnium *b*.

v) ¿Ens es lícit insinuar que el descuit demostrat en la redacció del precepte, descuit del qual parlem seguidament, pugui haver-se estès, per part del notari o escrivà reial, fins a copiar una data interina que portés el model-requesta de l'abat de Banyoles? Sols gosem apuntar-ho.

x) Precisament l'abat Pere havia d'haver mort abans del 870, puix que en aquesta data el seu successor, l'abat Ansemund, assisteix, com s'ha dit ja en la introducció al monestir, a la dieta d'Attigny. És estrany que el mateix Villanueva, *Viage*, 14, p. 249 no s'adonés d'aquest últim fet, comprovat pel document que publica, i allargués la vida de Pere fins als temps del rei Lluís.

y) Villanueva, *Viage*, 14, p. 249.

z) *España Sagrada*, 43, p. 332.

que regni nostri id ipsum stabilitatem pertinere nullatenus dubitamus. Itaque notum sit omnibus sanctae Dei ecclesiae fidelibus et nostris, presentibus atque futuris, quia venerabilis vir Ansemundus, abbas monasterii quod dicitur Balniolas quod est situm in pago Bisuldunensi, constructum scilicet in honore sancti Stephani protomartiris Christi, adiens serenitatis nostrae fastigia, obtulit auctoritatis nostrae praeceptum dudum a nobis antecesori ejus Petro venerabili abbati factum, in quo continebatur qualiter idem monasterium cum monachis inibi Deo famulantibus omnibusque ei pertinentibus sub immunitatis nostrae munimine pleniter susceperimus, sicut quondam div[ae] [2] recordationis genitor noster Carolus gloriosus rex illud sui praecepti auctoritate sub sua immunitate suscepisse dignoscitur. Petiitque idem Ansemundus venerabilis abbas, ut, memoratam auctoritatem renovantes, [eum] [3] ac monachis sibi commissis praedictumque monasterium et cellas sibi pertinentes, id est, in loco qui dicitur Milliaris cellas Sancti Petri cum omni sua integritate, sicut in illorum judicio resonat, et ipsum villare qui dicitur Romzentila, et cella Sancti Martini, ad sua omnia; et in alio loco cella Sancti Juliani, Sancti Michaelis, et in Sancta Pace cellas Sancti Vincentii cum omnibus terminis suis, et in Riudeazar cella Sanctae Mariae cum terminis suis, et in locum qui dicitur Sisterianus domum Sanctae Mariae cum omnibus sibi pertinentibus; et in comitatu Petralatense cellam quae vocatur Sanctus Joannes, cum alia cella quae vocatur Pineta, et cella Sancti Petri et Sancti Fructuosi cum omnibus sibi pertinentibus; et in Valle Mala, in villare quae dicitur Fontanetus, cella Sancti Silvestri et alia cella Sancti Martini cum vineas quae ibi attinere videntur, cum omnibus apenditiis suis et cum cunctis aliis rebus ad praedictum monasterium pertinentibus, sicut dictum est, sub nostrae immunitatis defensione reciperemus. Cujus saluberrimis precibus libenter faventes, idem monasterium cum monachis et cunctis sibi pertinentibus rebus, [res quoque] [4] quas idem loco pro animae nostrae remedio largiti sumus, sub immunitatis nostrae tuitionis suscepimus. Precipientes ergo jubemus ut nullus judex publicus vel quislibet ex judiciaria potestate in praedictum monasterium vel cellulas aut alia loca sibi pertinentia atque subjecta seu agros ac reliquas possesiones in quibus consistant locis, ad causas judiciario more audiendas vel freda seu mansiones aut paraveredos sive paratas exigendas vel fidejussores tollendos aut homines ipsius monasterii distringendos seu aliquas redibitiones aut [functiones] [5] aut illicitas occasiones requirendas, ullo unquam tempore ingredi audeat nec ea quae supra memorata sunt exigere presumat, sed cum omnibus locis vel cellis saepe memorato monasterio subjectis, in quibuscumque consistant locis, quas moderno tempore tam ex apprisione quam ex eremo habent tractas vel deinceps excollere potuerint, cum aliis quibuscumque possesionibus quibus praesenti tempore ejusdem abba juste rationabiliterque dominari videtur, simul etiam cum his quas divina pietas per suos quosque fideles ipsi sacratisimo loco augeri voluerint, liceat memorato abbati suisque successoribus fratribus in eodem coenobio degentibus quiete vivere et easdem res sine cujuspiam contradictione aut imminor[atione] [6] tenere

2. diu *b.* — 3. cum *b.* — 4. recepi..... *b.* — 5. fractiones *b.* — 6. imminoritate *b.*

et possidere et pro nobis ac stabilitate regni nostri Domini misericordiam libenter exorare. Et quandocumque divina pietas eundem abbatem ab hac luce susceperit, quamdiu ipsi monachi inter se tales eligere potuerint qui ipsam congregationem secundum regulam sancti Benedicti regere valeant, per nostrum con[sen]sum [7] ac jussionem licentiam habeant ex semetipsis eligendi abbates. Nolumus praeterea ut ab ipsis vel ab eorum hominibus aliquid telonei neque pascuaticum nec mansionaticum aut aliquas redibitiones exigatur. Et ut haec auctoritas nostra presentibus futurisque temporibus inconvulsa permaneat, manu propia subter [eam] [8] firmavimus et de annulo nostro sigillari jussimus.

Sign(*Monograma*)um Ludovici gloriosissimi Regis.

Ruidbalbus notarius ad vice Bertioni recognovit et sub(*Rusc*).

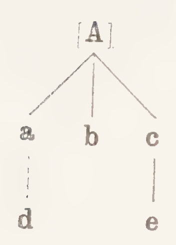
Data .IIII. [9] kalendas junii, indictione .x. [10], anno .I. [11] regnante Hludovico [12] gloriosissimo rege. Actum Trecas civitate, in Dei nomine feliciter. Amen.

7. concessum *b.* — 8. ad *b.* — 9. quarto *b.* — 10. decima *b.* — 11. primo *b.* — 12. Ludovico *b.*

V

Héristal, 9 abril 916.

PRECEPTE DEL REI CARLES, DONAT A PRECS DE L'ABAT HACFRED, RENOVANT LA CONCESSIÓ D'IMMUNITAT I EL DRET DE LLIURE ELECCIÓ D'ABAT, CONCEDITS JA PELS PRECEPTES DE SOS ANTECESSORS, AL MONESTIR DE BANYOLES.

[A]—Original perdut i que Villanueva veié encara a l'Arxiu de Banyoles.
a. —Baluze, *Capitularia*, 2, col. 1528.
b. —Villanueva, *Viage*, 14, p. 251, (sols la data).
c. —*España Sagrada*, 54, ap. 26.
d. —Bouquet, *Recueil*, 9, p. 527.
e. —Monsalvatje, *Noticias históricas*, 11, ap. 61.

Registres.—Bréquigny, *Table*. 1. p. 379.—Boehmer, *Regesta*, n.° 1950.
Fonts utilitzades.—**a, b, c.**

Copiat sobre l'anterior precepte del rei Lluís en ço que va de lletra menuda.

In nomine sanctae et individuae Trinitatis. Karolus [1] divina propitiante clementia rex Francorum. Si erga loca divinis cultibus mancipata Deoque in eisdem [2] famulantibus beneficia opportuna [3] largimur, praemium remunerationis aeternae [4] ob id nobis rependi non diffidimus, [5] quin etiam ad diuturnam felicemque regni nostri id ipsum stabilitatem pertinere nullatenus dubitamus. Itaque notum sit omnibus santae Dei ecclesiae fidelibus et [6] nostris, praesentibus scilicet atque futuris, quoniam venerandus vir Hacfredus [7], monasterii abbas [8] quod appellatur Balniolas [9] quod est constructum in honore sancti Stephani protomartyris Christi, in pago Bisuldunensi situm, adiens nostrae [10] dignitatis clementiam, obtulit nobis praecepta [11] domini Ludovici atavi nostri piae memoriae imperatoris augusti necnon

1. Carolus *c.* — 2. Deoque mercedem *a.* — 3. opportune *c.* — 4. aeterne *c.* — 5. difidimus *c.* — 6. *manca en c.* — 7. Alfredus *c*; Halfredus *a; l'original deia* Hacfredus *segons Villanueva*, *Viage literario, 14, p. 251, i España Sagrada, 43, p. 334.* — 8. abba *c.* — 9. Banniolas *a.* — 10. nostre *c.* — 11. precepta *c.*

et [12] avi nostri illustris imperatoris Karoli [13] adque genitoris nostri eximii Ludovici regis, in quibus continebatur qualiter idem monasterium cum monachis ibidem Deo obsequentibus et [14] omnibus ei pertinentibus sub immunitatis suae munimine penitus susceperunt. [15] Petiitque idem Hacfredus abba [16], ut, renovantes auctoritates illorum, eum ac [17] monachos sibi commissos praedictumque [18] monasterium et cellas sibi pertinentes sub immunitatis nostrae, sicut ipsos constat fecisse, defensione ac munimine susciperemus. Cujus praecibus [19] libenter adquiescentes, idem monasterium et eum cum monachis et cunctis sibi pertinentibus cellis et rebus sub nostrae defensionis libertate suscepimus; id est, in loco qui dicitur Milliaris [20] cella Sancti Petri cum omni sua integritate, sicut in illorum judicio [21] resonat [22], et ipsa villa [23] quae vocatur Rumzaveyla, [24] et in alio loco cella Sancti Juliani et Sancti Michaelis, et in Sancta Pace cella Sancti Vincentii cum omnibus terminis suis, et in Riudazer [25] cella Sanctae [26] Mariae cum terminis suis, et in loco qui dicitur Sisterianus [27] domum Sanctae Mariae cum omnibus sibi pertinentibus, et in comitatu Petralatense [28] cella Sancti Petri et alia [29] Sancti Johannis [30], cum alia cella cujus vocabulum est Pineta, et cella [31] Sancti Fructuosi cum omnibus sibi pertinentibus, et in Mala Valle, in villare quae dicitur Fontanetus, [cella Sancti Silvestri et alia cella Sancti Martini] et vineas quae ibi attinere videntur, cum suis appenditiis [32] omnibus et cum cunctis aliis rebus ad praedictum [33] monasterium pertinentibus, ut dictum est, sub nostrae immunitatis munimine et defensione placuit nobis suscipere. Praecipientes ergo jubemus ut nullus judex publicus vel quislibet [34] ex judiciaria potestate in praedictum monasterium vel cellulas aut loca sibi pertinentia atque subjecta seu agros ac reliquas possessiones [35] in quibuscumque consistentibus locis, ad causas judiciario more audiendas vel freda seu [36] mansiones aut paraveredos sive [37] paratas exigendas vel fidejussores tollendos [38] aut homines ipsius monasterii distringendos seu aliquas redibitiones aut functiones aut illicitas occasiones [39] requirendas, ullo unquam tempore ingredi audeat nec ea quae supra memorata sunt requirere praesumat, sed cum omnibus cellis vel locis saepe praefato monasterio subjectis [40], in quibuscunque [41] consistant locis, quas moderno tempore tam ex aprisione [42] quam ex eremo [43] habent tractas vel [44] deinceps excolere potuerint [45], cum aliis quibuscunque [46] possessionibus quibus praesenti tempore eidem abba [47] juste rationabiliterque [48] [dominari videtur, simul etiam] cum his quas [49] divina pietas per suos suosque fideles ipsi sacratissimo loco augeri [50] voluerit, [liceat] memorato abbate suisque successoribus et fratribus in eodem cenobio degentibus quiete vivere et easdem [res sine cujuspiam contradictione aut imminoratione tenere et possidere et] pro nobis, conjuge Fridemna proleque nostra ac stabilitate regni nostri, Domini misericordiam voluntarie exorare. Et quandocunque [51] divina pietas eundem [52]

12. *manca en c.* — 13. Caroli *c.* — 14. Deo obsequium dantibus *c.* — 15. susceperint *c.* — 16. idem abba Alfredus *c;* Halfredus *a; l'original* Hacfredus, *vide nota 7.* — 17. tum hac *c.* — 18. commisos predictumque *c.* — 19. precibus *a.* — 20. Milliarias *a.* — 21. indiculis *a.* — 22. resonet *c.* — 23. cella *a.* — 24. Rumta veila *a.* — 25. Riudaser *a.* — 26. sancte *c.* — 27. Sistorianus *a.* — 28. Petralatensi *a.* — 29. aliam *a.* — 30. Joannis *c.* — 31. celam *c.* — 32. appendiciis *a.* — 33. ipsum *a.* — 34. quilibet *a.* — 35. posessiones *c.* — 36. vel frequentes *a.* — 37. sibe *c.* — 38. fidejussiones tollendas *a.* — 39. redibitiones aut occasiones, fractiones aut incilitas *c.* — 40. subjectas *c.* — 41. quibuscumque *c.* — 42. aprisione *c.* — 43. heremo *a.* — 44. seu *a.* — 45. deinceps e cetero possesserint *a.* — 46. quibuscumque *c.* — 47. abbas *a.* — 48. juste et rationabiliter *a.* — 49. *dels punts avant manca en a.* — 50. *d'* augeri *a* misericordiam *manca en a.* — 51. quandocumque *c.* — 52. eumdem *c.*

abbatem ab hoc seculo [53] susceperit, quandiu [54] ipsi monachi inter se talem eligere voluerint [55] qui ipsam congregationem secundun regulam sancti Benedicti regere queant, per nostrum consensum [56] ac jussionem licentiam habeant ex semetipsis eligendi abbates. Nolumus praeterea ut ab ipsis vel ab eorum hominibus aliquid [57] telonei neque pascuaticum [58] nec mansionaticos [59] aut aliquas redibitiones exigatur. Et ut haec auctoritas nostra semper inconvulsa permaneat, manu propria subter [60] eam firmavimus [61] et anuli nostri [62] impressione [63] assignari [64] jussimus.

Signum Karoli [65] (*Monograma*) regis gloriosissimi [66].

Gozlinus [67] regiae dignitatis notarius ad vicem Hervei [68] archiepiscopus summique [69] cancellarii [70] recognovit et scripsit [71].

Data [72] .v. [73] idus aprilis, indictione .IIII. [74], anno .XXIIII. [75] regnante Karolo [76] rege [77] gloriosissimo, redintegrante [78] .XVIIII. [79], largiore vero hereditate [80] indepta .v. [81]. Actum Heristallo [82] palatio, in Dei nomine feliciter. Amen.

53. ab hac luce *c.* — 54. quamdiu *c.* — 55. valuerint *a.* — 56. concessum *c.* — 57. aliquis *c.* — 58. pasquaticum *c.* — 59. nec mansiones tacos *a.* — 60. super *a.* — 61. firmamus *a.* — 62. annulo nostro *c.* — 63. *manca en c.* — 64. assigniri *c.* — 65. Caroli *c.* — 66. piissimi *a.* — 67. Golinus *c.* — 68. Haerivei *c.* — 69. sumique *c.* — 70. cancelarii *c.* — 71. et scripsit *manca en a.* — 72. Datum *a c.* — 73. quinto *c.* — 74. quarta *c.* — 75. anno .XXIV. *c; manca en a.* — 76. Carolo *c.* — 77. *manca en a.* — 78. reintegrante *c.* — 79. decimo nono *c.* — 80. haereditate *c.* — 81. quinto *c.* — 82. Herdtallo *a.*

BARCELONA

Església Catedral de la Santa Creu

Ben poca cosa sabem dels primers temps de restauració de l'església de Barcelona després de la invasió aràbiga. Posada en els límits de la Marca, la seva vida devia ésser plena de tribulacions de tota mena. Lluites i depredacions contínues s'hi succeeixen, ja promogudes per l'enemic desposseït, ja per les convulsions civils internes. La documentació primitiva és desapareguda. D'un bisbe Joan no en queda més memòria que la menció que en fa el precepte de Lluís de 878 (Barcelona, II). D'Adaulf, probable successor d'aquell [a]*, sabem que regia la seu barcelonina quan en 858 passaren per ella els monjos Usuard i Odilard, de Saint Germain-des-Prés, camí de Còrdova, a la recerca de les relíquies dels sants Jordi i Aureli* [b]*; i que assistia en octubre de 860 al concili de Toul* [c]*. Es també esmentat en el precepte susdit.*

A Adaulf degué substituir-lo Frodoi, qui havia rebut ja un precepte per a la seva església anteriorment al 19 d'agost de 862. El seu episcopat, de llarguíssima durada, es caracteritza per una gran fecunditat. Frodoi és el veritable restaurador de la seu de Barcelona.

Obté de Carles el Calb un precepte i la carta closa encara avui conservada [d]*; de Lluís el Tartamut un altre precepte. Assisteix al sínode d'Attigny de juliol de 874* [e] *i al concili de Troyes de 878,* [f] *i d'ells recapta la solució de mant conflicte que afligeix la naixent església.*

a) Així el considera Aymerich, *Nomina et acta episcoporum Barcinonensium*, p. 267; en contra *España Sagrada*, 29, p. 180.

b) «Translatio SS. martyrum Georgii monachi, Aurelii et Nathaliae» en: Mabillon, *Acta SS. ord. S. Benedicti*, saec. IV, pars 2.ª, p. 46.

c) Mansi, *Concilia*, 15, p. 561.

d) Calmette, *Une lettre close de Charles le Chauve*, en: *Mélanges d'histoire et d'archéologie. Ecole française de Rome*, 22, Paris, 1902, p. 135.

e) *MG. Capitularia*, 2, p. 456.

f) Hefelé, *Histoire des conciles*, 4, p. 670.

I

........., [OCTUBRE 860 - AGOST 862]

PRECEPTE DEL REI CARLES, DONAT AL BISBE FRODOI, CONCEDINT A L'ESGLÉSIA DE BARCELONA LA IMMUNITAT I LA PROPIETAT DE DIVERSOS BÉNS

Dues són les fonts que ens informen sobre l'existéncia i circumstàncies d'aquest precepte:

1.ª El precepte del rei Lluís donat en 878 (Barcelona, II) al mateix bisbe i davall publicat. En ell es diu: «venerabilis Frodoynus Barchinonensis episcopus ad nostram (Ludovici) accedens clementiam deprecatus est regiam celsitudinem nostram quatenus ipsam ecclesiam et sedem Barchinonensem sub immunitatis nostrae tuitione susceperimus, sicut domnum genitorem nostrum Karolum imperatorem constat fecisse.»

La concessió de la immunitat en ressurt clarament.

Més avall, entre els béns que Lluís concedeix a l'església de Barcelona, s'inclou: «villam Rodaldi cum suis adjacenciis, sicut in precepto domni genitoris nostri continetur.»

2.ª El precepte de Carles el Calb per al comte Suniari d'Empúries-Rosselló, de data 19 d'agost de 862. Per ell el rei dóna en propietat al dit comte les terres de Palautordera, al Montseny, que tenia ja en benefici, «exceptis his que Frod[o]inus, venerabilis episcopus, preceptum nostre auctoritatis largitis sumus et exceptis his [que] Hispanis vel servis ...... de heremo traxerunt». D'aquí es dedueix, en primer lloc, que el precepte que analitzem fou donat al bisbe Frodoi, i en segon lloc que la data de lliurament deu ésser compresa entre les d'octubre de 860, en què regentava encara la seu el bisbe Adaulf, i agost de 862, en què es lliura el precepte del comte Suniari.

Posant en relació els dos preceptes que ens serveixen de font informativa, crec que poden precisar-se els béns que el bisbe Frodoi rebia en el Montseny i que queden exceptuats de la donació al comte Suniari.

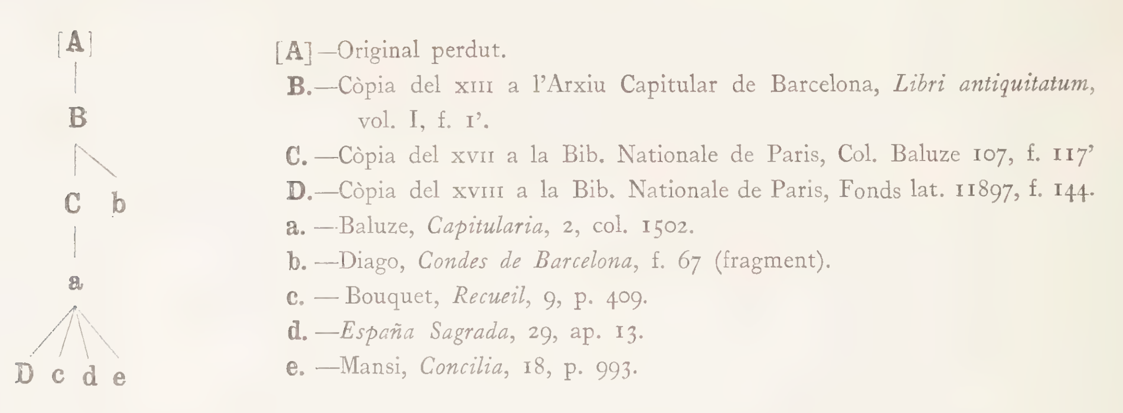
En efecte, es tracta, en ambues donacions, de terrenys pertanyents al fisc, formant segurament un lot d'aquest que s'estendria per tot el Montseny, o almenys pels seus vessants orientals. Dins aquest lot devien respectar-se les aprisions particulars dels espanyols. Ara bé: la forma en què el precepte de Lluís, de 878 (Barcelona, II), reporta les concessions a l'església de Barcelona en el Montseny, lliga bé

amb el contingut del precepte de Suniari. És de pensar, doncs, que seria copiada, en son conjunt, de l'anterior precepte de Carles, al qual aquell últim feia referència. Diu així: «Item concedimus predicte ecclesie seu venerabili episcopo predicto, de proprietate nostra, locum qui dicitur Riellos, situm in latere Montis Signi, juxta alodem Baioni, et villam que dicitur Breda et villam Campinos, cum examplariis, edificiis, casticiis et vineis, terris cultis et incultis et cum omnibus adjacenciis ibidem pertinentibus, cum domo et vinea vel orto quod ibi edificavit Otolgisus presbiter, et villaricello que dicitur Cerdanus per sumitatem Montis Signi usque in rivo Tordaria, excepto quod Spani homines de eremo traxerunt.» A això, segurament, deu afegir-se: «Et in alio loco, villare que dicunt de Provasio, cum ecclesia sancte Marie ibidem sita et villaricellos qui sunt per ipsa serra de ipso monte unde ipsa strata dividit usque ad aliam stratam qui pergit de Gerunda ad Barchinonam.»

II

Troyes, 9 setembre 878

PRECEPTE DEL REI LLUÍS, LLIURAT Á PRECS DEL BISBE FRODOI, CONCEDINT A L'ESGLÉSIA DE BARCELONA, A IMITACIÓ DE COM HO HAVIA FET SON PARE CARLES, LA IMMUNITAT, ATORGANT PERMÍS PER A RESTAURAR LA CANÒNICA, I DONANT I CONFIRMANT UNA SÈRIE DE DRETS I POSSESSIONS

[A].—Original perdut.
B.—Còpia del XIII a l'Arxiu Capitular de Barcelona, *Libri antiquitatum*, vol. I, f. 1'.
C.—Còpia del XVII a la Bib. Nationale de Paris, Col. Baluze 107, f. 117'
D.—Còpia del XVIII a la Bib. Nationale de Paris, Fonds lat. 11897, f. 144.
a.—Baluze, *Capitularia*, 2, col. 1502.
b.—Diago, *Condes de Barcelona*, f. 67 (fragment).
c.—Bouquet, *Recueil*, 9, p. 409.
d.—*España Sagrada*, 29, ap. 13.
e.—Mansi, *Concilia*, 18, p. 993.

Registres.—Bréquigny, *Table*, 1, p. 317.—Boehmer, *Regesta*, n.° 1840.—Grat, *Actes*, n.° 14.
Fonts utilitzades.—**B**.

Apart del que s'ha dit en l'examen del diploma anterior, dues qüestions més poden proposar-se sobre el contingut del present precepte.

Les seves paraules: «Concedimus [ei] agrum situm prope civitatem Barchinonam que actenus godus nomine Recosindus de potestate Johannis episcopi tulit et absque lege tenuit», vénen a ésser la resolució d'un plet ben antic. Aquest camp, anomenat de Santa Eulàlia, l'havia obtingut fraudulentament el god Recosind mitjançant un precepte reial. Frodoi, captenint-se de la restauració de la seva església, tan aperduada, aprofita el sínode d'Attigny de juliol de 874 per a fer diverses reclamacions sobre altres tants torts comesos contra la seva jerarquia i el seu patrimoni. Dos d'ells són resolts de pla pel sínode; altres dos, entre ells el comès per Recosind, són de més difícil solució per mitjançar-hi un precepte. El sínode aconsella al rei que mani fer una inquisició vera i diligent per *missi* fidels, i que sota segell se la faci enviar a son examen; i, si realment resultés que Recosind obtingué el camp de Santa Eulàlia per

un precepte, sigui aquest també segellat i, junt amb la inquisició, aportat al rei a fi que, en el cas d'haver estat recaptat fraudulentament, no aprofiti a qui menti, sinó que, perdent ell son benefici escripturari,sigui restituïda l'església de Barcelona en sos drets. [g] Res no sabem de si fou o no acomplert el consell dels bisbes: de totes maneres, com hem dit, el present precepte resol definitivament el plet.

Segona qüestió: la clàusula «Concedimus insuper ei terciam partem tolonei, sicut Bernardus marchio nostro per preceptum genitoris nostri ei acceptavit de suburbio loci ipsius, tam de mari quam de omni mercationi et de eremis terre et de portatico et de moneta». Calmette afirma que aquest marquès Bernat era el fill de Letgarda, comte d'Auvèrnia, qui hauria «été gratifié d'un revenu dans la marche sous Charles le Chauve, c'est-à-dire à une époque où il n'était pas marquis, et ce droit est transporté par Louis le Bègue à l'église de Barcelone». [h] Aquesta interpretació és mancada de fonament: ¿quina raó pot abonar el traspàs d'uns drets obtinguts per Bernat d'Auvèrnia mitjançant precepte en uns moments en què precisament el beneficiari dóna al rei i en rep les més grans mostres de fidelitat?

Les coses són esdevingudes molt diversament. Estem en ple concili de Troyes (878). En aquells moments, Bernat, fill de Blichilda, que exercia el càrrec de marquès de Gòtia des que en 865 en fou agraciat per Carles el Calb, es troba en plena revolta contra el rei Lluís el Tartamut. El concili i el papa se n'ocupen reiteradament, l'amonesten, el criden. Tot és en va. Per fi l'excomuniquen de manera solemne. [i] Per sa part el rei procedeix a desposseir-lo de sos béns, i els reparteix entre els seus fidels. El dia 11 de setembre, segons els Anals Bertinians, «cum consilio ipsorum consiliariorum suorum disperditus est honores Bernardi, Gothiae marchionis, per Theodericum camerarium et Bernardum, comitem Arvernicum, et per alios secrete dispositos». [j]

El precepte per a la seu de Barcelona és del dia 9, sols dos dies abans. ¿No és, doncs, raonable creure que la clàusula que analitzem és ja una anticipació del repartiment dels honors del marquès Bernat, fill de Blichilda? I ¿com s'explicaria que Bernat, comte d'Auvèrnia, sigui objecte de despossessió en el moment en què és agraciat amb el marquesat de Gòtia?

No: el fet real és que, tant el comte d'Auvèrnia com el bisbe Frodoi i altres diversos, participen en l'atribució de l'herència vacant; i el bisbe se n'emporta, d'ella, amb son precepte, el que era natural que obtingués donat el fet que els marquesos de Gòtia no exercien ja, des de 865, jurisdicció sobre els territoris de la Marca.

In nomine domini Dei eterni et salvatoris nostri Jhesu Christi. Ludo[vi]cus [1] misericordia Dei rex. Si sacerdotibus in quibuslibet necessitatibus ecclesiasticis nostra auctoritate sublevandis consulimus et ad ministerium suum liberius exequendum opem ferimus, a sumo pontifice domino nostro Jhesu

1. Ludoycus *B.*

g) Capítols del sínode d'Attigny, cap. 3, en: *MG. Capitularia*, 2, p. 458.

h) Calmette, *Les marquis de Gothie sous Charles le Chauve*, en: *Annales du Midi*, XIV, 1902. p. 195.

i) Hefelé, *Histoire des conciles*, 4, pàgines 670-671.

j) Lot, *Fidèles ou vassaux?*, Paris, 1904, pàgina 95.

Christo eterna remuneratione largiri nobis premia non ambigimus. Notum sit igitur omnibus fidelibus sancte Dei ecclesie nostris[que] presentibus scilicet et futuris, quia venerabilis Frodoynus Barchinonensis episcopus ad nostram accedens clementiam, deprecatus est regiam celsitudinem nostram quatenus ipsam ecclesiam et sedem Barchinonensem sub immunitatis nostre tuitione susciperemus, sicut domnum [2] genitorem nostrum Karolum imperatorem constat fecisse. Cujus precibus libenter adquiescentes precipiendo jubemus ut nullus judex publicus vel quislibet ex judicialia potestate in ecclesias aut loca vel agros seu reliquas possessiones quas moderno tempore in quibuslibet pagis vel territoriis infra ditionem regni nostri juste et legaliter memorata tenet vel possidet ecclesia, vel ea que deinceps a catholicis viris divina pietas in jure ipsius ecclesie voluerit augeri, ad causas audiendas aut freda vel tributa exigenda aut mansiones vel paratas faciendas aut fidejussores tollendos aut homines ipsius ecclesie tam ingenuos quam servos super terram ipsius com[m]anentes vel francos injuste nec juste distringendos nec ullas redibitiones aut inlicitas occasiones requirendas, nostris et futuris temporibus ingredi audeat vel ea que superius memorata sunt penitus exigere presumat; sed liceat memorato presuli suisque successoribus res predicte ecclesie cum omnibus sibi subjectis sub immunitatis nostre defensione quieto ordine possidere et nobis fideliter deservire. Petiit etiam idem venerabilis Frodoynus episcopus ob amorem Dei et reverenciam sancte Crucis, in cujus honore predicta ecclesia Barchinonensis dedicata est, et sancte Eulalie, cujus corpus in ipsa ecclesia requiescit, ut canonicam restaurare eidem ecclesie, que penitus destructa esse videtur, ei concessissemus et auxilium sive adjutorium preberemus. Nos ergo ob remunerationem mercedis anime nostre concedimus eidem episcopo licentiam canonicam ejusdem ecclesie restaurandi. Et ad ipsam ecclesiam concedimus et per hoc preceptum nostre auctoritatis confirmamus cellam Sancte Eulalie et Sancti Genesii, sicut Jovencianus presbiter de eremo traxit [3], et quod incultum reliquid, cum omnibus apenditiis suis, molinis, terris et ortis et agrum qui est situs juxta strata publica prope villam Pinellos; et cellam que est pagi Gerundensi, sive Sancti Martini ecclesiam, cum vineis et silvis et villis sibi pertinentibus; et domum Sancti Cucuphatis et Sancti Felicis, ad locum Octavianum, cum aprisionibus et adja-

2. dompnum *B*. — 3. tracxit *B*.

cenciis et omnibus ibidem pertinentibus, sicut Ostofredus abba per preceptum tenuit; domum Sancti Genesii et Sancti Martini, situm in rivo Tenesi, et villa que dicitur Codes cum speluncis, molinis, terris cultis et incultis et omnibus adjacenciis suis; item domum Sancti Martini ad locum Maritimum, juxta rivo Argentona, cum villaricellos desuper positos, cum terminis et adjacenciis suis. Item concedimus predicte ecclesie seu venerabili episcopo predicto de proprietate nostra locum qui dicitur Riellos, situm in latere Montis Signi, juxta alodem Baioni, et villam que dicitur Breda et villam Campinos cum examplariis, edificiis, casticiis et vineis, terris cultis et incultis et cum omnibus adjacenciis ibidem pertinentibus, cum domo et vinea vel orto quod ibi edificavit Otolgisus presbiter, et villaricello que dicitur Cerdanus per sumitatem Montis Signi usque in rivo Tordaria, excepto quod Spani homines de eremo traxerunt. Et in alio loco villare que dicunt de Provasio, cum ecclesia Sancte Marie ibidem sita, et villaricellos qui sunt per ipsa serra de ipso monte unde ipsa strata dividit usque ad aliam stratam qui pergit de Gerunda ad Barchinonam. Concedimus insuper ei terciam partem tolonei, sicut Bernardus marchio nostro per preceptum genitoris nostri ei acceptavit de suburbio loci ipsius, tam de mari quam de omni mercationi et de eremis terre et de portatico et de moneta; et villam, id est, Romanos, cum villaricello desuper posito, juxta domum Sancti Stephani, et alteram villam Rodaldi cum suis adjacenciis, sicut in precepto domni [4] genitoris nostri continetur, seu domum qui in civitate est Barchinona, sicut Adaulfus episcopus habuit. Concedimus [ei] [5] agrum situm prope civitatem Barchinonam, que actenus godus nomine Recosindus de potestate Johannis episcopi tulit et absque lege tenuit. Volumus etiam ut prefatus episcopus suique sibe comisi pro nobis, conjuge ac prole, Domini misericordiam exorare non neglegant. Ut autem hec nostre munificentie auctoritas firmior habeatur et nostra largitas semper in Dei nomine obtineat firmitatis vigorem, manu propria subter eam firmavimus et anulo nostro insigniri jussimus.

Signum Ludovici (*Monograma*) gloriosissimi regis.

(*Signe*) Vulfardus notarius ad vicem [G]ozleni [6] recognovit.

Datum .v. idus septembris, indictione .XI., anno primo regni domni Ludovici gloriosis[s]imi [7] regis. Actum Trecas civitate, in Dei nomine feliciter. Amen.

4. dompni *B.* — 5. et *B.* — 6. Iozleni *B.* — 7. gloriosisimi *B.*

Monestir de Sant Pere de les Puelles

L'erecció d'aquest monestir [a], *prescindint de llegendàries tradicions, deu reportar-se cap als volts de l'any* 945. *El* 29 *de juny del dit any en tingué lloc la solemnial consagració, feta pel bisbe Wilara amb assistència dels comtes Sunyer i Riquilda i de llur fill el comte Borrell* [b]. *Quaranta anys més tard, en* 985, *era víctima de depredacions per les victorioses tropes d'Almançor, quan la presa de Barcelona* [c]. *Les conseqüències del desgraciat esdeveniment foren llargues per a la ciutat comtal: a l'obra penosa de reconstrucció material dels edificis degué acompanyar la més complicada de refer l'ordre jurídic, trencat per tantes morts, captiveris, desaparicions, crema de tota classe de documents i titulacions.*

Qui ressegueixi els nombrosos documents d'aquesta època continguts en els «Libri antiquitatum» de la catedral de Barcelona podrà formar-se un judici clar de les activitats desplegades per autoritats i particulars a fi d'endegar el trasbals sofert. Al comte Borrell, qui de jove havia assistit ja a la seva erecció, i al bisbe Vives, correspongué el restabliment del monestir de Sant Pere. Es interessantíssim el document de 31 *de desembre de* 911 *que descriu d'una manera detallada l'esdeveniment:*

Anno Domini .DCCCCLXXXVI. progressi in exercitu, anno .XXXI. Leuthario rege Francorum regnante, venerunt Barchinone tenus. Qui omnem terram devastantes, capuerunt praelibatam Barcilonam ac depopulaverunt praevalueruntque in ea magno incendio, ita ut congregata integerrime consumerent. Et quod inde evasit asportarunt: manubias praediorum, instrumenta quoque cartarum ac diversa volumina librorum, partem consumpsere igni, partim deportavere suam ad terram. Inter quos etiam deperierunt cartulae munificentiae, largitionis, concessionis, dotationis, commutationis, emptionisve *seu libellulis praeceptis regali adnotatione confectis* atque digesta et corroborata privilegia, ex puellarum monasterio sanctissimo apostolo Petro, cujus archisterius non longe a moenia civitatis Barchinona constat esse fundatus dicataque altaria, simul cum ipsa abbatissa ac universis Dei ancillis comitatu

a) Vegi's sobre ell Kehr, *Papsturkunden in Katalanien*, I, pp. 96-98.

b) Publicada per Mas, *Esglésies del bisbat de Barcelona*, p. 255, ap. 22.

c) Sobre aquest esdeveniment i les seves incidències vegi's la introducció i notes al Monestir de Sant Cugat del Vallès.

ibidem degentium ac solitum Dei servitium regulariter facientium, quoniam, prout diximus, omnia in suprataxata periclitatione deperierunt et contabuerunt, ita ut ne quis investigare ea queat nec invenire praevaluit. Sed et equidem, ut ita dictum est, Dei misericordia suffragante, domino Borrello comite atque duce consentiente cum soboles suos Vivaneque sedis sanctae Crucis antistite parente, constituerunt postmodum in supralibatum coenobium ancillas Dei velatas regularis habitus gnaras; qui ibidem nunc deserviunt et Dei obsequium jugiter faciunt. Super quas etiam in locum abbatissae jam dictus dux filiam suam instituit nomine Bonafilia consecravitque. Ipsa, ut haec instrumenta scripturarum abolitio innotuit, simul cum sodalibus suis et cum universis sibi subditis coenobialis comitatus, curiose coepit inquirere et consulere idoneos judices qualiter valuisset jamdictas praeclaras scripturas recuperare earumque instrumenta innovare. At ipsi ut haec audierunt, legis sententiam quae in libro .vii. Gothico, tit. .v., capitulo .ii., continetur, quae sic incipit: Si quis scripturam falsam fecerit aut recitaverit etc. Quae lex non mediocriter sed perfecte edocet ut qui scripturam qualicunque accidenti casu perdidit, habeat licentiam comprobare coram publica judicum investigatione, aut per sacramentum suum aut per legitimos et cognitiores testes qui eandem scripturam se dicant plenissime nosse et vidisse, et sic datum testimonium perdita scriptura reparet veritatem. Et ita nobilissimi judices juxta legis hujus sententiam eis dederunt consilium et testimonia ad recuperandum perditas scripturas in medio hujus textui aditum panderunt. Ob inde ego praedicta Bonafilia, simul cum consodalibus meis, legitima atque idonea hujus rei testificandum negotia, proferimus testimonia in faciem Marchoni presbiteri qui et judici atque [Aurucius] similiter judex Bonushomoque levita qui et judex, sacerdotum praesentia Ermenardi, Vitali, Guilarani, Sunifredi, Gilmiri, Witardi, Navi, Marcutii, Sindaredi, Gilmundi, Regiati, Revelli, Sisenandi et aliorum multorum bonorum hominum ibidem adsistentium. Et haec sunt nomina testium qui hoc testificant sicuti et jurant, id est, Xhristianus et Truitarius et Felix et Borrellus et Domenicus. Jurati autem dicimus in primis per Deum Patrem omnipotentem et per Jesum Xristum filium ejus Sanctumque Spiritum qui est in Trinitate unus et verus Deus et per hunc locum venerationis sancti Petri apostoli Dei cujus altarius consecratus est in praedicto coenobio, supra cujus sacrosanto altario has conditiones manibus nostris continemus et jurando contangimus, quia nos suprascripti testes scimus et bene nobis in veritate cognitas fuerunt ipsas perditas scripturas unde supralibatus coenobius ejusque ancillas coenobitas et Dei vellatas fruebant, habebant et possidebant, cuncta munificentia atque catholicorum largicio coenobio saepe jamdicto pertinentia, ex quo nos fidelissimi testes sumus veraque testificatione coram Domino profitemus. In primis vidimus et audivimus cartas munificarias de ipsum alaude.......

Latae conditiones die calendarum januarii, anno .v. regnante Vgone rege qui dux fuerat pridem. (*Signatures.*) [d)]

d Publicat per Mas, *Esglésies del bisbat de Barcelona*, p. 258, ap. 23, i parcialment en la *Marca Hispanica*, ap. 133.

I

[Reims, ... desembre 951]

PRECEPTE DEL REI LLUÍS, DONAT A PRECS DE SA MULLER GERBERGA I DEL COMTE ODALRIC, CONFIRMANT ELS BÉNS DEL MONESTIR DE SANT PERE DE LES PUEL·LES

[**A**]—Original cremat, en juliol del 985, pels alarbs, a Barcelona.

De fet no tenim altra notícia, sobre l'existència d'un precepte a favor de Sant Pere de les Puel·les, que les poques paraules de referència que hem subratllat en el document publicat aquí damunt.

És possible que en procedir, l'any 991, a la restauració documental, es prescindís del precepte cremat; per a refer la titulació del monestir, més que els documents confirmatius (que altra cosa no seria el diploma franc), calien les escriptures originàries causants de propietat. És a aquestes que s'atengué.

Donat que el monestir havia estat erigit cap al 945, i que en 985 el diploma havia estat cremat, aquest sols podia correspondre als reis Lluís d'Ultramar o Lotari. Jo em sento inclinat a l'atribució en favor del primer, i precisament cap al desembre del 951 com a època de lliurament. Tendeixo a fer-lo bessó del precepte donat pel mateix rei al monestir de Santa Cecília de Montserrat. [e] El sincronisme en l'erecció dels dos monestirs (les esglésies d'ambdós són consagrades en juny del 945) i la intervenció i protecció especial de la casa comtal de Barcelona, molt en particular de la comtessa Riquilda, indueixen a pensar en una acció única i comuna prop els impetrants, que ho foren, per al segon almenys, la reina Gerberga i un comte Odalric. Tot això, naturalment, com a hipòtesi en espera de nous elements que vinguin a confirmar-la o destruir-la.

e) Vegi's més avall la introducció a aquest monestir.

CAMPRODON

Monestir de Sant Pere

L'església de Sant Pere, de Camprodon, que ocupava el lloc on avui hi ha encara les ruïnes d'una reconstrucció posterior, fou consagrada, dotada i erigida en parròquia pel bisbe de Girona Servus-Dei en novembre del 904. [a]

La seva jurisdicció s'estenia a les viles de Taulat, Puigfrancó, Magrinyà, Freixanet, Porreres, Seguries, Creixenturri i Pradella.

La transformació d'aquesta església parroquial en monestir benedictí, deguda al comte de Besalú Wifred, l'explica un document posterior, de 20 de juny de 962, [b] *de la següent manera: «comes Wifredus expetivit a domno Gothmaro, Gerundensis ęcclesie episcopo, ut commutaret ei ecclesiam beati Petri principis apostolorum, qui sita est in territorio Bisuldunensi in locum quae olim a prioribus vocabulum inditum fuit Campus Rotundus, quatinus illic monasterium deberet ac posset construere, sicuti et fecit, dans videlicet pro ipsa ęcclesia alodes proprios quos habebat idem comes in pago Besuldunense, in Manivulo et in Figarias, et solidos mille; ea videlicet conditione ut ipsi alodes perenniter pro jam supradicta ecclesia in Gerundensaem ecclesiam firmiter permanerent et inconvulsi. Comutatione vero cum omnium clericorum assensu peracta atque firmata,* [c] *una cum consilio fratrum suorum, scilicet domni Soniefredi et domni Olibani comitibus necnon et domni Miloni itidem fratri suo levite, perrexit idem comes Wifredus Francię ante domnum Ludovicum imperatorem*

a) Acta de dotació de 29 novembre 904 en Villanueva, *Viage*, 15, ap. 31.

b) Document original guardat a la Bib. Nationale de Paris, Nouv. acq. lat. 2570, f. 11; publicat per Omont, *Diplômes carolingiens*, p. 385.

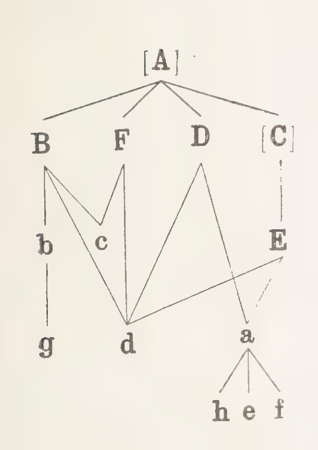
c) *España Sagrada*, 43, p. 355, diu: «firmándose el cambio en el año de 943», no sabem amb quin fonament, car és molt dubtós que hagués vist l'escriptura de commutació.

et ipsam ecclesiam beati Petri archiclavigeri contulit regiae dignitati. Post haec vero, per preceptum imperialem accepta potestatis licentia, licenter eundem cenobium ędificavit, sine ullius interdictione, ac conventiculam monachorum Christo Domino ibidem servientium adgregavit, et cum suggestione illorum abbatem nomine Leufredum ibidem elegit et domno Gothmaro supradicto episcopo expetiit ordinandum». Explicació ajustada al contingut del precepte de què parla, excepció feta del nomenament de l'abat, que, a jutjar pel que diu el diploma reial, seria fet, o almenys acordat, amb anterioritat al seu lliurament.

I

REIMS, 3 FEBRER 952.

PRECEPTE DEL REI LLUÍS, DONAT A FRECS DEL COMTE WIFRED DE BESALÚ, CONCEDINT AL MONESTIR DE SANT PERE DE CAMPRODON LA IMMUNITAT I EL DRET DE LLIURE ELECCIÓ D'ABAT

[A]—Original perdut.
B.—Còpia de finals del XI a la Bib. Nationale de Paris, Nouv. acq. lat. 2579, f. 4.
[C]—Còpia de data incerta a l'Arx. de Sant Pere de Besalú, avui perduda.
D.—Còpia del XVII a la Bib. Nationale de Paris, Col. Baluze 108, f. 255.
E.—Còpia del XVII a la Bib. Nationale de Paris, Col Baluze 107, f. 359'.
F.—Còpia del XVIII a la Bib. Nationale de Paris, Nouv. acq. lat. 2579, f. 5.
a. —*Marca Hispanica*, ap. 85.
b. —Villanueva, *Viage*, 15, ap. 32.
c. —Omont, *Diplômes Carolingiens*, p. 375.
d. —Lauer, *Recueil*, n.° XL.
e. —Bouquet, *Recueil*, 9, p. 608.
f. —Pujades, *Crònica*, 7, p. 92.
g. —Monsalvatje, *Noticias históricas*, 6, p. 4.
h. —Monsalvatje, *Noticias históricas*, 2, p. 202.

REGISTRES.—Bréquigny, *Table*, 1, p. 421.—Boehmer, *Regesta*, n.° 2022.
FONTS UTILITZADES.—**B**, **D**, **E**, **F**.

In nomine sanctae [1] et individuae [2] Trinitatis. Leudevicus [3] divina miserante clementia [4] Francorum [5] rex. Si locis [6] sanctorum divino cultui mancipatis [7] servorumque Dei [8] necessitatibus [9] opem conferimus [10], regimen [11] pro certo [12] exercemus aemolumentum [13] atque ad aeternae [14] beatitudinis

1. sancte *B;* sanctę, *D.* — 2. individue *B;* individuę *D.* — 3. Ludovicus *D.* — 4. clemencia *B D.* — 5. Franchorum *B E.*—6. locorum *D.*—7. inco..... *D.*—8. de *D.*—9. necessariis *D.*—10. comferimus *D.* — 11. *d proposa la correcció* regium, *les fonts, però, convenen en* regimen. — 12. ceras *D.*—13. emolumentum *E;* incrementum *D.* — 14. ęterne *B;* eterne *D.*

gloriam facilius [15] pervenire confidimus. Igitur omnium sanctae [16] Dei ecclesiae [17] fidelium tam praesentium [18] quam et futurorum agnoscat [19] sollercia [20] quoniam nostram adiens praesentiam [21] Wifredus [22] comes, rettulit [23] nobis qualiter [24] quendam [25] locellum [26] in honore sancti Petri, situm in pago Bisullunense [27], ob Dei ejusdemque principis apostolorum amorem [28], [de] suę [29] hereditatis rebus aput Gothmarum [30] Gerundensis ecclesiae [31] pręsulem [32] cum consensu [33] tam clericorum quam laicorum praedictae [34] sedis regulariter firmiterque comutaverat [35], ut moris est, ea [36] scilicet ratione ut inibi regula beati Benedicti cum abbate [37] proprio exerceretur. Unde nostrae [38] altitudinis munificentiam satis reverenter expetiit quatenus [39] praedictum [40] coenobium [41] nostrae [42] ditioni omnino vendicantes [43] cum omnibus juste sibi pertinentibus nostrae [44] regalitatis praecepto [45] confirmare dignaremur [46]. Cujus praedicti [47] comitis Wifredi [48] petitionibus [49] libenter suscipientes, praedictum [50] monasteriolum [51] cum [52] abbate Laufredo [53] et monachis ac omnibus rebus sęu [54] villaribus [55], videlicet ecclesiam [56] in honore [57] sancti Christophori [58] in villa quae [59] dicitur Crescenturi [60], et silvam quae [61] eidem monasterio adjacet [62] cum terris, molendinis et pratis; et in alio loco villam quae [63] vocatur Pugna [64] Francorum [65] cum finibus ac terminis; sive alodes [66] quos praedictus [67] comes Wifredo eidem mosterio per cartam [68] contulit, scilicet in comitatu [69] Bisullunense [70] et in valle Asperi; alodes [71] quoque [72] quos genitrix praefati [73] comitis praelibato [74] monasterio in pagis scilicet Bisullunense [75] ac [76] in valle Confluente dedit; alodes [77] etiam [78] omnes quos praenominatus [79] abbas [80] Laufredus [81] ad praedictum [82] locum tradidit [83]; que [84] omnia [85] supradicta [86] cum omnium rerum integritate sub nostra

— 15. fidelius *D.* — 16. sanctę *B D.* — 17. ęcclesię *B*; ecclesię *D;* aecclesiae *F.* — 18. presencium *B;* praesencium *F.* — 19. dignoscat *E F.* — 20. sollertia *F;* solertia *D.* — 21. presentiam *B.* — 22. Wlfredus *B F.* — 23. retulit *E D.* — 24. quatenus *D.* — 25. quemdam *F.* — 26. locum *D.* — 27. Bisullense *B;* Bisuldunense *D.* — 28. amore *D.* — 29. suae *F.* — 30. Gonmarum *D.* — 31. ęcclesię *B;* ecclesię *D.* — 32. praesulem *F.* — 33. concensu *D.* — 34. pręedicte *B;* praedictę *D.* — 35. commutuaverat *F.* — 36. dea *B F.* — 37. a. *F.* — 38. nostre *D.* — 39. quattinus *B;* quatinus *E.* — 40. prędictum *B D.* — 41. cęnobium *B;* cenobium *D.* — 42. nostri *D.* — 43. vendicaremus et *D.* — 44. nostre *D F.* — 45. pręcepto *B D.* — 46. dignaremus *D.* — 47. prędicti *B D.* — 48. Wlfredi *B.* — 49. *d proposa la correcció* petitiones, *les fonts, però, convenen en* petitionibus. — 50. prędictum *B D.* — 51. monasterii jus *B;* monasterii us *E;* monasterium locum *D;* monasterii lusu *F; l'original seria de difícil lectura, i per això tothom el llegí diferentment; seguint a d, accepto que calia llegir* monasteriolum. — 52. et cum *D.* — 53. Jaufredo *E.* — 54. seu *F.* — 55. averibus *D.* — 56. ęcclesiam *B D.* — 57. honorem D. — 58. Xpistofori *B;* Christophoris *D.* — 59. que *B D.* — 60. Cresent uri *D.* — 61. quę *B;* que *D.* — 62. aderet *D.* — 63. que *B D.* — 64. Puja *D.* — 65. Franchorum *B.* — 66. aulodes *B E.* — 67. prędictus *B D.* — 68. carta *B;* cartam quam *D.* — 69. comitatibus *B E F.* — 70. Bisuldunense *D F.* — 71. aulodes *B E F.* — 72. *manca en D.* — 73. pręfati *B;* prefati *D.* — 74. prelibato *B.* — 75. Bisuldunense *D F.* — 76. hac *B;* et *D.* — 77. aulodes *B E F.* — 78. ętiam *B.* — 79. pręnominatus *B.* — 80. abas *D.* — 81. Jaufredus *E.* — 82. predictum *B D.* — 83. addidit *D.* — 84. cum p[a]ce *B;* cum prae *E;* cum pace *F.* — 85. omnes D. — 86. supradictę *D.*

defensione [87], sicut dictum est [88], integerrime contra omnium inquietudines hominum regia auctoritate [89] [constituentes], praecipimus [90] atque jubemus ut nullus judex publicus vel quaelibet [91] judicialia [92] potestas in ecclesias [93] aut loca saepedicti [94] monasterii ad [95] causas judiciario more [96] audiendas [97] vel freda [98] exigenda vel paratas faciendas aut ullas redhibitiones [99] aut fidejussores [100] tollendos vel illorum distringendos [101] homines aut illicitas occasiones requirendas ingredi audeat, sed neque viaticum neque portaticum neque silvaticum [103] neque pascuarium neque theloneum [104] aut ullum illicitum debitum exigere praesumat [105], sed cum supra memoratis rebus omnibus praedicto [106] monasterio pertinentibus, in quibus[cunque] [107] consistant [108] locis, quas [109] juste [110] ad praesens [111] possidere videtur, simul cum his quas divina pietas eidem loco per suos quosque fideles augere voluerit, liceat memorato [112] abbati suisque successoribus regulariter viventibus et monachis inibi secundum regulam sancti Benedicti degentibus, quiete vivere easdemque res cum omni securitate et [sine] minoratione possidere, et pro nobis proleque nostra seu [113] stabilitate [114] totius regni nostri [115] secure divinam valeant exorare misericordiam. Et quando memoratus [116] abba [117] de hac [118] luce migraverit, licentiam [119] habeant ex semetipsis [120], si dignus inveniri poterit, omni tempore abbatem [121] eligere. Et ut haec [122] auctoritatis [123] confirmatio [124] perpetuo firmitatis obtineat vigorem, manu [125] nostra [126] eam [127] subter firmantes, anulo nostro insigniri [128] decrevimus [129].

Signum [130] domni [131] Ludovici *(Monograma)* gloriosissimi regis. *(Lloc del segell.)* O[y]dilo [132] notarius ad vicem Artaldi [133] archiepiscopi relegit [134] et subscripsit.

Actum Reme [135] civitate, .III. nonas februarrii [136], indictione [137] .VI.ª [138], anno .XVI.º [139] regnante Ludovico [140] glorioso [141] rege.

87. deffensione *B;* defencione *D.* — 88. ęst *B E D.* — 89. autoritate D. — 90. pręcipimus *B;* precipimus *D.* — 91. quelibet *BD.* —92. *d proposa la correcció* judiciaria, *les fonts, però, convenen en* judicialia. — 93. ęcclesias *B.* — 94. sepedicti *B D.* — 95. aut *B;* aliquas *D.* — 96. modo *D.* — 97. audientes *D.* — 98. fredae *D.* — 99. redibitiones *D.* — 100. fidevussores *B;* fidei jussores *F.* — 101. destringendos *D.* — 103 .sylvaticum *D.* — 104. tholoneum *E.* — 105. pręssummat *B;* presumat *D.* — 106. prędicto *B;* predicto *D.* — 107. quibus quoque *B E F;* quibusvis *D.* — 108. consistunt *B D E.* — 109. quod has *B E F.* — 110. juste usque *D.* — 111. pręsens *B;* presens *D.* — 112. tamen prefato *D.* — 113. secura *D.* — 114. estabilitate *D.* — 115. *manca en D E.* — 116. memorati *D.* — 117. abbas *D.* — 118. ac *B D.* — 119. licenciam *D.* — 120. habeant personam ex ipsis *D.* — 121. omnia pater abbate *D.* — 122. hęc *B;* hae *D E.* — 123. autoritatis *D.* — 124. confirmacio *D.* — 125. manus *B E F.* — 126. nostras *E.* — 127. et *D.* — 128. insignili *B;* signari *D.* — 129. derevimus *D.* — 130. *La subscripció real i notarial manca en B E.* — 131. *manca en F.* — 132. Ordilo *D F* — 133. Arceldi *D.* — 134. perlogię *D.* — 135. Remensi *D.* — 136. nonis aprilis *E.* — 137. inditione *B F.* — 138. sexta *D.* — 139. decimo sexto *D.* — 140. Ludoio *D.* — 141. gloriosissimo *D.*

CUIXÀ

Monestir de Sant Andreu d'Eixalada, després de Sant Germà i de Sant Miquel de Cuixà

La història dels orígens d'aquest monestir està per fer. Una sèrie de falsificacions, concretada en la «Narratio de fundatione» que escrigué fra Vicents Pisà, [a] *ha embolicat en gran manera la cronologia primitiva, transportant a l'època de Carlemany llegendes que tenen llur fonament històric en els temps del seu nét Carles el Calb.*

Cal, doncs, que depurem concisament aquells orígens i trasbalsos.

El monestir de Sant Andreu d'Eixalada, tocant el riu Tet, en els banys de Thuès, és citat per primer cop en una donació de béns del vilar Paulià feta l'any primer de Carles el Calb, 840-841; *donació en la qual intervenen com a lliuradors, ultra altres, tots parents, els monjos Tructulf i Concés, que és fàcil que ja fossin del mateix cenobi.* [b] *Es probable que es tractés d'un monestir molt petit. En febrer de* 847 *obté una donació del comte Bera de Rasés, malauradament truncada, ço que impedeix saber de cert si fa referència a la mateixa església cenobial i terrenys circundants, cosa, no obstant, ben probable.* [c]

Vers 855 [d] *cal fixar la immigració d'urgellesos que devia canviar radicalment el monestir, donant-li una importància de primer ordre. Regia per aquest temps el cenobi d'Eixalada l'abat Comendat,* [e] *possible successor d'Eldepert.* [f]

a) Publicada en *Hist. de Languedoc*, 3.ª ed., 5, col. 60.

b) En les condicions de reparació d'escriptures de 879, en *Marca Hispanica*, ap. 40.

c) *Marca Hispanica*, ap. 19.

d) L'*Hist. de Languedoc*, 3.ª ed., 2, col. 60 nota 2, diu 835 o 845, dates ambdues impossibles; la immigració fou feta amb llicència i ajuda del bisbe d'Urgell Wisad (Cuixà, I), i aquest forçosament és posterior a aquelles dates, ja que en 850 ho era encara Beat. (Villanueva, *Viage*, 10, p. 63.)

e) *Marca Hispanica*, ap. 40; donació feta pel monjo Salmó i Senderid.

f) Crec que així deu interpretar-se del contingut del judici de 869: Baluze, *Capitularia*, 2, col. 1498.

El precepte de Carles el Calb (Cuixà, I) ens conta com «sacerdotes septem liberi genere, id est, Witiza, Protasius, Victor, Lucanus, Guntefredus, Recceswindus, Sanctiolus, venientes ex parochia civitatis quae vocatur Origel, accepta a Wisado, ipsius civitatis episcopo, licentia verum et adjutorio, sed et alii post eis conjuncti homines liberi, Attila, Baro, Leudomirus, cum reliquis eis se conjugentibus, secesserunt ad locum qui dicitur Exalada, juxta fluvium nomine Tete in capite vallis Confluentis».

Es deien entre ells germans, confrares; i, en entrar al monestir, alguns d'ells (serien els rics) pacten una espècie de solidaritat econòmica que els asseguri la supremacia, impedint al mateix temps que puguin ésser víctimes d'un despullament per part dels altres monjos. El document és interessant; Protasi, arxiprest, Sancoli, Recosind, Víctor, preveres, Atila, monjo i Baró, subdiaca, es van deixant mútuament als que d'ells sobrevisquin i, per a després de la mort de l'últim, al monestir de Sant Andreu d'Eixalada, «ut conversare debeamus», llurs béns, diners, bestiar, mobles i vestidures, camps i vinyes, tot curosament especificat; diverses cases a Taurinyà, vinyes a Arrià. Ben entès, això sí, que «si nos dejecti fuerimus de isto loco ubi perrexerimus ad alium monasterium, omnia nostra in potestatem retineamus, faciamus exinde quod voluerimus vel quod conquirere potuerimus». Encara Protasi reté en la seva potestat el vilar de Cuixà i 146 sous d'argent.

Aquest Protasi és la figura central que presideix de fet la progressió del monestir; home ric, de gran influència, poder i respecte. Per més que procedent d'Urgell, conegut de temps i hisendat en la comarca. En 849 el clergue Abraham li deixa ja en testament l'església de Llech junt amb béns al mateix lloc i a Ligirà; [g] *en la mútua donació sobredita inclou les propietats extenses de Taurinyà, es reserva la de Cuixà. Caut i prudent, deixa figurar en el primer lloc, en l'abadiat, els seus companys Witiza, Baró;* [h] *ell, mentrestant, dirigeix la casa i l'ordena des d'un segon pla.*

De fet és l'abat: la gent no s'enganya, sap prou a què atenir-se, i, en quasi

g) Donació d'Abraham, clergue, en les condicions sagramentals de reparació d'escriptures de 879: *Marca Hispanica*, ap. 40.

h) Witizà és anomenat abat en una venda feta per Ranesind l'any 25 de Carles, 865-866, inclosa entre les escriptures testificades en les condicions sagramentals de reparació de 879: *Marca Hispanica*, ap. 40. En 874 apareixen com a abats, en diversos documents, Witiza i Baró; devia, doncs, el dit any, morir Witiza. Baró continua essent mencionat en dit càrrec fins a l'època de la inundació, 878, i encara després, alguna vegada, conjuntament amb Protasi, com veurem més avall.

totes les cartes de donació i de venda, al costat del nom de l'abat figura el seu especialment esmentat, quan no se li diu abat directament [i].

Es veritat que qui fa les compres, qui les paga, és ell. Declarant diversos testimonis sobre les escriptures de titulació del patrimoni cenobial, diuen: «quas Baro abba in sua potestate habuit et Protasius conversus emit». [j]

Ell és, doncs, l'àrbitre de l'economia del monestir. Adhuc les donacions són algunes vegades fetes a ell directament: així ho fa, per exemple, Anna, la filla del comte Alaric d'Empúries, néta del comte Bera I de Rasés. [k]

Una amistat gran i una gran relació l'uneixen amb el comte Miró de Cerdanya, el germà del marquès Wifred: per ell obté el monestir un precepte de Carles el Calb, de 5 d'agost de 871, pel qual el rei, ultra concedir la immunitat i altres privilegis, posa el cenobi «post Deum, sub manu et potestate nostra ac successorem nostrorum» (Cuixà, I). Aquesta «manus» del rei deurà exercirla en son nom, i amb delegació expressa, el comte Miró: «Rex excellentíssimus Karolus» diu Protasi «commendavit nos per epistolam suam, anulo suo firmatam, in manus vestras». [l] El comte complirà l'encàrrec amb amor i satisfacció: solemnialment, en la vila d'Escaró, davant nombrosa concurrència, Miró fa lliurament a l'abat Baró i al monjo Protasi del precepte reial i de diverses escriptures de compres per ell realitzades i d'una commutació entre ell i el monestir acordada. Això, a jutjar per la data dels documents inclosos, devia passar pels volts del 876. [m] Dos anys més tard els bons oficis del comte tindran ocasió d'ésser ben aprofitats.

Entre les dates extremes de 6 de juny i 13 de setembre de 878, probablement vora l'última, una avinguda terrible del riu Tet se n'enduia el monestir aigües avall. [n] Devia ésser cosa sobtada, ja que no sols la documentació [o] sinó també les persones hi desaparegueren. La tradició llegendària de Cuixà suposa que l'abat hi morí i que sols sobrevisqueren cinc monjos el nom dels quals ens dóna. [p]

i) Venda feta per Wismoda i fills, en 871, en el judici d'exvacuació de 901: *Marca Hispanica*, ap. 60.

j) Condicions sagramentals de reparació d'escriptures de 879: *Marca Hispanica*, ap. 40.

k) Baluze, *Capitularia*, 2, col. 1489.

l) Testament de Protasi, 13 de setembre de 878: *Marca Hispanica*, ap. 38.

m) En les condicions sagramentals de reparació de 29 de gener de 879: *Marca Hispanica*, ap. 39.

n) De 6 de juny de 878 és datada una de les escriptures que es perderen pel naufragi, inclosa en les condicions sagramentals de reparació de 879, *Marca Hispanica*, ap. 40. En 13 de setembre Protasi fa son testament, que, si bé no parla en concret de l'avinguda, mostra, per son contingut, que aquesta havia ja tingut lloc.

o) *Marca Hispanica*, aps. 37, 39, 40 i 60; *Gallia christiana*, 6, col. 479.

p) Vegi's el document fals publicat per Pujades, *Crònica*, 5, p. 154; i la «Narratio de fundatione» *Hist. de Languedoc*, 3.ª ed., 5, col. 60.

Els fets, prou tràgics, no ho són tant com diu la tradició: el document de fundació de Cuixà, de 19 de juny de l'any següent,[q] *ens dóna els noms dels trenta tres monjos que ultra Protasi pogueren lliurar-se del desastre. Per altra part, Protasi, en son testament, parla d'haver-hi hagut fins cinquanta monjos i vint fàmuls en el monestir, «quinquaginta monachos et viginti famulos cum adjutorio Dei et vestro (Mironis) ego adtraxi».*[r] *Resultarien morts quan l'inundació una quinzena llarga de monjos, prescindint dels fàmuls, per als quals no hi ha terme de comparació no essent anomenats en el document de 879.*

La sotragada moral produïda per tal adversitat hagué d'ésser tremebunda. Protasi, malalt, potser magolat per l'enderroc dels edificis, tement la mort, dicta des de son llit un testament que amb molt d'encert anomena «precatio». Es un crit d'auxili al comte Miró, un prec anguniós a fi que reculli la seva obra amb amor, la protegeixi i no permeti la seva destrucció, «servos suos, coenobio sancti Germani, defendi, salvandi atque fortiter castigandi, et eligendi abbati ex se ipsis aut qualem vos prium aut dignum invenire potueritis, nec tardetis mittendi, ne fiant errati sicut oves sine pastore et nec fiet vitius aut stirpatio monasterii, quod nefas est, quia, jubente Domino, non regnet peccatum in isto vestro monasterio, furti, adulterii, homicidii, comedendi carnes nec peculiare habentes; sed est usus orandi et jejunandi et laborandi, sicut docet regula profutura». De tot parla; li recorda els benifets seus al monestir, li encomana que cuidi el seu patrimoni «nec permittatis perire per incuria», li descriu els béns mobles i bestiar que tenen, fa protestes de submissió per commoure'l, i al mateix temps li recorda l'obligació que hi té per manament reial; «Et quid dicam plura? Sapienti parva sufficiunt».[s] *Tot plegat amb un cert deix de desconfiança.*

Però la Providència vetlla; Protasi cura, i, amb l'ardor de nova joventut, emprèn l'àrdua tasca de refer l'obra ideal en la qual tants anys havia esmerçat. Foragitat d'Eixalada pels elements, va a refugiar-se al seu alou de Cuixà, on havia fundat l'església de Sant Germà, i d'ella farà el nucli del nou monestir. Les simulacions diplomàtiques són suprimides: aprofitant el canvi de casa ja s'anomena públicament abat,[t] *mentre l'antecessor Baró en porta encara també*

q) *Gallia Cristiana*, 6, col, 479.
r) *Marca Hispanica*, ap. 38.
s) *Marca Hispanica*, ap. 38.
t) Testament de 13 de setembre de 878: *Marca Hispanica*, ap. 38. Condicions sagramentals de 10 de febrer de 879: *Marca Hispanica*, ap. 41.

el títol. [u] Simultani amb l'arranjament del nou estatge, una mica pobre i miserable, [v] és el treball de refer la perduda titulació del monestir. Per a les donacions i vendes els actors de les quals eren encara vivents no hi havia gran dificultat: una declaració firmada pels antics causants restablia el nou monestir en els béns del destruït. En 2 de novembre del mateix 878 se'n redacta una. [x] La dificultat havia d'ésser més grossa en tractar-se d'actes jurídics entre persones desaparegudes. No obstant, la Llei visigoda preveïa el cas, [y] permetent reparar el document perdut amb les condicions sagramentals fetes en judici pels testimonis que o bé haguessin subscrit o signat el document, o bé n'haguessin tingut un exacte coneixement.

Els jutges del comte Miró es reuniren seguidament en 29 i 31 de gener i en 10 de febrer, quan menys, de 879, per escoltar i certificar aquelles condicions. [z] La documentació del monestir era així reparada.

Poc temps després, en 19 de juny del mateix any, Protasi «conversus vel presbyter avocatus abba» i els trenta tres monjos salvats d'Eixalada, instal·lats ja a Cuixà, solemnement es donen, amb tots llurs béns, a l'església de Sant Germà, «ut monastice vivamus simul cum omnia quae possidemus», quedant així acomplida en absolut la translació. Protasi, encara, dóna totes les seves possessions particulars, la nova condició d'abat i monjo no permetent-li tenir béns propis, «potestati meae nihil reservo nisi regulariter omnes ex illo vivamus». [a] La vida del nou monestir és assegurada, no faltant-li d'allí endavant la protecció de la família comtal de Barcelona, i més en especial la de la branca d'aquella que passa a regir els dominis comtals de Cerdanya, Conflent i Besalú. Protasi té per successor en l'abadia Gondefred, qui apareix per primera vegada en document de 2 de juliol de 901 [b] i per última en la nova consagració de l'església del monestir, reedificada pel comte Seniofred, en 30 de juliol de 953. [c] Vindrá, després d'ell, Pons, el del precepte de Lotari (Cuixà, III), en 958; i, més endavant, amb Garí, el poderós monestir tindrà nous dies de glòria i esplendor.

u) Condicions sagramentals de reparació de 29 i 31 de gener de 879: *Marca Hispanica*, ap. 39 i 40.

v) D'«ecclesiolam parvulam ex luto et lapidibus confectam» és qualificada en 953: *Marca Hispanica*, ap. 90.

x) *Marca Hispanica* ap. 37.

y) *MG. Lex Wisigothorum*, 7, 5, 2.

z) *Marca Hispanica*, aps. 39, 40 i 41.

a) *Gallia christiana*, 6, col. 479.

b) *Marca Hispanica*, ap. 60.

c) *Marca Hispanica*, ap. 90.

I

Dozy, 5 agost 871

PRECEPTE DEL REI CARLES PEL QUAL, ACCEDINT A LES PETICIONS DE WITIZA, PROTASI I ALTRES COMPANYS QUE PROCEDINT D'URGELL S'HI INSTAL·LAREN I EL DOTAREN, POSA EL MONESTIR DE SANT ANDREU D'EIXALADA SOTA SON MUNDEBURDI I LI CONCEDEIX LA IMMUNITAT I LA LLIURE ELECCIÓ D'ABAT

[A]
D [B] E [C] F [J]
G L I H K N
a b c
M d e
f

[A]—Original perdut que es guardava a l'Arxiu de Cuixà.
B.—Còpia en el Cartoral major de Cuixà, avui perdut, f. 19.
C.—Còpia en el Cartoral menor de Cuixà, dreçat per fra Vicents Pisà, avui perdut.
D.—Còpia del XVII a la Bib. Nationale de Paris, Col. Baluze 107, f. 56.
E.—Còpia del XVII a la Bib. Nationale de Paris, Col. Baluze 107, f. 372'.
F.—Còpia del XVII a la Bib. Nationale de Paris, Col. Baluze 107, f. 378.
G.—Còpia del XVII a la Bib. Nationale de Paris, Col. Baluze 117, f. 111.
H.—Còpia del XVII a la Bib. Nationale de Paris, Col. Baluze 117, f. 216 (fragments).
I.—Còpia del XVII a la Bib. Nationale de Paris, Col. Baluze 117 f. 252'.
[J]—Trasllat de 1670, avui perdut.
K.—Trasllat de 1740 a l'Arxiu municipal de Codalet.
L.—Papers de D. d'Hérouval.
M.—Còpia del XVII a la Bib. Nationale de Paris, Fonds lat. 17674 f. 24.
N.—Còpia del XVIII a l'Arxiu del convent del Remei de Vich, papers del P. Caresmar, XIV, p. 225.
a.—D'Achery, *Spicilegium*, 3, p. 351.
b.—Font, *Histoire de Cuxa*, p. 360.
c.—Font, *Histoire du Canigou*, p. 222.
d.—*Gallia christiana*, 6, Instrumenta, col. 477.
e.—Bouquet, *Recueil*, 8, p. 636.
f.—*Hist. de Languedoc*. 3.ª ed., 2, ap. 180.

Registres.—Bréquigny, *Table*, 1, p. 294—Bohemer, *Regesta*, n.° 1776.
Traducció.—Font, *Histoire de Cuxa*, p. 30 (en francès).
Fonts utilitzades.—**D**, **E**, **F**, **G**, **H**, **I**, **N**, **a**, **b**.

És el primer precepte donat a Eixalada. Un suposat precepte de Carlemany que encapçalava els Cartorals de Cuixà forma part del conjunt de falsificacions que tant ha embolicat la cronologia dels orígens del monestir. [d)]

d) S'ha conservat el text de dos falsos diplomes per a Cuixà: un, atribuït a Carlemany, ha estat ja publicat per Mühlbacher (*MG. Die Urkunden der Karolinger*, n.° 306), donant-lo per fals; l'altre, en canvi, atribuït a Lluís d'Ultramar amb data 13 d'abril del 938, és recollit per Lauer (*Recueil*, n.ºs VII i XLVI) fent-ne dos i publicant el primer d'ells com a autèntic. Això últim ens obliga a ocupar-nos del cas i a justificar perquè excloem i donem per fals un document que figura com a autèntic en la rescent publicació de l'Acadèmia d'Inscripcions de França.

Lauer (*Recueil*, sota el nombre XLVI i amb data 3 d'abril de 950-954) consigna un diploma de Lluís d'Ultramar per a Cuixà, donant-lo com a perdut, i extraient la notícia d'una nota de la Col. Baluze 117, f. 83, que diu així: «Chartam quae extat in chartulario Cuxanensi, fol. 30 verso, oportet esse Ludovici Transmarini, 1.° quia data est tempore Artaldi archiepiscopi Remensis, 2.° quia tempore quo Seniofredus erat comes Barcinonensis. Itaque dicta est ab anno 950 usque ad annum 954. Data dicitur III nonas aprilis, indictione II, anno II regni Ludovici. Neuter eorum quatuor annorum est II Ludovici, sed aut XVI, aut sequentes. Itaque emendenda ista sunt. Deinde in corpore fit mentio praeceptorum Karoli et Lotharii praedecessorum Ludovici. Pro Lotario reperiendus sit Radulfus; verum Radulfus non reperitur dedisse privilegium monasterio Cuxanensi.» Posa a la dita nota el següent comentari: «Ce diplôme, étant donné les contradictions qu'il renferme, est fort suspect. Mais en l'absence du texte, on ne peut se prononcer avec certitude au sujet de son authenticité. La principale difficulté réside dans l'année du règne, qui ne coincide pas avec les années du comte de Barcelone *Seniofredus;* elle peut être le résultat d'une de ces erreurs de copie plus fréquentes dans les dates que dans toute autre partie des diplômes.» Lauer no es donà compte que la dita nota es referia al diploma que ell publica sota el n.° VII, al qual pertany la data copiada. L'equivocació pren son origen en la confusió que es fa de Seniofred, comte de Cerdanya, amb Sunyer, que ho era de Barcelona.

El mateix autor, examinant el formulari d'aquest últim precepte n.° VII, diu aquestes paraules: «Un autre diplôme se distingue par des traits particuliers qui nous paraissent indiquer une rédaction dans le monastère même auquel il a été octroyé, c'est celui du 3 avril 938 pour Saint-Michel-de-Cuxa. L'invocation *In Xpisti nomine Salvatoris nostri* est tout à fait exceptionnelle, de même que l'adresse, et enfin l'expression *comes nostrae dicionis* (appliquée au comte de Barcelone (deu dir Cerdanya) *Seniofredus*), les mots *sicut illi mandaverunt sub apostolica excommunicatione et voluntatis suae*, ou encore les clauses finales mal rédigées et dans des termes inaccoutumés, imitées des clauses finales des privilèges apostoliques, et telles qu'on les trouve assez fréquemment, à la même époque, dans les actes privés de la region pyrénéenne. Dans la souscription royale, le possessif *nostri* ajouté après *Signum domni*, et dans la date l'absence d'indication de localité et l'emploi des mots: *regni Ludovici regis Franchorum*, au lieu de: *regnante Hludovico glorioso rege*, qu'on trouve le plus souvent, sont autant de traits anormaux. La souscription du notaire a déjà été signalée plus haut: *Ad vicem Artaldi archiepiscopi*, *Godus subjectus Didiloni* (corrigez *Oidiloni*) *cancellarii qui haec relegit et subscripsit.* On sera sans doute frappé de la façon dont les limites des terres concédées sont indiquées, mais on n'en saurait conclure, pas plus que de l'emploi du mot catalan *jou* latinisé en *jovum*, et désignant *col*, *passage*, que l'acte a été mis en forme hors de la chancellerie; car cette énumération de biens a pu et même a dû être empruntée à la supplique présentée par les moines, laquelle a été nécessairement rédigée par eux mêmes. Plusieurs diplômes de Charles le Chauve, d'un protocole normal, et par conséquent dressés dans la chancellerie royale offrent de semblables énumérations de domaines.»

Totes aquestes anomalies de formulari i altres que podríem afegir, com és l'adreça extravagant

El que analitzem fou donat, segons diu el mateix Protasi, «ad deprecationem domno Mirone seniore nostro», [e] i devia ésser tramès junt amb la carta de recomanació del rei al dit comte que ja hem esmentat. Un i altre foren salvats del naufragi del monestir. [f] És, segurament, el precepte que figura lliurat pel comte Miró al monestir en la reunió solemne d'Escaró de què havem parlat més amunt. Els monjos l'apreciaven com a instrument de gran valor per a llur cenobi. Són repetides les referències que se'n fan en els documents contemporanis de més importància per al monestir. [g]

i rara, l'anomenar-se l'acta, cas únic, *breve mandatum*, les carrega doncs Lauer als monjos de Cuixà com a redactors, però sols com a redactors del text d'un diploma lliurat de fet per la cancelleria del rei Lluís. Nosaltres hauríem vacil·lat més que ell, malgrat els errors que ja hem fet notar en altres casos on semblant procediment es veu emprat, en atribuir descuits de tal magnitud a la cancelleria reial. Noti's que la major part dels esmentats recauen en el protocol i escatocol, o sigui en els fragments del document que menys probable era, sobretot l'escatocol, que portessin redactats per endavant els monjos com a model i en els quals major atenció deuria posar la cancelleria; es fa difícil d'admetre que en aquesta s'escrivís *Signum domni nostri Ludovici regis gloriosissimi* per a suscripció; *anno* .II. *regni Ludovici regis Franchorum* en la data; i aquell *Godus subjectus Didiloni* és un personatge únic en els anals de la cancelleria franca i, com a tal, no pot ésser més sospitós.

Però hi ha més encara; dins la part expositiva del precepte es troben referències que donen ja la certitud definitiva de què estem davant una falsificació. Es parla d'uns diplomes dels reis Carles i Lotari, antecessors de Lluís es diu, donats per al propi monestir; a quins diplomes vol al·ludir-se? No poden ésser altres que el de Carles el Calb (Cuixà, I) (o en tot cas el falsificat de Carlemany, únic adreçat per un rei Carles a Cuixà ja que el de Carles el Calb ho era a Eixalada) i el del rei Lotari (Cuixà, III), del 958. I aquest Lotari era el fill del rei Lluís d'Ultramar, suposat lliurador del precepte!

Per dues vegades es fa al·lusió a l'excomunió apostòlica per als contradictors del monestir; Lauer qualifica això d'obscuritat; no ho és si es té en compte que pel desembre de l'any 950 el papa Agapet II declarava per una butlla (JL. 3651) *juris sanctae Romanae ecclesiae* el monestir de Cuixà. Aquesta butlla l'havia anat a recaptar a Roma per encàrrec de l'abat Gondefred el monjo Sunyer (Kehr, *Das Papsttum und der katalanische Prinzipat*, p. 8), el mateix que havia d'anar després en febrer del 952 a demanar el diploma del rei Lluís a Reims (Cuixà, II). L'obscuritat, doncs, sols existeix en suposar que el text del precepte que analitzem havia estat redactat abans que la butlla, o sigui en 938.

Encara podrien fer-se reserves sobre el contingut del mateix. La donació de Seniofred al monestir, per a la qual se l'autoritza, no és pròpiament tal donació; es tracta, en general, de béns que ja pertanyien a Cuixà, d'entre els quals sols d'un consta taxativament que fos donat pel comte Seniofred: l'església i alou de Catllar (Cuixà, III). En canvi Sant Pere dels Forcats havia estat donat en 898 pels comtes Rodulf i Miró i les comtesses Ermessinda i Quixilo (*Marca*, ap. 56), i precisament s'aprofita per a la redacció del diploma el document de donació. En igual forma s'hauria aprofitat l'escriptura de titulació, avui perduda, referent a la vall de Balaguer. Per últim, quant als termenals de l'alou que rodejava el propi monestir, els trobem semblantment repetits en la butlla que en 950 li concedí el papa Agapet II (*Marca*, ap. 87).

Tot plegat, doncs, permet concloure sense vacil·lació que el precepte del rei Lluís de l'any 938 és un document redactat amb bastant posterioritat (igual que el de Carlemany fou inclòs en els dos Cartorals, el major i el menor, del monestir), germà de les altres falsificacions que tristament han exornat per molt temps la història del nostre monestir.

e) *Gallia christiana*, 6, col. 479.

f) *Marca Hispanica*, ap. 38.

g) En 23 de novembre de 873, *Marca Hispanica*, ap. 41; 13 de setembre de 878, *Marca Hispa-*

Pel que es refereix a les possessions en el precepte incloses, tenim els següents antecedents: per a Cuixà i Tauriny̆à el document de 16 de juliol de 855 (*Marca Hispanica*, ap. 26), donació de Protasi i companys; per a Canavelles i Llar el de 865, comprès en les condicions de reparació de 879 (*Marca Hispanica*, ap. 40), venda feta a l'abat Witiza, Protasi i monjos per un tal Ranesind; per a Saltó el de 867, en les mateixes condicions de reparació, donació del monjo Armentari a l'abat Witiza i monjos; en fi, per a Canavelles, Ocenies i Tresvalls el judici de 18 d'agost de 869 (Baluze, *Capitularia*, 2, col. 1489) prova com passaren a Eixalada essent provinents de l'heretatge del comte Bera de Rasés.

In nomine sanctae [1] et individuae [2] Trinitatis. Karolus [3] gratia Dei rex. Omnibus episcopis, abbatibus, ducibus, comitibus, vicariis, centenariis, actionariis [4], missis nostris discurrentibus vel cunctis [5] fidelibus sanctae [6] Dei ecclesiae [7] nostrisque, praesentibus [8] scilicet et futuris, notum sit quia si [9] erga loca divino cultui mancipata tuitionem [10] impertimur, non solum regalem [11] consuetuninem exercemus verum etiam ad aeternae [12] retributionis mercedem nobis talia facta profutura confidimus. Proinde comperiat omnium vestrorum [13] praesentium [14] scilicet et futurorum solertia [15] quoniam sacerdotes septem liberi genere, id est, Witiza [16], Protasius, Victor, Lucanus [17], Guntefredus [18], Recceswindus [19], Sanctiolus [20] venientes ex parrochia [21] civitatis quae [22] vocatur Orihel [23], accepta a Wisado [22] ipsius civitatis episcopo licentia verum et [25] adjutorio, sed et alii post eis conjuncti homines liberi, Attila, Baro, Leudomirus, cum reliquis eis se conjungentibus, secesserunt ad locum qui dicitur Exalada juxta fluvium nomine Tete [26], in capite vallis Confluentis, et [27] emerunt de rebus propriis et facultatibus [28] fidelium sibi liberalitate conlatis locum servis Dei aptissimum ibique [29] construxerunt monasterium in honore sancti Andreae [30] apostoli sed [31] et aliorum apostolorum Petri, Johannis [32] et Thomae [33], quod [34] monasterium [35] ditaverunt emptis, commutatis vel conlatis sibi rebus in locis subter positis, id est, in Tresvalles, in Ocenias, in Kanavellas [36] cum finibus suis, terris et

1. sancte *E G.* — 2. individue *E G.* — 3. Carolus *D F a b.* — 4. acdonariis *G I.* — 5. caeteris *a.* — 6. sancte *E;* sancta *G I.* — 7. aecclesia *G;* ecclesia *I.* — 8. parentibus *G I*; presentibus *D E F H b.* — 9. et si *G I;* quod et si *a.* — 10. tuicionem *G I.* — 11. regulam *G I.* — 12. eternae *D;* eterne *G.* — 13. nostrorum *a.* — 14. presentia *G;* in praesentia *I.* — 15. solercia *G.* — 16. Witiça *G I;* Witica *a.* — 17. Luganus *G I a.* — 18. Gondefredus *G I a;* Gunthefredus *N.* — 19. Receswindus *I a;* Recceluindus *N.* — 20. Santiolus *G I N.* — 21. parochia *a.* — 22. que *G.* — 23. Oriel *G I a.* — 24. Wilado *a.* — 25. etiam *a.* — 26. Tede *b.* — 27. *b afegeix aquí*: Childerico tertio regnante. — 28. *b afegeix aquí*: piissimi patris mei Pepini et — 29. sibique *a.* — 30. Andree *G.* — 31. *manca en I.* — 32. Joannis *F N a b.* — 33. Thome *G.* — 34. ipsum *b.* — 35. *d'aquí a* Deo cooperante *manca en b.* — 36. Canavellas *D F E;* Comavellas *N;* Ranavellas *a.*

nica, ap. 38; 29 de gener de 879, *Marca Hispanica*, ap. 39; 10 de febrer de 879, *Marca Hispanica*, ap. 41; 19 de juny de 879, *Gallia christiana*, 6, col. 479.

vineis, in Lare [37], in Coxiano, in Cotaleto, in Edio [38], in Saltone [39], in Maradianas [40], in Agnerra, in Tauriniano et [41] in monte Aliberga, ipsumque monasterium [42], Deo cooperante, ad effectum usque perduxerunt; qui locus supradictus est situs in confinio Ceridaniae [43] marchiae nostrae [44] sub diocesi [45] Fredali [46] Narbonensis archiepiscopi et parrochia Audesindi [47] Helnensis [48] episcopi. Unde nostram excellentiam petierunt ut eundem locum sub nostra immunitate et defensione ac mundeburde [49] susciperemus et per praeceptum [50] nostrum illis et suis successoribus et eidem loco praesentibus [51] et futuris temporibus tale privilegium concedamus [52] quatenus post Deum sub manu et potestate nostra ac successorum nostrorum ipse locus et inibi [53] habitantes sub regia potestate perpetuo maneant [54] et in eodem loco degentes sub monastico ordine vivant atque ut licentiam eligendi abbatem ex seipsis secundum regulam sancti Benedicti omni tempore habeant et ut nullus paraveredum [55] aut pascuarium vel mansionaticum [56] aut aliquam indebitam exactionem ab eis vel suis [57] successoribus de eodem loco vel de rebus ad eundem locum pertinentibus tam praesentibus [58] quam futuris temporibus exigat sed quiete liceat eis pro statu sanctae [59] Dei ecclesiae et regis ac regni stabilitate orare. Quorum petitionem rationabilem judicantes eis in omnibus annuere judicavimus decernentes ut tam praesentibus [60] quam futuris temporibus idem monasterium cum omnibus rebus ad se nunc pertinentibus et quae [61] futuris temporibus ad eundem locum conlatae [62] fuerint vel [63] quas in eodem monasterio degentes juste et rationabiliter acquirere quocumque [64] modo potuerint, privilegium et immunitatem habeat et sub defensione [65] ac mundeburde regiae [66] potestatis permaneat et in eodem loco habitantes sub monastico ordine vivant et licentiam eligendi ex seipsis secundum regulam sancti Benedicti abbatem omni tempore habeant; in cujus abbatis regulari ordinatione episcopus ipsius civitatis, in cujus parrochia [67] est [68] monasterium, nullam difficultatem exhibeat vel quamcumque [69] exactionem [70] contra regulas sacras eidem loco imponat nec pro ordinatione ecclesiasticorum

37. villare *E F D;* vicinis villare *N.* — 38. in.. .*manca en E F D.* — 39. Saltane *a.* — 40. Maridianas *E F D N.* — 41. *manca en E F D N.* — 42. monasterio. *E F D.* — 43. Ceredanie *G;* Ceredaniae *I a.* — 44. marchie nostre *G.* — 45. dioecesi *a b.* — 46. Fredaldi *G I N a.* — 47. Audessindi *N;* Audelindi *a.* — 48. Elnensis *E F D N b.* — 49. mundeburdae *E F D;* mundemurde *N.* — 50. preceptum *G b.* — 51. presentibus *G.* — 52. concederemus *a.* — 53. inhibi *F N.* — 54. permaneant *I.* — 55. paraverendum *D b.* — 56. mantionaticum *F.* — 57. eorum *N.* — 58. presentibus *G.* — 59. sancte *G.* — 60. presentibus *G.* — 61. que *G.* — 62. conlate *G.* — 63. *d'aquí fins a* Et ut haec auctoritas *manca en D.* — 64. quocunque *I.* — 65. defencione *F;* deffensione *N.* — 66. regie *G.* — 67. parrochiae *F.* — 68. ei *b.* — 69. quacunque *I.* — 70. exactationem *I a.*

ministrorum vel pro [71] largitione consecrati olei vel chrismatis [72] quodcumque [73] emolumentum contra canones sacros ab abbate vel a monachis monasterii ipsius requirat. Et nullus judex publicus vel quislibet ex judiciaria potestate seu aliquis ex fidelibus regni nostri vel successorum nostrorum paraveredum aut pascuarium vel mansionaticum aut aliquam indebitam exactionem [74] ab eis vel ab eorum successoribus exigat neque in ecclesias aut ad loca vel agros seu reliquas possessiones memorati monasterii ubi et ubi constitutas quas nunc habere videtur vel de cetero [75] per futura tempora idem monasterium adquirere potuerit ad causas audiendas vel freda exigenda aut mansiones aut paratas faciendas vel fidejussores [76] tollendos aut homines ipsius monasterii injuste distringendos vel paraveredos aut pascuarios exigendos nec ullas redibitiones [77] vel illicitas occasiones requirendas aut quamcumque [78] inquietudinem ipsi loco et ejus habitatoribus [79] inferendam [80] licentiam habeant [81] vel ad ejus monasterii loca ullo umquam tempore ingredi valeant vel exactare praesumant [82], sed liceat memorati monasterii [83] abbati suisque successoribus et omni congregationi res praefati [84] monasterii cum omnibus quae [85] in sua ditione habuerint sub immunitatis tuitione [86] quieto ordine possidere atque pro statu sanctae [87] Dei ecclesiae [88] et pro stabilitate regiae potestatis et regni nostri atque pro populo nobis subjecto Domini misericordiam exorare [89]. Et ut haec [90] auctoritas nostris futurisque temporibus [91] Domino protegente valeat inconvulsa manere manu propria eam subter firmamus [92] et de anulo [93] nostro sigillari [94] jussimus.

Signum (*Monograma*) Karoli [95] gloriosissimi regis.

Adalgarius notarius [96] ad vicem Gozlini [97] recognovit.

Data [98] nonas augusti, indictione .IIII^a^. [99], anno .XXXII. regnante Karolo [100] gloriosissimo rege. Actum Doziaco palatio [101] regio [102], in Dei nomine [103] feliciter. Amen.

(*Lloc del segell*) [104]

71 *manca en a.* — 72. crismatis *G I.* — 73. quodcunque *I; N acaba la frase així :* emolumentum contrarii ipsius requirat. — 74. exactationem *a.* — 75. caetero *F a b;* ceteros *G.* — 76. aut fidejussores *N;* fideijussores *a.* — 77. redhibitiones *a.* — 78. quamcunque *I.* — 79. habitationibus *a.* — 80. inferendum *G I;* inferendi *a.* — 81. *d'aquí a* vel exactare *manca en I.* — 82. presumant *G;* valeant praesumant *N.* — 83. *d'aquí a* cum omnibus *manca en b.* — 84. prefati *F G.* — 85. que *G.* — 86. tuicione *G.* — 87. sancte *G.* — 88. ecclesie *G.* — 89. *reprèn D.* — 90. hec *G;* haec aucthoritas *N.* — 91. *d'aquí a* eam subter *manca en b.* — 92. firmavimus *G I.* — 93. anolo *G I;* annulo *N a.* — 94. *manca en b.* — 95. Caroli *E F D N b.* — 96. Odalgarius notarius *N;* nottarius *F.* — 97. Gozelini *a.* — 98. *manca la data en b;* Datta *F;* Dato *E G N I;* Datum *a.* — 99. quarta *E F N D.* — 100. Carolo *N F.* — 101. palacio *I.* — 102. regis *a;* regio, die quinto augusti, anno DCCLXXI, *b.* — 103. in Dei nomine *manca en b.* — 104. *després d'*Amen, *indiquen el lloc del segell D F b.*

II

REIMS, 4 FEBRER 952

PRECEPTE DEL REI LLUÍS, DONAT A PRECS DEL MONJO SUNYER ENVIAT DE L'ABAT GONDEFRED, CONCEDINT AL MONESTIR DE CUIXÀ LA IMMUNITAT I LA LLIURE ELECCIÓ D'ABAT

[A]—Original perdut que es guardava a l'Arxiu de Cuixà.
[B]—Còpia en el Cartoral major de Cuixà, avui perdut, f. 20.
[C]—Còpia en el Cartoral menor de Cuixà, avui perdut.
D.—Còpia del xvii a la Bib. Nationale de Paris, Col. Baluze 107, f. 382.
E.—Còpia del xvii a la Bib. Nationale de Paris, Col. Baluze 117, f. 250.
F.—Còpia del xvii a la Bib. Nationale de Paris, Col. Baluze 117, f. 216' (fragments).
G.—Còpia del xvii a la Bib. Nationale de Paris, Col. Baluze 117, f. 113'.
[H]—Trasllat de 1670, avui perdut.
I. —Trasllat de 1740 a l'Arxiu municipal de Codalet.
J. —Còpia del xviii a l'Arxiu del convent del Remei de Vich, papers del P. Caresmar, xiv, p. 218.
a. —*Marca Hispanica*, ap. 86.
b. —Bouquet, *Recueil*, 9, p. 609.
c. —Font, *Histoire de Cuxa*, p. 370.
d. —Lauer, *Recueil*, n.° xli.

REGISTRES.—Bréquigny, *Table*, 1, p. 421.—Boehmer, *Regesta*, n.° 2023.
FONTS UTILITZADES.—**D**, **E**, **F**, **G**, **J**, **a**, **c**.

L'abat Gondefred preparava la consagració de la nova església cenobial de Cuixà que el comte Seniofred feia construir després d'aterrada l'antiga de pedres i fang. Calia que a la nova esplendor arquitectural correspongués la de la titulació del monestir. L'abat, doncs, envia el monjo Sunyer a Roma a recaptar del sant Pare una butlla, en 950 [h)], i, després d'obtinguda aquesta, el mateix monjo missat-

h) *Marca Hispanica*, ap. 87.

ger és tramès a Reims per recaptar del rei el present precepte. No calia en ell, desprès d'haver-la fet en la butlla, l'enumeració dels béns cenobials. El què es desitjava era el privilegi. Es comprèn, doncs, bé el contingut d'aquest diploma.

In nomine sanctae [1] et individuae Trinitatis. Ludovicus divina propitiante [2] clementia [3] Franchorum [4] rex. Si locis sacris [5] et divino cultui mancipatis ob amorem Dei sactorumque ejus opem aliquam conferimus, opportunum [6] ab ipsoque [7] omnium bonorum remuneratore pro certo confidimus fore nobis recompensandum. Quocirca omnium sanctae Dei [8] ecclesiae fidelium nostrorumque, tam praesentium quam et [9] futurorum, noverit sollertia quoniam ad nostram dirigens praesentiam Gondefredus, abbas monasterii quod situm est in pago Confluente in loco qui dicitur Coxiano [10] sub honore sancti Germani et sancti Michaelis [11], quendam [12] suorum monachum nomine Suniarium, nostram humiliter expetiit reverentiam [13] quatinus [14] eum [15], monachos suos una cum praescripto monasterio et cellis sibi pertinentibus aliisque omnibus rebus sub nostrae immunitatis tuitione recipere dignaremur. Cujus inquam petitionibus [16] libenter adquiescentes, eundem abbatem cum monachis suis et jam praememoratum monasterium cum omnibus rebus seu villaribus ac villis ibidem pertinentibus sive [17] cellis sibi [18] subjectis, quarum una vocatur cella sancti Thomae cum suo alode, alia sancti Vincentii cum suo alode, et unam ecclesiam in honore sancti Petri in villa quae dicitur Inforcatis [19], et alteram ecclesiam in [20] honore sancti Andreae cum villa quae vocatur Castellano, item ecclesiam de Valle [21] Magna cum alodibus, villam quoque Tauriniano cum ecclesia, item ecclesiam [22] sancti Martini quae est [23] in villa Clairano [24], quae omnia supramemorata et alia quae in aliis pagis videlicet in Cerdaniense, in Fenoliotense [25], in Bergetano [26], in Rosselionense [27], in Valle Asperii [28] habere [29] dinoscuntur, sicut in illorum privilegio et in cartis [30] eorum continetur, cum omni [31] earum omnium rerum integritate, sub nostra defensione [32], sicut dictum est, omnino contra omnium inquietudines [33] hominum constituentes, praecipimus atque jubemus ut nullus

1. *G dóna sempre* e *en lloc del diftong.* — 2. propiciante *G.* — 3. clemencia *E.* — 4. Francorum *G E a c.* — 5. sanctis *G E.* — 6. oportunum *G J E;* opportunam *a.* — 7. ipso *a.* — 8. *manca en c.* — 9. *manca en D J a c.* — 10. Coxano *G J E c.* — 11. Michaellis *D.* — 12. quemdam *J c.* — 13. clementiam *a.* — 14. quatenus *J c.* — 15. cum G *E;* cum et *a.* — 16. peticionibus *G.* — 17. sibi *D J a.* — 18. ibi *D.* — 19. Inforcadis *G E.* — 20. *de* in *a* ecclesiam *manca en D a.* — 21. Villa *D J c.* — 22. ecclesia D. — 23. est sita *a.* — 24. Cluirano *c.* — 25. Fenioletense *G E.* — 26. Bergitano *G E a.* — 27. Reselione *G E.* — 28. Asperi *G E c.* — 29. *manca en J; de* habere *a* cum *manca en E.* — 30 cartas *G.* — 31. omnium *G E.* — 32. deffensione *J;* deffentione *D.* — 33. inquietudinis *D.*

judex publicus vel quaelibet judiciaria potestas in ecclesias aut loca saepedicti monasterii et cellularum [34] sibi subjectarum, ad causas judiciario more [35] audiendas vel freda exigenda [36] vel paratas faciendas aut [37] fidejussores [38] tollendos vel illorum distringendos homines aut [39] ullas redibitiones aut [40] illicitas occasiones [41] requirendas [42] ingredi audeat, sed neque viaticum neque [43] portaticum neque silvaticum neque pascuarium neque teloneum [44] aut ullum illicitum debitum exhigere [45] praesumat, sed cum cellis supra memoratis, villaribus aliisque omnibus rebus praenominato monasterio pertinentibus, in quibuscumque [46] consistant locis, necnon etiam cum omnibus possessionibus quas juste [47] ad praesens [48] possidere videntur simul cum his quas divina pietas eidem loco per suos quosque [49] fideles augere voluerit, liceat memorato abbati suisque successoribus regulariter viventibus et monachis inibi secundum regulam sancti Benedicti degentibus quiete vivere easdemque res cum omni securitate [60] et [sine] minoratione [51] tenere et possidere; heremum [52] quoque in pagis praenominatis in quantum voluerint extirpare concedimus ut [53] pro nobis seu stabilitate totius [54] regni nostri secure [55] divinam valeant exorare misericordiam. Et quando Dei vocatione memoratus abbas de hac luce migraverit, licentiam habeant ex semetipsis omni tempore abbatem eligere. Et ut haec nostrae auctoritatis confirmatio perpetualiter obtineat firmitatis vigorem, manu propria subter firmantes [56], anuli [57] nostri impressione [58] corroborari praecipimus [59].

Signum domni [60] Ludovici [61] (*Monograma*) gloriosissimi regis.

[Oydilo] [62] cancellarius ad vicem Artaldi archiepiscopi relegit et subscripsit.

Actum Reme civitate, .II. [63] nonas februarii, indictione .VI. [64], anno .XVI. [65] regnante Ludovico [66] rege glorioso.

34. cellurarum *D.* — 35. juditiarium audire *J.* — 36. fraeda exigenda *J;* exigenda aut mansiones *a.* — 37. aut nullas redibitiones aut *J.* — 38. *de* fidejussores *a* aut *manca en D E c.* — 39. nec *a;* aut ullas redibitiones *manca en J.* — 40. aut fidejussores tollendos vel illorum distringendos homines aut illicitas *E c.* — 41. ocasiones *D.* — 42. requirendas ullo unquam tempore *a.* — 43. *de* neque *a* pascuarium *manca en c.* — 44. theloneum *G E.* — 45. exigere *G J E a c.* — 46. quibuscunque *E a.* — 47. quidem *J.* — 48. presens *D.* — 49. per quoscunque *a.* — 50. severitate *c.* — 51. melioratione *a.* — 52. eremum *J a.* — 53. et *D E J c.* — 54. tocius *G.* — 55. severe *c.* — 56. subterfimantes *D;* supter firmantes *a.* — 57. annuli *J c.* — 58. impraessione *D J.* — 59. praecepimus *E.* — 60. domini *c.* — 61. Ludowici *G E.* — 62. Dydilo *E J G;* Didilo *D;* Odilo *a;* Diidilo *c.* — 63. secundo *G D J a; de* .II. *a* .VI. *manca en c.* — 64. sexta *D a;* 6 *J.* — 65. sexto decimo *D a;* 16 *J.* — 66. Ludowico *G E.*

III

Compiègne, 9 febrer 958

PRECEPTE DEL REI LOTARI CONFIRMANT, A PRECS DE LA REINA GERBERGA, LES POSSESSIONS DEL MONESTIR DE CUIXÀ

[A]—Original perdut que es guardava a l'Arxiu de Cuixà.
[B]—Còpia en el Cartoral major de Cuixà, avui perdut, f. 19.
[C]—Copiat en el Cartoral menor de Cuixà, avui perdut, f. 21.
[D]—Trasllat de 1670, avui perdut.
E.—Còpia del xvii a la Bib. Nationale de Paris, Col. Baluze 117, f. 112'.
F.—Còpia del xvii a la Bib. Nationale de Paris, Col. Baluze 117, f. 253'.
G.—Còpia del xvii a la Bib. Nationale de Paris, Col. Baluze 117, f. 216 (fragments).
H.—Còpia del xvii a la Bib. Nationale de Paris, Col. Baluze 107, f. 382'.
I. —Còpia del xviii a la Bib. Nationale de Paris, Col. Moreau 9, f. 29.
J. —Còpia en els papers de D. d'Hérouval.
K.—Còpia del xvii a la Bib. Nationale de Paris, Fonds lat. 17674, f. 62.
L.—Còpia del xviii a la Bib. Nationale de Paris, Col. Moreau 9, f. 49, (fragments).
M.—Còpia del xviii a la Bib. Nationale de Paris, Col. Moreau 9, f. 53, (fragments).
N.—Trasllat de 1740 a l'Arxiu municipal de Codalet.
O.—Còpia del xviii a l'Arxiu del convent del Remei de Vich, papers del P. Caresmar, xiv, p. 220.
a. —D'Achery, *Spicilegium*, 8, p. 357.
b. —Bouquet, *Recueil*, 9, p. 620.
c. —Font, *Histoire de Cuxa*, p. 378.
d. —Halphen-Lot, *Recueil*, n.° xi .

Registres.—Bréquigny, *Table*, 1, p. 428.—Bohemer, *Regesta*, n.° 2033.
Fonts utilitzades.—**E**, **F**, **G**, **H**, **I**, **O**, **a**, **c**.

És, aquest precepte, una simple confirmació de béns que fa referència a un dels anteriors, segurament el de 952 (Cuixà, II). La llista de les possessions, que sembla ésser completa, ens dóna una idea total del patrimoni de Cuixà en son temps.

Tenim els següents antecedents sobre propietats esmentades en ell:

Sant Fruitós de Taurinyà: 855 (*Marca*, ap. 26), 871 precepte (Cuixà, I), 879 (*Gallia christiana*, 6, col. 479), 950 butlla (*Marca*, ap. 87), 952 precepte (Cuixà, II). — Sant Martí de Clarà: 950 butlla (*Marca*, ap. 87), 952 precepte (Cuixà, II). — Sant Andreu de Catllar: 950 butlla (*Marca*, ap. 87), 952 precepte (Cuixà, II).—Sant Salvador de Llech: 849 (*Marca*, ap. 40), 876 (*Marca*, ap. 40), 879 (*Gallia christiana*, 6, col 479). — Torrent: 950 butlla (*Marca*, ap. 87). — Sant Vicents de Tarerach: 950 butlla (*Marca*, ap. 87), 952 precepte (Cuixà, II), 953 (*Marca*, ap. 90). — Fullà: 941 (*Marca*, ap.76). — Sahorre: 953 (*Marca*, ap. 90). — Sant Vicents del Vernet: 898 (*Marca*, ap. 96). — Sant Pere dels Forcats: 898 (*Marca*, ap. 56), 950 butlla (*Marca*, ap. 87),952 precepte (Cuixà, II). — La Llaguna: 950 butlla (*Marca*, ap. 87). — Sant Tomàs de Balaguer: 879 (*Gallia christiana*, 6, col. 479), 950 butlla (*Marca*, ap. 87), 952 precepte (Cuixà, II). — Albaret: 878 (*Marca*, ap. 37). — Entrevalls: 869 (Baluze, *Capitularia*, 2, col. 1498), 871 precepte (Cuixà, I), 879 (*Gallia christiana*, 6, col. 479), 950 butlla (*Marca*, ap. 87). — Sant Andreu de Llar: 847? (*Marca*, ap. 19), 865 (*Marca*, ap. 40), 870 (*Marca* ap. 40), 871 (*Marca*, ap. 60), precepte (Cuixà, I), 878 (*Marca*, ap. 40), (*Marca*, ap. 37), 901 (*Marca*, ap. 60), 950 butlla (*Marca*, ap. 87). — Talau: 875 (*Marca*, ap. 40), 878 (*Marca*, ap. 37). — Monells: 865 (*Marca*, ap. 40), 876 (*Marca*, ap. 40), 950 butlla (*Marca*, ap. 87). — Canavelles: 865 (*Marca*, ap. 40), 869 (Baluze, *Capitularia*, 2, col. 1489), 871 precepte (Cuixà, I), 878 (*Marca*, ap. 37).—Vallmanya: 952 precepte (Cuixà, II), 953 (*Marca*, ap. 90). — Sant Andreu de Valltarga: 890 (*Marca*, ap. 52).

In nomine sanctae et individuae Trinitatis. Lotharius gratia Dei rex. Si fidelium nostrorum justis petitionibus nostrae serenitatis accomodamus , praedecessorum [2] nostrorum regum consuetudines [3] obtinemus [4]. Quapropter [5] notum sit sanctae Dei ecclesiae nostrorumque fidelium tam praesentium quam futurorum industriae quod domina mea [6] mater reginaque Girberga, per consensum nostrorum fidelium tam praesentium quamque [7] futurorum, imperiali monitu accedens, ut quasdam res, scilicet monasterium in honore [8] sancti Michaelis [9] sive sancti Germani, cuidam abbati ipsius loci largiremus, nomine Poncius [10], nostram impulit mentem. Cui aequae monitiones [11], uti [12] dignum est, obedientes, pro remedio animae nostrae ejusque placido audivimus affectu. Qua de re constat nominatim terra [13] supradictorum sanctorum [14] Michaelis [15] scilicet Germanique, in valle Confluenti in locum Coxano [16]. Habet autem jam dictum monasterium sibi vicinas ecclesias subdi-

1. acomodamus *E F;* aures accomodamus *a;* accommodamus *O c.* — 2. praecessorum *E F O c.* — 3. consuetudinis *c.* — 4 optinemus *E F.* — 5. quiapropter *E.* — 6. nostra *F.* — 7. quam *O a c.* — 8. honori *c.* — 9. Michaellis *H.* — 10. Pontius *O;* Poncio *a.* — 11. aeque monitiones *O;* monitioni *a.* — 12. ut *c.* — 13. terram *a.* — 14. *manca en a.*—15. Michaellis *H.*—16. locum Cuxano *O;* loco Coxano *a.*

tas in honore sancti Fructuosi sive sancti Martini cum parrochiis [17] quae ad eas pertinent sive alodibus [18], quae habet terminus de uno latere ripam Merdarii, de alio in charro Clarinensi, de tertio [19] montem Canigonem [20], de quarto montem Flamidium [21], de quinto ipsae turres Betses [22], de sexto montem Bovarium, de septimo usque ipsam stratam Franciscam et Petramfictam; et villam Clerano cum ecclesia et decimis et terminis et finibus suis, et [23] villa Castellano cum ecclesia sancti Andreae cum decimis et terminis et finibus suis sicut in hac scriptura resonat [24] quod fecit [25] Suniefridus [26] comes sancto Michaeli [27] sive sancto Germano [28]; et vallem Leco [29] cum ecclesia sancti Salvatoris et habet terminum de uno latere ipsam Portellam, de alia ipsam Stelam [30], de tertia [31] montem Stavellum [32], de quarta [33] montem Caprarium [34], de quinta [35] Labum Convivium, de sexta [36] montem [37] Cogollem, de septima [38] villam Senariam [39]; et villam Arbutiolam [40] cum domibus et terris cultis et incultis, vineis, pratis, silvis [41], pascuis, aquis aquarumve decursibus, exitibus et regressibus et planitiolas [42] sive terrades [43] atque quoddarium [44], sicut Longobardus tenebat ante diem [45] obitus sui; et villa Torrente cum terminis et finibus suis; et villa [46] Tarasago [47] cum terminis et finibus suis; in eadem valle, in villa nuncupante [48] Fouliano [49] sive Saurra, et iterum in Vernedo sive in Foliolos [50] et in [51] plurimis aliis locis, domibus, terris cultis et incultis, vineis, silvis [52], pratis, pascuis, aquis aquarumque decursibus, exitibus et regressibus; et in loco qui dicitur Inforcadus [53] ipsa ecclesia cum decimis et primiciis [54]; et in alio loco qui [55] dicitur Laguna [56] cum ecclesia et decimis et terminis et finibus suis sicut in ipsa scriptura resonat quod dedit [57] Suniefredus [58] comes sancti [59] Michaeli [60] et sancti [61] Germani [62], ipsum alodum habet terminos de una parte Pontum [63] Novum, de alia ad ipsos molendinos ad Aqua [64] Tebeda, de tertia [65] ipsa [66] Archa, de quarta ipsas [67] Cales [68], de quinta a flumine Tede [69] usque ad Oleta; et in alio loco ecclesia

17. parochiis *a.* — 18. alaudibus *O.* — 19. Clarinense, de tercio *E;* Clarinede, tercio *O;* Clarinae, de tertio *F c;* Clarnae, de tertio *a.* — 20. Caningonem *E F I.* — 21. Lamidinum *O.* — 22. ipsas turres Berses *a.* — 23. *d'aquí fins a* suis *manca en E F H I.* — 24. ressonat *H.* — 25. *manca en C.* — 26. Fumefredus *a;* Suniefredus *c.* — 27. Michalli *H.* — 28. Germano fecit *c.* — 29. Zeco *I c;* Lices *O;* Leto *a.* — 30. Stellam *c.* — 31. tercia *E O;* tertio *a.* — 32. Stabellum *O.* — 33. quarto *a.* — 34. Capnerium *O.* — 35. quinto *a.* — 36. sexto *a.* — 37. *manca en O.* — 38. septimo *a.* — 39. Canariam *O.* — 40. Arbuciolam *H I c.* — 41. sylvis *a.* — 42. Planiciolas *E F c;* Planitiolis *a.* — 43. Terrates *O;* Terradis *a.* — 44. quod varium *I;* Quodarium *O.* — 45. autem in die *O.* — 46. *manca en c.* — 47. Taralago *a;* Farasago *c.* — 48. nuncupata *F.* — 49. Fauliano *O;* Fuliano *a.* — 50. Faliolos *O.* — 51. *manca en O.* — 52. sylvis *a.* — 53. *d'aquí a* dicitur *manca en c;* Inforcatos *O.* — 54. primitiis *O a.* — 55. qui loco *a.* — 56. Lagunarum *c.* — 57. fecit *a.* — 58. Suniefridus *I;* dictus Suniefridus *a.* — 59. sancto *a.* — 60. Michaelli *H.* — 61. sancto *a.* — 62. Germano *a.* — 63. Pontem *a.* — 64. ab Taqua *a;* Aquas *c.* — 65. tercia *O.* — 66. *manca en O.* — 67. ad ipsas *O.* — 68. Calas *O.* — 69. Tebe *a;* Teda *O.*

sancti Thomae cum terminis et finibus suis, Albareto cum finibus suis, Intervalles cum terminis et finibus suis et villa Lare [70] cum ecclesia cum terminis et finibus suis, Talazo [71] cum finibus suis, Mazumculas [72] cum finibus suis, Canavellas [73] cum terris, vineis et finibus suis [74]; et ipsum alodum de Vallemagna, ipsa villa cum ecclesia, qui habet terminus de unam partem [75] villa Leboraria [76], de alia ipso collo de Leboraria, de tertia [77] parte ipsas Agulias, de quarta parte ad [78] Eramala, de quinta in monte Canigone, de sexta ad ipsa Capraria, de septima ad [79] Arbore Formoso [80], de octava a gurgo Anfalego [81]; in comitatu Sardaniense [82], in loco qui dicitur Tollone [83] cum domibus et terris et terminibus et finibus suis; in Baltarga ecclesia sancti Andreae cum decimis et terris et vineis; in Tartaria ecclesia cum decimis et terris et vineis sicut in ipsa scriptura resonat quod fecit Scluva [84] ad sancti Michaelis [85] et sancti Germani; in Sagane ecclesia sanctae Eugeniae cum decimis et primiciis [86]; in Volvir [87], ecclesia sanctae Ceciliae [88] cum decimis et primiciis [89] et [90] cum ipso poio [91], et habet terminus uno [92] latere flumen Segure, de alia in terminio [93] de Sagana, de tertia [94] in Fontanaria [95] sive in terminio de villa Euviles [96], de quarta ecclesia sancti Martini; et in Ventoiola [97] ecclesia cum decimis et [98] primiciis [99]; et in villa quae dicitur Evei [100] domibus cum ipso alodo Adelildis [101] sicut in ipsa scriptura resonat [102] quem ipsa dedit [103] sancti Michaelis [104] et sancti Germani; et ipsum alodum Heiragolisa [105] habet terminus [106] de una parte flumen Araone [107], de alia strata quae pergit ubique, de tertia [108] rivolum quae [109] decurrit [110] de villa Uri et ultra ipsum rivolum ipsa insula cum ipso prato, de quarta in villa Envegio [111]; et in pago quae [112] dicitur Fonelietensis [113], in loco ubi habetur ecclesia in honore sanctae Crucis, cum ipsum Arduum montem [114], cum ecclesia sancti Laurentii et ceteris [115] aliis ecclesiis cum decimis et primiciis [116] earum [117] et cum ipso alode [118] quae [119] habet terminus [120] de una parte Bucertedo [121], de alia Fonte Cuberta [122], de tertia [123] ad

70. et villare *O.* — 71. Falazo *c.* — 72. Mazunculas *E F O.* — 73. Canabellas *O.* — 74. cum finibus suis et terris vicinis *O.* — 75. una parte *O a.* — 76. villam Leborariam *a.* — 77. tercia *E O.* — 78. ipsas ad *c.* — 79. ab *a.* — 80. Arborem Formosam *O.* — 81. Anfrilego *H I O c;* Ansalego *a.* — 82. Cerdiniense *O.* — 83. Follone *c.* — 84. Sclivina *a.* — 85. Michaellis *H;* Mikaelis *E F.* — 86. primitiis *O a.* — 87. Bolvir *O.* — 88. Caeciliae *a.* — 89. primitiis *O a c.* — 90. *manca en a.* — 91. Poyo *O;* Pajo *c.* — 92. un *O.* — 93. termino *H.* — 94. tercia *E O.* — 95. Fontannaria *H I c.* — 96. Cubiles *O.* — 97. Ventoyola *O.* — 98. decimis et *manca en c.* — 99. primitiis *O a c.* — 100. Euci *O;* Ever *a.* — 101. Adelilbis *c.* — 102. ressonat *O.* — 103. *manca en O.* — 104. Michaellis *H;* Michaeli *O.* — 105. Aragoliza *H I c;* Airagolisa *O;* Heirogolisa *a.* — 106. terminos *O.* — 107. Araonae *F.* — 108. tercia *O.* — 109. quod *O;* qui *a.* — 110. discurrit *O.* — 111. Envigio *H;* Evigio *E F.* — 112. qui *O a.* — 113. Fontelietensis *O;* Sonelietensis *a.* — 114. Ardito monte *O.* — 115. caeteris *O a;* coeteris *c.* — 116. primitiis *O a c.* — 117. eorum *E F.* — 118. alodo *c.* — 119. quod *O;* qui *a.* — 120. terminum *O.* — 121. Buscertedo *H I a c.* — 122. Fontem Cubertam *O.* — 123. tercia *E O.*

ipsa [124] Wardiola [125], de quarta Caucano [126], de quinta Aquas Bonas, de sexta Toliano [127], de septima Fonte Merdosa [128], de octava [129] in Cugulante [130], de nona [131] a Plaido [132] Lupino, de decima [133] ipsas Scales [134], undecima [135] in Verzellia [136], duodecina [137] a fonte Salvanore [138], .XIII. [139] a Tribio [140], quarta decima a Roca Rogia [141], .XV. [142] a campo Gerigo, .XVI. [143] Sidinolas [144]; et in comitatu Bergitanensi, in loco quae [145] dicitur Spugiola, ecclesia sancti Clementis cum decimis et primiciis [146], cum domibus et terris scilicet ac vineis, sicut Suniarius [147] comes detinebat [148] ante diem obitus sui. Quae omnia supra memorata [149] et alia quae in aliis pagis, videlicet in Sardaniensi, Foliolatensi [150], in Bergedano, in Rosolionense [151], in Valle Asperi [152] vel in ceteris [153] comitatibus quos [154] hodie retinent vel Deo [155] propiciante [156] adquirere potuerint per scripturas emptionis vel donationis sive commutationis aut per [157] qualicumque voce habere dinoscuntur [158], sicut in illorum [159] privilegio et in cartis [160] eorum continetur, cum omni earum rerum integritate. Et ut hoc firmius stabiliusque [161] retineant [162] sine omni contradictione, hoc praeceptum exinde fieri jussimus et anulo [163] nostro insigniri.

Signum domni [164] Lotharii (*Monograma*) gloriosissimi regis.

Gezo [165] notarius ad [166] vicem domni [167] Artaldi archiepiscopi summique [168] cancellarii recognovit.

Datum [169] .V. [170] idus februarii, regnante gloriosissimo Lothario [171] .IIII. [172] anno, indictione .II. [173] Actum in Compendiaco palacio [174], feliciter. Amen.

124. ipsam *O.* — 125. Juvardiola *F;* Wardiolam *O;* Miardolia *a.* — 126. Caucanum *O.* — 127. Joliano *I;* Tolliano *O;* Taliano *a;* Foliano *c.* — 128. Fontem Merdosam *O.* — 129. octavo *a.* — 130. Gurgulante *H I O c.* — 131. nono *a.* — 132. Plado *O.* — 133. decimo *a.* — 134. Escalas *H;* Cales *O.* — 135. de undecima *c.* — 136. Vergelia *H;* Urgellia *O;* Vergellia *I c.* — 137. de duodecima *c.* — 138. Dalvanera *O.* — 139. decima tercia *O;* tertia decima *a;* de tertia decima *c.* — 140. Iribio *I;* Trivio *O;* Tribio, de *c.* — 141. Rocca Regia *a.* — 142. quinta decima *O a;* de quinta decima *c.* — 143. decima sexta *O;* de sexta decima *c.* — 144. Lindinolas *H I c;* Lidinolas *a.* — 145. que *E;* qui *H O I a c.* — 146. primitiis *O a c.* — 147. Sumarius *a;* Sinuarius *c.* — 148. destinebat *c.* — 149. nominata *O.* — 150. Folliolatensi *H.* — 151. Rosselionense *H c;* Roselionense *I;* Rossillionensi *O;* Resolionense *a.* — 152. Asperii *H.* — 153. caeteris *O a;* coeteris *c.* — 154. quod *E F a.* — 155. Domino *a.* — 156. propitiante *O a c.* — 157. pro *O a c.* — 158. dignoscitur *O.* — 159. eorum *a.* — 160. chartis *a.* — 161. stabilisses *O.* — 162. retineatur *a.* — 163. annulo *O a;* encausto *c.* — 164. domini *a c.* — 165. Gozo *c.* — 166. *d'aquí a* cancellarii *manca en c.* — 167. domini *a.* — 168. summi *O a.* — 169. Dattum *H.* — 170. quinto *O c.* — 171. *d'aquí avant manca en I.* — 172. .IV.° *a;* quarto *O c.* — 173. indiccione secunda *O; manca en c.* — 174. palatio *O a c.*

ELNA

Església Catedral de Santa Eulàlia

L'església d'Elna reneix ben aviat amb la reconquesta carolíngia. No obstant la documentació és prou escassa en sos principis, limitant-se als preceptes que publiquem, fins que pels volts del 860, època del bisbe Audesind, amb una major estabilitat política comencen a aparèixer escriptures privades fent referència a la dita església. Interessa per al nostre afer, de totes maneres, precisar la successió episcopal; assumpte repetidament tractat i al meu entendre encara no resolt. Tots els erudits que se n'han ocupat ens donen la llista i ordenació següents: Weneduri o Vineduri, Ramnó, Salomó, Audesind, Riculf. [a] *Per als primers, o sia fins a Audesind, ens la confirma un document de 875 en parlar dels predecessors d'aquest: «videlicet Vinedario episcopo, Ramno episcopo, Salomone episcopo.* [b] *Per als últims, Audesind i Riculf, ja hem dit que la documentació abundava.*

Doncs bé: malgrat la fermesa que l'ordre establert en aquell document de 875 sembla donar a la successió episcopal, és forçós capgirar-la en els noms de Ramnó i Salomó per avantposar l'últim al primer, resultant així la successió: Vineduri, Salomó, Ramnó, Audesind i Riculf. De Vineduri en tenim dues referències: la del document susdit, de 875, i una subscripció «Wenedurius. . . . .» en el suposat concili de Narbona, de data incerta, on es resolen qüestions de limits entre la seva diòcesi i la de Daniel, arquebisbe de Narbona. [c]

a) *Hist. de Languedoc*, 3.ª ed., 4, p. 340; *Gallia christiana*, 6; col. 1033 ss.; Puiggari, *Catalogue des évêques d'Elne*, Perpignan, 1842, p. 6 ss.

b) *Hist. de Languedoc*, 3.ª ed., 2, ap. 189.

c) *Hist. de Languedoc*, 3.ª ed., 2, ap. 9. L'autenticitat d'aquestes actes conciliars ha estat amb fonament, discutida. No hi ha dubte que, almenys, han estat interpolades. No obstant, estic inclinat a creure que el concili existí i que les actes, en conjunt, són veritable expressió d'un fet real.

De Salomó en parlà, en 832, un judici donat pel monestir d'Arles. [d] *Es a favor d'ell que es lliura el precepte de Lotari de 7 d'abril de 834 (Elna, I). Per fi el cita el repetit document de 875.*

De Ramnó, ultra la citació d'aquest document, en tenim el precepte que en 5 de març de 836 li adreçà Lluís el Piadós (Elna, II). Es degut a l'esclariment de la data d'aquest precepte que Ramnó deu ésser postposat a Salomó. [e]

Audesind figura, en 860, al concili de Toul, [f] *i en 885 assisteix encara a la consagració de Theodard, arquebisbe de Narbona.* [g] *Entre aquestes dates extremes és relativament nombrosa la documentació a ell referent.* [h]

Riculf, l'agraciat amb els dos preceptes de Carles el Ximple, de 898 (Elna, III) i 899 (Elna, IV), apareix, en 887, assistint al concili de Nimes, [i] *i en 915 fa testament a favor de la seva església catedral, llegant-li gran riquesa d'objectes i llibres litúrgics, carregats de joies els primers, ultra les consegüents terres.* [j] *Entremig, com per a Audesind, força notícies documentals.*

d) *Marca Hispanica*, ap. 5.

e) Vegi's el dit esclariment més avall, en Elna, II.

f) *Hist. de Languedoc*, 3.ª ed., 4. p. 340.

g) *Marca Hispanica*, col. 365.

h) Vegin-se els episcopologis citats en la nota *a*, i el catàleg de documents d'Elna en la *Hist. de Languedoc*, 3.ª ed., 5, col. 1501.

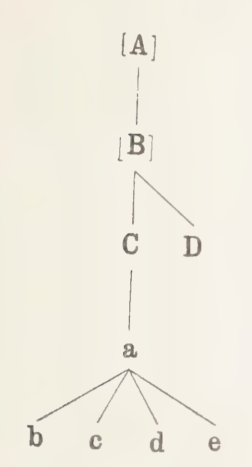
i) *Hist. de Languedoc*, 3.ª ed., 4, p. 340.

j) *Hist. de Languedoc*, 3.ª ed., 5, ap. 42.

I

CLUNY, 7 ABRIL 834

PRECEPTE DE L'EMPERADOR LOTARI, DONAT A PRECS DEL BISBE SALOMÓ, CONCEDINT A L'ESGLÉSIA D'ELNA LES APRISIONS QUE ELS SEUS HOMES HAVIEN FET I LA MEITAT DEL MERCAT

[A]—Original perdut.
[B]—Còpia del XIII en el Cartoral d'Elna, lib. 1, doc. 9, avui perdut.
C.—Còpia del XVII a la Bib. Nationale de Paris, Col. Baluze 108, f. 89'.
D.—Còpia del XVII a la Bib. Nationale de Paris Col. Baluze 108, f. 133'.
a. —*Marca Hispanica*, ap. 13.
b. —Aguirre, *Concilia*, 4, p. 138.
c. —Bouquet, *Recueil*, 8, p. 374.
d. —*Hist. de Languedoc*, 3.ª ed., 2, ap. 99.
e. —Monsalvatje, *Noticias históricas*, 21, ap. 7.

REGISTRES.—Bréquigny, *Table*, 1, p. 204.—Mühlbacher, *Regesta*, n.° 1044—*Catalogue d'Elne*, n.° 5.
FONTS UTILITZADES.—**C**, **D**, **a**.

La data d'aquest precepte ha estat diversament interpretada: la *Hist. de Languedoc* i la *Marca Hispanica* la redueixen a l'any 840, Bréquigny al 841, i sols Mülbacher ha assenyalat la veritable de 834.[k] L'equivocació no és deguda, com en la major part de casos semblants, a ésser defectuosa la tradició manuscrita de l'escatocol, ben al revés: tret d'una variant de C que posa VIII en lloc de XIII per mala lectura de la X del Cartoral d'Elna, convenen els ms. C i D, i amb ells una nota del P. Pasqual sobre la data d'aquest diploma[l] en què era expressada així: 7 idus d'abril, any de l'imperi de Lotari a França 1, a Itàlia 13, indicció 12. El que passa és que es partí del peu forçat que l'imperi de Lotari

k) També els editors de la 3.ª ed. de la *Hist. de Languedoc*, 2, p. 350.

l) Biblioteca de Catalunya: P. Pasqual, *Monumenta*, 3, p. 643.

devia començar a la mort de son pare, sense tenir en compte que aquell n'emprà el títol en moments de rebel·lió contra aquest. [m] L'any del regne a Itàlia, la indicció i les circumstàncies polítiques del moment convenen en la data 7 d'abril de 834 que adoptem; el lloc de lliurament, Cluny, més que oposar-s'hi acaba de confirmar-ho, no essent allunyat de la regió on sabem que residia per aquells dies Lotari. [n]

Dels béns i drets continguts en el precepte sols tenim antecedents pel que es refereix a la cel·la de Sant Feliu aquesta, segons atesta el reconeixement judicial de 17 de desembre de 875, [o] era ja posseïda «cum claustra et terminia ejus», com a patrimoni de l'església d'Elna, feia més de cinquanta anys, pel bisbe Vineduri, antecessor del Salomó, agraciat amb el present diploma. Els seus termenals eren segons el mateix document: «de ipso poio ubi est ipsa Mata et recte descendit et accipit partem de ipsum locum ubi ipsas vineas fuerant, at sic vadit ad ipsam viam qui discurrit de monte Albariae et inde ducit ad locum ubi dicitur ad ipsas Aluminarias et pergens de ipsas Aluminarias per ipsos torrentes ad ipsum poium, et iterum revertit recte ad ipsam praesciptam Matam.»

In nomine domini nostri Jesu Christi [1] Dei eterni [2]. Lotharius divina ordinante providentia [3] imperator augustus, omnibus fidelibus sanctae [4] Dei ecclesiae et nostris, presentibus [5] scilicet et futuris. Notum sit quia [6] Salomon episcopus nostrae [7] petit [8] pietate [9] ut ecclesiae suae quasdam villas et terras, vocatas [10] cellam [11] sancti Felicis cum omnibus apendentiis [12] suis, et villam quae [13] dicitur Torrente, et Alamannis [14] villa, et pro congruentia [15] ecclesiae suae territorium a Petrafita usque super claustra, cellulam sancti Juliani, vel [16] terras quas sui homines ex heremo [17] traxerunt [18], necnon [19] et mediam partem mercati concederemus, quod et pro emolumento animae nostrae [20] prompta voluntate fecimus [21]. Ideoque partii prefatae [22] ecclesiae has nostras litteras fieri jussimus per quas decernimus atque jubemus ut nullus fidelium sanctae Dei ecclesiae ullo unquam tempore de prefatis [23] rebus quamlibet [24] inferre presumat [25] molestiam, sed liceat eis rectoribus ipsius loci quiete frui et nostram exorare incolumitatem. [26] Et ut haec [27] auctoritas largitionis [28] nostrae [29] firmior habeatur [30] et per futura

1. Xpi *D.* — 2. etiam *D;* aeterni *a.* — 3. providencia *D.* — 4. sancte *D.* — 5. praesentibus *a.* — 6. quod *D.* — 7. nostre *D.* — 8. petiit *a.* — 9. pietati *C*; pietat *D.* — 10. voccatas *D;* vocatam *a.* — 11. *manca en a.* — 12. appendiciis *D.* — 13. que *C D.* — 14. Alamannii *D.* — 15. pre congruencia *D.* — 16. aut *D.* — 17. eremo *a.* — 18. traxerint *D.* — 19. nechnon *C D.* — 20. anime nostre *D.* — 21. prompta voluntate fecimus *manca en D.* — 22. prefate *D;* praefatae *a.* — 23. praefatis *a.* — 24. quemlibet *D.* — 25. praesumat *a.* — 26. incolummitatem *C.* — 27. hec *C D.* — 28. largicionis *D.* — 29. nostre *D.* — 30. habeat *D.*

m) Lotari havia estat consagrat emperador a Roma en 5 d'abril de 823, pel papa Pasqual.

n) Simson, *Ludwig der Fromme*, 2, pp. 98-99.

o) *Hist. de Languedoc*, 3.ª ed., 2, ap. 189.

tempora melius conservetur, manu propria subter firmavimus et anuli nostri [31] impressione assignari [32] jussimus.

Signum (*Monograma*) Lotharii [33] gloriosissimi augusti.

Balsamus notarius recognovi.

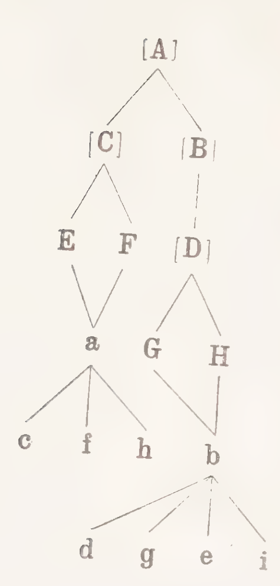
Data .vii. idus aprilis, anno Christo [34] propicio imperii domni [35] Lotharii [36] gloriosissimi augusti in Francia .i. [37], in Italia. xiii. [38], indictione .xii. Actum Clunaco [39] villa, in Dei nomine feliciter. Amen.

31. nostrae *C.* — 32. signari *a.* — 33. *D posa aqui el monograma.* — 34. Xpo. *C D.* — 35. domini *C.* — 36. Lotarii *D.* — 37. *manca en D.* — 38. .viii. *C.* — 39. Climaco D.

II

Aquisgran, 5 març 836

precepte de l'emperador lluís, donat a precs del bisbe ramnó, atorgant a l'església d'elna i a tots sos béns el privilegi d'immunitat

[A]—Original perdut.
[B]—Còpia interpolada, perduda.
[C]—Còpia del xiii en el Cartoral d'Elna, lib. I, doc. 7, avui perdut.
[D]—Còpia del xiii en el Cartoral d'Elna, lib. I, doc. 8, avui perdut.
E.—Còpia del xvii a la Bib. Nationale de Paris, col Baluze 108, f. 88'.
F.—Còpia del xvii a la Bib. Nationale de Paris, col. Baluze 108, f. 132.
G.—Còpia del xvii a la Bib. Nationale de Paris, col. Baluze 108, f. 89.
H.—Còpia del xvii a la Bib. Nationale de Paris, col. Baluze 108, f. 133.
a. —*Marca Hispanica*, ap. 6.
b. —*Marca Hispanica*, ap. 10.
c. —Aguirre, *Concilia*, 4, p. 136.
d. —Bouquet, *Recueil*, 6, p. 606.
e. —Migne, *Patrologia*, 104, p. 1270.
f. —*Hist. de Languedoc*, 3.ª ed., 2, ap. 82.
g. —*Hist. de Languedoc*, 3.ª ed., 2, ap. 89.
h. —Monsalvatje, *Noticias históricas*, 21, ap. 5.
i. —Monsalvatje, *Noticias históricas*, 21, ap. 6.

Registres.—Bréquigny, *Table*, 1, p. 189.—Mühlbacher, *Regesta*, n.° 956.—Sickel, *Regesta*, n.° 343.—*Catalogue d'Elne*, n.° 1.
Fonts utilitzades.—**E**, **F**, **G**, **H**, **a**, **b**.

D'aquest diploma, com es veu en el quadre adjunt de les fonts de transmissió, se'n conserven dues formes distintes, que han estat publicades sempre com a documents independents. Mühlbacher fa notar que es tracta d'un sol precepte, del qual tenim una variant interpolada. Aquesta variant, inserida ja en el Cartoral d'Elna (existent, doncs, en el XIII), inclou una enumeració de possessions extreta del

precepte posterior de Carles el Ximple, de 1.er de novembre de 898 (Elna, III). En això consisteix la interpolació, i en això i el canvi de nom del bisbe Ramnó en Fulmó, evident producte d'una mala lectura, la variant. Les diverses transmissions de la data ajudaren a la confusió en dualitat, atribuint-se la forma pura a l'any 833 i la interpolada al 836; sempre, no obstant, en 5 de març. Un cop d'ull sobre el text que publiquem i les variants dels mss. és suficient per a demostrar que Mühlbacher té raó en afirmar que es tracta d'un únic diploma. La data deu ésser el 5 de març de 836 en què convenen les variants de l'any 23 de l'imperi i de la indicció 14. L'any 20 de l'imperi ens portaria al 833, i, ultra no lligar amb cap de les variants transmeses per a la indicció, tampoc no lligaria amb les dates sabudes d'actuació dels cancellers, ja que Theoto actua fins a 15 de maig de 834, i Hug, el del nostre diploma, comença en 3 de juliol del mateix any. [p)] El problema d'aquesta data es trobava sempre complicat per tenir-se al bisbe Ramnó com a anterior a Salomó: Mühlbacher (n.° 956) resol el conflicte suposant que Ramnó és una corrupció, en la tradició manuscrita, del nom Salomó. El document ja citat, de 875 [q)], ens atesta com existiren realment els dos bisbes Ramnó i Salomó. No es pot acceptar, doncs, la solució de Mühlbacher: és forçós de rendir-se als fets documentalment provats, i d'acceptar, com hem dit més amunt, l'ordre successiu: Salomó, Ramnó.

Es de notar, en la redacció d'aquest precepte, la utilització quasi entera que es féu del formulari publicat per Zeumer com a n.° 11 de les «Formulae imperiales e curia Ludovici Pii». [r)]

In nomine domini nostri Jesu Christi Dei eterni [1]. Ludovicus divina propiciante [2] clementia [3] imperator augustus. Si erga loca divinis cultibus mancipata propter amorem Dei eisque [4] in eisdem locis famulantibus beneficia [5] opportuna largimur, premium [6] apud Dominum eternae [7] remunerationis [8] nobis [9] rependi non diffidimus. Igitur notum esse volumus cunctis fidelibus nostris presentibus [10] scilicet et futuris quod venerabilis Ramno [11] ecclesiae Elenensis [12] episcopus deprecatus [13] est magestatis nostrae [14] misericordiam [15] ut predictam [16] sedem cum omnibus ad se juste et legaliter moderno tempore pertinentibus sub nostra tuitione [17] et immunitatis defensione [18] cum omnibus rebus [19] constitueremus, quod ita et nos fecisse omnium nostrum [20]

1. etiam *F;* aeterni *a;* Domini Dei et salvatoris nostri Jesu Christi *G H b.* — 2. propitiante *a b.* — 3. clemencia *F H.* — 4. esque *E;* eique *a.* — 5. benefficia *F H.* — 6. primum *E;* praemium *a b.* — 7. eterne *F H;* aeternae *a b.* — 8. remuneracionis *F H.* — 9. *manca en G H b.* — 10. praesentibus *a b.* — 11. Fulmo *G H b.* — 12. Helenensis *F;* Elnensis *H.* — 13. *manca en H.* — 14. nostre *F H.* — 15. clementiam *F H.* — 16. praedictam *a b.* — 17. tuicione *F H.* — 18. deffensione *H.* — 19. *Els derivats de la còpia interpolada B afegeixen aquí*: id est, cella Sancti Felicis cum omnibus terminiis (terminis *H*) vel apendiciis (apentitiis *G;* appendiciis *b*) suis, et villa que (quae *b*) dicitur Torrente, et alio vocabulo (voccabulo *H*) Alamannis (Alemanis *H*), et Spedulia, et pro congruentia (congruencia *H*) ecclesiae suae (sue *H*) territorium a Petrafita usque super sua claustra, et cellulam etiam Sancti Juliani, vel terras quas sui homines ex eremo (heremo *G*) traxerunt (traxerint *H*), nech non (nec non *b*) mediam partem pulveratici ex rafia (vafia *G;* rafica *b*), et ex mercato similiter, seu de pascuario *G H b.*—20. vestrum *E G a b.*

p) Bresslau, *Urkundenlehre*, p. 386.

q) *Hist. de Languedoc*, 3.ª ed., 2, ap. 189.

r) *MG. Formulae merowingici et karolini aevi*, p. 294, n.° 11: «Inmunitas domni Hludovici».

cognoscat industria. Precipientes [21] ergo jubemus ut nullus judex publicus vel [22] quislibet ex judiciaria potestate in ecclesias, villas, loca vel [23] agros seu reliquas possessiones [24] memoratae ecclesiae, quas moderno tempore possidet vel [25] quae [26] deinceps [27] in jure ipsius loci voluerit divina pietas augeri, [28] ad causas judiciario more audiendas vel discuciendas [29] vel freda exigenda aut mansiones vel paratas faciendas vel fidejussores [30] tollendos aut homines ipsius ecclesiae contra rationis [31] ordinem distringendos nec [32] ullas redibitiones [33] nec [34] illicitas occasiones [35] requirendas ingredi audeat. Precipimus [36] etiam atque jubemus ut res quas moderno tempore juste et legaliter possidet aut [37] quas [38] ibidem divina pietas augere voluerit, in eorum jure et dominatione absque cujuslibet injusta [39] inquietudine aut illicita contrarietate persistant neque ullam indebitam calumniam [40] aut repetitionem [41] de eis a quoquam ullo unquam tempore patiantur, [42] sed liceat eis memoratas res cum omnibus ad se juste [43] et legaliter pertinentibus absque alicujus injusta contradictione [44] quieto ordine possidere et de eis jure ecclesiastico disponere quicquid voluerint, [45] quattenus [46] nostro juvamine[47] divinum cultum copiosius exequentes, pro nostre, [48] conjugis prolisque nostrae [49] incolumitate et stabilitate imperii nostri eos Domini misericordiam [50] attentius [51] exorare delectet. Et ut haec [52] auctoritas nostra presentibus [53] futurisque temporibus inconvulsa permaneat, manu propria subter eam [54] firmavimus et de [55] anulo [56] nostro sigillari jussimus.

Signum (*Monograma*) Ludovici serenissimi imperatoris.

Hirminmarus [57] notarius ad vicem Ugonis recognovi.

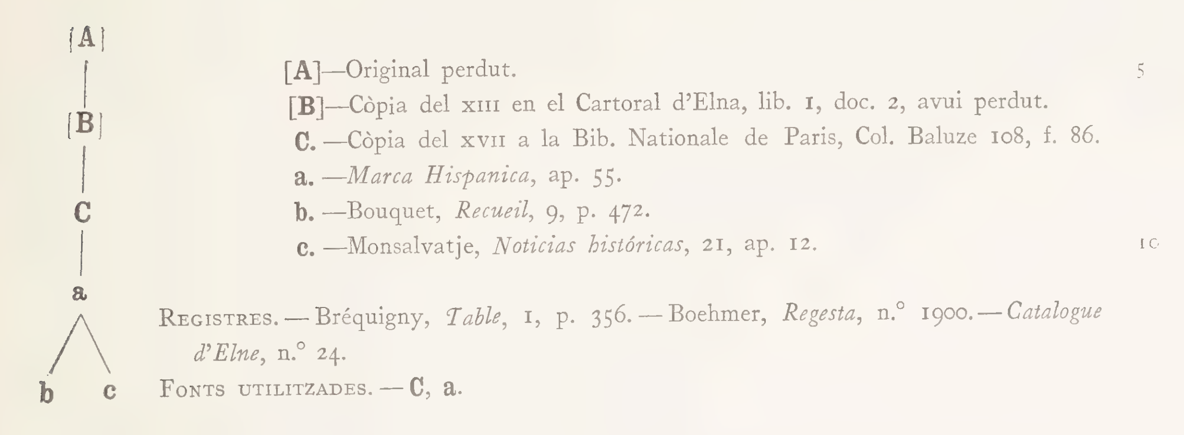
Data .III. [58] nonas [59] martias, [60] anno Christo [61] propitio [62] .XXIII. [53] imperii domni [64] Ludovici piissimi augusti, indictione [65] .XIIII. [66]. Actum Aquisgrani palatio [67] regio, in Dei nomine feliciter. Amen.

21. praecipientes *a b.* -- 22. ut *F.* — 23. aut *H.* — 24. pocessiones *E G.* — 25. aut *H.* — 26. que *E F G H.* — 27. deincebs *F H.* — 28. augere *a.* — 29. discusiendas *E;* discutiendas *a b.* — 30. *E F repeteixen el mot* fidejussores. — 31. racionis *E G.* — 32. nech *E F G H.* — 33. redibiciones *F H;* redhibitiones *a b.* — 34. vel *E F a;* nech *G H.* 35. ocasiones *E G.* — 36. Praecipimus *G a b.* — 37. vel *E F a;* ut *G;* et *b.* — 38. quis *E;* quae *a.* — 39. *manca en G H b.* — 40. calumpniam *G.* — 41. repeticionem *F H.* — 42. paciantur *G H.* — 43. jure *E F.* — 44. contradiccione *F.* — 45. voluerit *E H a.* — 46. quatinus *E a;* quatenus *H b.* — 47. juamine *E F.* — 48. nostra *E a b.* — 49. nostre *F H.* — 50. medelam *F H.* — 51. atencius *F H;* attencius *G.* — 52. hec *F E G H.* — 53. praesentibus *a b.* — 54. eam subter *E F a.* — 55. *manca en a.* — 56. annulo *F.* — 57. Hirminmarius *F;* Hirmurmarus *G H.* — 58. tertio *F H.* — 59. nonis *H.* — 60. marcias *E F H.* — 61. Xpo. *E G;* a Xpo. *H.* — 62. propicio *E F H b.* — 63. .XX. *E F a.* — 64. domini *G.* — 65. indicione *E G.* — 66. .XIII. *G H b.* — 67. palacio *E F G.*

III

VIENNE, 1 NOVEMBRE 898.

PRECEPTE DEL REI CARLES, DONAT A PRECS DEL BISBE RICULF, ATORGANT A L'ESGLÉSIA D'ELNA DIVERSOS BÉNS I DRETS I EL PRIVILEGI D'IMMUNITAT

[A]—Original perdut.
[B]—Còpia del XIII en el Cartoral d'Elna, lib. 1, doc. 2, avui perdut.
C. —Còpia del XVII a la Bib. Nationale de Paris, Col. Baluze 108, f. 86.
a. —*Marca Hispanica*, ap. 55.
b. —Bouquet, *Recueil*, 9, p. 472.
c. —Monsalvatje, *Noticias históricas*, 21, ap. 12.

REGISTRES. — Bréquigny, *Table*, 1, p. 356. — Boehmer, *Regesta*, n.° 1900. — *Catalogue d'Elne*, n.° 24.
FONTS UTILITZADES. — **C**, **a**.

Per a la redacció d'aquest diploma s'aprofitaren els dos anteriors: del de Lotari se'n copia en gran part l'enumeració de béns i drets; del de Lluís el formulari a partir dels mots «Praecipientes ergo jubemus». Tot el que és copiat va de lletra petita.

In nomine sanctae et individuae Trinitatis. Carolus propiciante [1] clementia Dei rex. Si erga loca sanctorum divino cultui mancipata [2] aliquid de rebus juris nostri conferre studemus, non solum in hoc regiam exercemus consuetudinem sed maxime divina auxiliante gratia profuturum nobis nullatenus dubitamus. Idcirco [3] omnium sanctae Dei ecclesiae fidelium nostrorumque tam presentium [4] quam futurorum sollers industria noverit quod dirigens presentiae [5] serenitatis nostrae Riculfus sanctae Rossilionensis ecclesiae vene-

1. propitiante *a.* — 2. mancipatorum *C.* — 3. Idsirco *C.* — 4. praesentium *a.* — 5. presenciae *C;* praesentiae *a.*

rabilis episcopus innotuit nobis per quendam suum [6] fidelem quemadmodum sua sedes et pene omnes ecclesiae ejusdem sedis ruinae tam proximae existebant ita ut per ipsum nullatenus possent restaurari. Cujus petitionem ac intimacionem [7] necessariam esse cognoscentes, placuit celsitidini nostrae pro remedio animae nostrae nostrique genitoris atque per dulcissimae [8] genitricis nostrae Adeleidis deprecatione quattinus [9] ad eandem ecclesiam, scilicet Sanctae Eulaliae, cellam Sancti Felicis cum omnibus terminis vel appendiciis suis, et villam quae dicitur Torrente et alio vocabulo Alamannis, et Spedulia, et pro congruentia ecclesiae suae territorium a Petrafixa usque super sua claustra, cellam Sancti etiam Juliani, vel terras quas sui homines ex heremo [10] traxerunt. Addimus etiam medietatem thelonei [11] et rafce [12] et ex mercato similiter atque pascuarii et medietatem salinarum concedimus, quod ita et nos fecisse omnium vestrum cognoscat industria. Precipientes [13] ergo jubemus ut nullus judex publicus vel [14] quislibet ex judiciaria potestate in ecclesias, villas, loca vel agros seu reliquas possessiones [15] memoratae ecclesiae, quas moderno tempore possidet vel [16] quae deinceps in jure ipsius loci voluerit divina pietas augeri, ad causas judiciario more audiendas vel faciendas vel freda exigenda aut mansiones vel paratas faciendas aut fidejussores tollendos aut homines ipsius ecclesiae distringendos nec [17] ullas redibitiones vel illicitas occasiones requirendas ingredi audeat. Precipimus [18] etiam atque jubemus ut res quas moderno tempore possidet vel quas ibidem divina pietas augere voluerit in eorum jure et ordinatione [19] absque cujuslibet inquietudine aut illicita contrarietate persistant, neque ullam indebitam calumniam aut repetitionem de eis a quoquam ullo umquam tempore patiantur; [20] sed liceat eis memoratas res cum omnibus ad se [juste] [21] et legaliter pertinentibus absque alicujus contradictione quieto ordine possidere et de eis jure ecclesiastico disponere quicquid voluerint; quatinus nostro javamine divinum cultum copiosius exequentes, pro nostra incolumitate et stabilitate regni nostri Domini misericordiam attentius exorare delectet. Et ut haec [22] auctoritas nostra presentibus [23] futurisque temporibus inconvulsa permaneat, manu propria subter eam firmavimus et de anulo nostro sigillari jussimus.

Signum Caroli (*Monograma*) gloriosissimi regis. Domna Adeleidis.

Herveus notarius ad vicem Fulconis recognovit.

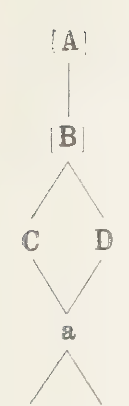
Data kalendas novembris, indictione [24] .I., regnante Carolo serenissimo rege. Actum apud Viennam, in Dei nomine feliciter. Amen.

6. sui *C.* — 7. intimationem *a.* — 8. praedulcissimae *a.* — 9. quatinus *a.* — 10. eremo *a.* — 11. telonei *a.* — 12. raficae *a.* — 13. Praecipientes *a.* — 14. ut *C.* — 15. pocessiones *C.* — 16. ut *C.* — 17. nech *C.* — 18. Praecipimus *a.* 19. donacione *C.* — 20. paciantur *C.* — 21. jure *C a.* — 22 hec *C.* — 23. praesentibus *a.* — 24. indicione *C.*

IV

Tours-sur-Marne, 6 juny 899.

PRECEPTE DEL REI CARLES, DONAT A PRECS DE L'ARQUEBISBE DE NARBONA ARNUST, ATORGANT A L'ESGLÉSIA D'ELNA DIVERSOS BÉNS, CONCEDINT-LI DRETS FISCALS I EL PRIVILEGI D'IMMUNITAT

[A] —Original perdut.
[B] —Còpia del XIII en el Cartoral d'Elna, lib. 1, doc. 1, avui perdut.
C. —Còpia del XVII a la Bib. Nationale de Paris, Col. Baluze 108, f. 85'.
D. —Còpia del XVII a la Bib. Nationale de Paris, Col. Baluze 108, f. 131.
a. —*Marca Hispanica*, ap. 57.
b. —Bouquet, *Recuil*, 9, p. 482.
c. —Monsalvatje, *Noticias históricas*, 21, ap. 13.

Registres. — Bréquigny, *Table*, 1, p. 358. — Boehmer, *Regesta*, n.° 1908. — *Catalogue d'Elne*, n.° 26.
Fonts utilitzades. — **C**, **D**, **a**.

Ço que va de lletra petita fou copiat del precepte anterior del mateix Carles, de 898 (Elna, III). Dintre l'enumeració de béns s'inclou el munt Oriol. Un alou en el dit lloc havia estat venut, en 29 d'abril de 898, pel prevere Romà i sa germana, al bisbe Riculf. [s] També s'inclouen dins la mateixa llista les terres donades pel comte Miró. Deu referir-se el diploma a les que posseïa a Elna i que per son manament lliuraren al bisbe Riculf, en 12 de març de 895, els executors testamentaris del comte. [t]

In nomine sanctae [1] et individuae [2] Trinitatis. Karolus [3] divina propiciante [4] clementia rex. Si sacris ac sanctis locis divins cultui [5] mancipatis aliquid de rebus regni nostri seu facultatibus conferre studemus, non solum hanc [6] regiam exercemus consuetudinem sed maximum

1. sancte *D.* — 2. individue *D.* — 3. Carolus *C.* — 4. propitiante *a.* — 5. cultu *C.* — 6. solum in hoc *a.*

s) Bib. Nationale de Paris, col. Moreau, 3, p. 103, segons el Cartoral d'Elna, f. 164'.

t) Bib. Nationale de Paris, col. Moreau, 3, p. 91, segons el Cartoral d'Elna, f. 193'.

regni nostri munimen auxiliante divina gratia esse nullatenus dubitamus. Quapropter noverit omnium fidelium sanctae Dei ecclesiae nostrorumque tam presentium [7] quam futurorum sollercia [8] quia accessit ad clemenciam [9] serenitatis nostrae venerabilis Arnustus sanctae matris ecclesiae Narbonensis archiepiscopus deprecatus est a partibus quondam [10] fideli nostro Riculfo Rossilionensis ecclesiae episcopo, innotuit nobis de paupertate sui episcopatus et quemadmodum sua [11] sedes et pene omnes ecclesiae ejusdem [12] loci ruinae [13] jam proximae [14] existebant ita ut per [15] ipsum nullatenus possent restaurari. Cujus petitionem [16] necessariam et racionabilem [17] esse cognoscentes, placuit celsitudini nostrae [18] atque pro remedio animae [19] genitoris nostri [20] sive pro tanta deprecatione venerabilis archiepiscopi Arnusti quattenus [21] ad eandem ecclesiam Sanctae Eulaliae virginis omnes ecclesias que [22] sunt in comitatu Rossilionensi consistentes sive in Confluente [23] concederemus. In ipso vero comitatu [24] concedimus villare Nogaretum et cellam Sancti Felicis cum omnibus terminis vel apendiciis [25] suis, villam vero que [26] dicitur Torrente et alio vocabulo [27] Alamannis, [28] et Spedulia, et pro congruentia [29] ecclesiae suae [30] territorium [31] a Petrafita [32] usque super claustra .... [33] per ipsam viam .... [33] usque ad Bercalo, silvam atque cellam Sancti Juliani cum aquis, molendinis, cum monte Auriolo, terras videlicet quas Mirus [34] comes ad tuam [35] ecclesiam donavit tam de comparatione [36] quam etiam et de hoc .... et [37] ecclesiam Sancti Nazarii [38] que [39] est inter salinas et stagnum cum omnibus terminis suis. Precipimus [40] etiam in omni regno nostro Goticae [41] sive Hispaniae [42] ut liberam habeat potestatem jam dictus Riculfus venerabilis episcopus emere hubi [43] voluerit absque alicujus contrarietate. Concedimus preterea [44] medietatem salinarum, telonei [45] et rafce [46] sive naufragii atque pascuarii ad eandem prefatam [47] ecclesiam tam in Rossilionensi [48] quam etiam in Confluente, undecumque [49] comes vel ejus [50] missus perceperit vel recipere debuerit aliquid exactionis. [51] Si vero infra istas villas aut ecclesias superius nominatas homines hostolenses vel Ispani [52] fuerint, quicquid jus fisci inde exire [53] debet, totum ad opus sanctae [54] Rossilionensis ecclesiae jure perpetuo concedimus obtinendum. Per quod [55] decernimus at-

7. presencium *D;* praesentium *a.* — 8. sollertia *a.* — 9. clementiam *a.* — 10. quodam *a.* — 11. suae *a.* — 12 eidem *D.* — 13. ruine *D.* — 14. proxime *D.* — 15. pre *a.* — 16. petionem *D.* — 17. rationabilem *a.* — 18. nostre *D.* — 19. anime *D* — 20. nostris *C.* — 21. quatenus *a.* — 22. quae *a.* — 23. Confluentis *C.* — 24. comittatu *D.* — 25. appendiciis *a.* — 26. quae *a.* — 27. voccabulo *D.* — 28. Alemannis *a.* — 29. congruencia *D.* — 30. tuae *C.* — 31. territoria *D.* — 32. Petraficta *a.* — 33. *els espais en blanc no figuren en a, que dóna el text seguit.* — 34. Mirum *C;* Miro *a.* — 35. suam *a.* — 36. comparacione *D.* — 37. *manca en a.* — 38. Nasarii *D.* — 39. quae *a.* — 40. Praecipimus *a.* — 41. Gotice *C.* — 42. Hispanie *C.* — 43. ubi *a.* — 44. propterea *D;* praeterea *a.* — 45. telonii *a.* — 46. raficae *a.* — 47. praefatam *a.* — 48. Rossilionense *D.* — 49. undecunque *a.* — 50. et *D.* — 51. exaccionis *D.* — 52. Yspani *C.* — 53. exigere *a.* — 54. sancte *D.* — 55. Praecipientes ergo *a.*

que jubemus ut nullus judiciariae potestatis nec [56] ullus ex fidelibus nostris in ecclesias aut loca que [57] deinceps [58] jure [59] et potestate ipsius ecclesiae divina pietas voluerit augere, ad causas audiendas vel freda aut tributa exigenda aut mansiones vel paratas faciendas aut fidejussores tollendos aut homines ipsius ecclesiae tam ingenuos quam servos [60] distingendos [61] aut ullas redibitiones aut illicitas occasiones requirendas nostris futurisque temporibus ingredi audeat vel ea que [62] supra memorata sunt penitus exigere presumat, [63] sed liceat memorato presuli [64] suisque successoribus sub nostra defensione quiete residere et nostrae [65] parere jussioni. Et quicquid jus fisci exinde exigere poterat, totum nos pro eterna [66] remuneratione [67] eidem concedimus ecclesiae, ut perpetuis temporibus clericis ibidem Deo servientibus proficiat in hoc [68] augmentum, quattinus [59] rectores ipsius ecclesiae cum omnibus ad se pertinentibus, cum clero et populo sibi subjecto, pro nobis ac [70] totius [71] regni nostri stabilimento Domini misericordiam [72] alacriter exorare delectet. Et ut hoc preceptum [73] nostrae [74] auctoritatis inviolabilem et eternum [75] obtineat vigorem, manu propria subter firmavimus et anulo nostro insigniri jussimus.

Signum Karoli (*Monograma*) gloriosissimi regis.

Herveus [76] notarius ad vicem Folchonis [77] archiepiscopi recognovit.

Datum .VIII. [78] idus junii, indictione [79] secunda, anno .VII. [80] rege Karolo [81] et [82] in successione Odonis .II. Karolo rege regnante serenissimo. Actum apud Turnum villam [83], in Dei nomine feliciter. Amen.

56. nech *C D.* — 57. quae *a.* — 58. deincebs *D.* — 59. in jure *a.* — 60. serivios *C;* seros *a.* — 61. distingendos *a.* — 62. quae *a.* — 63. praesumat *a.* — 64. praesuli *a.* — 65. nostre *D.* — 66. aeterna *a.* — 67. remuneracione *D.* — 68. *manca en D a.* — 69. quatenus *D a.* — 70. et *a.* — 71. toti *D.* — 72. clementiam *D.* — 73. praeceptum *a.* — 74. nostre *D.* — 75. aeternum *a.* — 76. Herveu *C.* — 77. Folconis *C a.* — 78. octavo *D.* — 79. indicione *C.* — 80. septimo *D.* — 81. Carolo *C a.* — 82. *manca en a.* — 83. Turnuvillam *a.*

FONTCLARA

Monestir de Sant Pau

Estigué situat en l'actual poble de Fontclara, municipi de Palau Sator. Els nostres historiadors i antiquaris han passat per alt aquest monestir. L'única notícia primitiva que en trobem és el precepte davall publicat que ens informa de la seva recent fundació per l'abat Saborell ajudat de sos veïns. Degué ésser agregat al monestir de la Grassa, de la diòcesi de Carcassona, ja que allí es guardà per molt de temps l'original del present diploma; però ignorem en quina data i circumstàncies tingué lloc l'agregació. El cert és que ni en els preceptes francs ni en les butlles, àdhuc la del papa Gelasi, de 1119, *que porta un inventari detalladíssim de les possessions* [a] *obtingudes per la Grassa, no figura mai menció del nostre monestir. Amb això és més d'estranyar que Emili Mabille, en redactar l'abacilogi de la Grassa, posi sota el nombre VIII, com a abat, Saborell, el destinatari del present precepte.* [b] *Ultra que res no pot deduir-se, en tal sentit, del precepte, hi ha el fet definitiu que, el mateix en data anterior que en data posterior, l'abat de la Grassa és Suniefred.* [c]

a) *Gallia christiana*, 6, col. 434.

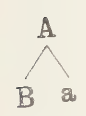
b) *Hist. de Languedoc*, 3.ª ed., 4, p. 478.

c) A favor del dit abat fou donat per Carles el Calb el precepte de 28 de juny de 870, *Hist. de Languedoc*, 3.ª ed., 2, ap. 176; i és igualment a son favor que es lliurà pel rei Odó el de 30 de gener de 890, *Hist. de Languedoc*, 3.ª ed., 5, ap. 11, confirmatiu del primer, al qual fa referència.

I

[ORLEANS], JUNY 889 [d)]

PRECEPTE DEL REI ODÓ, DONAT A PRECS DE SABORELL ABAT I FUNDADOR DEL MONESTIR DE SANT PAU DE FONTCLARA, DOTANT EL MONESTIR, CONFIRMANT LES SEVES POSSESSIONS, POSANT-LO SOTA SA DEFENSA I TUÏCIÓ I CONCEDINT-LI LA IMMUNITAT I LA LLIURE ELECCIÓ D'ABAT

A.—Original que en 1668 era al monestir de la Grassa, avui a la Bib. Nationale de Paris, Fonds lat. 8837, f. 63; de 625 mm. a l'esquerra i 655 mm. a la dreta d'altura, i 481 mm. a dalt i 493 mm. a baix d'amplada. [e)]

B.—Còpia de 1668, feta per Capot, a la Bib. Nationale de Paris, Col. Doat, 66, f. 92.

a.—Bouquet, *Recueil*, 9, p. 444.

REGISTRES.—Bréquigny, *Table*, 1, p. 341.—Boehmer, *Regesta*, n.° 1875.
FONTS UTILITZADES.—**A**.

(*Chrismon.*) In nomine domini Dei et salvatoris nostri Jhesu Christi. Odo misericordia Dei rex. Si erga loca divinis cultibus mancipata propter amorem Dei servis Christi in eisdem ei famulantibus beneficia largimur oportuna, proemium nobis a Domino ob id aeterne retributionis rependi non diffidimus. Idcirco noverit omnium fidelium nostrorum tam praesentium quam et futurorum sollertia, quia adiit sollertiam nostram

d) Els elements de la data (any 888 i any 2 del regne) no convenen. L'equivocació resideix en l'any 888, que deu ésser 889; vegi's Favre, *Eudes*, p. 123, nota 5.

e) Al dors del pergamí i en lletra del XV: «Est quedam donatio facta per Odonem regem cuidam Saborello abbati monasterii Fontisclare in pago Gerundensi in honorem sancti Pauli edifficati, de quibusdam rebus et fiscis ipsius regis et de jure immunitate».

venerabilis abba nomine Sabborellus monasterii qui dicitur Fonsclara, qui est situs in pago Gerundensi, ecclesiaque in honore sancti Pauli apostoli, et deprecatus est nos ut predictum locum noviter ab illo et vicinis ejus aedificatum sub nostra defensione et tuitione susciperemus. Cui libenter optemperantes, simul cum procerum nostrorum fidelium consensu, decrevimus quatinus praefatus abba et omnia ad ipsum locum pertinentia et omnibus ibidem a vicinis largitis, hoc precepto nostro sancimus. Placuit etiam nobis ut quicquid in villa Boada vel infra ejus terminos ex fisco esse dinoscitur, ibi concedimus; et in alio loco infra predicto territorio, domum Sanctae Reparate, convalles et silva vel loca Morella, discurrente terminia per littore maris de ipso gradu sicut aqua discurrit subtus domum jamdictae Reparate usque ad ipso stagniolo et pervenit ad cacumina montis Guardiae, de alia parte pergit ad stagnum Dodoni, et de tertia parte per cacumina Castellarum montis Aspero sicut aqua vergit a villa Palus vel ad ipsos stagnos usque ad praedicto gradu. Et in alio loco domum Sancti Mathaei cum omnibus curticiis suis ad se pertinentibus. Haec omnia concedimus illi vel successoribus suis una cum ipsa fonte que dicitur Clara, in ipso monasterio defluente, cum .... [1] sive terris in heremo positis ibidem consistentes in supradictis locis ad proprio. Et constituimus ut nullus comes, judex aut quislibet reipublicae exactor neque in theloneis, neque in pascuariis, neque de hominibus illorum circumquaque commanentibus, nec in nulla redibitione neque exactione, aliquam vim vel occasionem inferre praesumat, nec in mallis, neque in ullis locis illis litem inferat, non solum de dudum quocumque modo licitae impetratis, sed ab hinc ritae de quocumque homine vel parentum illorum acceptis aeternaliter teneant, nullo eos impediente; quatinus pro nostra et conjugis prolisque nostrae ac totius regni [a Deo] nobis coll[ati stabilitate] Domini clementiam implorare delectet; proprioque abbate divina vocatione [sublato] quemcumque juxta ordinem et regulam sancti Benedicti eleg[erint], per[pe]tuo habe[ant] abbatem. Ut autem hae litterae firmiorem atque nobiliorem optineant melioremque vigorem, a fidelibus vero nostris per succedentia tempora firmius credantur eas subter firmavimus, anulique nostri impressione insigniri jussimus.

1. *Illegible per plecs i taques del pergamí.*

Signum Odonis (*Monograma*) gloriosissimi regis.

Troannus notarius ad vicem Eboli recognovit et subscripsit.[2] (*Signe de recognició del notari i lloc del segell.*)

Datum mense junio, anno incarnationis Domini .DCCCLXXXVIII., anno secundo Odonis gloriossismi regis, in Dei nomine feliciter. Amen.

2. *Aquest mot en nota tironiana dins el rusc.*

GIRONA

Església Catedral de Santa Maria

Fou en 785 que els habitants de Girona lliuraren llur ciutat als homes de Carlemany, segons el Cronicó de Moissiac i els Annals de Barcelona [a].

L'exèrcit oriental que travessà Catalunya en 778 per concórrer a l'expedició que dirigia Carlemany contra Saragossa, degué passar de llarg, sense investir les ciutats que dominava l'aliat Ibn-al-Arabi. Així s'explica que aquest prometés davant de Saragossa al rei franc la subjecció de Barcelona i Girona, subjecció que no arribà a passar, en tot cas, de nominal [b].

En 793 la ciutat era expugnada i assaltada per l'exèrcit d'Abdelmelek en l'expedició passatgera de saqueig cap a Septimània. La situació fronterera devia produir una inseguretat contraposada al normal restabliment de la vida jurídica interna. El primer comte del qual tenim notícies fou Rostany, qui participà en l'expedició per a la presa de Barcelona en 801 [c]. *Si hi era ja des del lliurament del 785 ho ignorem, com també si tingué predecessors.*

La presa de Barcelona devia consolidar la situació de la comarca, posant una barrera de defensa pel cantó de la costa, com les muntanyes del Montseny, Guilleries i Collsacabra la constituïen pel cantó de ponent. A partir d'aleshores podem seguir, amb majors o menors espais fallats, la sèrie dels comtes que regiren el país [d].

Paral·lela a l'organització política degué ésser la religiosa, que, si subsistí durant la dominació aràbiga, degué ésser en forma tan feble i insegura que cap rastre deixà. Del primer bisbe indubtable en sabem sols el nom, Walaric,

a) Abel, *Karl der Grosse*, I, p. 509 ss. Vegeu la bibliografia sobre Girona en Kehr, *Papsturkunden in Katalanien*, I, p. 134-137.

b) Abel, *Karl der Grosse*, I, p. 299.

c) Botet, *Condes beneficiarios*, p. 9.

d) Botet, *Condes beneficiarios*, en fa un seriós estudi.

i la seva coexistència amb el comte Ragonfred cap a la meitat de la segona dècada del segle IX [e]. Fou aquest bisbe qui rebé per a la seva església catedral la donació de Carlemany (Girona, I)? És molt probable. Amb aquesta donació comença la sèrie dels diplomes francs a l'església de Girona, que en fou la més beneficiada en quantitat, de totes les de Catalunya.

A Walaric el succeïa Nifridi, qui actua ja l'any 818 [f]. Després ve Wimer, qui, present a Attigny en desembre del 834, obté de l'emperador Lluís el segon precepte per a Girona, on era concedit a favor de l'església el terç del pascuari i del teloneo dels comtats de Girona, Besalú, Empúries i Perelada (Girona, II). Seria a son retorn quan l'en revesteixen els comtes Bernat [g] per als dos primers, i Sunyer per als dos últims.

El bisbe Gondemar, qui feia anys que havia succeït a Wimer [h], acudí, com tanta altra gent assenyalada de Catalunya, a trobar Carles el Calb mentre assetjava Tolosa. Allí obté un diploma (Girona, III), després de presentar l'anterior de l'emperador Lluís.

Transcorre aleshores un llarg període, dintre el qual Elies regí, no sabem si per gaire temps, la seu gironina [i], sense que sigui recaptat cap nou precepte. No és estrany si es té en compte que Carles el Calb, qui anava regint els destins trontollants sempre del regne, ja de bon principi havia donat el seu diploma. Amb la mort d'ell les coses canvien: el tron de França passa ràpidament per mans de Lluís el Tartamut, Carloman i Carles el Gros: el bisbe Teutari, successor d'Elies, no es cansa d'acudir a l'un després de l'altre. Es veu clarament un interès especial a posseir un títol del monarca regnant, com si no es tingués prou confiança en l'eficàcia de la continuïtat del règim, com si es considerés que els títols dels passats perdien part de llur valor amb el traspàs dels lliuradors.

Teutari obté el precepte de Lluís el Tartamut (Girona, IV) a Attigny, valent-se dels de Lluís el Piadós i Carles el Calb: el de Carloman (Girona, V) a base del de Lluís el Tartamut: el de Carles el Gros (Girona, VI) fent referència als de Carles el Calb i Lluís el Tartamut.

e) Villanueva, *Viage*, 13, ap. 1; Botet, *Condes beneficiarios*, p. 12.

f) Villanueva, *Viage*, 13, ap. 1.

g) El comte Bernat havia succeït en el comandament d'aquests dos comtats a son germà Gaucelm, fet matar per Lotari a últims de juliol o primers d'agost del mateix any: Simson, *Ludwig der Fromme*, 2, p. 106-107.

h) Villanueva, *Viage*, 13, aps. 2 i 3.

i) Villanueva, *Viage*, 13, p. 20; *España Sagrada*, 43, ap. 13.

El successor de Teutari, Servus-Dei, segueix la mateixa política d'aquell. Però com amb l'entronització d'Odó es trenca la successió regnant carolíngia, Servus-Dei, en sol·licitar el diploma reial, no utilitza cap dels anteriors, i així ens apareix el precepte d'Odó (Girona, VII) completament deslligat i sense cap relació amb tots els altres. En canvi, retornada l'antiga dinastia amb la persona de Carles el Ximple, el mateix bisbe requereix i obté d'ell un diploma (Girona, VIII) que pel contingut es veu calcat sobre el de Carles el Gros, mentre a la vegada fa referència a concessions de Carles el Calb i Lluís el Tartamut. Aquest bisbe Servus-Dei, fill preclar i ínclit del país [j]*, fou qui obtingué també les cèlebres butlles de Formós en 892 i de Romà en 897, havent entremig estat suplantat per l'intrús Hermemir* [k]*.*

La importància que l'església de Girona havia arribat a obtenir es palesa al moment de la successió de Servus-Dei; el nou bisbe Wigo és enviat pel mateix rei, escollit entre la caterva del palau on havia estat format i instruït [l]*. La seva influència correspon al seu origen, i la veiem actuar repetidament* [m]*. Quan en 922, essent a Tours-sur-Marne, recapta de Carles el Ximple l'últim diploma que rebrà l'església gironina (Girona, IX), li és fàcil obtenir-ne d'altres de l'amistat reial: així un per a l'ardiaca Sonifred i els seus germans: un altre per al fidel Adroer.*

Després de Wigo l'església de Girona cau sota la influència local, més forta ja que la reial, i que ha de donar-li nous dies de glòria. Els noms d'Arnulf, abat de Ripoll, i de Miró, comte de Besalú, il·lustren aquella seu.

El nou caient emprès fa oblidar l'antic costum d'acudir al rei, i acaba així la sèrie tan notable de diplomes gironins.

j) Villanueva, *Viage*, 13, ap. 7.

k) Morera, *Los papiros de la catedral de Gerona*, Gerona, Tip. Carreras, 1927.

l) Vegeu l'acta de consagració, del 908, en Villanueva, *Viage*, 13, ap. 9.

m) Villanueva, *Viage*, 13, p. 39-50.

I

. . . .

PRECEPTE DE L'EMPERADOR CARLES FENT DONACIÓ A L'ESGLÉSIA DE GIRONA DE DIVERSOS BENS I HOMES

Quan en 834 el bisbe Wimer recaptà per a Girona el precepte de Lluís el Piadós (Girona, II), aquest emperador ens conta com li demanava que posés sota la seva tuïció i immunitat «villis et hominibus a domno et genitore nostro Karolo, aliisque devotis hominibus, eidem sedi collatis».

Aquesta referència ens fa creure en l'existència d'un precepte de Carlemany per a Girona, sense, però, que cap més prova n'existeixi. En tot cas el diploma seria ja perdut, destruït potser en una de tantes incidències de l'atzarosa vida primitiva de la comarca, ja que, en cas d'haver existit encara, és probable que el bisbe Wimer l'hagués presentat a Lluís, com era costum, i aleshores la citació hauria tingut un caràcter ben diferent [a].

Totes aquestes circumstàncies impedeixen major precisió, ni pot hom aventurar-se a cercar-li data ni lloc de lliurament [b].

Carles el Calb, en el precepte del 844 (Girona, III), fent menció del diploma del seu pare Lluís (Girona, II), parla de «quasdam villas vel alias quascunque res a magno et ortodoxo imperatore Karolo avo siquidem nostro eidem ecclesie collatas», i diu també que el bisbe li demanà la confirmació de «villasque et alias quaslibet possessiones... a cesare augusto Karolo eidem ecclesie delegatas». Però ambdues al·lusions són filles del contingut del precepte de Lluís (Girona, II), i no tenen, per tant, cap valor independent de confirmació sobre l'existència i caràcter del diploma de Carlemany.

a) Poden veure's citacions de diplomes de Carlemany presentats a l'emperador Lluís en nombrosos preceptes d'aquest: així per a Aniane (814), la Grassa (814), Nimes (814), Montolieu (815), Saint-Hilaire (825), en *Hist. de Languedoc*, 3.ª ed., 2, aps. 27, 29, 30, 39, 69. En canvi una referència de precepte no presentat, per a Aniane (815), fa així: «domno et genitori nostro Karolo bone memorie prestantissimo augusto cum omnibus ibidem aspicientibus per cartam delegavit donationes»; *Hist. de Languedoc*, 3.ª ed., 2, ap. 35. Vegeu més avall el cas d'Urgell (Urgell, I).

b) Els diplomes de Carlemany per a la nostra regió són molt escassos: llevat del conservat, en còpies, per als comtes del país (Mühlbacher, *Regesta*, n.° 470), dels altres sols tenim referències vagues per al present i per un d'Urgell, i es pot suposar que n'haurien existit a favor de particulars. Una mostra d'aquests, però sobre béns radicats ja fora la nostra àrea, és el de Joan, en 975 (Mühlbacher, *Regesta*, n.° 328). A la Septimània, en canvi, n'han estat conservats, sempre en còpies, per a Aniane i la Grassa, i hi ha notícies d'altres per a Caunes, Saint-Hilaire i Montolieu (Mühlbacher, *Regesta*, núms. 318, 327, 349, 357, i núms. dels perduts 24, 80, 201, 258 i 341). Tot plegat no és material suficient per a donar lloc ni a fer hipòtesis sobre les circumstàncies ocasionals del de Girona.

II

Attigny, 2 desembre 834

PRECEPTE DE L'EMPERADOR LLUÍS, DONAT A PRECS DEL BISBE WIMER, CONCEDINT A LA SEU DE GIRONA, I ALS HOMES, BENS I DRETS DONATS A ELLA PER CARLEMANY I ALTRES, LA SEVA PROTECCIÓ I IMMUNITAT

[A]
B C D
[F] EH c G
I a f g
b e d

[A] — Original perdut.
B. — Còpia del x a l'Arxiu Capitular de Girona, Calaix dels privilegis reials, sense cota.
C. — Còpia del xiii a l'Arxiu Episcopal de Girona, Cartoral de Carlemany, p. 6.
D. — Còpia del xiv a l'Arxiu Capitular de Girona, Llibre verd, f. 187'.
E. — Còpia del xiv a l'Arxiu Capitular de Girona, Llibre verd, f. 192'.
[F] — Còpia del xvi a l'Arxiu Episcopal de Girona, Procés de jurisdicció entre la seu de Girona i la Bisbal, avui perdut.
G. — Còpia del xvii a la Bib. Nationale de París, Col. Baluze 108, f. 195'.
H. — Còpia del xvii a la Bib. Nationale de París, Col. Baluze 116, f. 153.
I. — Còpia del xvii a la Bib. Nationale de París, Col. Baluze 238, f. 93'.
a. — *Marca Hispanica*, ap. 9.
b. — Pujades, *Crónica*, 6, p. 192.
c. — *España Sagrada*, 43, ap. 6.
d. — Aguirre, *Concilia*, 4, p. 136.
e. — Bouquet, *Recueil*, 6, p. 597 (fragments).
f. — Migne, *Patrología*, 104, p. 1246.
g. — Monsalvatje, *Noticias históricas*, 10, ap. 10 (fragments).

Registres. — Bréquigny, *Table*, I, p. 186. — Boehmer, *Regesta*, n.° 449. — Sickel, *Regesta*, n.° 325. — Mühlbacher, *Regesta*, n.° 934. — Botet, *Cartoral*, n.° 2.

Fonts utilitzades. — **B**, **C**, **D**, **E**.

El present precepte ha estat sovint utilitzat per l'església de Girona. El bisbe Gondemar el presentà a Carles el Calb en 844, a Tolosa, com es fa constar en el diploma d'aquest (Girona, III). També havia estat presentat davant dels jutges «obtulit nobis praeceptum domni imperatoris», en un plet substanciat a Sant Martí d'Empúries, en 842 [c], en les declaracions testificals del qual s'explica com foren posades en pràctica les estipulacions que contenia referents als drets de pascuari i teloneo sobre els comtats: «venit Wimer» diuen «condam episcopus, qui fuit antecessor praedicti Gondemari episcopi, a Gerunda civitate cum gratia domini Ludovici imperatoris bonae memoriae et sic recepit pleniter ipso episcopatu Gerundense necnon Bisuldunense, Impuritanense vel Petralatense una cum ipsos pascuarios et teloneos, id est tertiam partem tam de terra quam etiam de mare de ipsos teloneos quod de predictos comitatos exeunt. Unde et per jussionem predicti imperatoris revestivit Bernardus comes condam Gimarane episcopum de ipso episcopatu cum tertiam partem de ipso pascuario et teloneo de Gerundense atque Bisuldunense. Et supervenit a Suniario comite hic Impurias civitate et hostendit ei jussionem imperialem; tunc statim ipse Soniarius comis revestivit supra memorato episcopo de ipso episcopatu Impuritanense vel Petralatense cum tertiam partem de ipso teloneo atque pascuario tam de mare quam etiam de terreno pleniter; et sic vidimus predicto episcopo condam vel suos homines terciam partem prendere vel exhigere de ipsos pascuarios et teloneos de supradictos comitatos» [d].

Igualment fou utilitzat per a obtenir una confessió judicial feta per Adiscle davant del bisbe Teotari i dels comtes Deila i Sunyer, en juny de 879, d'una terra a Ullà a favor del bisbe de Girona. En ella, Auderic, mandatari del bisbe, preguntat pels jutges, digué que «... ipsam terram (infra termines de villa Uliano) ... tenet recto ordine, per annos legitimos et per scripturas conditiones vel preceptos regis, quod iste Audericus, qui est mandatarius supradicto episcopo, hic in vestra presentia ostendit et fuerunt relecti». Adiscle reconeix com: «iste judiciarias conditiones vel precepto quod resonat de jamdicta villa Oliano, in cujus termino est ipsa terra, veri sunt et legibus facti...» [e].

Altra vegada servia, en 893, per a un reconeixement judicial fet per Revell a petició d'Adila, mandatari del bisbe Servus-Dei. «Quod ego teneo terras, domos, casales, ortos, linares, mulinares et ipso mulino quod ego ibidem teneo qui est in appenditio de villa Baschara, qui est sita in comitatu Bisuldunense, unde Leodevicus gloriosissimus imperator fecit scripturam donationis ad Sanctam Mariam virginis et Sancto Felice martyre Christi cum fines et termines suos, sive in Bisuldunense sive in Impuritanense, cum suos villarunculos, villare quod vocant de Aderama et villa quae vocant Terradelas et villa Spodilio et villare Specularias et villare Cassamolas, qui dividit ipsa termina de jamdicta villa Baschara cum suos vilarunculos: de parte orientis in termino de villa Calapodii per ipsum cacumine montium, sicut in ipsos praeceptos resonat vel in ipso judicio quod quondam Ansulfus, qui fuit mandatarius de quondam Gondemari episcopi, conquisivit super mandatario de quondam comite Alarico quondam Trasoario et super Pipino qui alio nomine vocatur quondam Abderama qui fuit avius de homine nomine Galderico. Et tenuit hoc Gondemarus episcopus per vocem Sanctae Mariae virginis, quae est infra muros Gerunda civitate, et Sancti Felicis martyris Christi, qui est fundatus ante portas Gerunda

c) *Marca Hispanica*, ap. 16.

d) Villanueva, *Viage*, 13, ap. 3. Ultra l'acta amb les declaracions testificals es conserven d'aquest plet la sentència i la confessió del demandat; *Marca Hispanica*, aps. 16 i 17.

e) Botet, *Condes beneficiarios*, ap. 4.

civitate; et postea tenuit hoc Helyas quondam episcopus similiter pro ipsa voce; deinde tenuit hoc similiter quondam Teotarius episcopus pro ipsa voce; et quando conquesivit Servus-Dei episcopus ipsum episcopatum et conquesivit ipsa jamdicta villa cum suos villarunculos, confines vel termines suos, sicut superius resonat, sicut et alii episcopi hoc tenuerunt.» [f)]

Encara, en 921, és citat en unes condicions sagramentals de testimonis fetes a Esponellà, davant del comte Miró, sobre unes terres de Bàscara. Declaren els testimonis: «vidimus ipsas terras tenentes et possidentes condam Teuthario sedis Gerundensis episcopo bonae memoriae per suum preceptum, quod condam Ludovicus et Karolus fecerunt condam Gumeratio et Gondemaro sedis Gerundensis episcopos de villa quam vocant Baschara cum suis villaribus cum illorum fines, sicut in supradictos preceptos resonant, quae est ipsa villa cum suos villares in comitatu Bisullunense...». [g)]

No tenim dades anteriors al precepte i referents als béns en ell inclosos: sols per excepció sabem, per les declaracions testificals prestades en un plet a Borrassà, en 818 [h)], que el comte del palau Ragonfred ja havia revestit de la vila de Bàscara al bisbe de Girona Walaric.

In nomine domini Dei et salvatoris nostri Jhesu Christi. Hludovicus [1] divina repropitiante [2] clementia imperator augustus. Si erga loca divinis cultibus mancipata propter amorem Dei ejusque in eisdem [3] locis inibi Deo famulantibus beneficia potiora [4] largimur, premium apud [5] Dominum eterne remunerationis nobis rependi non diffidimus [6]. Igitur notum esse volumus omnium fidelium nostrorum tam presentium quam et [7] futurorum industria [8] eo quod Wimar, venerabilis [9] sancte Gerundensis [10] ecclesie episcopus, nostram adiens celsitudinem, petiit ut memoratam sedem cum villis et hominibus a domno [11] et genitore nostro Karolo aliisque devotis hominibus eidem sedi collatis [12], quas nunc possidere dinoscitur, id est, in pago Empuritano villam nuncupante Olianus [13] cum suis terminis, et villam vocantem Cacavianus [14] ac villarem anticum [15] Celsianum [16], cum villula nova [17] quam vocant Vellosos et [18] cum castello [19] suoque terminio [20]; et [21] in pago Gerundense medietatem de villa Molleto, et Miliasam villam, ceterasque res quas a longo tempore inibi pcssidere dinoscitur, simul cum tertia [22] parte de

1. Ludovicus *C;* Lodovicus *D E.* — 2. propiciante *C E;* propitiante *D.* — 3. eisdemque *E.* — 4. portiora *B;* pociora *C D.* — 5. aput *B.* — 6. difidimus *B.* — 7. *manca en D.* — 8. industrię *B.* — 9. venerabilis Wimer *C;* venerabilis Guimar *D;* Guimar venerabilis *E.* — 10. Gerondensis *B.* — 11. donno *C;* dompno *E.* — 12. conlatis *B.* — 13. Ulianus *E.* — 14. Caccabianus B. — 15. antiqum *D E.* — 16. *manca en D.* — 17. noba *B.* — 18. *manca en C D E.* — 19. kastello *B.* — 20. termino *C D.* — 21. ut *D.* — 22. tercia *C D E.*

f) *España Sagrada*, 43, ap. 13.
g) Villanueva, *Viage*, 13, ap. 12.
h) Villanueva, *Viage*, 13, ap. 1.

pascuario et teloneo [23] de ipso pago [24], aliasque villas quarum vocabula sunt Castellumfractum et Parietes Ruffini [25], cum tertia [26] parte de pascuario et teloneo [27] de ipso pago; et [28] villam [29] que est in pago Bisuldunense [30] et vocatur Bascara [31], cum suis villaribus et suo terminio [32] necnon et arcas [33], et villarem vocantem Spedulias, et alium villarem que [34] est infra memoratarum villarum terminos; villas etiam duas [35] que vocantur Crispianus et Miliarias, cum tertia [36] parte de pascuario et teloneo [37] de ipso pago, propter infestationem malivolorum [38] hominum sub nostra tuitione [39] et inmunitatis defensione [40] constituissemus. Cujus petitioni [41] annuentes, propter amorem Dei memoratam sedem cum suprascriptis [42] villis presenti tempore in jure ejus consistentibus sub nostra [43] tuitione [44] constituimus et hanc [45] nostram auctoritatem circa [46] eandem sedem fieri decrevimus, per quam decernimus ut nullus judex publicus vel quislibet ex judiciaria [47] potestate major minorve predicta persona in ecclesias [48] aut loca vel agros seu reliquas possessiones memorate sedis, quas moderno tempore infra ditionem [49] imperii nostri legaliter possidet vel que deinceps [50] in [51] jure ipsius loci divina pietas augeri voluerit, ad causas judiciario [52] more audiendas vel discutiendas [53] aut freda exigenda [54] aut [55] mansiones vel paratas faciendas [56] aut fideijussores tollendos aut homines ipsius ecclesie contra rationis ordinem distringendos, [57] nec ullas redibitiones vel illicitas [58] occasiones ullo umquam [59] tempore ingredi audeat vel ea que supra memorata sunt penitus exigere [60] aut undecumque [61] modo legaliter vestituram habet abstrahere [62] presumat, set [63] liceat memorato episcopo suisque successoribus res predictę ecclesię [64] cum omnibus que possidet quieto ordine possidere et nostro fideliter parere imperio et pro nobis ac [65] conjuge filiisque ac [66] totius [67] populo christiano nobis comisso [68] Domini misericordiam jugiter exorare. Et ut hęc [69] auctoritas confirmationis nostre per curricula annorum inviolabilem atque [70] inconvulsam optineat [71] firmitatem,

23. theloneo *D E.* — 24. ipsos pagos *B.* — 25. Parites Rufini *C.* — 26. tercia *C D E.* — 27. theloneo *D E.* — 28. et in *D.* — 29. villa *C D E.* — 30. Bisildunense *C.* — 31. Baschara *D E.* — 32. termino *C D.* — 33. archas *D E.* — 34. villare quod *D E.* — 35. alias *C D; manca en E.* — 36. tercia *C D E.* — 37. theloneo *D E.* — 38. infestationes malibolorum *B.* — 39. tuicione *D.* — 40. deffensione *D E.* — 41. peticioni *C D.* — 42. supprascriptis *C.* — 43. nostram *B.* — 44. tuicione *C.* — 45. anc *B.* — 46. cum *D E.* — 47. juditiaria *E.* — 48. eclesias *B.* — 49. dicionem *C D E.* — 50. deincebs *B.* — 51. *manca en C D E.* — 52. juditiario *E.* — 53. discuciendas *C.* — 54. exhigenda *D E.* — 55. aud *C.* — 56. fatiendas *E; manca en D.* — 57. astringendos *C D E.* — 58. inlicitas *B.* — 59. unquam *D E.* — 60. exhigere *D E.* — 61. undecunque *C D E.* — 62. extrahere *E.* — 63. sed *C.* — 64. predicte ecclesie *C D E.* — 65. hac *B.* — 66. hac *B.* — 67. tocius *C.* — 68. commisso *C D.* — 69. hec *C D E.* — 70. adque *B.* — 71. obtineat *B.*

manu propria [72] subter firmavimus et anuli nostri impressione [73] adsignari jussimus.

Signum (*Monograma*) Hludowici [74] serenissimi imperatoris.

Maginarius [75] notarius [76] ad vicem Hugonis recognovi [77] et subscripsi [78].

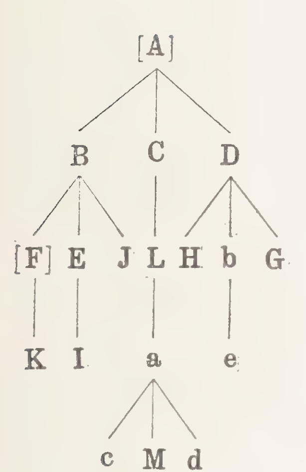
Data IIII.° nonas decembris anno Christo propitio XXI.° imperii domni [79] Hludowici [80] serenissimi imperatoris, indictione [81] XII.ª Actum Attiniaco [82] palatio [83], in Dei nomine feliciter. Amen.

72. propria nostra *B.* — 73. inpressione *B.* — 74. Lodovici *C D E.* — 75. Meginarius *B.* — 76. *manca en C E.* — 77. recognobi *B;* recognovit *C.* — 78. et subscripsit *C; manca en B.* — 79. dompni *D E.* — 80. Lodovici *C D E.* — 81. indicione *B.* — 82. Actiniaco *C D;* Actiniano *E.* — 83. palacio *C.*

III

Sant Cerní de Tolosa, 11 juny 844

PRECEPTE DEL REI CARLES, DONAT A PRECS DEL BISBE GONDEMAR, CONFIRMANT I ACREIXENT LES DONACIONS FETES A L'ESGLÉSIA DE GIRONA PEL SEU AVI CARLEMANY I EL SEU PARE LLUÍS, I POSANT-LES, A EXEMPLE D'ELLS, SOTA SON MUNDEBURDI, TUÏCIÓ I IMMUNITAT

[**A**] — Original perdut.
B. — Còpia del XI-XII a l'Arxiu Capitular de Girona, Calaix dels privilegis reials, abans plec 6, n.° 12.
C. — Còpia del XIII a l'Arxiu Episcopal de Girona, Cartoral de Carlemany, p. 4.
D. — Còpia del XIV a l'Arxiu Capitular de Girona, Llibre verd, f. 179.
E. — Còpia del XIV a l'Arxiu Capitular de Girona, Llibre verd, f. 181'.
[**F**] — Còpia del XVI a l'Arxiu Episcopal de Girona, Procés de jurisdicció entre la seu de Girona i la Bisbal, avui perdut.
G. — Còpia de 1582 a l'Arxiu Episcopal de Girona, Calaix 15 (la Bisbal) n.° 121.
H. — Còpia del XVII a la Bib. Nationale de París, Col. Baluze 108, f. 189.
I. — Còpia del XVII a la Bib. Nationale de París, Col. Baluze 108, f. 193.
J. — Còpia del XVII a la Bib. Nationale de París, Col. Baluze 116, f. 154.
K. — Còpia del XVII a la Bib. Nationale de París, Col. Baluze 238, f. 94'.
L. — Còpia del XVII a la Bib. Nationale de París, Col. Baluze 108, f. 156.
M. — Còpia del XVIII a la Bib. Nationale de París, Fonds latin 11897, f. 90.
a. — Baluze, *Capitularia*, 2, col. 1449.
b. — *España Sagrada*, 43, ap. 8.
c. — Bouquet, *Recueil*, 8, p. 462.
d. — Mansi, *Concilia*, 18, p. 960.
e. — Monsalvatje, *Moticias históricas*, 11, ap. 16 (fragment).

Registres. — Bréquigny, *Table*, 1, p. 213. — Boehmer, *Regesta*, n.° 1561. — Botet, *Cartoral*, n.° 7.
Fonts utilitzades. — **B**, **C**, **D**, **E**.

L'autoritat del present precepte ha estat manta vegada al·legada en recaptar-se pels bisbes de Girona nous diplomes reials. Així consta en el de Carles el Gros (Girona, VI), del 886, on el bisbe Teutari demana a l'emperador: «... quatinus ipsam ecclesiam et sedem Gerundensem sub inmunitatis nostre tuicione susciperemus, sicut Karolum imperatorem suumque filium Ludovichum antecessorem nostrum constat fecisse»; en el de Carles el Ximple (Girona, VIII), del 899: «... quatinus ipsam ecclesiam et sedem Gerundensem sub immunitatis nostre tuitionem susciperemus, quemadmodum antecessores nostri piissimus scilicet avus noster Karolus et genitor noster bone pieque memorie Hludovicus fecisse noscuntur»; i, finalment, en el del mateix rei (Girona, IX), del 922: «... auctoritates rerum eclesiae suae, quas sui antessores ab avo et serenissimo rege Karolo nostroque genitore filio ejus Hludowico adepti sunt, precepti nostri auctoritate renovare et confirmare atque augere dignaremur».

Altres vegades fou aprofitat com a títol de propietat d'algunes de les possessions en ell esmentades en ocasió de litigis que s'esdevenien sobre d'elles.

En un plet tingut en 850 [i], un tal Lleó reclamava el lloc de Fonteta com a aprisió feta pel seu pare i per ell mateix. Resulta del plet que la tal aprisió no existia, ja que, els béns dels quals frueix son pare en dit lloc, els tingué «pro beneficio» que «habuit de quondam Gaucelmo comite.» Així n'havia fet professió judicial, l'acta de la qual presentava ara Sperandeo, mandatari del bisbe Gondemar. Al·legava ara Lleó que aquesta professió havia estat obtinguda «forcialiter». Reconeixent, però, finalment, que no era veritat la dita força, confirma la professió i diu: «Unde vere hoc feci quod supradictus pontifex non eas mihi tulit, sed venerantissimus Karolus rex piissimus ob amorem Dei eas contulit Sancto Felici martyri Christi per justissimum suum praeceptum.» En la confessió judicial feta en 879 per Adiscle [j], i de la qual s'ha parlat en ocasió del diploma anterior (Girona, II), també cal veure-hi una al·lusió indirecta al precepte present, igual que en les paraules «per praeceptum regis» que pronuncia en prova dels seus drets sobre la vila d'Ullà, Stremir, mandatari del bisbe de Girona, en un plet sostingut en 881 davant del tribunal reunit en la vila del Portús [k].

Finalment, en les condicions sagramentals jurades a Esponellà en 921 [l] sobre la possessió de la vila de Bàscara i els seus termes a favor del bisbe Wigo i la seu de Girona, els testimonis declaren com «vidimus ipsas terras tenentes et possidentes condam Teuthario sedis Gerundensis episcopo bonae memoriae per suum preceptum, quod condam Ludovicus et Karolus fecerunt condam Gumeratio et Gondemaro sedis Gerundensis episcopos, de villa quam vocant Baschara cum suis villaribus cum illorum fines, sicut in supradictos preceptos resonant, ...».

La llista de béns continguda en aquest diploma inclou gran part dels que ja figuraven en l'anterior. Entre els nous que hi apareixen sols tenim antecedents, molt vagues, sobre Sant Martí de Terradelles en una recognició judicial feta per Dominic, en 841 [m], on es diu: «Manifestum est quia ipsas terras vel ipso ortile quod ego teneo pro villare ad Terratellas, qui est infra terminos de villaribus earum, quod supradictus episcopus ante prescriptos judices atque sacerdotes vel spexia est de ipso torrente quod ipso villare de Terrutellas discurrit ipsas terras vel ipsos ortales, pro benefitiis debet esse de sepedicto episcopo quartibus villa Baschara pro omnibus et per omnia.»

i) *Marca Hispanica*, ap. 21.
j) Botet, *Condes beneficiarios*, ap. 4.
k) Villanueva, *Viage*, 13, ap. 6.
l) Villanueva, *Viage*, 13, ap. 12.
m) Villanueva, *Viage*, 13, ap. 2.

És de notar la donació especial, que fa el rei Carles, de la cel·la de Sant Climent de Peralta i de la vila de Fonteta amb son veïnat d'Abella.

In nomine sancte et individue Trinitatis. Karolus gratia Dei rex [1]. Peticiones [2] denique fidelium nostrorum quas bone voluntatis intentio nostris auribus infert tanto facilius nostre clementie sunt jure faciende [3] quanto eas nostri intellectus judicio [4] a [5] divine voluntatis nutu probamus minime [6] discrepare. Idcirco notum sit universorum sanctę [7] Dei ecclesię [8] fidelium atque nostrorum tam presentium quam et [9] futurorum magnitudini, quia vir venerabilis Gundemarus [10], Gerundensis ecclesię [11] episcopus, adiens celsitudinis nostre [12] fastigia [13], obtulit [14] precellentie nostre quandam [15] domni [16] et genitoris nostri Hludoici [17] piissimi augusti predecessori suo beato viro Wimero [18] factam precepti auctoritatem, qua continebatur qualiter idem [19] domnus [20] et genitor noster prefate sedis matrem ecclesiam, una cum jamdicto antistite et omnibus rebus sibi pertinentibus, sub immunitatis [21] suę [22] tuitione [23] defensionisque [24] munimine clementer susceperit, et quasdam villas vel alias quascunque res a magno et ortodoxo [25] imperatore Karolo [26], avo siquidem nostro, eidem ecclesie collatas, denuo corroborando [27] ipsi sacratissimo loco [28] plenissime [29] confirmaverit. Petiit namque clementie nostre mansuetudinem idem venerabilis [30] vir Gundemarus [31] episcopus, ut, memoratam domni [32] et genitoris nostri preceptionem renovantes, prefatam sue sedis matrem ecclesiam cum omnibus sibi pertinentibus rebus sub immunitatis nostre tuitione [33], paternum morem [34] sequentes, recipere dignaremur, villasque et alias quaslibet possessiones [35], sicut dictum est, a cesare augusto Karolo [36] eidem ecclesię [37] delegatas, denuo per scripti nostri auctoritatem integerrime confirmare studeremus [38] atque ut omnium contraversantium [39] hominum inquietudines ex eisdem rebus penitus excluderemus, earundem rerum precipuarum [40] nomina ipsi excellentie nostre precepto indere juberemus. Cujus inquam petitionibus [41] clementi favore [42] adquie-

1. gratia Dei rex *manca en E.* — 2. Petitiones *B.* — 3. fatiende *E.* — 4. juditio *E.* — 5. ac *C D.* — 6. munimine *C D.* — 7. sancte *C D E.* — 8. ecclesie *C D E.* — 9. *manca en C D E.* — 10. Gondemarus *D E.* — 11. ecclesie *C D E.* — 12. nostre *C D E.* — 13. vestigia *E.* — 14. optulit *D E.* — 15. quondam *D E.* — 16. *manca en B;* donni *C;* dompni *D E.* — 17. Lodoici *C;* Lodoyci *D E.* — 18. Gundemaro *C;* Gondemaro *D;* Hwimaro *E.* — 19. *manca en C D.* — 20. dompnus *D E.* — 21. inmunitatis *D.* — 22. sue *C D E.* — 23. tuicione *C.* — 24. defensionique *D.* — 25. orthodoxo *D E.* — 26. Karolo imperatore *C.* — 27. coroborando *C.* — 28. *manca en E.* — 29. piissime *C D.* — 30. onorabilis *C;* honorabilis *D.* — 31. Gondemarus *D E.* — 32. dompni *DE.* — 33. tuicione *C.* — 34. more *B.* — 35. possessiones quaslibet *C D.* — 36. Karolo cesare augusto *C.* — 37. ecclesie *C D E.* — 38. *manca en B.* — 39. contraversatium *C;* controversatium *B D.* — 40. *manca en C D.* — 41. peticionibus *C D.* — 42. aure *C D.*

vimus. Quin etiam ob [43] reverentie nostre preceptum fieri mandavimus per quod et eundem episcopum [44] Gundemarum [45] cum sue [46] sedis matre ecclesia [47] omnibusque rebus sibi aspicientibus [48] sub nostro mundeburdo [49] constituimus, memoratasque res a serenissimo augusto avo nostro Karolo [50] ipsi ecclesię [51] condonatas, sicut a domno [52] et genitore nostro factum est [53], integerrime confirmamus. Id est, in pago Empuritano [54] villa que nuncupatur [55] Olianus, et villam Cacavianum, ac [56] villarem anticum [57] cum villula nova quem vocant Vellosos et cum [58] castello suoque [59] terminio [60], necnon et villa [61] que vocatur [62] Farus, quam [63] sua [65] voluntate et nulla [65] predicte ecclesie [66] utilitate quondam Bernardus comes quodammodo comutando [67] seu concambiando sepenominate [68] matri ecclesię [69] inreverenter subtraxerat. Et in pago Gerundense medietatem ville [70] Molleti, simul etiam et [71] Castellumfractum, cum villa que appellatur Parietes Ruffini [72]. Et in pago Bisildunensi [73] villam que appellatur [74] Baschara [75], cum suis villaribus necnon et archas, simul cum villare quem dicunt Spedulias, et aliud villare [76] quod nominatur [77] Abdirama, pariter cum aliis diversis villaribus que appellantur [78] Terratellas [79] et Cassaniola [80] ac [81] villare Amidon [82]; villas etiam duas, id est Crispianum [83] et [84] Miliarias [85]. Has [86] denique res, simul cum aliis quas diversi Deum timentes homines rationabiliter supra taxate matri ecclesię [87] contradiderunt, una cum tertia [88] parte pascuarii et [89] telonei [90] mercatorumque [91] terre marisque comitantium, que [92] sunt diocesis ipsius ecclesię [93] Gerundensis [94], id est, Gerundensis, Petralatensis [95] sive Impuritanensis [96] ac [97] Bisildunensis [98], sicut supra [99] scriptum est, eidem plenissime confirmamus atque per hanc nostram auctoritatem sub immunitatis [100] nostre defensione integerrime recipimus. Interea nullus Dei [101] nostrorum-

43. hoc *B.* — 44. epischopum *C.* — 45. Gondemarum *C D E.* — 46. *manca en B E.* — 47. ecclesie *C D.* — 48. aspitientibus *E.* — 49. mundiburdo *C D;* mundoburdo *E.* — 50. Karulo *B.* — 51. ecclesie *C D E.* — 52. dompno *D E.* — 53. est, et *B.* — 54. Impuritano *D.* — 55. villam que nuncupant *C D.* — 56. hac *B.* — 57. antiqum *D.* — 58. anticum quem vocant Celsianum, et villam Vellosam cum suo *C D.* — 59. castello et suo *C D.* — 60. termino *D.* — 61. villam *C D.* — 62. vocant *C D.* — 63. quas *E.* — 64. ssue *B.* — 65. in illa *C D E.* — 66. ecclesie *C D E.* — 67. commutando *C D.* — 68. prenominate *C D.* — 69. ecclesie *C D E* — 70. villa *B.* — 71. *manca en C D.* — 72. Rufini *B.* — 73. Bisildunese *C;* Bisuldunense *D;* Bisuldunensi *E.* — 74. nominatur *C D;* appellant *E.* — 75. Bascara *C.* — 76. vilare *C D.* — 77. nominant *C D.* — 78. quem appellant *C D.* — 79. Terratellus *C D E.* — 80. Cassamola *C D E.* — 81. hac *B.* — 82. Adnitton *C D;* Amidoni *E.* — 83. Cipriano *C;* Crispiano *D.* — 84. et in *C;* et una *D.* — 85. Miliarias, villa Semala *C D.* — 86. Cunctas *C D.* — 87. ecclesie *C D E.* — 88. tercia *C D E.* — 89. *manca en D.* — 90. thelonei *D.* — 91. mercatorum *C;* merchatorumque *D.* — 92. qui *D.* — 93. ecclesie *C D E.* — 94. *manca en C D.* — 95. Petralensis *E.* — 96. Empuritanensis *C;* Empurnansis *D.* — 97. hac *B.* — 98. Bisuldunensis *D E.* — 99. *manca en C D.* — 100. imunitatis *B;* inmunitatis *C.* — 101. nullius de *C D.*

que [102] fidelium [103] sagacitate latere volumus [104] quia, ad [105] admonitionem [106] ejusdem venerabilis episcopi Gundemari [107], ob [108] absolutionem [109] peccatorum nostrorum, complacuit clementie nostre crebro nominate Gerundensis [110] ecclesie preterea quasdam res conferre seu legaliter delegare, id est, cellulas [111] Sancti Clementis, una cum curtili [112] in quo monachi ibidem Deo famulantes labores manuum exercere videntur vel in quo res illorum consistunt, necnon et villam [113] quarum [114] alterum [115] nominant [116] Fonsedictus alterum [117] vero [118] Apiliare [119], cum propriis videlicet finibus vel adjacentiis [120], cultis et [121] incultis, quas etiam res, sicut et supra [122] nominatas, equa conditione [123] sub defensionis nostre munimine pariter recipimus; precipientes atque jubentes [124] ut nullus judex publicus vul quislibet [125] ex judiciaria [126] potestate, in ecclesias aut [127] loca vel agros seu reliquas possessiones memorate sedis, quas moderno tempore infra dictionem [128] regni nostri legaliter possidet vel que deinceps [129] in jure ipsius sancti loci divina pietas augeri [130] voluerit, ad [131] causas judiciario [132] more [133] audiendas aut freda exigenda [134] vel mansiones aut paratas faciendas [135] vel fidejussores [136] tollendos aut homines ipsius ecclesię [137] contra rationis ordinem [138] distringendos nec ullas redibitiones aut inlicitas [139] occasiones [140] requirendas, ullo umquam [141] tempore ingredi audeat vel ea que supra [142] memorata sunt penitus exigere [143] presumat [144]; sed [145] liceat memorato episcopo suisque successoribus res supradicte ecclesię [146] et a nobis ea conlatas [147] seu condonatas et alias quascunque sibi pertinentes, quieto ordine possidere et nostro imperio [148] fideliter parere et pro nobis, conjuge [149] proleque ac totius [150] populi christiani salutem [151] Domini misericordiam jugiter exorare. Et ut hec auctoritas donationis atque confirmationis nostre per curricula annorum inviolabilem atque inconvulsam in Dei nomine obtineat firmitatem, manu propria subter eam firmavimus et anuli nostri impressione [152] signari jussimus [153].

102. nostrorum *C D.* — 103. *manca en C D.* — 104. nolumus *C D.* — 105. *manca en C.* — 106. admunitionem *B;* amonitionem *D.* — 107. Gondemari *C D E.* — 108. ab *B.* — 109. absolutione *C D E.* — 110. Gerundensi *D E* — 111. cellulam *C D.* — 112. cortili *B E.* — 113. villa *B.* — 114. quorum *B.* — 115. alteram *C D E.* — 116. nominatur *E.* — 117. alteram *C D.* — 118. *manca en E.* — 119. Appiliares sive Apiolas *C;* Apiliares sive Apiolas *D.* — 120. adjacenciis *D.* — 121 vel *E.* — 122. etiam suppra *C.* — 123. condictione *B.* — 124. jubemus jubentes *B E.* — 125. quilibet *C D.* — 126. juditiaria *D.* — 127. vel *C D.* — 128. dictione *B;* dicionem *D.* — 129. deincebs *B.* — 130. augere *C D.* — 131. aut *B.* — 132. juditiario *E.* — 133. modo *D.*—134. exhigenda *D E.* — 135. fatiendas *D E.* — 136. fidesjussores *B.* — 137. ecclesie *C D E.* — 138. ordine *C.* — 139. illicitas *C D E.* — 140. occassiones *C.* — 141. unquam *D E.* — 142. in ipsa *C D.* — 143. exhigere *D E.* — 144. presummat *B.* — 145. set *D E.* — 146. ecclesie *C D E.* — 147. ei collatas *C D E.* — 148. imperio imperio *B.* — 149. conjuje *C;* conjujeve *D;* conjugeve *E.* — 150. tocius *C.* — 151. salute *C D E.* — 152. inpressione *B.* — 153. *aquí s'acaben les còpies B i E.*

Signum (*Monograma*) Karoli gloriosissimi regis.

Deormarus notarius ad vicem Ludovici recognovit. (*Rusc*)

Data III.° [154] idus junii, indictione XII.ª, anno IIII.° regnante Karolo [155] gloriosissimo rege. Actum in monasterio Sancti Saturnini, dum obsideretur Tholosa, in Dei nomine feliciter. Amen.

154. tercio *C.* — 155. Karulo *C.*

IV

[TROYES, SETEMBRE 878]

PRECEPTE DEL REI LLUÍS, DONAT A PRECS DEL BISBE TEOTARI, POSANT SOTA LA SEVA DEFENSA L'ESGLÉSIA DE GIRONA, AMB ELS SEUS BÉNS I HOMES, I CONCEDINT-LI LA IMMUNITAT

[**A**] — Original perdut.

L'original d'aquest precepte hagué d'ésser perdut ben aviat, ja que cap còpia en resta ni fou transportat al Cartoral de Carlemany ni al Llibre verd. Així hauria passat desapercebut per a nosaltres a no ésser les referències expresses que se'n fan en els posteriors preceptes de Carloman, Carles el Gros i Carles el Ximple. Carloman, en 881 (Girona, V), l'al·ludeix així: «Concedimus etiam praefato pontifici et suae sedi villas quas pater noster divae recordationis Lhudovicus rex per praeceptum condonavit»; referint-se encara a la mateixa donació i en el mateix precepte, amb aquests mots: «... villis et hominibus a domno et genitore nostro Lhudovico, aliisque devotis hominibus, eidem sedi collatis.»

Carles el Gros explica, en 886 (Girona, VI), com el bisbe Teotari li demana: «... quatinus ipsam ecclesiam et sedem Gerundensem sub inmunitatis nostre tuicione susciperemus, sicut Karolum imperatorem suumque filium Ludovichum, antecessorem nostrum, constat fecisse.»

Carles el Ximple també l'al·ludeix, junt amb el precepte del seu avi Carles el Calb, en els dos diplomes que atorgà a la mateixa església de Girona. En el primer, del 899 (Girona, VIII), diu: «quatinus ipsam ecclesiam et sedem Gerundensem sub immunitatis nostre tuitionem susciperemus, quemadmodum antecessores nostri piisimus scilicet avus noster Karolus et genitor noster, bone pieque memorie Hludovicus, fecisse noscuntur». En el segon, del 922 (Girona, IX): «... auctoritates rerum ecclesiae suae, quas sui antecessores ab avo et serenissimo rege Karolo nostroque genitore filio ejus Hludowico adepti sunt, precepti nostri auctoritate renovare et confirmare atque augere dignaremur.»

Encara fan segurament referència a aquest diploma de Lluís el Tartamut, junt amb d'altres dels anteriors, les següents paraules d'un judici tingut en maig del 881 [n)], i que pronuncià l'arxiprest Stremir, mandatari del bisbe Teotari, davant dels jutges: «jubete me audire, cum isto presente Andreo, domos, curtes, ortos et pomiferos et terras qui sunt infra termines de villa Uliano, qui est in territorio Impuritano, illas debent esse supradicto episcopo pro partibus ipsa causa de Sancta Maria et Sancto

n) Villanueva, *Viage*, 13, ap. 6.

Felice, quod satis in Gerunda vel justa ipsa civitate, per praeceptum dompni regis quod illi fecerunt ad jamdicta Sancta Maria et Sancto Felice ad propio...».

Posat, doncs, que és evident l'existència d'un precepte de Lluís el Tartamut a Girona, cal ara precisar les circumstàncies del lliurament i veure de reconstruir dintre una possible hipòtesi el seu contingut. Durant el curt regnat de Lluís, l'únic contacte conegut d'aquest amb el bisbe Teotari, del qual tinguem esment, es produeix a Troyes en ocasió del cèlebre concili del 878. Allí es solventà el famós plet entre Banyoles i Sant Policarp de Rasés, a presència del rei, de l'abat Ansemund i del nostre bisbe Teotari. Allí també atorgà el rei els diplomes per a Arles (Arles, IV) i per a Barcelona (Barcelona, II), els 8 i 9 de setembre respectivament. Hom es sent inclinat a acceptar que el present precepte per a Girona seria bessó de l'obtingut pel bisbe Frodoi de Barcelona, lliurat, per tant, pels mateixos dies.

Quant al seu contingut, en l'essencial, deuria ésser concordant amb el del diploma que tres anys més tard lliurava a Girona el rei Carloman (Girona, V). Hi ha un precedent: el precepte de Carloman per a Arles (Arles, V), datat l'endemà del de Girona, és també una còpia exacta, adaptant sols els noms personals, del que més amunt hem citat com a concedit per Lluís al monestir d'Arles llavors del concili de Troyes. No és d'estranyar que passés el mateix en el cas de Girona: a la cancelleria de Carloman es copiaria el precepte del pare d'aquest rei, Lluís, presentat pel mateix bisbe Teotari, que ja l'havia recaptat.

Efectivament: el diploma de Carloman concorda en gran part amb el que Lluís el Piadós havia concedit a la mateixa església en 834 (Girona, II); però és el cas que Carloman no fa el més petit esment d'aquest diploma. El que ell coneix, el que li és presentat i repetidament al·ludeix, és el del seu pare Lluís. Cal concloure, per tant, que aquella concordança entre els preceptes de Lluís el Piadós i Carloman no és directa, sinó obtinguda a través del precepte de Lluís el Tartamut. És a dir que fou aquest qui copià el diploma de l'emperador Lluís, i Carloman no féu sinó repetir les paraules del seu propi pare.

Per a la redacció, doncs, del present precepte del Tartamut, s'aprofità el de l'emperador Lluís, copiant-lo en sa major part i afegint-hi: $1.^{r}$, la donació particular feta per Carles el Calb; $2.^{n}$, la feta pel prevere Castellà; $3.^{r}$, la del bisbe Gondemar; $4.^{t}$, la vila del Far, restituïda després de l'abús del marqués Bernat; i $5.^{n}$, la donació especial que feia l'autor del precepte, el rei Lluís [o)]. En conjunt, repetint el cas sobredit d'Arles, el diploma del qual tractem fóra igual al de Carloman que segueix, llevat d'alguna petita frase que conté aquest últim; variació obligada pel canvi de lliurador, adaptant-se a les noves circumstàncies. I ni això es fa sempre; algun descuit s'escapa. Així, per dues vegades trobem en el document de Carloman una errada molt denunciadora: és l'al·lusió a l'imperi en lloc del regne; al·lusió molt pròpia en boca de l'emperador Lluís, fora de lloc en escrits lliurats per aquell rei. Aquesta errada ha estat transmesa de l'emperador a Carloman per via del document de Lluís el Tartamut.

Sols resta un punt a aclarir pel que es refereix al preàmbul: la quasi identitat dels que encapçalen

o) El nucli central d'aquesta donació el constitueix la vila de Fontanet, avui la Bisbal. En novembre del 904 fou tornada a consagrar la seva església de Santa Maria, que havien reedificat diversos homes del país. Aquests la doten, i el bisbe Servus-Dei l'erigeix en parròquia, donant-li els delmes i primícies de les «villas vel villaruncullos is nominibus: villa Fontaneto et villa Palacio Maurore cum suos fines, et villa Fonsedictus, et villare Abiliares, et villare Perductus, et villare Murello, ut sacerdotes qui in ipsas jamdictas ecclesias Deo deserviunt, decimas et primitias inde recipiant usque in futurum per jussionem propii episcopi». Villanueva, *Viage*, 13, ap. 8.

els preceptes de Carloman a Girona i a Santa Cecília d'Elins, preceptes redactats pel mateix notari, faria pensar que el dit preàmbul no era copiat del precepte de Lluís el Tartamut, sinó sortit directament de la cancelleria de Carloman. En el de Lluís el Tartamut s'hauria aprofitat el de l'emperador Lluís, i sembla confirmar-ho el preàmbul del diploma de Carles el Gros (Girona, VI), que concorda en part amb el de l'últim, essent així que fa l'efecte, pel seu contingut, que el notari de Carles tingué, en tot cas, davant els ulls la redacció del diploma del Tartamut i no la de l'emperador.

Restituïm el diploma de Lluís prenent per base essencial el conservat de Carloman, posant en lletra petita els fragments provinents del de Lluís el Piadós que foren copiats per aquell.

[In nomine domini Dei aeterni et salvatoris nostri Jhesu Christi. Hludovicus misericordia Dei rex. Si erga loca divinis cultibus mancipata propter amorem Dei ejusque in eisdem locis inibi Deo famulantibus beneficia potiora largimur, premium apud Dominum eterne remunerationis nobis rependi non diffidimus. Itaque notum sit omnibus sanctae Dei aeccleslae fidelibus et nostris praesentibus scilicet et futuris, quia venerabilis vir Theotharius, Gerondae aecclesiae episcopus, nostram adiens celsitudinem, petiit ut memoratam sedem cum villis et hominibus a domno et genitore nostro Karolo aliisque devotis hominibus eidem sedi collatis, quas nunc possidere dinoscitur, id est, in pago Empuritano villam nuncupantem Olianum cum suis terminiis, et villam vocantem Caccavianum ac villarem antiquum cum villa nova quam vocant Vellosos et cum castello suoque terminio; et in pago Geronnense medietatem de villa Molleto, et Miliasam villam, caeterasque res quas a longo tempore inibi possidere dinoscitur, simul cum tertia parte de pascuario et teloneo de ipso pago, aliasque villas quarum vocabula sunt Castellum Fractum et Parietes Ruffini, cum tertia parte de pascuario et teloneo de ipso pago; cellam Sancti Clementis cum Petra Alta cum terminiis suis atque arcas. .... villam scilicet Sanctae Mariae quam alio nomine vocant Fontanetum, et Palatii Mororum cum suos villares, villarem quem dicunt Jullio et villarem Maurellum, necnon et villam Quartianum, et Felgerolas, cum omnibus adjacentiis et terminiis suis, cultis et incultis, necnon et villam quae vocatur Fonsaedictus uno nomine, alterum vero Apiliarem, cum propriis videlicet finibus vel adjacentiis, cultis et incultis, quas etiam res, sicut et supra nominatas, aequa condicione sub defensionis nostrae munimine pariter recipimus. Vineas quoque et terras quas Castellanus presbiter et parentes ejus traxerunt de heremo, libenti animo condonamus. Sanctae Mariae et Sancto Felici atque rectoribus ejus pro remedio animarum patrum nostrorum nostroque facinore. Et villarem Faiam cum vineis, terris, silvis et omnibus terminiis suis, et plantadicium Gundemari episcopi cum omnibus terminibus et arcas suas, et villam quae est in pago Bisildunense et vocatur Bascara cum suis villaribus et suo terminio et arcas, et villarem vocantem Spedulias, et alium villarem quae est infra memoratarum villarum terminos; villas etiam duas quae

vocantur Crispianus et Miliarias, cum tertia parte de pascuario et teloneo de ipso pago. Et in pago Petrelatense, villam quae vocatur Farus cum omni suo terminio, propter infestationes malivolorum hominum, sub nostra tuitione et immunitatis defensione constituissemus. Cujus petitioni annuentes, propter amorem Dei, memoratam sedem cum suprascriptis villis praesenti tempore in jure ejus consistentibus sub nostra tuitione constituimus et hanc nostram auctoritatem circum eandem sedem fieri decrevimus, per quam decernimus ut nullus judex publicus vel quislibet ex judiciaria pctestate major minore predita persona in aecclesias aut loca vel agros seu ıeliquas possessiones memoratae sedis, quas moderno tempore infra ditione imperii nostri legaliter possidet vel quae deinceps in jure ipsius loci divina pietas augere voluerit, ad causas judiciario more audiendas vel discutiendas aut freda exigenda aut mansionaticos vel paratas faciendas aut fidejussores tollendos aut homines ipsius aecclesiae contra rationis ordinem distringendos, nec ullas redibitiones vel illicitas occasiones ullo umquam tempore ingredi audeat, vel ea quae supra memorata sunt penitus exigere aut undecumque modo legaliter vestituram habet abstrahere presumat, sed liceat memorato episcopo suisque successoribus res predictae aecclesiae com omnibus quae possidet quieto ordine possidere et nostro fideliter parere imperio et pro nobis, conjuge proleque ac totius populi christiani salutem Domini misericordiam jugiter exorare. Et ut haec auctoritas confirmationis nostrae per curricula annorum inviolabilem atque inconvulsam optineat firmitatem, manu propria subter firmavimus et anuli nostri impressione adsignari jussimus.

Signum Hludovici (*Monograma*) gloriosissimi regis.

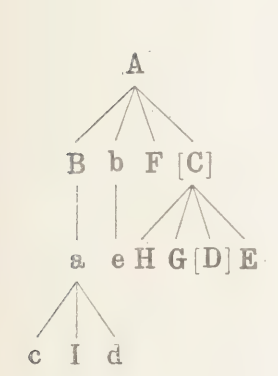
Vulfardus notarius ad vicem Gozleni recognovit.

Datum... idus septembris, indictione .xi., anno primo regni domni Hludovici gloriosissimi regis. Actum Trecas civitate, in Dei nomine feliciter. Amen.]

V

Fosianum, 29 agost 881

PRECEPTE DEL REI CARLOMAN, DONAT A PRECS DEL BISBE TEOTARI, POSANT SOTA LA SEVA DEFENSA I TUÏCIÓ L'ESGLÉSIA DE GIRONA, AMB ELS SEUS BÉNS I HOMES, I CONCEDINT-LI LA IMMUNITAT, TAL COM FÉU SON PARE EL REI LLUÍS

A — Original a l'Arxiu Capitular de Girona, pergamí de 670 × 375 mms. Conserva el segell de cera. Al dors: armari 3, estant 9.

B. — Còpia del XIII a l'Arxiu Episcopal de Girona, Cartoral de Carlemany, p. 1.

[C] — Còpia del XVI a l'Arxiu Episcopal de Girona, Procés de jurisdicció entre la seu de Girona i la Bisbal, f. 1734, avui perdut.

[D] — Còpia del XVI-XVII a l'Arxiu Episcopal de Girona, Trasllat del procés de jurisdicció entre la seu de Girona i la Bisbal, f. 285, avui perdut.

E. — Còpia de 1649 a l'Arxiu episcopal de Girona, Recull de notes i borradors del procés sobre jurisdicció de la Bisbal, calaix 15, n.° 232.

F. — Còpia de 1699 a l'Arxiu Capitular de Girona, Llibre verd, f. 178.

G. — Còpia del XVII a la Bib. Nationale de París, Col. Baluze 116, f. 22.

H. — Còpia del XVII a la Bib. Nationale de París, Col. Baluze 238, f. 90' (fragment del començament).

I. — Còpia del XVIII a la Bib. Nationale de París, Fonds latin 11897, f. 148.

a. — Baluze, *Capitularia*, 2, col. 1509.

b. — Villanueva, *Viage*, 13, ap. 5.

c. — Bouquet, *Recueil*, 9, p. 424.

d. — Mansi, *Concilia*, 18, p. 997.

e. — Monsalvatje, *Noticias históricas*, 11, ap. 40 (fragment).

Registres. — Bréquigny, *Table*, 1, p. 327. — Boehmer, *Regesta*, n.° 1856. — Botet, *Cartoral*, n.° 11. — Grat, *Actes*, n.° 47.

Fonts utilitzades. — A.

No cal aquí repetir la relació del present precepte amb l'anterior, que s'ha explicat ja prou detalladament en tractar d'aquest. Posem en lletra menuda ço que n'és copiat.

(*Chrismon*) In nomine domini Dei aeterni et salvatoris nostri Jhesu Cristi. Karlomannus gratia Dei rex. Si utilitatibus locorum divinis cultibus mancipatorum servorumque Dei necessitatibus in eisdem degentium operam frequentamus, regiae celsitudinis exercemus morem ac per hoc ad aeternam beatitudinem facilius provenire omnimodis confidimus. Itaque notum sit omnibus sanctae Dei aecclesiae fidelibus et nostris praesentibus scilicet et futuris, quia venerabilis vir Theotharius Gerondae aecclesiae episcopus nostram adiens celsitudinem, petiit ut memoratam sedem cum villis et hominibus a domno et genitore nostro Lhudovico aliisque devotis hominibus eidem sedi collatis, quas nunc possidere dinoscitur, id est, in pago Impuritano villam nuncupantem Olianum cum suis terminiis, et villam vocantem Caccavianum ac villarem antiquum cum villa nova quam vocant Vellosos et cum castello suoque terminio; et in pago Geronnense medietatem de villa Molleto, et Miliasam villam, caeterasque res quas a longo tempore inibi possidere dinoscitur, simul cum tertia parte de pascuario et teloneo de ipso pago, aliasque villas quarum vocabula sunt Castellum Fractum et Parietes Ruffini, cum tertia parte de pascuario et teloneo de ipso pago; cellam Sancti Clementis cum Petra Alta cum terminiis suis atque arcas. Concedimus etiam praefato pontifici et suae sedi villas quas pater noster divae recordationis Lhudovicus rex per praeceptum condonavit, villam scilicet Sanctae Mariae quam alio nomine vocant Fontanetum, et Palatii Mororum cum suos villares, villarem quem dicunt Jullio et villarem Maurellum, necnon et villam Quartianum, et Felgerolas, cum omnibus adjacentiis et terminiis suis, cultis et incultis, necnon et villam quae vocatur Fonsaedictus uno nomine, alterum vero Apiliarem, cum propriis videlicet finibus vel adjacentiis, cultis et incultis, quas etiam res, sicut et supra nominatas, aequa condicione sub defensionis nostrae munimine pariter recipimus. Vineas quoque et terras quas Castellanus presbiter et parentes ejus traxerunt de heremo, libenti animo condonamus Sanctae Mariae et Sancto Felici atque rectoribus ejus pro remedio animarum patrum nostrorum nostroque facinore. Et villarem Faiam cum vineis, terris, silvis et omnibus terminiis suis, et plantadicium Gundemari episcopi cum omnibus terminibus et arcas suas, et villam quae est in pago Bisildunense et vocatur Bascara, cum suis villaribus et suo terminio et arcas, et villarem vocantem Spedulias, et alium villarem quae est infra memoratarum villarum terminos; villas etiam duas quae vocantur Crispianus et Miliarias, cum tertia parte de pascuario et teloneo de ipso pago. Et in pago Petrelatense, villam quae vocatur Farus cum omni suo terminio, propter infestationes malivolorum hominum, sub nostra tuitione et immunitatis defensione constituissemus. Cujus petitioni annuentes, propter amorem Dei, memoratam sedem cum suprascriptis villis praesenti tempore in jure ejus consistentibus sub nostra tuitione constituimus et hanc nostram auctoritatem circum eandem sedem fieri decrevimus, per quam decernimus ut nullus judex publicus vel quislibet ex judiciaria potestate major minore predita persona in aecclesias aut loca vel agros seu reliquas possessiones memoratae sedis, quas moderno tempore infra ditione imperii nostri legaliter possidet vel quae deinceps in jure ipsius loci divina pietas augere voluerit, ad causas judiciario more audiendas vel discutiendas aut freda exigenda aut mansionaticos vel paratas faciendas aut fidejussores tollendos aut homines ipsius aecclesiae contra rationis ordinem distringendos, nec ullas redibitiones vel illicitas occasiones ullo umquam tempore ingredi audeat, vel ea quae supra memorata sunt penitus exigere aut undecumque modo legaliter vestituram habet abstrahere presumat, sed liceat memorato

episcopo suisque successoribus res predictae aecclesiae cum omnibus quae possidet quieto ordine possidere et nostro fideliter parere imperio et pro nobis ac patribus nostris Domini misericordiam jugiter exorare. Et ut haec auctoritas confirmationis nostrae per curricula annorum inviolabilem atque inconvulsam optineat firmitatem, manu propria subter firmavimus et anuli nostri impressione adsignari jussimus.

Signum (*Monograma*) Karlomanni gloriosissimi regis.

(*Signe*) Norbertus notarius ad vicem Vulfardi recognovit et sub (*Rusc. Segell*)

Datum quarto kalendarum septembrium, anno tertio regni Karlomanni gloriosissimi regis, indictione XIIII. Actum apud Fosianum villam, in Dei nomine feliciter. Amen.

VI

Paris, 1 novembre 886

PRECEPTE DE L'EMPERADOR CARLES, DONAT A PRECS DEL BISBE TEOTARI, CONCEDINT A L'ESGLÉSIA DE GIRONA LA IMMUNITAT, COM HAVIEN FET ELS SEUS ANTECESSORS ELS REIS CARLES I LLUÍS, I CONFIRMANT I ACREIXENT ELS BÉNS DE LA DITA ESGLÉSIA

[A]
B
[C] G E
[D] F a
b H c

[A] — Original perdut.
B. — Còpia del XIII a l'Arxiu Episcopal de Girona, Cartoral de Carlemany, p. 41.
[C] — Còpia del XVI a l'Arxiu Episcopal de Girona, Procés de jurisdicció entre la seu de Girona i la Bisbal, f. 1739; avui perdut.
[D] — Còpia del XVI-XVII a l'Arxiu Episcopal de Girona, Trasllat del procés de jurisdicció entre la seu de Girona i la Bisbal, f. 287; avui perdut.
E. — Còpia del XVII a la Bib. Nationale de París, Col. Baluze 108, f. 159.
F. — Còpia del XVII a la Bib. Nationale de París, Col. Baluze, 116, f. 24.
G. — Còpia del XVII a la Bib. Nationale de París, Col. Baluze, 116, f. 112'.
H. — Còpia del XVIII a la Bib. Nationale de París, Fonds latin 11897, f. 158.
a. — Baluze, *Capitularia*, 2, col. 1513.
b. — Bouquet, *Recueil*, 9, p. 356.
c. — Mansi, *Concilia*, 18, p. 1000.

Registres. — Bréquigny, *Table*, 1, p. 337. — Boehmer, *Regesta*, n.° 1008. — Mühlbacher, *Regesta* n.° 1732. — Botet, *Cartoral*, n.° 12.
Fonts utilitzades. — **B.**

Quant als béns continguts, és una recopilació dels ja consignats en els preceptes anteriors, afegint-hi sols la donació especial de Carles el Gros de les viles d'Elzeda i Rabós en el comtat de Girona. Fa referència sols als preceptes de Carles el Calb (a qui qualifica d'emperador, al·lusió a la breu època del final de sa vida, en la qual frueix de la dignitat imperial) i de son fill Lluís el Tartamut, i presenta amb el d'aquest qualques concordances que posem en lletra petita.

In nomine domini Dei eterni et salvatoris nostri Jhesu Christi. Karolus divina propiciante clementia imperator augustus. Si erga loca divinis cultibus mancipata Deoque in eisdem famulantibus beneficia oportuna largimur, premium remunerationis eterne ob id nobis rependi non diffidimus, quin etiam ad diuturnum felicemque regni nostri idipsum stabilitatem pertinere nullatenus dubitamus. Igitur notum sit omnibus sancte Dei ecclesie fidelibus et nostris presentibus scilicet et futuris, quia venerabilis Teotharius Gerundensis episcopus ad nostram accedens clementiam, deprecatus est imperialem celsitudinem nostram quatinus ipsam ecclesiam et sedem Gerundensem sub inmunitatis nostre tuicione susciperemus, sicut Karolum imperatorem suumque filium Ludovichum antecessorem nostrum constat fecisse. Cujus precibus libenter adquiescentes, precipiendo jubemus ut nullus judex publicus vel quislibet ex judiciaria potestate in ecclesiis aut loca vel agros seu reliquas possessiones quas moderno tempore in quibuslibet pagis vel territoriis infra dicionem regni nostri juste vel legaliter memorata tenet atque possidet ecclesia, vel ea que deinceps a catholicis viris divina pietas in jure ipsius ecclesie voluerit augeri, ad causas audiendas aut freda vel tributa exigenda aut mansiones vel paratas faciendas aud fidejussores tollendos aut homines ipsius episcopo vel ecclesie tam ingenuos quam servos vel franchos super terram ipsius conmanentibus vel juste vel injuste distringendos licebit, nec ullas redibitiones aut illicitas occasiones requirendas, nostris videlicet vel futuris temporibus ingredi audeat seu etiam ea que superius memorata sunt penitus exigere presumat; sed liceat memorato presuli suisque successoribus res predicte ecclesie cum omnibus sibi subjectis sub inmunitatis nostre defensione quieto ordine possidere et nobis fideliter deservire. Concedimus etiam eidem venerabili episcopo sueque ecclesie et per hoc preceptum nostre auctoritatis confirmamus villam que vocatur Olianus, et aliam villam que vocatur Cacavianus, et castellum Velloso cum castellare suo, in [1] comitatu Empuritanense; vel in Gerundense, cellam Sancti Clementis, et cum Petra alta, cum vineis et silvis et cum omnibus terminis suis atque arcas suas, et villam Parietes Rufini, atque Castellumfractum, et medietatem de villa Molleti, et villam Fonsedictus, et villam Sancte Marie quem vocant Fontaneti, et Palatium Muroris cum omnibus villaribus suis, et villam Carciano cum suis villaribus, et illum plantaticium Gondemari episcopi, et vineas veteras quas Castellanus presbyter et parentes sui et alii ceteri homines traxerunt de heremo, et villarem Faian cum aliis villares ubi Adalardus presbyter manet cum terminis suis. Largitur etiam nostra clementia ad

1 et in *B*.

supradictam sedem Sancte Marie vel Sancti Felicis martyris Christi pro remedium anime nostre vel predecessorum parentumque nostrorum in supradictum comitatum Gerundense, villam que vocatur Elzeda cum omnibus adjacentiis suis, hoc est, ab oriente per semitam que pergit usque ad Ribamfractam, a meridie autem a Cruce usque ad confines Arbutie, de parte occidentis usque ad Johanneto, et de septentrione per rivulum qui vocatur Vallis Urcea et pervenit ad Sanctam Columbam usque ad aliam ripam alvei; et aliam villulam in jamdicto comitatu quam vocant villam Rabiosam cum terminis suis; et in comitatu Bisuldunense, villam Crispiano, et Miliarias, et villa Baschara cum suis villaribus necnon et archas, ac villare que dicitur Spedulias, et aliud villare quod nominatur Abdirama, pariter cum aliis diversis villaribus que appellantur Terratellas et Cassaniolus, ac villare Acmiton; et in comitatu Petralatense, villam que dicitur Farus. Et adhuc etiam celsitudo atque magnificentia nostra concedit jam supradicte ecclesie beate Marie virginis atque Sancti Felici martyris Christi, pro amore Dei facinorumque nostrorum remissione, in supradictis comitatibus, id est, Gerundensis, Bisuldunensis, Petralatensis atque Impuritanensis, omnem medietatem de pascuariis et theloneis mercatorumque terre marique mercatisque omnibus. Ipsi vero homines qui in supradictis villis habitant vel habitaturi sunt, talem obsequium vel tale servitium supradicto episcopo vel suis successoribus faciant et serviant qualem ad comites nostros facere consueverunt tam Spani quam ceteri, et nullum alium censum vel servitium nullo unquam tempore ingerere quis presumat. Volumus autem ut liceat memorato episcopo suisque successoribus res supradicte ecclesie et a nobis ei collatas seu condonatas et alias quascunque sibi pertinentes, quieto ordine possidere et nostro imperio fideliter parere et pro nobis, conjugeque ac tocius populi christiani salute Domini misericordiam jugiter exorare. Et ut hec auctoritas donationis atque confirmationis nostre per curricula annorum inviolabilem atque inconvulsam in Dei nomine obtineat firmitatem, manu propria subter eam firmavimus et anuli nostri inpressione signari jussimus.

Signum Karoli (*Monograma*) piissimi imperatoris augusti.

Amalbertus notarius ad vicem Leutardi recognovit et subscripsit. (*Rusc*)

Date kalendas novembris, anno secundo imperante Karoli piissimi imperatore in Galliis, indictione VI.ª Actum Parisius urbem, in Dei nomine feliciter. Amen.

VII

Mehun-sur-Loire, 15 juliol 891.

PRECEPTE DEL REI ODÓ, DONAT A PRECS DEL BISBE SERVUS-DEI, POSANT L'ESGLÉSIA DE GIRONA SOTA LA SEVA AUTORITAT I DEFENSA I CONCEDINT-LI LA IMMUNITAT

[A]
B C
E F b D
a
c

[A] — Original perdut.
B. — Còpia del XIII a l'Arxiu Episcopal de Girona, Cartoral de Carlemany, p. 7.
C. — Còpia del XIV a l'Arxiu Capitular de Girona, Llibre verd, f. 184'.
D. — Còpia del XVII a la Bib. Nationale de Paris, Col. Baluze 108, f. 194'.
E. — Còpia del XVII a la Bib. Nationale de Paris, Col. Baluze 108, f. 158.
F. — Còpia del XVII a la Bib. Nationale de Paris, Col. Baluze, 116, f. 156.
a. — *Marca Hispanica*, ap. 53.
b. — *España Sagrada*, 43, ap. 11.
c. — Bouquet, *Recueil*, 9, p. 458.

Registres. — Bréquigny, *Table*, 1, p. 346. — Boehmer, *Regesta*, n.° 1888. — Botet, *Cartoral*, n.° 13.
Fonts utilitzades. — **B, C.**

És independent de tots els altres: ni els copia ni els al·ludeix, ni porta llista de béns.

In nomine domini Dei eterni et salvatoris nostri Jhesu Christi. Odo clementia Dei rex. Si erga loca divinis cultibus mancipata propter amorem Dei ejusque in eisdem locis sibi famulantibus beneficia [1] oportuna largimur, regum predecessorum nostrorum morem in hoc imitari [2] laudabimur, ac [3] per hoc presentis vite cursum felicius [4] transituros [5] et eterne vite beatitudi-

1. beneffitia *C.* — 2. ymitari *C.* — 3. hac *B.* — 4. felitius *C.* — 5. transiturus *C.*

nem adepturus nos non dubitavimus [6]. Quapropter comperiat [7] omnium fidelium nostrorum tam presentium quam et futurorum sollercia [8], quia veniens obtutibus nostris vir venerabilis nomine Servus Dei, sedis Gerundensis episcopus, culminis nostri adiit sublimitatem, deprecatusque est serenitatem nostram ut eandem ecclesiam, que est in honore sancte Dei genitricis Marie, cui ipse Deo auctore [9] preest, sub [muni]mine [10] et auctoritatis [11] nostre defensione [12] reciperemus atque cum omnibus rebus et hominibus [13] sibi subjectis, sub pretextu tuicionis [14], nostre mundiburdo et immunitatis [15] consistere faceremus, quatenus [16] sic ab infestatione et inquietudine judiciarie [17] potestatis eandem munita atque defensa [18] fuisset ecclesia. Cujus peticionibus [19] ob Dei amorem et suam deprecationem omnibus assensum benigne prebuisse notum esse volumus, ut hoc preceptum magnificentie nostre fieri et illi dari jussimus. Per quod precipientes jubemus atque jubentes decernimus ut a nemine nostrorum tam presentium quam et futurorum fidelium hujusmodi nostre immunitatis absolutio infringi aut corrumpi in aliquo presumatur, scilicet, ut nullus judex publicus nec quislibet ex judiciaria [20] potestate aut ullus ex fidelibus sancte Dei ecclesie atque nostr[i]s [21], in ecclesias aut loca aut agros seu reliquas possessiones predicte ecclesie quas moderno tempore juste [22] et rationabiliter possidere videtur in quibuslibet pagis et territoriis, quicquid [23] ibi propter divinum amorem conlatum est, queque etiam deinceps in jure ipsius ecclesie aut per nos aut per alios divina pietas augeri voluerit, aut causas audiendas vel freda exigenda [24] aut mansiones vel paratas faciendas [25] aut fidejussores tollendos vel homines ipsius ecclesie, tam ingenuos quamque et servos, qui supra terram ipsius ecclesie residere videntur distringendos, nec ex pulveratico nec ex teloneis neque ex pascuario qui de eo exit comitatu nec ex ribatico quod ab hominibus recipitur, nullus ei in aliquo ipsam omnem terciam [26] partem [27] nec contendere presumat nec subtrahere liceat, nec ullas occasiones aut ullas redibitiones quislibet ullo umquam [28] tempore ingredi audeat vel exactare presumat. Et quicquid [29] de rebus prefate sancte Dei ecclesie fiscus sperare poterat, nos totum predicte sancte Dei ecclesie concedimus, ut perpetuis

6. dubitamus *C.* — 7. conperiat *B.* — 8. solertia *C.* — 9. iutore *C.* — 10. nomine *B C.* — 11. autoritatis *B.* — 12. deffensione *C.* — 13. omnibus *B.* — 14. tuitionis *C.* — 15. inmunitatis *B.* — 16. quatinus *C.* — 17. juditiarie *C.* — 18. deffensa *C.* — 19. petitionibus *C.* — 20. juditiaria *C.* — 21. nostra *B;* nostras *C.* — 22. juste justa *C.* — 23. quidquid *C.* — 24. exhigenda *C.* — 25. fatiendas *C.* — 26. tertiam *C.* — 27. potestatem *C.* — 28. modo unquam *C.* — 29. quidquid *C.*

temporibus in alimonia pauperum et stipendia clericorum ibidem Deo famulantium proficiat [30] in augmentum. Quod si quis temerario ausu hoc corrumpi presumpserit, sexcentorum solidorum numero [31] se sciat esse mulctandum [32] et hujusmodi immunitas et homines illic commanentes inviolabiliter maneat inconcussa; sed [33] liceat memorato presuli suisque successoribus cum rebus vel hominibus ad se aspicientibus [34] sub tuicionis [35] atque immunitatis nostre defensione, remota tocius [36] judiciarie [37] potestatis inquietudine, quiete residere atque pro incolumitate nostra et regni nobis a Deo collati jugiter Dei [38] misericordiam cum clero et populo sibi commisso [39] exorare delectet. Ut autem hec indultionis [40] nostre pie confirmatio pleniorem in Dei nomine optineat vigorem et a fidelibus sancte Dei ecclesie et nostris futuris temporibus diligentius conservetur, manu propria subter firmavimus atque anuli nostri impressione insigniri jussimus.

Signum Odonis (*Monograma*) gloriosissimi regis.

Throannus [41] notarius ad vicem Eblonis [42] recognovit.

Data idibus [43] julii, indictione [44] nona, anno incarnationis Dominice .DCCC.° .XC.° .I.°,[45] anno .IIII.° regnante Odone gloriosissimo rege. Acta Maduino monasterio, in Dei nomine feliciter. Amen.

30. profitiat *C.* — 31. numerum *C.* — 32. multandum *C.* — 33. set *C.* — 34. aspitientibus *C.* — 35. tuitionis *C.* — 36. totius *C.* — 37. juditiarie *C.* — 38. *manca en C.* — 39. comisso *C.* — 40. indulsionis *C.* — 41. Enroannus *C.* — 42. Eglonis *C.* — 43. idus *C.* — 44. indicione *B.* — 45. primo *C.*

VIII

Tours-sur-Marne, 29 maig 899.

PRECEPTE DEL REI CARLES, DONAT A PRECS DEL BISBE SERVUS-DEI, CONCEDINT A L'ESGLÉSIA DE GIRONA LA IMMUNITAT TAL COM HO FEREN EL SEU AVI CARLES I EL SEU PARE LLUIS, CONFIRMANT LES SEVES POSSESSIONS

[A] — Original perdut.
B. — Còpia del XIII a l'Arxiu Episcopal de Girona, Cartoral de Carlemany, p. 62.
C. — Còpia del XIV a l'Arxiu Capitular de Girona, Llibre verd, f. 148'.
[D] — Còpia del XVI a l'Arxiu Episcopal de Girona, Procés de jurisdicció entre la seu de Girona i la Bisbal, f. 1742; avui perdut.
[E] — Còpia del XVI-XVII a l'Arxiu Episcopal de Girona, Trasllat del procés de jurisdicció entre la seu de Girona i la Bisbal, f. 288; avui perdut.
F. — Còpia del XVII a la Bib. Nationale de Paris, Col. Baluze 108, f. 187'.
G. — Còpia del XVII a la Bib. Nationale de Paris, Col. Baluze 108, f. 163'.
H. — Còpia del XVII a la Bib. Nationale de Paris, Col. Baluze 116, f. 25'.
I. — Còpia del XVII a la Bib. Nationale de Paris, Col. Baluze 116, fs. 99, 99' i 112.
a. — *Marca Hispanica*, ap. 54.
b. — Bouquet, *Recueil*, 9, p. 475.
c. — *España Sagrada*, 43, ap. 14.
d. — Monsalvatje, *Noticias históricas*, II, ap. 47 (fragment).

Registres. — Bréquigny, *Table*, I, p. 358. — Boehmer, *Regesta*, n.° 1902. — Botet, *Cartoral*, n.° 21.
Fonts utilitzades. — B, C.

És còpia, amb poques variacions, del precepte de Carles el Gros. Quant als béns, són de notar les següents modificacions: 1.a Les viles de Santa Maria de Fontanet, avui la Bisbal, i Palau Sa Tor, en lloc d'ésser anomenades individualment es converteixen en vilars de la vall d'Aro comprats pel bisbe

Teotari. 2.ª En començar el comtat de Besalú hi afegeix les cel·les de Sant Llorenç del Munt i de Sant Martí Saserres, que abans havien format un nucli independent junt amb el monestir de Sant Aniol d'Aguges, havent obtingut un precepte de Carles el Calb (Sant Aniol, I). Des d'ara passen a figurar entre les dependències de l'església gironina. 3.ª En començar el comtat de Perelada hi afegeix les esglésies de Sant Pere, Sant Joan i Sant Fruitós, amb terres i vinyes, i Pineda, amb terres i vinyes. Són les cel·les tan discutides entre Banyoles i Sant Policarp de Rasés i adjudicades definitivament al primer monestir per sentència en el plet substanciat en 879 a la vila de Castelló d'Empúries davant del bisbe Teotari i del comte Deila [p]. No figuren en cap altre dels preceptes anteriors per Girona ni en el posterior del mateix rei Carles el Ximple. No s'explica com pogueren ésser incloses en el present si no fou per un acte de mala fe comès en redactar la minuta que el bisbe portaria a Tours, ja que tenim proves que el monestir de Banyoles continuà posseint-les. Fou més tard, cap a mitjan segle x, que es separaren de Banyoles per a formar el nucli central del monestir de Sant Pere de Rodes; i encara aleshores precedí una lluita que hagué de concloure's per transacció entre ambdós monestirs [q].

In nomine sancte et individue Trinitatis. Karolus divina propitiante [1] clementia rex. Si erga loca divinis cultibus mancipata propter amorem Dei eorumque in eisdem locis famulantes beneficia [2] largimur, premium nobis apud Deum eterne remunerationis rependi non diffidimus. Idcirco noverit [3] sagacitas omnium fidelium nostrorum tam presentium quam et futurorum, quia venerabilis vir sancte Gerundensis ecclesie Servus Dei episcopus adiit serenitatem nostram, humiliter petens quatinus ipsam ecclesiam et sedem Gerundensem sub immunitatis nostre tuitionem susciperemus, quemadmodum antecessores nostri piissimus scilicet avus noster Karolus et genitor noster bone pieque memorie Hludovicus [4] fecisse noscuntur. Cujus precibus libenter adquiescentes, precipiendo jubemus ut nullus judex publicus vel quislibet ex judiciaria [5] potestate in ecclesias aut loca aut agros seu reliquas possessiones quas moderno tempore in quibuslibet pagis vel territoriis infra dictionem regni nostri juste et legaliter memorata tenet atque possidet ecclesia, vel ea que deinceps a catholicis viris divina pietas in jure ipsius ecclesie voluerit augeri, ad causas audiendas aut freda vel tributa exigenda [6] aut mansiones vel paratas faciendas [7] aut fidejussores tollendos aut homines ipsius episcopo [8] vel ecclesie tam ingenuos quam servos super terram ipsius commanentes nec juste vel injuste distringendos, nec ullas redibitiones aut illicitas occasiones requirendas, nostris videlicet vel futuris temporibus ingredi audeat seu etiam ea que superius memorata sunt penitus exigere [9] presumat; sed [10] liceat memorato presuli suisque successoribus res predicte ecclesie cum omnibus sibi pertinentibus sub immunitatis [11] nostre defensione quieto ordine possidere et inde fideliter deservire. Reconfirmamus etiam eidem venerabili episcopo sueque eccle-

1. propiciante *B*. — 2. benefitia *C*. — 3. noviter *C*. — 4. Ludovicus *C*. — 5. juditiaria *C*. — 6. exhigenda *C*. — 7. fatiendas *C*. — 8. episcopi *B*. — 9. exhigere *C*. — 10. set *C*. — 11. inmunitatis *B*.

p) Vegeu més amunt la introducció als preceptes per al monestir de Banyoles.

q) Vegeu més avall la introducció als preceptes per al monestir de Sant Pere de Rodes.

sie per hoc nostre auctoritatis preceptum villam que vocatur Olianus, et villam que dicitur Cacaviano, et villarem [12] Velloso cum castellare suo, in comitatu Empuritanense; et in Gerundense, cellam Sancti Clementis cum Petra Alta, cum vineis et silvis et omnibus terminis suis atque arciis suis, villam quoque Parietes Ruffini [13], atque Castellumfractum, et medietatem de villa Molleti, et villa Fonsedictus, et villares que sunt in valle Arace, quem adquisivit Teutharius [14] episcopus, in ecclesiis, in terris, in vineis, in pratis, in silvis seu molendinis, et villam Quarciano cum suis villaribus, et illum plantaditium Gondemari episcopi, et vinetas ac terras quas Castellanus presbyter et parentes sui et alii homines traxerunt de heremo, et villarem Faian cum aliis villaribus ubi Adalardus presbyter manet, cum terminis suis. Largitur etiam nostra celementia ad supradictam sedem Sancte Marie vel Sancti Felicis [15] martyris [16] Christi, pro remedio anime nostre parentumque nostrorum, in supradicto comitatu Gerundense villam que vocatur Elzeda cum omnibus adjacentiis suis, hoc est, ab oriente per semitam que pergit usque ad Ripamfractam, de meridie a Cruce usque ad confines Arbucie, de parte occidentis usque ad Johannetum [17], et de [18] septentrione per rivolum qui vocatur Vallis Urcea et pervenit ad Sanctam Columbam usque ad aliam ripam alvei; et aliam [19] villam in jamdicto comitatu quam vocant villam [20] Rabiosam cum terminis suis; et in comitatu Bisuldunense cellam Sancti Laurentii cum terris et vineis, et cellam Sancti Martini cum terris et vineis, villam etiam Crispianam [21], et Miliarias, et villa Baschara cum suis villaribus necnon et archas, et villare quod dicitur Spedulias, et aliud villare quod nominant [22] Abdirame, pariter cum aliis diversis villaribus que appellantur Terrutellas et Cassaniolas, ac villare Acmiton; et in comitatu Pretalatense, ecclesiam Sancti Petri, et ecclesiam Sancti Johannis cum terris, et ecclesiam Sancti Fructuosi cum terris et vineis, et Pineta [23] cum terris et vineis, villam que [24] dicitur Farus [25]. Concedimus etiam munificentie nostre largitate prephate ecclesie Sancte Marie atque Sancti Felicis martyris [26] Christi, pro amore Dei nostrorumque facinorum remissione, in supradictis comitatibus, id est, Gerundense, Bisuldunense, Petralatense atque Impuritanense, omnem medietatem de pascuariis et teloneis mercatorum terre marique ceterisque mercatis omnibus. Ipsi vero homines qui in supradictis villis habitant vel habitaturi sunt, tale obsequium vel tale servitium supradicto episcopo vel suis successoribus faciant [27] et serviant quale comitibus facere consueverunt tam Spani [28] quam ceteri, et nullum aliquod censum vel servitium ullo unquam [29] tempore ingerere quis presumat. Volumus autem ut liceat memorato episcopo suisque successoribus, res supradicte ecclesie et a nobis eis collatas seu condanatas et alias quascunque sibi pertinentes, quieto ordine possidere et nostro imperio fideliter parere, ut pro nobis ac totius [30] regni nostri statu Domini misericordiam jugiter exorare delectet. Et ut hec auctoritas donationis

12. villam *C.* — 13. Ruphini *B.* — 14. Theutarius *C.* — 15. Ffelicis *C.* — 16. martiris *C.* — 17. Iohanetum *C.* — 18. *manca en C.* — 19. a *C.* — 20. *manca en C.* — 21. Crispiani *C.* — 22. nominatur *C.* — 23. Pineta *B.* — 24. queque *B C.* — 25. Ffarus *C.* — 26. martiris *C.* — 27. fatiant *C.* — 28. Spany *B.* — 29. umquam *B.* — 30. tocius *B.*

atque confirmationis nostre per succedentia tempora inviolabilem obtineat firmitatem, manu nostra subter eam firmavimus et anuli nostri impressione sigillari jussimus.

Signum Karoli (*Monograma*) gloriosissimi regis.

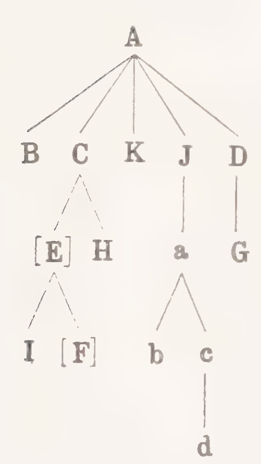
Heriveus notarius ad vicem Folconis archiepiscopi recognovit.

Datum .IIII.° kalendas junii, indictione .II.ª, anno .VII.° regnante Karolo serenissimo rege, et in clusione Odonis secundi. Actum apud Turnum, in Dei nomine feliciter. Amen.

IX

TOURS-SUR-MARNE, JUNY 922

PRECEPTE DEL REI CARLES, DONAT A PRECS DEL BISBE WIGO, RATIFICANT A L'ESGLÉSIA DE GIRONA ELS ANTERIORS PRECEPTES DONATS PER SON AVI, CARLES, I SON PARE, LLUÍS, CONFIRMANT I ACREIXENT LES POSSESSIONS I DRETS DE LA DITA ESGLÉSIA JUNT AMB EL PRIVILEGI D'IMMUNITAT

A. — Original a l'Arxiu Episcopal de Girona, pergamí de 450 × 475 mms. Conserva el segell de cera. Sense cota.

B. — Còpia figurada del XI a l'Arxiu Capitular de Girona, Armari dels privilegis reials, plec 6, n.° 7.

C. — Còpia del XIII a l'Arxiu Episcopal de Girona, Cartoral de Carlemany, p. 2.

D. — Còpia del XIV a l'Arxiu Capitular de Girona, Llibre verd, f. 180'.

[E] — Còpia del XVI a l'Arxiu Episcopal de Girona, Procés de jurisdicció entre la seu de Girona i la Bisbal, f. 1736; avui perdut.

[F] — Còpia del XVI-XVII a l'Arxiu Episcopal de Girona, Trasllat del procés de jurisdicció entre la seu de Girona i la Bisbal, f. 286; avui perdut.

G. — Còpia del XVII a la Bib. Nationale de Paris, Col. Baluze 108, f. 191.

H. — Còpia del XVII a la Bib. Nationale de Paris, Col. Baluze 108, f. 154.

I. — Còpia del XVII a la Bib. Nationale de Paris, Col. Baluze 116, f. 23.

J. — Còpia del XVII a la Bib. Nationale de Paris, Col. Baluze 116, f. 114.

K. — Còpia del XVII a la Bib. Nationale de Paris, Col. Baluze 116, f. 157.

a. — *Marca Hispanica*, ap. 69.

b. — Bouquet, *Recueil*, 9, p. 556.

c. — *España Sagrada*, 43, ap. 16.

d. — Monsalvatje, *Noticias históricas*, 11, ap. 64 (fragment).

REGISTRES. — Bréquigny, *Table*, 1, p. 348. — Boehmer, *Regesta*, n.° 1977. — Botet, *Cartoral*, n.° 37.
FONTS UTILITZADES. — A.

Diferent de tots els anteriors, i sense ni fer menció del donat pel mateix rei en 899, aquest precepte sembla, no obstant, haver estat redactat sobre una minuta que recorda vagament aquest últim, com si, feta tenint-lo al davant, s'hagués volgut fugir intencionadament del seu text. La llista de béns és dreçada de nou amb tota minúcia i atenció.

(*Chrismon*) In nomine sanctae et individuae Trinitatis. Karolus divina propitiante clementia rex Francorum. Si locis sacris et divino cultui mancipatis emolumentum nostrae regiae potestatis inpendimus augendo quae non habent et roborando quae possident, restituenda etiam quae ablata sunt, non solum regiam excellentiam imitamur, verum etiam ipso Domino propitio et sanctis ejus intervenientibus eternam nobis post temporalem coronam adfuturam liquido credimus. Idcirco noverit omnium sanctae Dei eclesiae fidelium nostrorumque tam presentium quam et futurorum industria, quia adiens sublimitatis nostrae magnificentiam vir venerabilis Wigo Gerundensis eclesiae episcopus, petiit ut auctoritates rerum eclesiae suae, quas sui antecessores ab avo et serenissimo rege Karolo nostroque genitore filio ejus Hludowico adepti sunt, precepti nostri auctoritate renovare et confirmare atque augere dignaremini. Cujus petitioni nostra serenitas libenter annuens adquievit. Sunt autem eaedem res in pago Gerundensi, villa quę dicitur Parietes Rufini cum terminis suis, et villa Sanctae Mariae quę dicitur Fontanedus cum cassania, et villa Fonsedic cum Apiliares et Ventinaco cum terminis suis, Felcarias etiam cum Quertiano et omnibus adjacentiis suis, Wascones et medietatem villę Molleti, Miliasam villam, villam Plantadicias cum monte Blosso et terminis suis, villarem Fagiam cum vineam Castellani quondam sacerdotis, et Petredum cum villare Perdito, et in Celerano, et in Palacroto quicquid Hilmeradus episcopus prefatę eclesię contulit, villa Malveto cum terminis suis, et est sita in Areze, et quicquid Wigfredus comes jam dictę eclesię concessit in Areze; et quicquid prefatus pontifex Wigo emit in villa Stagno, et Stagnolo, et in Cucullio, valle Guntrani, vel ipsas Medas, et in Murriano cum ipsa aprisione, et in Villamala, et in Busceto, et in Mulnels, et in valle Sancti Vincentii, et ipsas palumbarias que adjacent in Murriano, et omnia quae Adroarius dedit Sanctae Mariae et Sancti Vincentii, et in Campolongo, et in Furnels, et villare Seddonis cum omnibus ad se aspicientibus, et in valle Lemina quicquid ibi Gisla femina dedit, et Castellumfractum, et Patiano. Itemque in comitatu Bisildunense, villa quę vocatur Bascara cum villaribus suis et suo terminio necnon et arcas, et villarem vo-

cantem Spedulias, et villarem Abdarama; terminantur autem istius villae fines ab oriente de ipsa fonte usque ad villarem Abdirama, a meridie per ipsas salas Soniarii usque ad terminum Oriolis, ab occidente a villa de Mulis usque ad Parietes, sicut aqua vertit in Bascara, de parte vero circi usque ad medietatem Fluviani alvei; villas etiam duas quae vocantur Crispinianus et Miliarias. Et in pago Petralatensi, villa quae dicitur Farus cum omni suo terminio. Et in comitatu jamdicto, abbatiam Sancti Laurentii, et abbatiam Sancti Martini cum omni sua integritate. In pago vero Inpuritano, villa nuncupata Olianus cum suis terminis, et villa vocata Cacavianus. De supradictis his pagis tertiam partem telonei et tertiam partem pascuarii atque mercati necnon et mansionatici. Supra quae prefato episcopo Wigoni suaeque eclesiae, quae est in honore Sanctae Marię genitricis Domini, pro remedio animae nostrae ac genitorum nostrorum, ob nimiam etiam fidelitatem quam illum erga nos cernimus habere, largimur perpauca nostrae regali jure competentia potestati. In comitatu jamdicto Gerundensi, villarem Dominium, et villarem qui fuit Cadabogii qui vocatur Brugaria, et in alio loco in ipso comitatu de terra fiscali culturas et vineas; termini vero istius terre fiunt: ab oriente est terra Alonis femine et heredum suorum, a meridię terra Jorundonis et heredum suorum, ab occidente terra Carpionis, a parte circii terra ipsius Carpionis; in tertio loco, quae dicitur Grunius, silvam quam vocant Super Roccam. Quicumque ergo precepta hujus sanctae eclesiae ab antecessoribus nostris regibus videlicet Francorum collata temere pretio aut aprisione seu quacumque occasione aut ingenio violare ausus est, jubemus ut irritum fiat, ne sanctae eclesiae atque regalis dignitatis largitio vilescere videatur. Quam nostram jussionem si quis preterire presumpserit sciat se propria amissurum. Has autem omnes predictas res cum cunctis ad se pertinentibus eclesiis, videlicet terris cultis et incultis, vineis, silvis, pascuis, molendinis, piscatoriis, aquarumve decursibus, exitibus et regressibus, jamdicto episcopo suaeque ecclesiae successoribus quieto ordine possidendas concedimus. Unde et hoc nostrae altitudinis preceptum fieri jussimus per quod precipientes commendamus ut honorem huic eclesiae ab antecessoribus collatum omnes fideles regni nostri custodiant, hoc est, ut nullus judex publicus sed neque comes aut aliqua judiciaria potestas minori major predictę persona, in eclesiis aut agris seu vineis aut reliquis memoratę sedis possessionibus, quas moderno tempore infra dicionem regni

nostri legaliter possidet aut quae deinceps divina pietas in jus ipsius loci augere voluerit, ad causas judiciario more audiendas vel discuciendas aut freda exigenda aut mansiones paratas faciendas aut fidejussores tollendos aut homines ipsius eclesiae contra rationem distringendos nec ullas redibitiones ve linlicitas occasiones ullo unquam tempore [ingredi] audeat, vel ea quae supra memorata sunt pęnitus exigere aut unde vestituram habet abstrahere presumat. Sed liceat memoratę sedis episcopo suisque successoribus predicte eclesię jus quieto ordine possidere et nobis fideliter parere atque pro nobis ac totius christianitatis plebe Domini misericordiam jugiter exorare. Ut autem haec nostrae celsitudinis auctoritas robustiorem per succedentia tempora obtineat firmitatis vigorem, manu propria regali more subter firmavimus et anuli nostri impressione insigniri jusimus.

(*Chrismon*) Signum Karoli (*Monograma*) regis gloriosissimi.

Hagano notarius ad vicem Rotgeri archiepiscopi summique cancellarii recognovit et sub (*Rusc. Segell*).

. . . . . . junii, indictione .x., anno .xxx. regnante domno Karolo, redintegrante .xxv., largiore vero hereditate indepta .xi. Actum in Setico contra Torn, in Dei nomine feliciter. Amen.

LES ESCAULES

MONESTIR DE SANT MARTÍ

Cap memòria no quedava de l'existència d'aquest monestir fins al descobriment del diploma davall publicat. En ell es donen les seves característiques d'identificació, monestir de Sant Martí, pago de Besalú, tocant al Muga. Seguint aquest riu amunt, cap altre lloc no es troba, amb titular de sant Martí, que el de les Escaules, en el terme municipal de Buadella. La parròquia de Sant Martí de les Escaules pertanyia en 1002, *segons la butlla de Silvestre II al bisbe Odó, a l'església de Girona* [a]. *Entre les possessions citades en el diploma hi ha la vila de «Furnos», el lloc de «Buchatella» i els vilars de «Supiratos» i de «Leocarcari», que poden identificar-se la primera amb el Forn, masia al SO. de Terrades, el segon amb el poble de Buadella, el tercer amb el veïnat de Subirats, també vora Terrades, i el quart amb l'actual poble de Cantallops, al peu de les Alberes. El veïnatge d'aquestes possessions acaba de confirmar-nos sobre el lloc on fou el monestir de Sant Martí.*

Encara avui a uns 500 *metres a llevant del poblet de les Escaules, al peu d'un formós saltant d'aigua, es veuen les ruïnes d'una església, que és anomenada «la Vella» i que segurament indica el sitial que ocupà el monestir perdut.*

a) *Marca Hispanica*, ap. 150.

I

. . . . [814-840]

PRECEPTE DE L'EMPERADOR LLUÍS POSANT L'ABAT ADULF I EL MONESTIR DE LES ESCAULES, AMB TOTS ELS SEUS BÉNS, SOTA LA SEVA DEFENSA I IMMUNITAT

Sabem l'existència d'aquest precepte per les següents paraules del de Carles (Les Escaules, II) que hi fan referència : «Adulfus..... adiens serenitatis nostre fastigia, obtulit precellentie nostre pie recordationis genitoris nostri augusti Hludowici precept[ionis] auctoritatem, qua continetur qualiter idem domnus et genitor noster eundem abbatem idemque monasterium cum omnibus rebus juste legaliterque sibi pertinentibus sub sue im[muni]tatis tuitione hac defensionis munimine susceperit.....» «Petiit itaque . . . . prefatus Adulfus abba ut, eundem domni et genitoris nostri sibi olim factam auctoritatem ob divinum [amorem . . . .]nime hac nostre salutem d[enu]o renovare seu confirmare innovata scripta preceptione dignaremur.»

II

Sant Cerní de Tolosa, 13 maig 844

PRECEPTE DEL REI CARLES, DONAT A L'ABAT ADULF, CONCEDINT AL MONESTIR DE LES ESCAULES, ABAT, MONJOS, I A TOTS LLURS BÉNS, LA IMMUNITAT, LA LLIURE ELECCIÓ D'ABAT I LA PLENA FERMESA DE LES COMMUTACIONS QUE LEGALMENT FACIN

A. — Original a l'Arxiu Capitular de Girona, pergamí de 510 × 533 mms. Sense cota [b].

In nomine sancte et individuae Trinitatis. Karolus gratia Dei rex. Quandocumque petitionibus [fidelium nos]trorum benignum prebemus ass[en]sum easque ad obtatum effectum producere satagimus, regis celsitudinis opera imitamur divinamque misericordiam nobis ob id propitiari non diffidimus, quin etiam hoc ipsam ad regni nostri diuturnam ac prosperam stabilitatem per[ti]nere liquido credimus. Quocirca notum sit universis sancte Dei ecclesie fidelibus et nostris, presentibus atque futuris, quia religiosus vir Adulfus, abba monasterii Sancti Martini episcopi et confessoris, quod est situm in pago Bisildunense justa rivo que dicunt Sambuga, adiens serenitatis nostre fastigia, obtulit precellentie nostre pie recordationis genitoris nostri augusti Hludowici precept[ionis] auctoritatem, qua continetur qualiter idem domnus et genitor noster eundem abbatem idemque monasterium cum omnibus

b) El pergamí està trencat al seu terç, seguint un plec vertical en dos trossos, separats ja de molt antic. Al vers del fragment gros, de la banda esquerra, una nota antiga diu: «Privilegio de Carlos Craso, es inutil por faltarle el pergamino de arriba a baxo». L'usura dels caires en el trencat s'ha menjat fragments que restitueixo; també té taques importants. Dec al Dr. Morera, Doctoral de Girona, la troballa del fragment dret.

rebus juste legaliterque sibi pertinentibus, sub sue im[muni]tatis tuitione hac defensionis munimine susceperit memorataque auctoritate precept[ione] hoc ipsum plenus confirmaret. Petiit itaque magnitudinis nostre reverentiam prefatus Adulfus abba, ut, eundem domni et genitoris nostri sibi olim factam auctoritatem ob divinum [amorem ......]nime hac nostre salutem d[enu]o renovare seu confirmare innovata scripta preceptione dignaremur. Cujus denique efflagitationibus clementi favore annuimus reverentieque nostre hoc preceptum sepe memoratum genitoris nostri auctoritatem renovantes seu con[fi]rmantes fieri jussimus. Pro quod predictum abbatem prefatumque monasterium cum omnibus rebus sibi pertinentibus, id est, villa que dicitur Furnos cum omni ajacentia sua, et alium villare que dicunt Supiratos similiter [cum] legitimis terminationibus, et locum que [dic]unt Buchatella cum ajacentiis omnibus usque in ipsa Petra Ficta; et in Petralatense pagis cella Sancti Pauli que dicunt Lirlir, et villare que dicunt Leocarcari in monte Albario, et ut omnia pl[eniu]s concludamus cum omnibus rebus quas [ju]ste rationabiliterque hisdem abba [.... pot]estas sui monasterii regere vel possidere videtur, sub immunitatis nostre tuitione defensionisque munimine plenissime recipimus et hac magnificentie nostre preceptione firmamus. Precipientes atque jubentes [u]t nullus judex publicus vel quislibet ex judiciaria potestate in predictum monasterium aut loca sibi subjecta seu agros hac reliquas possessiones ejus, ad causas judiciario more audiendas vel freda seu mansiones aut paratas exigendas vel fidejusso[r]es tollendos aut homines ipsius [monaste]rii distringendos seu aliquas redibitiones aut functiones aut illicitas occasiones requirendas, ullo umquam tempore ingredi audeat, sed cum omnibus locis sepe memorato monasterio subjec[ti]s seu a[g]ris reliquisque possessio[nibus] suis in q[uibuscu]mque consistant locis, quas moderno tempore tam ex apprisione quam ex heremo habent tractas vel deinceps excolere potuerint, seu cum his rebus quas ex seculari habitu regularem militiam convertentes eidem monasterio juste concio haverint simul etiam cum his quas Deum timentes diversi homines illuc donaverunt sive donaverint, domos videlicet et vineas, vel cum omnibus quibus[cumque] possessionibus quas divina pietas per suosquosque fideles ipsi sacratissimo loco augere voluerit, liceat memorato abbati suisque successoribus et fratribus in eodem monasterio degentibus quiete vivere et easdem [res sine cuj]uspiam contradictione aut minoratione tenere et possi-

dere eorumque pro utilitatibus rationabiliter vendere et pro nobis, conjuge proleque nostra hac stabilitate regni nostri, Domini misericordiam [jugi]ter exorare. Et quandocumque div[ina vocatione]eundem abbatem ab hac luce susceperit, quandiu ipsi monachi inter se tales eligere potuerint qui ipsam congregationem secundum regulam sancti Benedicti regere valeant, per nostrum consensum hac jussionem licentiam habean[t ex semet]ipsis eligendi abbates. Precipimus etiam ut commutationes quas cum quibuscumque hominibus de rebus sepedicti monasterii fecisse dinoscitur aut deinceps facere ipse seu successores sui voluerint, ubicumque juste et rationabi[liter facte sun]t vel fuerint, quiete per hanc nostram auctoritatem possideant neque ullam inlicitam contrarietatem aut injustam inquietudinem de eis ullo umquam tempore patiantur, quin jure eas firmissime teneant atque possi[deant. Et ut] hec auctoritas nostra presentibus futurisque temporibus inconvulsa permaneat, manu propria subter eam firmavimus et de anulo nostro sigillare jussimus.

Signum (*Monograma*) Karoli gloriosissimi regis. (*Signe*) Aeneas notarius ad vicem Hludowici recognovi et subscripsi [1]. (*Rusc. Lloc del segell.*)

Data .III. idus ma[ii, indictione .VII., anno] .IIII. [presta]ntissimi regis Karoli. [Ac]tum in monasterio Sancti Saturnini, in [Dei] nomine feliciter. Amhn. Amen [2].

1. *Aquest mot en tironià dintre el rusc.*
2. *Aquest mot en nota tironiana.*

RIPOLL

Monestir de Santa Maria

Si bé existent ja abans de 888[a], *és aquest any quan adquireix veritable importància en fer-se la consagració, pel bisbe Godmar de Vich, de l'església construïda pel comte Wifred i sa muller*[b]. *Aquests comtes ofereixen al monestir el seu fill Rodulf, junt amb la seva herència, manant fer una gesta dels alous que pertanyen al cenobi després d'aquesta dotació*[c].

Des d'aleshores serà objecte d'especial predilecció per part dels comtes de Barcelona i dels de Cerdanya-Besalú, adquirint una importància no igualada per cap altre fins segles més tard. La seva creixença és ràpida, obligant a successives reconstruccions. En 935, essent abat Ennego, en presència del comte Sunyer de Barcelona, és consagrada la nova església, obra del difunt comte Miró de Cerdanya, pels bisbes Jordi de Vich i Rodulf d'Urgell, l'antic oblat del 888[d]. *L'abat Arnulf, d'excelsa memòria per al monestir, bisbe de Girona a l'ensems, «qui — diu Oliva*[e] *— prima domorum menia construxit, primus fundamina iecit», no pot veure finida la renovació per ell començada; és en temps del seu successor Widiscle, en 977, que té lloc la festa de dedicació presidida pels bisbes Fruia, d'Ausona, i Miró, de Girona, davant dels comtes Oliva, de Cerdanya, i Borrell, de Barcelona*[f].

Més tard l'abat Oliva tornarà a refer església i monestir amb inusitada esplendidesa[g].

Es natural que el cenobi procurés exornar la seva creixença enriquint la

a) Villanueva, *Viage*, 8, ap. 1, publica una donació que fa el prevere Ariulf al monestir de Ripoll, abat Dagui i monjos, en 880. Vegeu la bibliografia sobre Ripoll en Kehr, *Papsturkunden in Katalanien*, 1, p. 120.

b) *Marca Hispanica*, ap. 45.

c) *Marca Hispanica*, ap. 46.

d) *Marca Hispanica*, ap. 404.

e) Poema d'Oliva a llaor del monestir, publicat per Villanueva, *Viage*, 6, ap. 30.

f) *Marca Hispanica*, ap. 123.

g) *Marca Hispanica*, ap. 208.

titulació amb els aparatosos preceptes dels reis francs. Dos són els que obtingué arran de la segona i tercera consagració respectivament; el de Lluís, de 938, i el de Lotari, de 982. Avui són perduts; l'arxiu de Ripoll fou cremat en 1835 [h]. *Sortosament havia pogut ésser aprofitat per Pujades, Marca, Villanueva, Bofarull* [i] *i d'altres: el P. Roc d'Olzinelles dreçà diversos inventaris dels documents en ell continguts* [j]; *i de les còpies ripolleses, també cremades, que existien a Montserrat, tenim un catàleg del P. Ribas que permet, amb sos extrets, conèixer el contingut de la major partida* [k]. *Això ens farà possible de seguir els antecedents de bona part de les possessions confirmades pels preceptes.*

h) Pellicer, *Santa Maria del Monasterio de Ripoll*, Mataró, 1888; p. 251 ss.

i) Bofarull, *Condes vindicados;* en mants llocs.

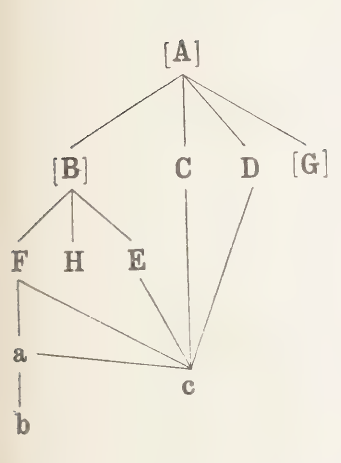
j) Olzinelles, *Escrituras de Ripoll*, ms. número 428 de la Bib. de Catalunya; *Donacions de Ripoll*, ms. n.° 430 de la Bib. de Catalunya; *Manual eo prontuario*, ms. n.° 2061 de l'Arxiu de la Mensa episcopal de Vich.

k) Pasqual, *Monumenta*, vols. III i IX.

I

Breisach, 24 agost 938

PRECEPTE DEL REI LLUÍS, DONAT A PRECS DE GODMAR, MONJO DE SANT CUGAT DEL VALLÈS, CONFIRMANT TOTS ELS BÉNS DEL MONESTIR DE RIPOLL I CONCEDINT AL DIT MONESTIR LA IMMUNITAT I LA LLIURE ELECCIÓ D'ABAT

[A] — Original perdut, antigament a l'Arxiu de Ripoll, Comú, armari 1.r, calaix 2.n
[B] — Còpia del XII-XIII en el Cartoral de Ripoll, f. 3, avui perdut.
C. — Còpia del XVII a la Bib. Nationale de Paris, Col. Baluze 107, f. 184'.
D. — Còpia del XVII a la Bib. Nationale de Paris, Col. Baluze 107, f. 226.
E. — Còpia del XVII a la Bib. Nationale de París, Col. Baluze 107, f. 292.
F. — Còpia del XVII a la Bib. Nationale de París, Col. Baluze 107, f. 74.
[G] — «Simple copia en papel» existent a l'Arxiu Capitular de Vich, segons nota del P. Pasqual, *Monumenta*, 10, p. 171.
H. — Còpia del XV a l'Arxiu de la Corona, de Barcelona, arca 1.a gran, reg. 90, f. 177'.
a. — *Marca Hispanica*, ap. 74.
b. — Bouquet, *Recueil*, 9, p. 589.
c. — Lauer, *Recueil*, n.° VIII.

Registres. — Bréquigny, *Table*, 1, p. 402. — Boehmer, *Regesta*, n.° 2002.
Fonts utilitzades. — **C**, **D**, **E**, **F**, **H**.

Fan referència a aquest precepte la butlla del papa Agapet II donada a l'abat Arnulf en 951 [a)], i l'acta de consagració de 977 [b)], que, volent fer parada d'erudició qualifica a Lluís de «basileus». L'autor de la Història anònima del monestir, escrita en 1147 [c)], el suposa obtingut pels successors de l'abat Ennego, contradicció flagrant amb el contingut del document.

D'ell es dedueix que fou anat a recaptar vora el rei pel monjo Godmar, de Sant Cugat del Vallès, aprofitant un viatge fet amb igual finalitat i èxit per a son monestir [d)]. Ens és possible, encara, de

a) *Marca Hispanica*, ap. 83 (JL. 3655).
b) *Marca Hispanica*, ap. 123.
c) *Marca Hispanica*, ap. 404.
d) Vegeu més avall, al monestir de Sant Cugat.

refer bona part del treball que es donaren els monjos de Ripoll per a redactar la minuta confiada a Godmar. En rigor aquesta minuta estava calcada sobre un document anterior, la confirmació dotal que acompanyava l'acta de consagració de 935.

Ni l'acta ni la dotalia han estat conservades: llur disposició devia ésser semblant a la que tenen els documents correlatius fets al temps de la consagració de 977 [e]. Però, encara que perduda avui, com que el sobredit autor de la Història anònima utilitzà aquella confirmació dotal en la seva obra copiant-ne una part, mitjançant la confrontació del seu relat amb el precepte ressurt l'evidència de la nostra afirmació:

PRECEPTE

Concedimus itaque praedicto monasterio quod in circuito ejus habetur, alodem ex latere uno pergente (*etc., segueix la descripció de l'alou al volt del monestir*)... parrochias vero de ipsa valle Sancti Petri cum caeteris ecclesiis sibi subditis, sicut Godmarus episcopus ibidem concessit vel successores ejus, id est, Iscarius et Georgius episcopus, absque tributo, simili modo concedimus;...

... et parrochia de Vineolas, quomodo Georgius episcopus concessit ad domum Sancti Salvatoris, simili modo concedimus, sicut in ipsa dote resonat; ipso alode qui dicitur Pino cum... ipsa ecclesia...
... parrochia Sancti Cucuphati... et alia ecclesia quae est in Ascarice, cum decimis et primiciis, simili modo concedimus absque tributo. ...

... Et nullus comes, pontifex, judex publicus, in praedictis rebus
habeat potestatem causas distringendi nec rationes exercendi, nec homines illorum aliquis distringat nec per homicidium nec per incendium vel raptum nec per aliquod negotium. Et quando abbates decesserint, ipsi inter se abbates eligant secundum regulam sancti Benedicti.

HISTÒRIA ANÒNIMA [f]

... laudantes confirmantes quicquid supra nominatus Guifredus comes et Godmarus episcopus eidem coenobio in prima dedicatione concesserant, vel terminos quoque ejusdem monasterii iterum descripserunt,
ecclesiam Sancti Petri cum ceteris sibi subditis affirmaverunt, sicut Godmarus episcopus ibidem concessit, vel successores illius Idalcharius et Georgius episcopi, absque tributo, reliquas etiam ecclesias supradictas vel alias infrascriptas laudantes. Ibidem omnes simul absque tributo concesserunt parrochiam de Vineolis, quam Georgius episcopus concessit ad domum Sancti Salvatoris, sicut in ipsa dote resonat;
ecclesiam de Pino,
parrochiam Sancti Cucuphatis, et aliam ecclesiam quae est in Scariz, cum decimis et primiciis, absque tributo.
Tunc etiam ibidem hoc ipsi primitus confirmantes decreverunt ut nullus comes, pontifex, judex publicus in praedictis vel in aliis, ubicunque sint, eorum rebus habeat potestatem causas distringendi nec rationes exercendi, nec homines illorum aliquis distringat nec per homicidium neque per incendium vel raptum nec per ullum negotium. Et quando abbates decesserint, ipsi inter se abbates eligant secundum regulam sancti Benedicti.

e) *Marca Hispanica*, ap. 123.

f) Les clàusules referents a la immunitat judicial i lliure elecció d'abat que l'autor de la Història anònima atribueix a la dotalia, podrien originar el dubte de si realment s'hi trobaven contingudes o si més aviat les havia preses, el dit autor, del precepte mateix, fent-ne després una equivocada atribució. Però, per més que sigui cosa rara veure-les figurar en tal document, cal, no obstant, aquí, admetre la seva existència, ja que més tard torna a trobar-se igual disposició en la nova acta de consagració i dotació de 977, conservada aquesta per enter, *Marca Hispanica*, ap. 123. De totes maneres és evident que el redactor d'aquelles clàusules les amprà d'un precepte carolingi, qui sap si ja amb la idea que poguessin servir de minuta per al que anava a impetrar-se del rei Lluís.

Per als fragments que no fossin copiats de la dotalia del 935, així com per a la confecció d'aquesta, s'aprofità la documentació existent sobre les possessions citades, i especialment la gesta dels alous de Ripoll, feta dreçar pel comte Wifred en 888 [g]. Donarem un repàs a aquella documentació en tant que ha estat fins avui conservada.

El nucli al·lodial, al voltant del monestir, és, amb poca diferència, l'assenyalat pel comte Wifred:

PRECEPTE

Concedimus itaque praedicto monasterio quod in circuito ejus habetur, alodem ex latere uno pergente per torrentem qui discurrit per Tamarice et infundit in Tezer, ab altero latere pergit per aquaeductum qui discurrit per villam Molas et infundit in Tezer, deinde ascendit per torrentem ultra Engordans et ascendit per Fornellos usque in serra super silva de Ordina et pervenit in aquaeductu qui descendit usque silva Ordina et infundit in Freber, de alio latere ascendit per aquaeductum de Corrale usque in serra Balbos et jungit in serra super Stamarice.

GESTA DE 888

In primis in comitatu Ausona, ubi ipse monasterius fundatus est, habet affrontationes ex latere uno in serra supra Stamarez et pervenit in ipso torrente usque in fluvio Tezer; de alio vero latus descendit de monte super Fornellos et pervenit per torrentem qui est ultra villa Iordanos et infundit in Tezer; de alia vero parte descendit de cacumine montis per torrentem qui est ultra Ordina et infundit in fluvio Febreri; ex alio vero latus descendit de serra super Corale et pervenit per ipsa gutta in flumine Febreri.

De la mateixa gesta deriva l'atribució dels serveis dels homes d'Estiula i Ordina:

PRECEPTE

servitium namque regale quod homines de villa Ordina debent et Estivola, praedicto constituimus coenobio.

GESTA DE 888

Et insuper concessit homines de Stivola et de Ordina ad servitium faciendum ad ipso in monasterio.

Les parròquies de la vall de Sant Pere de Ripoll que el precepte i la dotalia diuen haver estat atribuïdes pel bisbe Godmar de Vich i els seus successors, ho foren per aquell en la dedicació que féu de la dita església de Sant Pere, en 890 [h], on s'expressa així: «Et ego Godmarus episcopus concedo ibi decimas et primitias de villa iis nominibus, Paillieres, Campo de Airandali, Vitabona, Saltorre, Animancias, villare Balbos, villare Landberti, villare Fasulani, villare Mazoni, villare Danieli, et ipsas Molas, et Tendas, et Insolas, et Pojomalo, et Riopullo, et Urdina. De istos villares praenominatos concedo ibi decimas et primitias, sicut auctoritas jubet.»

De l'alou i parròquia de Matamala, ja en parla també la gesta de Wifred. El document del bisbe Godmar a què fa referència el precepte és avui perdut. Conservem, en canvi, notícies dels documents pels quals el bisbe Jordi atribuí a Sant Salvador la parròquia de Vinyoles, tal com diuen la dotalia i el precepte. Aquells documents, datats en 925, foren dos: per un d'ells [i] el comte Sunyer de Barce-

g) *Marca Hispanica*, ap. 46.

h) *Marca Hispanica*, ap. 50.

i) Segons Bofarull, *Condes vindicados*, I, p. 69, es conservava aquest document a l'Arxiu de Ripoll, armari 1.r del comú, caixó 2.n, lligall Monastir, sa fundació, etc., n.° 880. Una còpia d'aquest document es trobava a l'Arxiu de Montserrat, caixó 6, lligall 1, foli 3, segons l'índex del P. Ribas, 109-110, en P. Pasqual, *Monumenta*, III.

lona i sa muller Richilda donen a Sant Salvador, «cujus baselica sita est in territorio Ausonensis, valle Riopullo, in cenobio beate Marie», joies, llibres i ornaments i la hisenda de Vilamelich, en el pendent del Montserrat, junt amb el bisbe Jordi de Vich, que li dóna la parròquia i alous de Vinyoles. Per l'altre [j] document, el bisbe Jordi dóna al monestir de Ripoll les parròquies de Sant Martí de Vinyoles i Sant Sadurní de Soveies, amb llurs delmes i primícies, i el delme de l'alou de Vilamelich que el comte Sunyer havia donat al monestir.

La concordància del precepte i la gesta de Wifred és també ben manifesta en tractar-se de la parròquia de Santa Maria de Brocà:

PRECEPTE	GESTA DE 888
et in pago Berchitano, in loco Brositano, alodem, sicut in illorum judicio resonat, et parrochia Sanctae Mariae cum ecclesiis sibi subditis,	Et in pago Bergitano, in locum qui dicitur Brositano, ecclesias consecratas, ipso alode et fines et terminos suos, sicut in ipso judicio resonat

També un i altre fan referència a Sant Vicens d'Obiols.

Tot ço que el precepte diu de l'alou de Sant Cugat del Recó, devia ésser extret de la donació executòria del dit alou que feren a Ripoll els marmessors del comte Miró de Cerdanya-Besalú, en 927 [k], complint ço que havia disposat el dit comte en son testament de 926 [l].

Finalment, és encara de notar una altra concordància entre el precepte i la gesta de Wifred, referent a Greixa, de Cerdanya:

PRECEPTE	GESTA DE 888
et in locum qui dicitur Garexere, ipso alode qui est de ipso porto usque ad ipsa Regolella, cum terris et vineis et silvis et pascuis, sicut in illorum scriptis resonat, et ecclesia Sancti Andreae cum ipsa parrochia.	et in eodem comitatu villa quae dicitur Garexer cum ipsa ecclesia consecrata; habet fines de ipso porto usque ad ipsa Portella.

In nomine sanctae et individuae [1] Trinitatis. Ludovicus superna distribuente gratia rex. Si [2] locis sacris divinae majestati servientium opem conferimus oportunam [3], a bonorum omnium largitorem minime diffidimus [4] recompensandum. Quapropter noverit [5] omnium sanctae Dei [6] ecclesiae fidelium nostrorumve tam praesentium quam et [7] futurorum industria, quoniam [8] adiens [9] nostrae dignitatis praesentiam quidam monachus coenobii

1. individuę *E; H no diftonga mai.* — 2. scilicet *F.* — 3. opportunam *F H.* — 4. difidimus *E.* — 5. noviter *F.* — 6. *manca en E H.* — 7. *manca en F.* — 8. quam *C D.* — 9. audiens *C.*

j) Es conservava a l'Arxiu de Montserrat, caixó 6, lligall 1, f. 2, segons l'índex del P. Ribas, 2, en P. Pasqual, *Monumenta*, III,

k) Es conservava a l'Arxiu de Ripoll, pavordia de Berga, diu Bofarull *Condes vindicados*, 1, p. 91.

l) Antigament conservat també a l'Arxiu de Ripoll, pavordia d'Aja, segons Bofarull, *Condes vindicados*, 1, p. 88.

Sancti Cucuphatis [10] nomine Godmarus, nostram humiliter expetiit clementiam quatenus [11] cunctas res monasterii Sanctae Mariae, quod [12] situm est [13] in valle Riopullo [14], condam condensus [15] vel postmodum condendus [16], nostrae regalitatis decreto [17] confirmare dignaremur, quod et fecimus [18]. Concedimus itaque [19] praedicto monasterio quod in circuito ejus habetur, alodem ex latere uno pergente per torrentem [20] qui discurrit per Tamarice et infundit in Tezer, ab altero [21] latere pergit per aquaeductum [22] qui discurrit per villam [23] Molas et infundit in Tezer, deinde ascendit per torrentem ultra [24] Engordans et ascendit per Fornellos usque in serra super silva [25] de Ordina et pervenit in aquaeductu [26] qui descendit usque [27] silva [28] Ordina et infundit in Freber, de alio latere ascendit per aquaeductum [29] de Corrale [30] usque in serra Balbos et jungit [31] in serra super Stamarice; in eadem vero valle, alodes quod [32] habet ipse coenobius [33] per plurimis locis, simili modo constituimus; servitium [34] namque regale quod [35] homines de villa [36] Ordina debent [37] et [38] Estivola [39], praedicto constituimus coenobio; piscationes quoque aquarum de Tezer, id est [40], de Ripamala [41] usque ad ipsa [42] Spada, et de Freber [43], de molendinis Geminella [44] usque in Tezer; mercatum praefati loci de toloneo [45] et omnem justitiam ibi peragendam tertia parte delegamus; parrochias vero de ipsa valle Sancti Petri cum caeteris [46] ecclesiis sibi subditis, sicut Godmarus [47] episcopus ibidem concessit vel successores ejus [48], id est [49], Iscarius [50] et Georgius [51] episcopus, absque tributo simili modo concedimus; alodem quae [52] dicitur Matamala de ipso coenobio [53] supra [54] nominato, id est [55], de poio Transbadoni [56], qui pergit per [57] ipso riulo [58] usque in rivolo [59] qui descendit per [60] ipsas Loças [61] et injungit [62] in torrentes qui discurrunt de serra [63] Vineolas usque ad ipso Cincto [64] contra ipsa Tremolosa [65], deinde pergit ad ipsa serra [66] usque ad ipsa portella de

10. Cucufatis *E.* — 11. quatinus *E.* — 12. qui *C D E.* — 13. est situm *E F H.* — 14. Rivipullo *F.* — 15. condendis *C.* — 16. condesus *F.* — 17. de cetero *F.* — 18. facimus *F.* — 19. itaque quod *C D E F H.* — 20. aquaeductum *F H.* — 21. alium *C D;* alio *F H.* — 22. aquaductum *C D.* — 23. *manca en F.* — 24. ulter *C.* — 25. sylva *C E.* — 26. aquaeductum *C F H;* aquaductu *E.* — 27. ultra *C E H.* — 28. *manca en C E H.* — 29. aquaductum *C;* aquaeductu *D.* — 30. Corralle *E; F suprimeix les paraules que van des de* aquaeductum qui ... *fins a* aquaeductum de; *en lloc de* de Corrale *posa* et Corale; Corale *H.* — 31. injungit *F.* — 32. alodam que *F;* que *H.* — 33. cenobius *F.* — 34. servicium *E;* servitia *F H.* — 35. quod debent *E F H.* — 36. villis *E F H.* — 37. *manca en E F H.* — 38. est *D.* — 39. Estiulla *E;* Stiula *F H.* — 40. idem *D.* — 41. Rippamala *F.* — 42. ipsam *D F.* — 43. Freser *F;* Ffeder *H.* — 44. Gemmella *E;* Gernivilla *F.* — 45. teloneo *F;* theloneo *H.* — 46. cęteris *F.* — 47. Gotmarus *E H;* Gotmarius *F.* — 48. illius *E F H.* — 49. idem *D.* — 50. Idalcharius *E;* Idascarius *F H.* — 51. Gobrigius *F H.* — 52. alode qui *E;* alodes que *F H.* — 53. *manca en F H.* — 54. super *D.* — 55. idem *D.* — 56. Pino Transbadoni *C;* Pivo Trasbadoni *E;* Pugo Tracbadom *F;* puyo Transbadoni *H.* — 57. pro *F.* — 58. rivolo *F.* — 59. rivulo *F.* — 60. de *E F H.* — 61. Lecas *E.* — 62. intrajungit *E.* — 63. serras *E.* — 64. Sicnto *D;* Cinto *E H;* Tinto *F.* — 65. Gremolosa *F.* — 66. ipsam serram *E;* de ipsa serra *H.*

Villalonga et descendit [67] in torrentem qui venit de Lobaria [68] et injungit in poio Transbadoni [69]; et ecclesia [70] cum ipsa parrochia de Matamala cum caeteris [71] sibi subditis, sicut Godmarus [72] episcopus per gesta scripta [73] confirmavit, absque tributo simili modo concedimus; et parrochia de Vineolas, quomodo Georgius episcopus concessit ad domum Sancti Salvatoris, simili modo concedimus, sicut in ipsa dote resonat; ipso alode [74] qui [75] dicitur Pino [76] cum terris et vineis et silvis [77], cum ipsa ecclesia, similiter concedimus; et in pago Berchitano [78], in loco Brositano [79], alodem [80], sicut in illorum [81] judicio resonat, et parrochia [82] Sanctae [83] Mariae cum ecclesiis sibi subditis, id est [84], in palatio Rodgario [85], et ipsa Pera [86], concedimus absque tributo; ecclesiam [87] Sancti Vincentii quae [88] est [89] in Albiols [90], cum ipso alode, simili modo [91] concedimus; et alodem qui [92] dicitur ecclesias Clavatas [93] cum ipsa parrochia Sancti Cucuphati [94], sicut Miro comes [95] retinebat ad diem obitus sui, simili modo concedimus, qui habet affrontationes ex latere orientis in rio Tordello [96] et pergit per [97] ipsa serra qui venit de ipsas ecclesias, et de meridie injungit in [98] ipsa Muga, et de occiduo [99] injungitur [100] in rio Tordel [101], de partibus vero circi [102] finit in serra qui [103] discurrit ad [104] ipso alode vel in fines de Vivario [105]; et in locum qui dicitur Garexere [106], ipso alode qui est de ipso porto usque [107] ad ipsa Regolella [108] cum [109] terris et vineis et silvis [110] et pascuis, sicut in illorum scriptis resonat [111], et ecclesia [112] Sancti Andreae [113] cum ipsa parrochia, et alia ecclesia quae [114] est in Ascarice [115] cum decimis et primiciis, simili modo concedimus absque tributo. Alodes etiam [116] ac [117] possessiones alias quae [118] retinent per scripturas vel ad deinceps adquirere [119] potuerint [120], cum terminos [121] et fines illorum, id est [122], ecclesiis, domibus, curtis, ortis [123], terris cultis vel incultis, vineis, pratis, pascuis, silvis [124], calminibus [125], molendinis [126], aquae [127]

67. ascendit *F H.* — 68. Loberia *F.* — 69. poio Trasobadoni *C;* podio Transbadoni *D;* poio Trasobadoni *E;* podio Trasbadoni *F H.* — 70. etiam *F.* — 71. ceteris *F.* — 72. Gotmarus *E H;* Gotmarius *F.* — 73. scriptura *C E F H.* — 74. ipso alodo *C;* ipso alode *E;* ipsa alode *F.* — 75. quae *C E;* que *F H.* — 76. dicit Primo *F.* — 77. sylvis *C E.* — 78. Bergitano *E;* Berguitano *F H.* — 79. Broscicano *F.* — 80. alode *F.* — 81. nullorum *F.* — 82. parrochiam *C.* — 83. sanctę *F.* — 84. idem *D F.* — 85. palacio Votgario *F.* — 86. Poera *E;* Petra *F H.* — 87. ecclesia *E.* — 88. qui *C F H.* — 89. *manca en F.* — 90. Albiolo *F.* — 91. simili modo *manca en D.* — 92. que *D.* — 93. Clariatas *E;* donatas *F H.* — 94. Cucufati *E;* Cucuphatis *F.* — 95. comis *C D.* — 96. Tardello *E;* Retordello *F.* — 97. de *F.* — 98. et *D.* — 99. occidio *F.* — 100. jungitur *E F.* — 101. Retordello *F;* Tordell *H.* — 102. circii *F.* — 103. qua *E.* — 104. ab *F.* — 105. Umario *C D;* Muario *F.* — 106. Guarere *F H.* — 107. *de* ipso alode... *a* usque *manca en F.* — 108. Regoltelta *F.* — 109. et in *E.* — 110. sylvis *C E.* — 111. scripturis resonant *E F H.* — 112. etiam *F.* — 113. Andręę *F.* — 114. qui *F.* — 115. Ascharico *E;* Mastaricc *F;* Ascharice *H.* — 116. *manca en D.* — 117. et *F H.* — 118. quę *F.* — 119. adoperire *E.* — 120. potuerant *F.* — 121. termines *C E.* — 122. idem *D.* — 123. hortis *F.* — 124. sylvis *C E.* — 125. calinibus *C,* colminibus *D.* — 126. molindinis *E.* — 127. atque *C D F.*

itibus vel reductibus [128], cum exiis vel regressiis illarum, id est [129], in comitatu Barchinonensi [130], Ausonensi, Orgitanensi, Cerdaniensi, Conflentensi, Rosilionensi, Impurianensi, Petralatensi, Bisuldunensi et Gerundensi [131], vel in pago Berchitano [132], cum fines et terminos illorum et supradictorum [133] omnium habere illis permittimus [134], tam iste Ennego abba [135] quam et successores eorum sine ulla contradictione teneant et possideant et per nomen nostrum [136] defendant. Unde hoc nostrae altitudinis praeceptum fieri ac [137] praelibato [138] Sanctae Mariae coenobio dare [139] praecepimus [140], per quod praedicta [141] res eorum, nemine jure perpetuo inquietante [142], possideant. Et nullus comes, pontifex, judex publicus, in praedictis rebus habeat [143] potestatem causas [144] distringendi nec rationes exercendi, nec homines illorum aliquis distringat nec per homicidum nec [145] per incendium vel raptum nec [146] per aliquod [147] negotium [148]. Et [149] quando abbates decesserint, ipsi inter se abbates eligant [150] secundum regulam sancti Benedicti. Et ut haec nostrae auctoritatis [151] largitio per succedentia observetur tempora, manu propria subter firmamus et anuli imaginem [152] nostri impressione insigniri jussimus.

Signum Ludovici (*Monograma*) gloriosissimi regis.

[Odilo notarius] [153] ad vicem [154] [Heirici] [155] episcopi atque cancellarii recognovit [156].

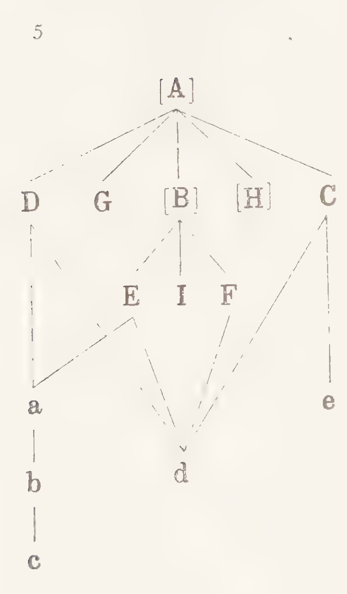
Actum secus castrum [157] quod [158] dicitur Brisacha supra Reni [159] fluvium [160], .VIIII. [161] kalendas septembris, indictione [162] .[XI]. [163], anno tertio Ludovico rege [164] regnante.

128. redditibus *C D.* — 129. idem *D F.* — 130. Barchinone *D.* — 131. Inpuriarum, Petralatensi, Gerundensi, Bisuldunensi, Ausonensi, Orgitanensi Cerdaniensi, Confluentensi, Rossilionensi *D;* ... Impuritanensi ... *E;* ... Urgellitanensi, Cerditanensi, ... Rossilionensi ... *F;* Orgellitanensi ... Rossilionensi ... *H.* — 132. Bergitano *E;* Berguitanensi *F H.* — 133. superdictorum *D.* — 134. permitimus *E.* — 135. tam Rito Emiego abbati *F.* — 136. nostrorum *D E.* — 137. et *C;* hoc *F H.* — 138. praelibatae *C D.* — 139. dari *F.* — 140. percepimus *F.* — 141. praedictas *E.* — 142. res eorum jure perpetuo inquietatione *C;* res nemine sine ulla perpetuo inquietante *D;* res nemine jure perpetuo inquietantis *F;* res nemine jure perpetuo inquietante *H.* — 143. habeant *F H.* — 144. causis *D;* causa *F.* — 145. neque *E F H.* — 146. neque *E F H.* — 147. aliquem *E F H.* — 148. negocium *F.* — 149. *manca en F.* — 150. eligant abbates *F.* — 151. Et in hac re cunctis *C.* — 152. et imagine *F;* et anuli ymagine nostri insigniri jussimus *H.* — 153. Odi Lotarius (Lotharius *C*) *C D E F H.* — 154. ad Aviceni *C;* a vicem *D F H.* — 155. Euruci *C;* Eyrici *D;* Eryci *E;* Ciruci *F H.* — 156. ecogndiut *C;* ecogoduit *D;* econsdivit *F.* — 157. castrudus *F.* — 158. qui *D.* — 159. Rem *C F.* — 160. fluium *C;* flumen *E;* fluvii *F.* — 161. nono *F.* — 162. inditione *D E.* — 163. .II. *C D E H;* secunda F. — 164. *manca en F.*

II

Parentignat, ... 982

PRECEPTE DEL REI LOTARI, DONAT A PRECS DE SENIOFRED ABAT DE RIPOLL, CONFIRMANT LES POSSESSIONS DEL DIT MONESTIR

[A] — Original perdut.
[B] — Còpia del xii-xiii en el Cartoral de Ripoll, f. 4; avui perdut.
C. — Còpia del xi a la Bib. Vaticana de Roma, ms. llatí 5730, f. 233'.
D. — Còpia del xvii a la Bib. Nationale de Paris, Col. Baluze 107, f. 185'.
E. — Còpia del xvii a la Bib. Nationale de Paris, Col. Baluze 107, f. 77.
F. — Còpia del xvii a la Bib. Nationale de Paris, Col. Baluze 107, f. 292'.
G. — Còpia del xvii a la Bib. Nationale de Paris, Col. Baluze 107, f. 227 (fragment del començament.)
[H] — Còpia que existí a l'Arxiu de Montserrat, caixó 4, lligall 2, f. 7, segons el catàleg de les escriptures del dit Arxiu ordenat pel P. Ribas i contingut en P. Pasqual, *Monumenta*, 3, p. 10.
I — Còpia del xv a l'Arxiu de la Corona de Barcelona, arca 1.ª gran, reg. 90, f. 179'.
a. — *Marca Hispanica*, ap. 131.
b. — Bouquet, *Recueil*, 9, p. 649.
c. — Monsalvatje, *Noticias históricas*, 11, p. 185 (fragment).
d. — Halphen-Lot, *Recueil*, n.° XLIX.
e. — Albareda, *Catalonia Monastica*, 1, p. 326.

Registres. — Bréquigny, *Table*, 1, p. 465. — Boehmer, *Regesta*, n.° 2059.
Fonts utilitzades. — **C**, **D**, **E**, **F**, **G**, **I**.

L'interval de quaranta quatre anys que transcorregué entre el precepte del rei Lluís i el que ara examinem de Lotari, fou ben aprofitat pel monestir de Ripoll en l'acreixement de son patrimoni. La comparació del contingut dels dos preceptes en dóna una idea bastant exacta. És de notar, en especial, la dispersió de les noves adquisicions, reflex de com l'anomenada del monestir anava estenent-se arreu.

Com es féu aquest acreixement que el precepte de Lotari ens demostra? La pèrdua de molta documentació impedeix de seguir-ne detalladament el progrés. No obstant, per les notícies que resten espargides és possible de fixar antecedents de bona part del contingut del precepte. És la base més important d'aquest contingut el fons ja anomenat en el precepte de Lluís, que transcrivim en lletra petita en tant que ha estat aprofitat. Els límits de l'alou al volt del monestir apareixen amplificats per noves adquisicions fetes. Tenim notícia de les següents: 957, el comte Borrell dóna els alous de Balbs, Saltor, Mosolelles i Vidabona [a)]; 967, els comtes Oliva i Ermengarda, de Cerdanya, donen un alou a Engordans [b)]; 979, el comte i bisbe Miró deixa en testament, entre altres béns, «ipsos Balbos et Saltorre et Museolos et Sannaruz et Vidabona et Tarnadela et Stamariz» [c)].

En la vila d'Armàncies hi ha tres documents que atribueixen alous a Ripoll: 938, donació feta per la comtessa Ava i els seus fills Seniofred, Wifred, Oliva i Miró [d)]; 957, donació del comte Borrell de Barcelona [e)]; 979, deixa del bisbe i comte Miró [f)].

L'alou de Salselles, amb l'església de Sant Pere, havia estat donat pels almoiners d'Oliva, fill del bisbe de la Seu Rodulf, i nét, per tant, del comte Wifred I, en 948, junt amb tot el que allí tingué dit bisbe Rodulf [g)].

El present precepte esmenta també l'alou de Ponts, amb la seva església, que donà el comte Wifred I. És curiós que, malgrat tractar-se d'una donació ben anterior, fos passada per alt en el precepte del rei Lluís. La gesta de Wifred de 888 en parlava així: «Et in ipsa marcha, ecclesiam Sanctae Mariae, quae est ad Pontes, cum ipso alode et fines et terminos suos. Et habet affrontationes ex latere uno in flumine Segre, de alio vero latus finit in ipso Congusto vel in flumine Segre, de tertia vero parte pergit per ipsa summa serra sicut aquas vergunt contra ipsas ecclesias, de quarto vero latus ferit in ipso jungente vel in flumine Segre» [h)]. El descuit, si n'hi hagué, dels redactors d'aquell precepte fou, com hem dit, esmenat en el present. La mateixa estranya particularitat és de notar en una sèrie d'altres béns en els quals concorren iguals circumstàncies, i són: les esglésies de Montserrat, diversos alous a la Plana de Vich, un altre a la Cerdanya, i la vila d'Exaduce al comtat d'Urgell. Anotem els antecedents que tenim d'aitals possessions: Esglésies de Santa Maria, Sant Iscle, Sant Pere i Sant Martí en el Montserrat. En la gesta de Wifred són així anotades: «Et in alio loco, in ipsa marcha, locum quem nominant Monte Serrado, ecclesias quae sunt in cacumine ipsius montis vel ad inferiora ejus, cum ipso alode. Habet affrontationes per ipsa serra de Molella sicut aquas vergunt contra ipsas ecclesias et venit in rio Mexanos et infundit in Lubrigado, de alia vero parte descendit de cacumine montis et venit per ipsa Molella et per serra quae vergit in Riosicco et infundit Lubrigado [i)]. Un document del comte Sunyer, de Bar-

a) L'original es conservava antigament a l'Arxiu de Ripoll, armari 2, calaix 2, lligalls petits; còpia en el Cartoral verd, f. 20, segons Bofarull, *Condes vindicados*, 1, p. 117.

b) L'original antigament a l'Arxiu de Ripoll, armari 2, calaix 2, lligall sense rètol; còpies en el Cartoral major f. 170 i en el Cartoral verd f. 4, segons Bofarull, *Condes vindicados*, 1, p. 94.

c) Vegeu Bofarull, *Condes vindicados*, 1, p. 98.

d) Antigament a l'Arxiu de Ripoll, armari 2, calaix 2, lligall sense rètol, segons Bofarull, *Condes vindicados*, 1, p. 88.

e) L'original antigament a l'Arxiu de Ripoll, armari 2, calaix 2; còpia en el Cartoral verd f. 20, segons Bofarull, *Condes vindicados*, 1, p. 36.

f) Vegeu Bofarull, *Condes vindicados*, 1, p. 98.

g) Antigament còpia en el Cartoral verd de Ripoll, f. 4', segons Bofarull, *Condes vindicados*, 1, p. 23.

h) *Marca Hispanica*, ap. 46.

i) *Marca Hispanica*, ap. 46.

celona, de 933, dóna les mateixes esglésies a Ripoll, termenant-les: a orient «in serra qui venit de rio Meranos et pergit per ipsa serra usque in ipso collo supra ipsa rocha Rubia et vadit per ipso aqueducto usque in fluvio Lupricato, de occiduo vadit per ipsas pennas de Monte Serrato vel per ipsa feixa que venit de Sancto Acisclo et afrontat in Riosicco qui venit de castello Marro, de partibus circi finit in Riosicco et infundit usque in fluvio Lupricati» [j]. Advingueren al comte Sunyer en part per compra i en part per aprisió del seu pare Wifred. Alous de Folgaroles, «Oligno» i «villar Daniel», en la Plana de Vich; foren donats a Ripoll, en 917, per la comtessa Garsendis, el comte Sunyer i el vescomte Ermemir, almoiners del comte Wifred Borrell [k]; el «villar Daniel» havia estat donat al dit comte pel mateix Daniel en 898 [l]. Vila de Lluc, en la Cerdanya : constava compresa entre els béns que els comtes Wifred i Winidilda donen a Ripoll en la dedicació de 888, així: «Et in alaudo tradimus ibi in comitatu Cerdania una villa cui vocabulum est Loci, cum omnes fines et termines suos et adjacentias suas, sicut nos eam retinemus et nobis advenit ex comparatione de partibus Sesenando, qui eam tenebat per praeceptum regis» [m]. En la gesta tantes vegades anomenada, s'en parla així: «Et in comitatu Cerdaniae villa quae dicitur Luz cum ipsa ecclesia consecrata cum fines et termines suos, sicut eam comparavit de homine nomine Sesenando, unde ibidem scripturam fecit» [n]. Per últim, la vila d'Exaduce, en el comtat d'Urgell, ja constava també en la gesta de Wifred: «Et in comitatu Origello, villa quae dicitur Exeduci cum ipsa ecclesia et ipso alode et fines et terminos suos, unde scripturam fecit ad domum Sanctae Mariae» [o]. Malgrat això, els comtes Wifred i Winidilda repeteixen la donació per dues vegades: en 890 «in villa Exaduce, quantum ibidem habemus tam de hereditate parentum quam etiam de comparatione, domibus, terris, vineis, cultum vel incultum, exiis vel regresiis, necnon et ecclesiam sitam in praefata villa fundatam in honore sancti Michaelis archangeli, quae adhuc minime dedicata esse videtur» [p]; i en 897 «in comitatu Urgellitanensi, in locum quem vocant Exeduce, donamus ecclesia Sancti Michaelis, quam construxit Montanus presbyter cum suis heredibus, id est, casas, casalibus, hortis, hortalibus, arboribus, terras, vineas, qui nobis advenerunt haec omnia per seditionem homicidiis, id est de Godero, de suos heredes et de Vinsando et suos heredes, et per emptionem vel per donationem Montani presbyteri et Amor judicem et Valarico et Stratario et Raguita femina et Fredario vel heredibus illorum» [q].

En canvi, ens consten com a adquisicions fetes amb posterioritat al precepte de Lluís i compreses en el de Lotari les següents: alous de Palau i la Devesa en la Plana de Vich; alous d'Oristà; alous d'Olesa; alous de Merolla, Ginebret, el Puig i Maranges, en la vall de Lillet; vila d'Evol en el Conflent; alous de Jou i de Judaiques, en el comtat de Besalú; alou de Marlès en el pago de Berga; alou de Camba en el comtat de Barcelona; alou de Ribes. Veu's-en aquí els antecedents; alou de Palau, en la plana de

j) Antigament copiat en el Cartoral de Montserrat, f. 1 i 3; guardat a l'Arxiu del dit monestir, calaix 5, lligall 6, segons l'índex del P. Ribas, 2, en P. Pasqual, *Monumenta*, III.

k) Antigament a l'Arxiu de Ripoll, armari 2, calaix 2, lligall sense rètol, segons Bofarull, *Condes vindicados*, 1, p. 35.

l) Antigament a l'Arxiu de Ripoll, armari 2, calaix 2, lligall sense rètol, segons Bofarull, *Condes vindicados*, 1, p. 34.

m) *Marca Hispanica*, ap. 45.

n) *Marca Hispanica*, ap. 46.

o) *Marca Hispanica*, ap. 46.

p) *Marca Hispanica*, ap. 51.

q) *Marca Hispanica*, ap. 61; cnf. Bofarull, *Condes vindicados*, 1, p. 35.

Vich: fou donat pel comte Sunyer, en sufragi de son fill Ermengol, en 943 [r]; la Devesa, en la mateixa comarca: el comte Seniofred de Cerdanya, en testament de 966, deixa a Ripoll «in ipsa Devesa, quae est in comitatu Ausonae, ipsa mea quarta parte» [s]. Alous d'Oristà: la comtessa Riquilda, muller del comte Sunyer, en 943 i en 945 dóna a Ripoll alous i camps en el terme d'Oristà [t]. Alous d'Olesa: en 940 Salomó dóna a Ripoll unes vinyes en el castell de Camba, lloc dit Olesa [u]. També Guanta i sa muller Quindeleva, donen, en el mateix lloc, una casa i hort [v]. Alous de Merolla, Ginebret, el Puig i Maranges, en la vall de Lillet: el comte Seniofred de Cerdanya, en son testament de 966, deixa a Ripoll «ipsos meos alodes qui sunt in valle Lilitense, id est, Marolla et Genebredo, et villa quae dicunt Pujo et Maranicos, et in aliis locis et valle Lilitense, qui mihi advenit per meam hereditatem vel commutavi a fratre meo Olibane» [x]. Villa d'Evol, en el Conflent: donació del comte Seniofred de Cerdanya, en 957, al monestir de Ripoll: «...alodem meum proprium ..... et advenit mihi ipse alodes aliquid ex comparatione, aliquid per concamiatione, aliquid per cartas emptionis, aliquid per beneficium quod ego habui per donum regis de Umfredo filio Guifredi, qui mihi bozavit. Et est ipse alodes in valle Confluente, in suburbio Elenense, villa quae dicunt Evolo vel in ejus fines, id est, casas, casalibus, curtis, curtalibus, hortis, hortalibus, verdegariis, terras cultas et incultas, vineis, silvis, garricis, pratis, pascuis, molendinis, aquae ductibus vel reductibus, calminibus cum exiis et regresiis earum. Et habet affrontationes haec omnia ex latere uno in monte Tornado vel in villa Bardolio et pervenit in rivo Oleta, et de alia in Vilioles, et de tertia in ipsa Erola, et de quarta in flumine Tedo. Et infra istas affrontationes ipsum alodem qui fuit de Ariveoso presbytero et ipsum alodem qui fuit de Uniano presbytero...» [y]. Alou de Jou, en el comtat de Besalú: el donen a Ripoll en 961 els marmessors de la comtessa Ava, muller que fou del comte Miró [z]. Alou de Judaiques, comtat de Besalú: el comte Deila l'havia adquirit dels jueus que instal·là en la ciutat de Girona, i el deixà hereditàriament a sa filla l'abadessa Ranlo, de Sant Joan; aquesta, segons un altre document, el donà a Ripoll en 956; la germana de Ranlo, Virgília, li havia cedit sos drets en el dit alou en 941 [a]. Alou de Marlès, en el pago de Berga: el comte Seniofred de Cerdanya dóna a Ripoll, en 957 «... alodem quem habeo in comitatu Berchitano in valle Merles... affrontat de una parte in Sagasse, et de alia in Beneviver, de tertia in rivo Pigna, de quarta in flumen Aheste» [b]. Alou de Camba, comtat de Barcelona: diu el precepte que fou d'Egofred; efec-

r) Antigament en l'Arxiu de Ripoll, pavordia de Palau, segons Bofarull, *Condes vindicados*, I, p. 114.

s) *Marca Hispanica*, ap. 104.

t) Antigament a l'Arxiu de Ripoll, armari I del comú, calaix 3, lligall Oristà n.° 33, segons Bofarull, *Condes vindicados*, I, p. 69 i 114.

u) Antigament n'hi havia un trasllat a l'Arxiu de Montserrat segons l'índex del P. Ribas, 3, en P. Pasqual, *Monumenta*, III.

v) Antigament a l'Arxiu de Montserrat, calaix 16, lligall I, f. 25, segons l'índex del P. Ribas, 10, en P. Pasqual, *Monumenta*, III.

x) *Marca Hispanica*, ap. 104. Els executors testamentaris del comte compliren aquesta clàusula testamentària fent la donació corresponent en 967; document guardat antigament a l'Arxiu de Ripoll, armari 2, calaix 2, i còpia en el Cartoral verd f. 18, segons Bofarull, *Condes vindicados*, I, p. 93.

y) *Marca Hispanica*, ap. 92.

z) Antigament a l'Arxiu de Ripoll, armari 2, calaix 2, segons Bofarull, *Condes vindicados*, I, p. 106.

a) Tots aquests documents es guardaven antigament a l'Arxiu de Ripoll, armari 2, calaix 2, lligall de pergamins interessants, segons Bofarull, *Condes vindicados*, I, p. 107.

b) *Marca Hispanica*, ap. 92.

tivament, sabem, per document de 966, que en juliol del dit any Eigifred i sa muller, Wisla, donaren a Ripoll el castell de Camba, amb l'església de Sant Pere, en el comtat de Barcelona, afrontant «a parte circi» amb el comtat de Manresa «vel in termino de Vacaricas»; els pertanyia «per donitum seniori meo vel per comparationem Mironi comiti» [c)]. Finalment, l'alou de Ribes del Freser fou llegat a Ripoll pel comte Seniofred de Cerdanya en son testament de 966: «meum alodem quem habeo in Ribas vel in ejus terminis... exceptus ipsum alodem de Argemiro vel de Elderico» [d)].

In nomine sanctae [1] et individuae Trinitatis. Lotarius divina opitulante clementia rex Francorum [2]. Noverit enim [3] omnium sanctae Dei ecclesiae fidelium ac nostrorum sollertia quod Seniofredus [4], venerabilis abbas Sanctae Mariae Rivipollensis [5] monasterii, una cum caterva ipsius coenobii, situm in comitatu Ausona, addiens nostrae serenitatis aulam [6], humiliter deprecatus est quatinus [7] ob nostrarum animarum seu antecessorum nostrorum remedium res et praedia quae monachi [8] ipsius possidebant loci nostri praecepti munimine corroborarentur. Cui assensum praebentes, more praedecessorum [9] nostrorum regum, omnes proprietates sive possessiones ipsius loci, fines vel limites cum adjacentiis precipuorum [10] praediorum, quae beata et gloriosa virgo Maria mater domini nostri Jesu Christi [11] ex collationibus fidelium in coenobio Rivipollensi [12] retinere videtur, nostro regali confirmamus [13] praecepto. Concedimus itaque praedicto monasterio quod in circuitu ejus habetur, alodem [14], ex latere uno pergente [15] [per torrentem] qui [16] discurrit per Tamarize [17] et infundit in Tezer [18], ab alio latere [pergit] per aquaeductum qui [19] discurrit ultra [20] villam [21] Molas [22] et infundit in Tezer, deinde ascendit per torrentem ultra [23] Engordans [24] et ascendit per Fornellos usque in serram super silvam [25] de Ordina et pervenit in pogium [26] super Vilarcellum [27], ab ipso Vilarcello [28] pervenit usque in pogium Calvellum [29], deinde pervenit in ipsa serra super Gausago [30] minore [31] et infundit in rivum Sancti Laurentii usque in flumen [32] Freber [33], deinde ascendit per rivolum [34] qui discurrit a [35] villa Balbos usque in ipsum collum [36] de Balbos et pervenit usque

1. *C I desfan en e tots els diftongues* ae, oe. — 2. Francorum rex *C;* Ffrancorum *I.* — 3. *manca en C.* — 4. solertia qui Senioffredus *E.* — 5. Rivipollentis *D E F.* — 6. aulam nostrae serenitatis *D.* — 7. quatenus *E;* est *manca en I.* — 8. monasterii *C.* — 9. precessorum *C.* — 10. *manca en D.* — 11. Jhesu Xpisti *C;* Jesu Xpisti *E;* Jhesu Christi *I.* — 12. Rivipollensis *C;* Rivipollenti *D;* Rivipullensi *E.* — 13. confirmavimus *C.* — 14. alaudem *C.* — 15. pergentem *C D.* — 16. quod *D.* — 17. Stamariz *C;* Tamarice *D;* Tamartze *E.* — 18. Ticer *E.* — 19. quod *C.* — 20 ulter *D.* — 21 villa *C.* — 22. Molis *E I.* — 23. ulter *D.* — 24. in Gordanes *C D F.* — 25. sylva *D;* sylvam *F.* — 26. pogum *D.* — 27. Vilarzelum *C.* — 28 Vilarzelo *C.* — 29. Cavellum *E.* — 30. Gausaco *E;* Gausatgo *I.* — 31. nemore *F.* — 32. flummen *F.* — 33. Freser *E;* Ffebrer *I.* — 34. rivulum *E.* — 35. per *D.* — 36. locum *D.*

c) Antigament a l'Arxiu de Montserrat, calaix 16, lligall 1, f. 20, segons l'índex del P. Ribas, 8, en P. Pasqual, *Monumenta*, III.

d) *Marca Hispanica.* ap. 104.

ad villam Tamarice [37] et infundit in Tezer et affrontat in [38] villa Archamala [39], inde [40] vero in pugium Salomonis usque in [41] villam [42] Molas. In eadem autem valle alios alodes [quod habet] [43] ipsius coenobii in plurimis locis [44], id est, vallis de Tenrarios [45], villa Animantias [46], Stivula [47] majore [48], ipsa Agrevolosa [49] et alios per plurima loca simili modo constituimus. Piscationes [50] quoque aquarum de Tezer, inde a [51] Ripamala usque ad ipsa Spata, et de Freber, de ipsa Corba usque in Tezer; mercati [52] vero piaefati loci teloneum [53] et omnem justitiam ibi peragendam, ab integro concedimus. Parrochiam [54] autem de ipsa valle, ecclesiam Sancti Petri cum coeteris ecclesiis sibi subditis, sicut Godmarus [55] episcopus ibidem concessit vel successores ejus Idascherius [56] et Georgius episcopi [57], cum decimis et primiciis, absque tributo delegamus. Alodem [58] quod [59] dicitur Matamala cum ecclesia [60] in [61] honore sanctae Mariae et ecclesiam [62] de Pogio [63] Macanoso [64] cum decimis et primiciis [65], concedimus; et habet affrontationes ex [66] latere uno in pogio [67] TransVadoni [68], pergit per ipsum rivulum usque in rivolum [69] qui pergit per ipsas Lo[ç]as [70] et injungit in torrentes qui discurrunt de serra Vineolas usque ad ipsum Cinctum [71] contra ipsa Tremolosa, et pergit per ipsa serra usque ad portellam de Vilalonga [72] et descendit [73] in torrente qui descendit de Lobaria [74] et injungit in pogio [75] TransVadoni [76]. Et in eadem valle Matamala, alodem qui fuit Radolfi episcopi [77], et parrochia de Vineolas cum decimis et primiciis, quod Georgius episcopus concessit ad domum Sancti Salvatoris, absque tributo, sicut in ipsa dote resonat; et alodem qui Pino dicitur cum terris [78], vineis, silvis [79], ecclesia et decimis et primiciis [80]; alodem qui dicitur ecclesias Clavatas [81] cum ecclesia [82] Sancti Cucuphati [83] et [84] decimis et primiciis, cum [85] finibus et [86] terminis suis, absque tributo; alodem vero quod dicitur Salselas [87], cum ecclesia Sancti Petri et [88] decimis, primiciis [89], finibus, terminibus suis, absque tributo. In pago Bergitano [90], locum Brositano [91], alodem, sicut in illorum judicio [92] resonat, et parrochia [93] Sanctae Mariae cum ecclesiis sibi subditis, id est, Palatium [94] Rodgarium et

37. Stamarit *C;* Stamariz *E;* Stamarize *I.* — 38. *des de* villam... *fins aquí manca en D.* — 39. Arcamala *C.* — 40. illum *C.* — 41. ad *E.* — 42. villa *D.* — 43. alaudes quae *E;* alodes quae *C D F;* alodes que *I.* — 44. locis ipsius cenobii *D.* — 45. Tentarios *F;* Tendrarios. *E I.* — 46. Animancias *D;* Animancians *E;* Armantias *I.* — 47. Struola *D F;* Strivola *E;* Stivola *I,* — 48. minore *F.* — 49. Grivolosa *D;* Agrovolosa *E;* Agravallosa *I.* — 50. pistationes *C D.* — 51. aquarum de Tezerns inde ad *C;* aquarum de Tezerns ad *D.* — 52. Merchati *F.* — 53. toloneum *D;* theloneum *I.* — 54. Parrochia *C I.* — 55. Gotmarus *E F I.* — 56. id est Alcherius *C D;* Idalterius *E;* Idalcharius *I;* — 57. episcopus *D.* — 58. Alaudem *C.* — 59. qui *E I.* — 60. *manca en C F I.* — 61. *manca en C.* — 62. in ecclesia *E;* in ecclesiam *I.* — 63. pugio *C;* podio *I.* — 64. Mazanoso *C E I.* — 65. *els mots* absque tributo... *fins aquí, manquen en D.* — 66. *manca en C.* — 67. podio *E.* — 68. Trasvadoni *C F;* Transnadon *E;* Trasvadon *I.* — 69. usque in rivolum *manca en D E;* rivulum *C.* — 70. *manca en E I;* Locas *C D F.* — 71. Cintum *C F I;* Cuicum *E.* — 72. Villalonga *C.* — 73. ascendit *E.* — 74. Loberia *E.* — 75. poio D; podio *I.*—66. Trasvadoni *D;* Trasnadon *E;* Trasvadon *I.* — 77. et ipsi *E.* — 78. terris et *D.* — 79. sylvis *F; manca en D.* — 80. primitiis *C; els mots des de* et alodem... *fins aquí, manquen en E I.* — 81. Clavadas *C.* — 82. ecclesiam *E F.* — 83. Cuphatis *E I;* Cucufati *F.* — 84. cum *C D E I.* — 85. *manca en F.* — 86. similibus *E; manca en F.* — 87. Salcelles *E;* Salsellas *F;* Salzelles *I.* — 88. cum *D; manca en C.* — 89. primitiis *C;* et primiciis *E.* — 90. Berguitano *E I.* — 91. Grosicano *E.* — 92. juditio *C.* — 93. parroechia *C.* — 94. palacium *E.*

ipsa Pera [95] cum decimis et primiciis [96], absque tributo; ecclesiam [97] Sancti Vincentii, quae est in Albiols [98], cum ipso alode et decimis et primiciis [99]; et in loco qui dicitur Suburbano, alodem cum ecclesiis et [100] villa quae [101] dicitur [102] Gargalaz [103]; et in loco qui dicitur Pontus, alodem cum ecclesiis quas dedit Guifredus comes Sanctae Mariae. In civitate Minorissa [104], alodem, id est [105], casas [106], terras et [107] vineas. In Monte Serrato, alodem cum ecclesiis Sancti Petri et Sancti Martini; et in cacumine Montis Serrati [108], ecclesiam Sanctae Mariae et Sancti Asciscli cum terris et [109] vineis, molendinis, silvis [110] atque garricis; et alodem qui dicitur Evolosa [111] cum terris, vineis, molendinis. Et in [112] civitate Barchinona [113], casas [114] cum curtibus [115], ortis [116], puteis, terris et vineis. In [117] comitatu qui [118] dicitur Vales [119], casas [120] cum curtes, ortos, terras et vineas. In comitatu Ausona, alodem Palatium [121], et alodem [122] qui [123] dicitur Galamerios, et alodem Felgarolas [124], et alodem qui dicitur [125] Oligo, et Danielis villarem [126], alodem Similiane [127], et alodem Eldelzello [128], Rocha Felicis [129], alodem Planedas [130]; et in eodem comitatu Ausona, alios alodios [131] in multis locis, id est, ipsa Devesa [132]; et in Uristizano [133], casas [134], terras, vineasque [135] plurimas. In comitatu Cerdaniense [136], valle Lilitense, villa Araionedo [137], ecclesia [138] cum decimis et primiciis [139]; alodem quod [140] dicitur Liledo, et Genebredo, Pogium [141], et [142] Meranegas [143], et Merola [144]; in loco qui dicitur Garexer [145], ipsos alodes cum ecclesia, decimis et primiciis [146], de ipso portu usque Regulelo [147], cum terras, cum vineis, pratis, pascuis et silvis [148]; ecclesia quae est in Scarit [149] cum decimis et primiciis [150]. In Ceritania [151], alodem qui dicitur Luc [152] cum ecclesia, decimis et primiciis [153], et alodem quod dicitur Aginnum cum decimis et primiciis, alodem de Moleol [154], et alodem Bor [155]; et in eadem

95. Petra *E I*. — 96. primitiis *C*. — 97. ecclesia *C*. — 98. Albiolos *C E*. — 99. primitiis *C*. — 100 in *D*. — 101. qui *E*. — 102. quae... *manca en D*. — 103. Gargalatas *C;* Gurgalam *D;* Gargallaz *E*. — 104. Minoria *D;* Minorisa *I*. — 105. id... *manca en E I*. — 106. chasas *C*. — 107. *manca en D E*. — 108. Montiserrati *E*. — 109. *manca en C*. — 110. sylvis *D*. — 111. Evolesca *D*. — 112. *manca en D*. — 113. Barchenona *D;* Barchinone *E*. — 114. kasas *C;* chasas *F*. — 115. turribus *E*. — 116. ornatis *E*. — 117. In eodem *C I*. — 118. quod *C;* quae *D*. — 119. Valles *E*. — 120. kasas *C;* chasas *F;* casus *E*. — 121. Palacium *E*. — 122. et... *manca en E I;* et alodium *F*. — 123. quae *D;* qui *I*. — 124. Felgorolas *C D;* Falgeroles *E;* Folgerolis *I*. — 125. dicunt *C*. — 126. vilarem *D;* villare *E*. — 127. Samliare *C;* Samliane *E I*. — 128. Oldozello *E*. — 129. foelicis *D*. — 130. Placcadas *E*. — 131. alios alodes *C;* alodes alios *F*. — 132. Denedenesa *E*. — 133. Uristidano *C;* Oristezno *E;* Mistizano *F;* Oristezano *I*. — 134. kasas *C F;* casa et *E;* casas et *I*. — 135. vineas quam *D*. — 136. Cardonensi *E*. — 137. Armonedo *E*. — 138. etiam *E*. — 139. primitiis *C*. — 140. qui *C E I;* quae *D*. — 141. Podium *E*. — 142. *manca en D*. — 143. Metranegers *E I*. — 144. Morola *E;* Marola *F I*. — 145. Garrexer *D*. — 146. primitiis *C*. — 147. Regulello *C;* Tegulello *E;* in Regulelo *I*. — 148. sylvis *E F*. — 149. Scharit *C;* Staric *E*. — 150. primitiis *C*. — 151. Cerritania *F*. — 152. Lut *C;* Luo *E;* Luç *I*. — 153. primitiis *C*. — 154. et alodem qui dicitur Aginnum cum decimis et primitiis, alodem Mosoliol *C;* et alodem quod dicitur Anguine cum decimis et primiciis de Mololl *E;* et alodem de Mosoliol *D;* et alodem quod dicitur Aguinem cum decimis et primiciis de Molol *I; des de* et alodem *manca en F*. — 155. Borr *C*.

Ceritania [156], in plurimis locis, casas [157], curtes [158], casalibus [159], cum vineis et [160] terris. Et in comitatu Urgellitanensi [161], alodem Exeduci, et in multis locis in eodem comitatu terras et vineas. In valle Confluenti, alodem qui dicitur Evol [162], et in eadem valle, in multis locis, vineas; in locum qui dicitur Bula, terras et vineas. Et in valle Petrariensi [163], alodem qui dicitur Planezas [164] cum ecclesiis [165], decimis et primiciis; in Ventolano, casas [166] et terras, vineas; et in [167] campo Manconos [168], casas [169], terras et [170] vineas; et in Ripas [171], casas [172], terras et vineas [173]; et in Mazana [174], casas [175], terras et [176] vineas; et in eadem valle, in aliis locis, casas [177], terras [178] et vineas. In comitatu Bisuldunensi [179], alodem qui dicitur Pogium [180] Malum, et alodem qui dicitur Transvolos [181], et Insula Rotunda, et Beguzano [182], et alodem qui dicitur Jovo [183], et Argelagarios [184]; et in Valle Alta, et in Juviniaco [185], cum [186] casis [187], vineis et terris; in locum qui dicitur Judicas, casas [188], terras, vineas [189], et vernedas [190], cum casis [191], terris [192]. In comitatu Gerundensi [193], alodem qui dicitur Pera cum casis [194], terris [195] et vineis, et ecclesia Sancti Isidori [196], qui ibidem est [197], cum decimis et primiciis [198]. In Valle Mala, casas [199], terras, vineas [200]. In valle quae vocatur [201] Basso [202], locum [203] quae dicitur [204] Ingelatus [205], casas [206], terras, vineas [207], et silvas [208], et alodium quod dicitur [209] Pineda, alodem qui fuit Olibani presbiteri. In comitatu Ceritanensi [210] ipsum alodem qui fuit Guadaldi [211] vicecomitis cum ecclesiis superpositis quae ibidem [212] sunt superpositae; in locum quem vocant in Valle Vetere [213], ecclesia[m] Sancti Martini et Sancti Saturnini cum finibus et terminis suis, decimis et primiciis [214]. In pago Bergitano [215], alodem quod dicitur [216] Benevivere [217], et

156. Cerritania *C;* Ceritaniae *D;* Cerritaniae *F.* — 157. kasas *C;* kcasas *F.* — 158. cum curtes *C; manca en D E.* — 159. kasalibus *F;* casalibus, curtis *E I; manca en C.* — 160. *manca en F E I.* — 161. Urgellitanense *C D.* — 162. Etvol *E.* — 163. Petrariense *C.* — 164. Planezes *E;* de Planezas *I,* — 165. ecclesia *C.* — 166. kasas *C F.* — 167. *manca en E.* — 168. Campmazonos *C;* campa Manconos *F;* campa Maconos *D;* campos Mansonos *E;* Mançonos *I.* — 169. *manca en C D.* — 170. *manca en E.* — 171. Ribas *C F I.* — 172. kasas *C F.* — 173. *des de* et in ... *fins aquí, manca en E.* — 174. Macana *F;* Maçana *I.* — 175. kasas *C F.* — 176. *manca en E.* — 177. kasas *C F.* — 178. et terras *E I.* — 179. Bisuldunem *D;* Bisuldunense *F.* — 180. *manca en E.* — 181. Transculos *C.* — 182. Begudano *C.* — 183. Jono *E.* — 184. Argelagonos *E;* Argalagarios *I.* — 185. Tumumano *E;* et Juviniano *I.* — 186. *de* in... *fins aquí, manca en F.* — 187. kasis *C F.* — 188. kasas *C F.* — 189. *de* casas ... *fins aquí, manca en E.* — 190. Veinedas *D;* Immodas *F.* — 191. kasis *C F.* — 192. *manca en D.* — 193. Gerundense *C F;* Gerundem *D.* — 194. kasis *C F.* — 195. *manca en E I.* — 196. Ysidori *C F I.* — 197. etiam *E.* — 198. primitiis *C.* — 199. kasas *C F.* — 200. et vineas *D.* — 201. vocant *D.* — 202. Bosso *D;* Bollo *F.* — 203. *manca en E.* — 204. quem dicunt *C;* quem dicitur *D.* — 205. Trigelatus *F.* — 206. kasas *C F.* — 207. et vineas *E.* — 208. sylvas *F.* — 209. quem dicunt *C.* — 210. Ceritan a *C D;* Cerritano *F.* — 211. Guadalli *C F;* Giradaldi *E.* — 212. ibi *E;* suppraposititis que ibidem sunt suppraposite *I.* — 213 Valle in vetere *C.* — 214. primiitiis *C;* primiciis suis *D.* — 215. Berguitano *EI.* — 216. quem dicunt *C;* quem dicitur *D;* qui dicitur *E I.* — 217. Benemunte *E.*

Merles, Nabares, et Serra [218]. In Cardona [219], alodem, casas [220], terras et vineas. In comitatu Barchinonensi, alodem quod [221] fuit Egofredi, qui vocatur Cama [222], cum ecclesia Sancti Petri, cum finibus et terminis suis [223]. In comitatu [224] Confluente, ecclesia Sancti Clementis cum alodibus suis et [225] finibus ac terminis. In Valle Asperi [226] villam quam [227] dicunt Hermos cum finibus et terminis suis ac silvis [228]; in Roveroso [229], casas [230] cum terris et vineis et ermis [231]. Haec [232] omnia, quae universaliter a fidelibus collata vel offerenda praefato [233] coenobio Sanctae Mariae constiterint, tam in basilicis sacris quam in campis cultis vel ermis [234] necnon in [235] castris [236] atque universalibus [237] stagnis et piscationibus, pratis, silvis [238], vineis [239] et villis cunctis, sicut superius diximus, confirmamus [240] regali auctoritate ut habeat deinceps [241] jamdictum [242] monasterium potestatem tenendi, possidendi sine omni contradictione. Et ut firmius maneat per temporum curricula inconvulsumque servetur hoc ei praeceptum fieri jussimus ac, manu propria subter firmantes [243], anulo [244] nostri palatii insigniri praecepimus.

Signum domni [245] Lotarii [246] gloriosissimi (*Monograma*) regis [247].

Arnulfus [248] notarius ad vicem [249] domni [250] Adalberonis [251] Remorum [252] archiepiscopi relegi [253].

Actum est [254] apud Parintamachum [255] villam [256], sitam [257] in comitatu Arvernensis [258] subtus castrum [259] Uzo, anno Dominicae incarnationis .DCCCCLXXXII., regnante domno Lotario [260] anno .XXVIIII. Feliciter [261].

218. Serras *E.* — 219. Kardona *C F.* — 220. kasas *C F.* — 221. qui *D.* — 222. quod vocant Kama *C;* qui vocatur Kama *D;* quod vocant Koma *F.* — 223. *manca en E;* Petri cum alodibus suis et finibus ac terminis *I.* — 224. *manca en E I.* — 225. vel *C D.* — 226. aspera *E.* — 227. quem *D;* que *I.* — 228. sylvis *F.* — 229. Troneroso *E I.* — 230. kasas *C F.* — 231. hermis *E I.* — 232. Hec et *C.* — 233. prephato *C.* — 234. hermis *C D E I.* — 235. et in *D.* — 236. kastris *C.* — 237. universitatibus *E.* — 238. sylvis *F.* — 239. vinetis *E.* — 240. confirmavimus *C.* — 241. deincebs *C F.* — 242. jamdiu *E.* — 243. firmamus *D.* — 244. annulo *C F.* — 245. domini *D;* domini regis *E.* — 246. Lotharii *D.* — 247. *manca en E.* — 248. Arnafbs *D.* — 249. vicarii *E.* — 250. domini *D E.* — 251. Adalberius *D;* Adallarinis *E.* — 252. Romorum *E.* — 253. relegit *D; manca en E I.* — 254. *manca en D;* est hoc *E I.* — 255. Patercamachum *E I.* — 256. villa *D E I.* — 257. sita *D E I.* — 258. Arittanensis *E.* — 259. kastrum *F.* — 260. Lothario *D;* domino Lotario *I.* — 261. anno .XXVIII. Foeliciter *D; tot l'escatocol a partir de* Signum... *manca en C;* anno *manca en I.*

SANT ANIOL D'AGUGES

MONESTIR DE SANT ANIOL I SANT LLORENÇ

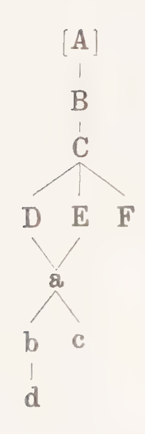
Sant Aniol, avui petita església sufragània de Sadernes, està situat sota i a ponent del Bassegoda, terme municipal del mateix nom, en la Garrotxa. Sant Llorenç, anomenat del Munt, és parròquia en el lloc de Sous, municipi també de Bassegoda. Està adossat a la muntanya de la Mare de Déu del Munt, i conserva encara avui nombroses restes del monestir. Descomptat el precepte, totes les altres notícies històriques són bastant posteriors [a].

a) En 899 la cel·la de Sant Llorenç del Munt figura ja entre les possessions de l'església de Girona (Girona, VIII). Vegeu: Monsalvatje, *Noticias históricas*, 4, p. 111 ss., i 14, p. 181 ss.; Villanueva, *Viage*, 15, p. 103; *España Sagrada*, 43, p. 343; Alsius i Torrent, *Noticias inéditas sobre'l monastir de Sant Llorens del Mont*, en *La Renaxensa*, 2, Barcelona, 1872, p. 36 ss.; Balaguer i Merino, *Documents inédits sobre lo monastir de Sant Llorens del Mont en lo bisbat de Gerona*, en *La Renaxensa*, 2, Barcelona, 1872, p. 47 ss.

I

Saint-Denis, 11 abril 871

PRECEPTE DEL REI CARLES, DONAT A PRECS DE L'ABAT RICIMIR, CONFIRMANT A ELL I ALS SEUS MONJOS LES POSSESSIONS DEL MONESTIR DE SANT ANIOL D'AGUGES I DE SANT LLORENÇ DEL MUNT

[A] — Original perdut; segons la rúbrica que encapçala la còpia del «Liber feudorum», «habet originale instrumentum abbas Sancti Laurentii de Monte in comitatu Bisuldunensi».

B. — Còpia figurada del XII a l'Arxiu de la Corona, de Barcelona, perg. n.° 2 de Wifred I, abans armari de Birona G 282.

C. — Còpia de finals del XII a l'Arxiu de la Corona, de Barcelona, en el «Liber feudorum», 2, f. 12 col. 1.ª, avui f. 64 de la numeració seguida.

D. — Còpia del XVII a la Bib. Nationale de Paris, Col. Baluze 108, f. 26'.

E. — Còpia del XVII a la Bib. Nationale de Paris, Col. Baluze 234, f. 213'.

F. — Còpia de 1816 a l'Arxiu de la Corona, de Barcelona, en la Col. «Traslado de las escrituras del tiempo de los S. S. Condes soberanos de Barcelona», 1, f. 3.

a. — *Marca Hispanica*, ap. 32.

b. — Bouquet, *Recueil*, 8, p. 633.

c. — Monsalvatje, *Noticias históricas*, 4, ap. 19.

d. — *Hist. de Languedoc*, 3.ª ed., 2, ap. 181.

REGISTRES. — Bréquigny, *Table*, 1, p. 293. — Boehmer, *Regesta*, n.° 1772.
FONTS UTILITZADES. — B.

In nomine sanctae et individuae Trinitatis. Karolus gratia Dei rex. Quicquid pro amore Dei sanctorumque reverentia agimus, profuturum nobis

ad presentis vite curricula felicius transigenda et ad future beatitudinis premia facilius obtinenda non dubitamus. Comperiat igitur omnium sancte Dei ecclesie [fidelium] [1] nostrorumque presentium ac futurorum sollercia, quia, ad deprecationem et salubrem admonitionem dilecti nobis Ricimiri abbatis ob Dei sanctique Andeoli et sancti Laurentii preciosorum martyrum amorem et honorem, libuit celsitudini nostre in comitatu Visuldunense, super fluvium Aginnum, vallem nomine Bichilibim et vallem nomine Agogiam, cum omnibus villaribus intra ipsas valles usque Vitreum et usque in cacumen montis Bassegoti et montis Perrabugati et collis Principii et usque ad montem Magalellum et usque ad montem Allonem, cum villaribus ad ipsam Nucem, et usque in montem Ilicis et usque in [cellam] [2] vocabulo Talexano, cum monte Martiniano inter ipsas valles consistente; et in Basse, locum qui dicitur Olotis, cum antiqua ecclesia in honore sanctae Marie fundata; et in eodem comitatu, montem Sancti Laurentii cum basilica in honorem sancti Laurentii ejusdem fundata, cum villari et fonte vocabulo Sparagaria, cum ipsius montis integritate, preter locum qui dicitur Castellaris quem tenent filii Discolii et Transimiri et preter apprehensiones Yspanorum intra ipsos terminos sitas, basilice que prephatus abba Ricimirus intra ipsos montes super prephatum fluvium nomine Aginnum in honore sancti Andeoli egregii martyris fundavit monachisque quos ibi Deo famulaturos collocavit, pro nostrorum absolutione peccaminum largiri et largiendo auctoritatis nostre precepto perpetim habendas confirmare. Unde hoc precellentie nostre scriptum fieri eidemque sancto loco dari jussimus, per quod prephatas valles, colles et montes, cum suis villaribus cunctisque appendicibus, et prephatam basilicam Sancti Laurentii cum monte et omnibus suis appendicibus, eidem ecclesie in honorem sancti Andeoli fundate et dedicate, prescripto abbati nomine Ricimiro monachisque inibi Deo militantibus eorumque successoribus, perpetim pleniterque habendas concedimus et de jure nostro in jus ac dominationem illorum transfundimus, ecclesiastico et regulari habendas jure, possidendas atque ordinandas. Ut autem hec nostre largitionis seu confirmationis auctoritas inviolabilem nostris futurisque temporibus obtineat firmitatem, manu propria eam subter firmavimus et anuli nostri inpressione sigillari jussimus.

1. *manca en B.* — 2. cellem *B.*

Signum (*Monograma*) Karoli gloriosisimi regis.

Gummo notarius ad vicem Gozleni recognovit et (*Rusc*) Dominus rex fieri jussit [3].

Data .III. idus aprilis, indictione .IIII., anno .XXXII. regnante Karolo glor[ios]issimo rege, et in successione Lotarii regis anno tertio. Actum monasterii Sancti Dionisii et Dei nomine feliciter. Amen.

3. *aquestes paraules, en notes tironianes.*

SANT CLIMENT DE REGLELLA

Monestir de Sant Climent

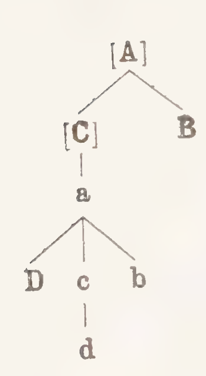
Existeixen encara avui restes d'antigues construccions en el lloc que ocupà aquest monestir, dintre el terme municipal d'Illa, en el Rosselló.

La seva història, llevat del que ens explica el precepte que publiquem, és molt confusa i no ha estat estudiada.

I

[Sant Cerní de Tolosa, juny 844]

PRECEPTE DEL REI CARLES, DONAT A PRECS DEL PREPÒSIT SINTREMUND, POSANT LA CEL·LA O MONESTIR DE SANT CLIMENT I SES POSSESSIONS SOTA SON MUNDEBURDI, I CONCEDINT-LI LA IMMUNITAT I LA LLIURE ELECCIÓ DE PREPÒSIT O ABAT

[A] — Original perdut, existent en el segle XVII a l'Arxiu Real de Carcassona [a)].

B. — Còpia del XVII a la Bib. Nationale de Paris, Fonds latin 12771 (Col. Estiennot), p. 273 (manca l'escatocol i algun altre fragment.)

[C] — Còpia perduda que utilitzà Baluze (hi manca també l'escatocol.)

D. — Còpia del XVIII a la Bib. Nationale de Paris, Col. Languedoc, 74, f. 195.

a. — *Marca Hispanica*, ap. 23.

b. — Bouquet, *Recueil*, 8, p. 516.

c. — *Hist. de Languedoc*, 3.ª ed., 2, ap. 137.

d. — Bonet, *Impressions et souvenirs* (*Ille-sur-Tet et ses environs*), Ceret, 1908, p. 373.

Registres. — Bréquigny, *Table*, 1, p. 232.
Fonts utilitzades. — **B**, **a**.

D'aquest precepte no en conservem l'escatocol, desconeixent-se'n, per tant, la data. No obstant, he cregut poder-la fixar en juny de 844, quan Carles residia en el monestir de Sant Cerní sitiant la propera ciutat de Tolosa. A la circumstància general que fou aleshores el moment aprofitat per a obtenir de Carles les nombroses concessions de preceptes, s'hi adjunta l'especial del formulari usat.

Notin-se les grans similituds del present precepte amb els contemporanis d'Amer, de Banyoles,

a) Estaria ja aleshores truncat, mancant-li la part inferior contenint l'escatocol, ja que en la còpia B es diu després de «sigillare jussimus»: «Cetera dessunt in instrumento».

de Sureda, de les Escaules; i encara, sobretot, és de notar la concordància quasi absoluta amb el que obtingué, en 25 de juny, el monestir d'Arles, que fa pensar en una simultània redacció, potser causada per la simultaneïtat també de viatge dels dos abats veïns en recerca de la protecció reial. Acaba de confirmar en això el fet que el formulari concordant d'ambdós preceptes és còpia, en el d'Arles, d'un precepte de l'emperador Lluís (Arles, II) que posseïa el monestir. Seria estrany que per Reglella s'hagués utilitzat aquell formulari mancant el precedent d'un precepte anterior que el donés: en canvi és molt natural que s'aprofités la redacció dels preceptes d'Arles admetent un lliurament simultani del d'Arles i Reglella. Per altra part, no es repeteix una concordància igual d'aquest formulari en tota la sèrie de preceptes del mateix rei. Crec, doncs, que el present diploma fou redactat amb el d'Arles (Arles, III) al davant i a continuació l'un de l'altre, i poso en lletra petita ço que de l'últim s'aprofità en la redacció del primer.

In nomine sanctae et individuae Trinitatis. Karolus gratia Dei rex [1]. Si erga loca divino cultui mancipata propter amorem Dei eorumque in ibi famulantium beneficia opportuna [2] largimur, praemium nobis apud Deum [3] rependi non dubitamus. Idcirco noverit omnium fidelium sanctae Dei ecclesiae nostrorumque tam praesentium quam futurorum sinceritas [4], quia vir venerabilis Sintremundus, praepositus monasterii vel cellulae Sancti Clementis, veniens ad nos, innotuit celsitudini nostrae quod ipse cum caeteris [5] fratribus suis in pago Russilionense, super fluvium Teda, illud monasterium de eremo traxissent in quo nunc loco [6] Deo opitulante cum caeteris [7] monachis commilitant [8]; obsecrans ut praefatum monasterium, quod ab eremo traxerunt, cum omnibus ad se pertinentibus suaeque affinitate ex omnibus partibus, videlicet quod conjungitur usque ad Yla ex uno latere sive etiam usque ad Vineale vel usque ad gurgitem Barchinonam, qui discurrit in Teda flumen [9], et in circuitu sicuti ipse mons vergit usque in praefato flumine, sub nostra defensione et tuitione susciperemus, quatenus in eodem quiete ac [10] secure vivere valerent [11]. Cujus praecibus [12] ob amorem Dei et [13] reverentiam divini cultus adquiescere placuit, et hos nostrae auctoritatis apices fieri decrevimus per quos praecepimus atque jubemus ut nullus judex publicus vel quislibet ex judiciaria potestate [14] in jamdicto monasterio aut in rebus ad eundem inspicientibus vel pertinentibus temerario ausu ingredi, ad mansiones vel paratas faciendas aut fidejussores tollendos aut homines ejusdem monasterii injuste distringendos aut ullas redibitiones vel illicitas occasiones requirere nec exactare praesumat; sed liceat praefato praeposito vel successoriibus suis seu cunctis fratribus ibi Deo servientibus sub nostro mundeburdo quiete vivere ac residere, quatenus ipsi pro nobis ac prole vel conjuge nostra

1. Dei gratia rex *B.* — 2. oportuna *B.* — 3. a Deo *a.* — 4. sinceritas atque magnitudo *B.* — 5. ceteris *a.* — 6. *manca en a.* — 7. ceteris *a.* — 8. monachis ... *B ho transforma en* qui Deo militant ibi manebat. — 9. fluvium *B.* — 10. et *B.* — 11. auderent *B.* — 12. precibus *a.* — 13. ac *a.* — 14. potestate etc. *i salta un tros B.*

seu etiam pro totius regni nostri stabilitate Domini misericordiam exorare delectent. Et [15] quandoquidem divina vocatione memoratus praepositus ex hac luce migraverit, quandiu [16] ipsi monachi inter se tales invenerint qui eos secundum regulam sancti Benedicti regere valeant, per hoc nostrae auctoritatis praeceptum eis licentiam concedimus eligendi praepositos vel abbates [17]. Et ut haec auctoritas praeceptionis nostrae inviolabilem atque inconvulsam [18] obtineat firmitatis vigorem et ab omnibus fidelibus sanctae ecclesiae et nostris praesentibus scilicet et futuris verius certiusque credatur ac diligentius nostris futurisque temporibus conservetur, eam [19] manu nostra subter firmavimus et de anulo [20] nostro sigillare jussimus.

15. *reprèn B.* — 16. quando *B.* — 17. *B afegeix:* qui eos secundum praefatam regulam regant. — 18. atque... *manca en B.* — 19. etiam *B.* — 20. de... *B ho transforma en* annulo.

SANT CUGAT DEL VALLÈS

Monestir de Sant Cugat

Confosos són els orígens d'aquest monestir, que una tradició constant, sense cap fonament històric, ha volgut suposar fundat per Carlemany [a]. *La primera notícia certa que en tenim és la referència que a un abat Ostofred fa el precepte de* 878 *per a l'església de Barcelona* [b]. *Villanueva parla d'una donació feta en* 895 *a l'abat Donum Dei* [c]. *Però quan comencen a aparèixer documents conservats, i aleshores en abundància, en el Cartoral, és a partir de* 904. *Del dit any és la donació del comte Wifred Borrell i del bisbe Teuderic, al mateix abat Donum Dei, de les esglésies de Santa Creu, Sant Silvestre i Santa Leda de Cervelló* [d]. *En* 917 *surt encara el dit abat* [e]. *En* 959 *ho és Bonus Homo* [f], *en* 969 *Pons* [g], *i en* 973 *Joan* [h], *aquell qui, com veurem més avall, devia morir tràgicament llavors de la presa de Barcelona per Almançor. Entre els documents conservats fins avui del monestir, solament figura un diploma franc, el de Lotari, transmès pel Cartoral en dues còpies diverses. No obstant, aquest diploma fa menció d'altres dos anteriors en dir: «Concedimus itaque predicto cenobio omnes res quas per precepta nostrorum predecessorum, scilicet Karoli Magni seu Ledovici, genitoris nostri, vel per scripturas aliorum Christi fidelium combustas esse novimus per infestationem paganorum»* [i]. *Tenim repetides notícies d'aquests preceptes dins la completa documentació conservada d'un cèlebre plet*

a) Vegeu la bibliografia sobre Sant Cugat en Kehr, *Papsturkunden in Katalanien,* 1, p. 107. L'obra fonamental per a la història del monestir és el preciós Cartoral que es conserva a l'Arxiu de la Corona d'Aragó, de Barcelona. Index de les escriptures del Cartoral: Mas, *Taula del Cartulari de Sant Cugat del Vallès*, vols. 4, 5 i 6 de *Notes històriques del Bisbat de Barcelona*, Barcelona, 1909-1910.

b) Precepte Barcelona, II.

c) Villanueva, *Viage*, 19, p. 20 ss.

d) A. C. A., Cart. de Sant Cugat, f. 216, n.° 667.

e) A. C. A., Cart. de Sant Cugat, f. 159, n.° 514.

f) A. C. A., Cart. de Sant Cugat, f. 349, n.° 1023.

g) A. C. A., Cart. de Sant Cugat, f. 222, n.° 691.

h) A. C. A., Cart. de Sant Cugat, f. 59, n.° 223.

i) Precepte Sant Cugat, III.

que per llarg temps sostingué el monestir sobre la possessió dels erms i estanys de Calders. No és aquest el lloc oportú per a explanar les complicades incidències en què es desenrotllà la qüestió jurídica, resolta i renovada ben sovint [j]. *La base del plet era aquesta: la família de Galindo reclamava repetidament de Sant Cugat la possessió d'aquelles terres, al·legant que son avantpassat, el dit Galindo, les féu seves per aprisió, com a terres ermes de la marca. Sant Cugat responia que mal pogué aprisionar-les Galindo, essent així que pertanyien ja a Sant Cugat per títols ben anteriors a l'època en què es suposava l'actuació d'aquell. Aquests títols eren, en especial, els preceptes francs de què fa menció el de Lotari. Anem, doncs, a seguir cronològicament les dades que sobre ells aporta com a prova l'abat de Sant Cugat, Guitart.*

1. *Plet davant del comte Ramon i altres, en el Palau comtal de Barcelona, l'any* 17 *de Robert* (1013) [k]: *«Unde ostendit prefatus abba causam narracionis veritatem habentis: qualiter erat eadem omnia prescripta in jure et possessione Sancti Cucuphati cenobii confirmata per preceptum domni Karoli Magni imperatoris oblacio filioque suo Huludoico principe; cujus muneris oblacio primis temporibus extat facta quando sevicia sarracenorum confregerunt; et quam prefatum preceptum in exterminacionem prefate urbis fuit perditum, surrexit condam Odonus, cenobii prelibati abba, Franciam petens, in comitatu domno Borrello condam comite et in conspectu Leutharii regis, auctorizante domno Borrello comite, testificantes illustros et honorabiles viros qui in ejus obsequium fuerant, et fuit renovatum in regis presentia prefatum perditum preceptum et in robore firmatum ubi prefatos stagnos ac terras prefixas ressonant esse munificatas ad cenobio sepe nominato Sancti Cucuphati.»*

2. *Plet davant del comte Ramon i altres, en el Palau comtal de Barcelona, l'any* 20 *de Robert i* 1016 *de l'Encarnació* (1016) [l]: *«Unde prenotatus Guitardus ostendit privilegia que pape Romenses fecerant sive preceptum regis Francie aecclesie Sancti Cucuphatis ob recordacionem rerum diversarum quas per collaciones multorum fidelium prescripta aecclesia possidebat.»*

3. *Notícia d'un plet tingut davant Guislibert, vescomte de Barcelona i altres, en diferents llocs vora de Barcelona, i corrent els anys* 1031 *i* 1032 [m]:

j) Pot veure's aquesta explanació en Balari, *Orígenes*, p. 371 ss., i en Carreras, *Lo Montjuich*, p. 334 ss.

k) A. C. A., Cart. de Sant Cugat, f. 85, n.° 319. Publicat per Carreras, *Lo Montjuich*, ap. VI.

l) A. C. A., Cart. de Sant Cugat, f. 83', n.° 317. Publicat per Carreras, *Lo Montjuich*, ap. VII.

m) A. C. A., Cart. de Sant Cugat, f. 89', n.° 323. Publicat per Carreras, *Lo Montjuich*, ap. X.

«Idem vero Guitardus in suis responsis ita affatus est: possessio quidem haec quam ad opus mee aecclesie retineo et a me requiritur, per preceptum regale et per justa privilegia presulum Romanorum, quibus status sancte aecclesie confirmatur, multum jam temporis est ex quo in jure mee aecclesie confirmata est. Ob quam causam cum Leutarii principis preceptum prelectum fuisset, ventum est ad locum ubi inter alia resonabat quod omnes res huic aecclesie collatas et adhuc concedendas idem Leutarius rex Francorum ita illi concedebat atque confirmabat, sicut jam illi confirmaverat atque concesserat pius genitor ejus Hludoicus per renovabile preceptum quod postmodum infestacionem paganorum deletum fuit in captione Barchinone civitatis atque in postmodum per supra notatum preceptum Leutarii renovatum atque reparatum. Judices autem aec audientes, quare non valuerunt eundem preceptum ex toto deletum videre, in dubium verterunt utrum supradicte res quas Miro requirebat in jure predictae aecclesie Sancti Cucuphatis per illum preceptum Hludoici regis quod postmodum, sicut superius scriptum est, deletum fuit conligate atque confirmate ab eodem principe fuissent anno..... idcircho a parte predicti abbatis requisierunt si habebat testes qui eundem preceptum Hludoici regis vidissent et legi audissent et plenitur cognovissent quod ipse res unde intencio verteretur in hoc eodem precepto ressonassent. Ille vero, postulatis sibi legalibus octo dierum judiciis, attulit idoneos testes Bono Filio Marci judici, qui jussus atque informatus a principe et a primatibus patrie est dirimere causas, Godmarum scilicet atque Guillaranum, qui se dixerunt hoc plenissime nosce. Et quare gravati senectute vel infirmitate erant, congregatis in Octaviensi territorio idoneis viris Guisliberto levita et Barchinonensi vicecomite et Remundo sancte sedis Barchinonensis archilevita et Compagno levita et Mirone levita et Isarno Guilelmi et Remundo Seniofredi, coram supradicto judice mandatum facientes idoneis viris, testimonium suum illis injunxerunt taliter dicentes: In Christi nomine. Ego Godmarus et Guillara vobis Guitario et Vivano Poncii et Attoni fratri tuo et Riculfo Ballomari et Sesguto et Remundo et Attio et Bardine et Isarno Ermemiri et Guilelmo fratri tuo et Suniario Guifredi et Speraindeo et Johanni clerico et Guadallo et Adalberto presbitero et Agilani. Rogantes vos atque obsecrantes eo quod gravati infirmitate sumus sive senectute depressi, hoc mandatum facimus vobis ut vice nostra in quacumque audiencia necesse fuerit per nobis testimonium detis ex hoc quod per subter anotatas condiciones jurare nos audituri estis, scilicet ob confirmandam veritatem precepti quod domnus Hludoicus rex fecit ex rebus

subter adscriptis in jure donacionis aecclesie Sancti Cucufatis cenobii Octaviensis quod per infestacionem paganorum combustum aut deletum esse novimus atque postmodum renovatum a domno et gloriosissimo rege Francorum Leutario filio predicti Hludoici pie memorie. Et ut hoc mandati nostri scriptum firmitatem in omnibus obtineat testimonium, primo per Deum patrem omnipotentem et per Jehsum Christum filium ejus atque per Spiritum Sanctum confitentes hanc Trinitatem unum et verum Deum esse et per istud altare consecratum sancti Pauli apostoli, quod situm est in aecclesia beati Petri apostoli que non longe constructa est ab ecclesia sanctissimi ac beatissimi Cucufatis martiris Octaviensis, quod nos vidimus atque legi audivimus preceptum Sancti Cucufatis conobii predicti quod domnus Hludoicus rex Francorum, genitor Leutarii regis similiter Francorum, fecit ad confirmandas res aecclesiasticas huic cenobio collatas aut in postmodum concedendas. Et illic post multas alias res possessionum que per eundem preceptum in jure praedicte ecclesie confirmate erant, resonabat quod supradictus rex Hludoicus confirmabat atque concedebat aecclesiam Sancte Olive cum ipso alodio in latitudine de ipsa guardia de Bagnariis usque in villa Domabuis et in longitudine de villa Domenio usque ad ipsum mare, simul cum ipsis stagnis cum decimis et primiciis, decimas quoque et primicias uti consuetum est dicti loco ab antiquis temporibus accipere. Et nos haec que dicimus vera esse scimus et supradictam aecclesiam Sancte Olive cum ipso alodio, sicuti supra determinatum est, simul cum ipsis stagnis in jure aecclesie Sancti Cucufatis predicti per hos annos .LX. videndo et cognoscendo retentam esse scimus sine ulla legali interrupcione. Et ullam fraudem aut ullum malum ingenium hic in isto nostro testimonio impressum non est, secundum quod supra in textum est veraciter a nobis datum est per super adnexum juramentum in Domino.»

Aquesta confessió sagramental fou declarada alguns dies després pels testimonis que l'havien rebuda en l'església de Santa Maria de Martorell: i allí comparegué un nou testimoni, el prevere Gelmir, qui també conegué el precepte de Lluís. La seva declaració és aquesta [n]: *«Ego Gelmirus sacer juro per metuendum atque tremendum nomine Domini et per altare consecratum sancte beateque virginis Marie matris Domini, cujus aecclesie sita est in comitatu*

n) A. C. A., Cart. de Sant Cugat, f. 89, n.° 322. Ultra els documents citats sobre aquest magne plet, hi ha encara al Cart. de Sant Cugat altres condicions sagramentals (f. 88, n.° 321), i una altra notícia sobre el conjunt del plet, amb la sentència definitiva, al f. 85', n.° 320, publicada aquesta per Carreras *Lo Montjuich*, ap. XI.

Barchinonensi in foro Martorelio, quod ego vidi et legi audivi supradictum preceptum, unde supra notati testes Godmarus et Guillara testimonium suum dederint, et audivi quod illic resonabat quod supradictus rex Hludoicus confirmabat atque concedebat in jure aecclesie Sancti Cucufatis aecclesiam Sancte Olivae cum ipso alodio in latitudine de ipsa guardia de Bagnarias usque in villa Domabuis et in longitudine de villa Domenio usque ad ipsum mare, simul cum ipsos stagnos cum decimis et primiciis, decimas quoque et primicias uti consuetum est ipsi loco ab antiquis temporibus accipere; et haec supradicta omnia nosco retenta fuisse sine legali interruptione in jure Sancti Cucufatis predicti videndo et cognoscendo per hos .LX. annos; nullamque fraudem nullumque malum ingenium in isto testimonio impresum scio, sed secundum quod supradicti testes et ego testificati sumus verum est atque a nobis fideliter confirmatum per adnexum juramentum supra atque datum in Domino.»

La part oposada a Sant Cugat pretengué infamar els tres declarants sobre el precepte a fi d'inutilitzar llurs declaracions, però arribada l'hora d'ésser provats els fonaments de la infamació, no comparegué a l'audiència, i així, les testificacions es donaren com a certes.

Del contingut dels anteriors documents semblaria derivar-se l'existència d'un precepte de Carlemany; es tracta, no obstant, d'una confusió. Efectivament: en un diploma concedit per Lluís el Tartamut a l'església de Barcelona en 878 [o]*, s'explica com entre les possessions que es concedien a la dita església es comprenia: «.....domum Sancti Cucuphatis et Sancti Felicis, ad locum Octavianum, cum aprisionibus et adjacentiis et omnibus ibidem pertinentibus, sicut Ostofredus abba per praeceptum tenuit.»*

Aquest precepte d'Ostofred i el suposat de Carlemany serien un sol document. La confusió és possiblement deguda a ésser el precepte d'Ostofred lliurat per Carles el Calb en l'última època, o sia quan ja usava el títol d'emperador, i la constatació del títol en el precepte hauria permès molt bé, un segle més tard, equivocar l'atribució, amb intenció o sense, més que més quan l'original era ja cremat.

Quant a l'existència del de Lluís, és fora de dubte: si no fossin suficients les dades fins aquí aportades, que ho són de sobres, seria definitiva la concordància que permet establir-ne una part important del text, com veurem més avall.

o) Precepte Barcelona, II.

En quines circumstàncies desaparegueren aquests preceptes? Pel juliol de l'any 985 Almançor prenia, amb sos exèrcits, la ciutat de Barcelona [p]. *No es tractava d'una conquesta de noves terres amb les quals s'hagués d'eixamplar el domini alarb, sinó d'una expedició destinada a sembrar el terror i fer un considerable botí, caràcter comú de totes les gestes del famós cabdill* [q]. *Poques notícies tenim sobre l'extensió geogràfica d'aquesta ràtzia, que havia de deixar un record tan profund a Barcelona. Sembla, no obstant, que arribà a Sant Cugat, i així es desprèn de Villanueva quan diu* [r]: «*que los moros, en una invasión que hizieron el año* 986 (*deu dir* 985), *mataron al abad Juan y algunos de sus monges, destruieron la casa* (*de Sant Cugat*), *quemando todos sus libros y documentos.*» *L'afirmació de Villanueva, prou versemblant, no és certa en sa totalitat: que es cremessin tots els documents del monestir no és veritat: a l'Arxiu de la Corona d'Aragó se'n conserven encara avui d'anteriors al dit any, i molts més en devien haver escapat, de la crema, per tal com foren copiats en el cartoral del segle XII. La mort violenta de l'abat Joan i d'altres onze monjos, i la destrucció de la casa, sí que és documentalment afirmada* [s]. *Però, malgrat tot això, les poques referències a una catàstrofe de tanta importància com seria per al monestir, referències limitades als dos documents, avui perduts, de què parlem en nota, el silenci que sobre ella es guarda en els plets que havem analitzat, i sobretot les paraules* «*prefatum preceptum in exterminacionem prefate urbis fuit*

p) S'ha discutit molt la data de la presa de Barcelona; però després de les investigacions de Dozy, *Histoire des musulmans*, 3, p. 199, ja no hi ha dret a sostenir la data de 986, com fa Carreras, *Lo Montjuich*, p. 307 ss. Un altre fet, descuidat fins avui per tots els qui han intervingut en la qüestió, és definitiu: em refereixo al precepte de Lotari per a Sant Cugat, en el qual precepte es cita la invasió d'Almançor; i, havent mort Lotari en març de 986, forçosament ha d'ésser anterior la presa de Barcelona.

q) Pot veure's això comprovat per Castella en un document que publica el P. Fita, *San Miguel de Escalada*, en *Boletín Acad. de la Historia*, Madrid, 31, (1897), p. 473.

r) Villanueva, *Viage*, 19, p. 21.

s) Caresmar, *Sanctus Severus*, Vich, 1764, diu sobre això p. 3: «Etenim inveniebam, tuam istam sedem, jam anno DCCCCLXXXVI, dedisse religionis nostrae testem egregium Joannem abbatem in odium fidei crudeliter intereptum una cum toto caetu monachorum, quorum nomina profert scriptura synchrona, quam vidi, habet enim: Hi quidem monachi in destructione hujus monasterii pro Christi fide servanda a sarracenis fuerunt interfecti; sunt qui sequuntur: Sandarenus presbyter et monachus, Audegarius presbyter et monachus, Alaricus presbyter et monachus, Comparatus presbyter et monachus, Argemundus presbyter et monachus, Linderedus presbyter et monachus, Altemirus presbyter et monachus, Giscofredus presbyter et monachus, Ferriolus presbyter et monachus.» Moxó, *Memorias de San Cucufate*, nota b a l'apèndix II, en referir-se a ço que diu Caresmar, hi afegeix: «En otra escritura hallo hecha memoria de otros dos monges muertos juntamente con el abad Juan; se nombran así: Guadamirus levita et monachus, Galindus presbyter et monachus.»

perditum» i «deletum fuit in captione Barchinone civitatis» [t]*, ens permeten creure que a Barcelona seria, en el saqueig de juliol de* 985, *on foren cremats els preciosos documents. L'abat i els monjos, emportant-se'n els millors tresors del monestir, haurien anat, en aquest cas, a refugiar-se allí, com manta gent dels voltants hi acudí també, creguts tots que així podrien millor guardar-se de la invasió paorosa que s'apropava* [u].

t) Dels plets de 1013 i 1031, damunt reportats, respectivament.

u) L'aglomeració que es produí a Barcelona en aquells dies fou gran, i tant com el pànic hi contribuïren les ordres donades pel comte Borrell a fi de reunir en la ciutat el major nombre possible de gents perquè atenguessin a la seva defensa. Bofarull, *Condes vindicados*, 1, p. 163, publica un document en el qual s'explica el doble fet: «...obsessa est Barchinona civitate a sarracenis... et ibidem deperiit omnem substantiam quam ibidem congregaverant homines terre illius, ibidemque capti vel mortui sunt omnes habitantes eadem civitatem vel ejusdem comitatu qui ibidem introierant ad custodiendum et defendendum ea.» Les paraules «et ibidem mortui vel capti sunt omnes habitantibus de eadem civitate vel de ejusdem comitatu qui ibidem introierant per jussionem de dompno Borrello comite ad custodiendum vel ad defendendum eam», d'un document de l'Arxiu Capitular de Barcelona, *Libri Antiquitatum*, 2, f. 16, es repeteixen en molts altres documents contemporanis. He estès quelcom les explicacions de tot ço que es reporta als preceptes de Sant Cugat per la confusió amb què ha estat fins ara tractada aquesta matèria per tots els que directament o indirectament se n'han ocupat. Vegeu, p. ex., com parla un autor que havia curosament repassat tota la documentació de l'època, Balari, *Orígenes*, p. 274: «Los privilegios de Carlomagno y Ludovico Pío a favor del monasterio de San Cugat del Vallés, y otras escrituras, en que constaban las adquisiciones hechas por dicho cenobio, fueron también quemadas por los musulmanes según se echa de ver de dos privilegios expedidos en los años 987 y 988 por el emperador Lotario.» És difícil acumular més errors en menys paraules.

I

. . . . [875-877]

PRECEPTE DEL REI CARLES, DONAT A L'ABAT OSTOFRED, CONFIRMANT-LI LES POSSESIONS DEL MONESTIR DE SANT CUGAT

[A] — Original cremat, segurament, en juliol de 985, pels alarbs a Barcelona.

Vegeu les notícies que se'n donen i els corresponents comentaris, que ens inclinen a l'atribució de lliurador i eventualment de data, en la introducció que acabem de dedicar al present monestir.

II

[Breisach, agost 938]

PRECEPTE DEL REI LLUÍS, DONAT A PRECS DE GODMAR MONJO DE SANT CUGAT, CONFIRMANT AL DIT MONESTIR EN TOTS SOS BÉNS I CONCEDINT-LI LA IMMUNITAT I LA LLIURE ELECCIÓ D'ABAT

[A] — Original cremat en juliol de 985 pels alarbs a Barcelona.

Registres. — Lauer, *Recueil*, n.° xlviii.

Malgrat ésser perdut l'original i no haver-n'hi cap còpia, m'ha estat possible d'intentar la restitució d'una part ben important d'ell. Halphen-Lot feren notar els estrets lligams que hi ha entre un precepte donat en 938 per Lluís d'Ultramar a Ripoll i el que en 986 donà Lotari a Sant Cugat; i ho explicaven dient que «comme ils ont été tous deux délivrés à des établisementss d'une même région et tous deux à la demande d'un moine de Sant Cugat, on pourrait objecter que l'un a directement servi de modèle à l'autre» [a]. El fet es separa una mica d'aquesta conclusió: el diploma de Lotari no tingué per model el de Lluís a Ripoll, sinó el del mateix rei a Sant Cugat. La circumstància d'ésser donat el de Ripoll a precs d'un monjo de Sant Cugat em fa conclou-re que els de Ripoll aprofitarien l'avinentesa del viatge d'aquest monjo, qui portaria com a missió principal d'obtenir un precepte per a Sant Cugat, aquell del qual tants records acabem de donar, i, com a encàrrec secundari, el desig del monestir de Ripoll. Un viatge així, en aquell temps, calia aprofitar-lo. Com s'explicaria, per altra part, que a la cancelleria de Lotari haguessin copiat per a Sant Cugat un diploma de Lluís a Ripoll, havent-n'hi un del mateix rei per a Sant Cugat? Es lògic que l'abat Odó, en acudir a Lotari portés una còpia del precepte de Lluís per a son monestir, i que aquesta fos la que servís de model per al a'aquell rei. No solament és lògic, sinó que pot donar-se com a comprovat per l'avinença dels mots dmb què es citen, en les sobredites testificacions sagramentals del precepte de Lluís i en el precepte de Lotari, les possessions de Calders. La semblança, doncs, que trobaren Halphen-Lot és deguda al lligam amb un tercer precepte: el de Lluís a Sant Cugat.

a) Halphen-Lot, *Recueil*, p. xv.

Això ens permet de concloure que els dos preceptes de Lluís a Sant Cugat i a Ripoll foren expedits al mateix temps; i ho confirma, com hem dit, que fossin lliurats r precs de la mateixa persona. Podem, doncs, considerar el precepte de Lluís a Ripoll, de 938, i el Lotari a San Cugat, de 986, com a dues còpies parcials del de Lluís a San Cugat, i, en tant que convenen ambdues en el text, com a base de restitució d'aquest últim. En fer-ho posem de lletra grossa els passatges en els quals l'avinença de les dues fonts és perfecta, i en l'anotació de variants designem amb una R el precepte de Ripoll i amb una C el de Sant Cugat.

[In [1] nomine santae et individuae Trinitatis. Ludovicus superna distribuente gratia rex [2]. Si locis [3] sacris divinae majestati servientium opem conferimus oportunam, a bonorum omnium largitorem minime diffidimus recompensandum [4]. Quapropter [5] noverit omnium [6] sanctae Dei ecclesiae fidelium nostrorumve [7] tam praesentium quam et futurorum industria, quoniam adiens nostrae dignitatis praesentiam quidam monachus [8] coenobii Sancti Cucuphatis nomine Godmarus [9], nostram humiliter expetiit clementiam quatenus [10] cunctas res monasterii Sancti Cucuphati, quod [11] est situm [12] in loco vocitato Octaviano, octo miliarios distans a Barchinona civitate [13], quondam concessas [14] vel in [15] postmodum concedendas [16], nostrae regalitatis decreto confirmare dignaremur, quod et fecimus. Concedimus itaque praedicto monasterio... ...ecclesiam Sancte Olive cum ipso alodo in latitudine de ipsa guardia de Bagnaries usque in villam Domabuis et in longitudine de ipsa villa Domenio usque ad ipsum mare, simul cum ipsos stagnos, cum decimis et primiciis; decimas quoque et primicias, uti consuetum est ipso loco ab antiquis temporibus accipere, concedimus, ut amodo accipiat, teneat et absque ulla retractacione possideat [17]. Alodes etiam ac [18] possessiones alias quae retinent per [19] scripturas vel ad deinceps [20] adquirere potuerint, cum termines et fines [21] illorum, id est [22], ecclessiis, domibus, curtis, ortis, terris cultis vel [23] incultis, vineis, pratis, pascuis, silvis, calminibus, molendinis, aquae itibus vel reductibus, cum exiis vel regresiis illarum [24], id est, in comitatu Barchinonensi, Gerundensi, Ausonensi, Orgitanensi, omnia hec habere permittimus illis [25], tam iste... [26] ..... (abba)

1. R[ipoll] *diftonga sempre* ae, oe, *a diferència de* C[ugat], *que no ho fa mai.* — 2. *lliçó R.* — 3. loca C. — 4. *lliçó R.* — 5. Quapropterea *C.* — 6. omnium noverit *C.* — 7. nostrorum *C.* — 8. *R.* — 9. *R.* — 10. quatinus *C.* — 11. *C.* — 12. situs est *R.* — 13. *C.* — 14. condam condensus *R.* — 15. *manca en R.* — 16. condendus *R.* — 17. *des de* ecclesiam Sancte Olive *el text es reconstituït sobre la lliçó C, confirmada per les declaracions sagramentals que en el paràgraf 3 de la nota preliminar sobre Sant Cugat acabem de transcriure.* — 18. Aloda et *C.* — 19. quod retinet et tenuit in comitatu Barchinonensi, Gerundensi, Ausonensi, Urgeldiensi et *C.* — 20. alias deincebs *C.* — 21. terminis et finibus *C.* — 22. *manca en C.* — 23. et *C.* — 24. *C salta de* regressis *a* omnia hec habere. *R dona aquesta lliçó:* illarum, id est, in comitatu Barchinonensi, Ausonensi, Orgitanensi, Cerdaniensi, Confle[n]tensi, Rosilionensi, Impurianensi, Petralatensi, Bisuldunensi et Gerundensi, vel in pago Berchitano, cum fines et terminos illorum et supradictorum. *El text és reconstituït sobre aquesta lliçó i la del C, consignada en la nota 19.* — 25. omnium habere illis permittimus *R.* — 26. *Guidiscle o Borrell segons l'abacologi, molt incomplet, de Villanueva, Viage,* 19, *p.* 31.

abba quam et successores eorum [27] sine ulla contradictione teneant et possideant et nomen nostrum defendant. Unde hoc [29] nostrae altitudinis praeceptum fieri per ac praelibato Sancti Cucuphatis [30] coenobio dare [31] praecepimus, per quod praedictas [32] res, nemine jure perpetuo inquietante, possideant. Et [33] nullus comes, pontifex, judex publicus, in praedictis rebus habeat potestatem causas distringendi nec rationes exercendi, nec homines illorum aliquis distringat nec per homicidium nec per incendium vel raptum nec per aliquod [35] negotium. Et quando abbates decesserint, ipsi cenobite [36] inter se abbatem [37] eligant secundum regulam sancti [38] Benedicti. Et ut haec nostrae auctoritatis largitio per succedentia observetur tempora [39], manu propria subter firmavimus [40] et anuli imaginem nostri [41] impressione [42] insigniri jussimus.

Signum [43] Ludovici (*Monograma*) gloriosissimi regis.

Odilo notarius ad vicem [Heirici] episcopi atque cancellarii recognovit. Actum secus castrum quod dicitur Brisacha supra Reni fluvium, .VIIII. kalendas septembris, indictione [.XI.], anno tertio Ludovico rege regnante.]

27. isti videlicet ..... abbati ceterisque omnibus successoribus ejus *C.* — 28. atque *C.* — 29. hec *C.* — 30. *lliçó C.* — 31. dari *C.* — 32. praedicta *R.* — 33. Ut *C.* — 34. nec *C.* — 35. vel per ullum *C.* — 36. *manca en R.* — 37. abbates *R.* — 38. beati *C.* — 39. succedentium tempora observetur *C.* — 40. firmamus *R.* — 41. anulo nostro *C.* — 42. *manca en C.* — 43. *tot l'escatocol és pres de la lliçó R, adoptant-lo en absolut per les raons que hem donat en la Nota preliminar sobre la restitució, i fent aquí la reserva del dia de la data, que podia en lo realitat haver-se portat algun dia de diferència amb la del precepte de Ripoll.*

III

COMPIÈGNE, GENER-FEBRER 986

PRECEPTE DEL REI LOTARI, DONAT A PRECS DE L'ABAT ODÓ DE SANT CUGAT, CONFIRMANT AL DIT MONESTIR EN TOTS SOS BÉNS I CONCEDINT-LI LA IMMUNITAT I LA LLIURE ELECCIÓ D'ABAT

```
      [A]
   B       C
[D]  a   e   b
 E   c       d
```

[A] — Original perdut.

B — Còpia del XII a l'Arxiu de la Corona d'Aragó, de Barcelona, Cartoral de Sant Cugat, f. 2, n.° 3.

C — Còpia interpolada del XII a l'Arxiu de la Corona d'Aragó, de Barcelona, Cartoral de Sant Cugat, f. 3, n.° 4.

[D] — Vidimus, avui perdut, fet en 28 gener de 1618, sobre paper, per Francesc Maranges.

E — Còpia del XVII a la Bib. Nationale de Paris, Col. Baluze 239, f. 32.

a. — Carbonell, *Chroniques de Espanya*, f. 8.

b. — *Marca Hispanica*, ap. 137.

c. — Pujades, *Cronica*, 7, p. 275.

d. — Bouquet, *Recueil*, 9, p. 656.

e. — Halphen-Lot, *Recueil*, n.° LI.

REGISTRES. — Bréquigny, *Table*, I, p. 475. — Boehmer, *Regesta*, n.° 2061. — Mas, *Cartulari de Sant Cugat*, n.° 157 i 159.

En cap de les dues formes amb què ens transmet l'escatocol el cartoral de Sant Cugat no s'avenen les dates dels anys de l'Encarnació i els del regnat de Lotari; en canvi convenen les dues formes en que fou expedit a Compiègne. Halphen-Lot, en publicar el precepte, li donen l'any 984 ? sense cap mena d'explicació. Baluze, en l'apèndix a la *Marca Hispanica*, l'any 988; Pujades el 987. Es ben rar que Halphen-Lot donin una data tan equivocada quan el mateix Lot havia [a], anys abans, fixat

a) Lot, *Les derniers Carolingiens*, p. 163.

la veritable amb molt d'encert. Els punts extrems d'oscil·lació dins dels quals forçosament ha d'ésser expedit el diploma són el juliol de 985, data en què fou presa Barcelona per Almançor i cremats els privilegis de Carles el Calb i de Lluís d'Ultramar, fet del qual fa molt clara referència el present diploma, i el 2 de març de 986, en què morí el rei Lotari. Precisant més, i atenent-nos que apareix com a lloc de lliurament Compiègne, la data ha d'ésser compresa dins els mesos de gener i febrer del dit any, ja que aquest fou el temps en què estigué de sojorn en aquell lloc el rei Lotari. La intervenció d'Arnulf, com a notari, i d'Adalberon, com a canceller, no permet precisar de bon tros tant [b)]. L'expedició d'aquest precepte va lligada amb un fet d'importància històrica que sembla poder-se explicar així: El desvetllament d'activitat que als alarbs donà Almançor, i en especial la seva concreció en la presa de Barcelona, determinà el comte Borrell a demanar auxili al rei franc. Segurament amb aquest fi enviaria l'abat de Sant Cugat, Odó, o aprofitaria el seu viatge; l'abat, en ésser davant del rei, suplicà a aquest el precepte que havia de substituir els que recentment havien estat cremats a Barcelona. Al rei, més fàcil li fou complaure'l en ço del precepte que en l'ajut a Borrell, com ja preveia l'ull ben expert de Gerbert en contestar a les preguntes de Giralt, abat d'Aurillac [c)]. S'explica el lliurament del precepte en el plet de 1013, que més amunt, en la introducció, hem, en part, copiat. Perdut l'original, ens queden, com es fa constar més amunt, dues còpies del present precepte, les B i C, en el Cartoral de Sant Cugat posades a continuació l'una de l'altra. Es sobre elles que pot intentar-se la restitució de l'original; però en el present cas és quelcom difícil de donar una base ferma a aquesta restitució. Un examen intern d'aquelles versions ens ho demostrarà. La C és, amb poques variants, concordant amb la B, exceptuant-ne alguns llargs passatges evidentment interpolats. Es tracta, en aquests, d'afegir les delimitacions d'alous simplement anomenats en la còpia B. El procediment seguit per intercalar aquests afegitons ens el mostra ben clar la comparació de la variant C 33 amb el document pel qual Sant Cugat es trobava ésser propietari dels béns esmentats aquí del precepte.

VARIANT C 33

......et cellam Sancte Marie et Sancti Johannis, que sunt juxta castrum Subiradis ......

..................montana et campestria, quorum terminos: a parte orientis incipiunt per ipso torrente de fonte que vocant de Avellano,

DONACIÓ, FETA PER ERMENARD I UDALARD D'UN ALOU PROP DEL CASTELL DE SUBIRATS, A SANT CUGAT; ANY 917 [d)].

......locum supra memoratum prope alveo Anolia vel rio de Birlas, ubi ecclesia sita est in onore sancte Marie et sancti Petri et sancti Johannis, dederunt eis ipsum locum quod illi tenebant per illorum aprisione, prope ipsas ecclesias montana et campestria, eorum terminos; a parte orientis incipit per ipso torrente de fonte que vocant de Avellano, ubi una ripa est alba et alia

b) Halphen-Lot, *Recueil*, p. VIII i IX.
c) Havet, *Lettres de Gerbert*, París, 1889, n.° 70. Cnf. Nicolau, *Gerbert y la cultura catalana del sigle X*, en *Estudis Universitaris Catalans*, 4, Barcelona (1910), p. 343.
d) A. C. A., Cartoral de Sant Cugat, f. 159'.

ubi una ripa est alba et alia rubea, usque in rio de Annolia, et de parte occidentis affrontat similiter in torrente de ipso Sanillare, et de parte meridie in medio alveo de Annolia, et de parte circi per ipsum torrentem unde ipsa via pergit ubique; et ultra ipso rio, ipsa rovira, que affrontat de orientis in ipso medio alveo Anolia, et de parte occidentis in ipsa serra vel pugo ubi ipsi monumenti sunt antiqui, prope ipsa villa antiqua, et de parte meridie vel circi in ipsas combas unde aqua discurrit per imbres, hanc possessionem ....

rubia, usque in rio de Annolia, et de parte occidentis afrontat similiter in torrente ad ipso Sanniliare, et de parte meridie in alveo Annolia, et de parte circi per ipsum torrentem unde ipsa via pergit ubique; et ultra ipso rio ipsa revoria qui affrontat de orientis in ipso alveo Annolia, et de parte occidentis in ipsa serra vel puio ubi ipsi monumenti sunt antiqui, prope ipsa villa antiqua, et de parte meridie vel circi in ipsas conbas unde aque discurrit per imbres, hanc possessionem. Quantum infra istas affrontaciones continent, concedimus nos supramemorati .... Facta scriptura donacionis .II. kalendas marcii, anno .XX. regnante Karulo rege post Odoni... etc.

No hem pogut trobar, segurament són destruïts, els documents que correspondrien a les altres variants; però es pot ben afirmar, després de la comparació feta i atenent al contingut de totes elles, que les diferències que presenta la versió C envers la B són el resultat d'un treball d'investigació documental fet a l'arxiu del monestir, i que es cregué útil de posar-lo com a il·lustració del més solemne títol de propietat que la casa posseïa. Cal, doncs, prescindir d'aquestes variants C en la restitució del precepte original. Però això no és suficient; en la mateixa part en què concorden les dues còpies, un treball de compilació documental és ben clar en la redacció. Aquell desordre, aquella falta d'unitat, indiquen clarament que el redactor no tenia una visió de conjunt, sinó que anava desgranant un rosari de notes o documents anteriorment recopilats; alguns d'aquests li cridaven especialment l'atenció, fos per la raó que es vulgués, i aleshores es complaïa en l'anotació, fent constar, a voltes, el nom del causant : així amb els comtes Sunyer, Wifred II i Gausfred i el germà d'aquest Sunyer, clergue, amb Vunterdus, el prevere Gotmar, Ansulf. En algun cas conservem encara el document que serví de guia al redactor del precepte; exemple : en la donació, feta per Wifred Borrell, de les esglésies de Santa Creu, Santa Leda i Sant Silvestre en la vall de Cervelló [e]. Tot això res tindria d'estrany, car és procediment comú als preceptes d'aquesta època i que veiem repetir-se en els de Cuixà, Ripoll i Sant Pere de Rodes; però si en aquest cas en fem esment especial és per l'afició extraordinària al dit procediment demostrada pels monjos de Sant Cugat, que no es limitaren a usar-ne en la redacció de la minuta que havia de servir per al redactor de la cancelleria reial de França, sinó que l'estengueren a les il·lustracions susdites de la còpia C, i, ço que és pitjor i és la cosa interessant en el nostre cas, possiblement a d'altres afegidures que ja no serien il·lustracions, sinó plenes falsificacions. Vegeu el cas que la nostra recerca documental ens ha permès d'aclarir :

e) A. C. A., Cartoral de Sant Cugat, f. 216, n.° 667. En el Cartoral es troben nombrosos documents amb referències indirectes als llocs o possessions anotades en el precepte. No els detallo per no ésser els veritables títols possessoris que serviren per a dreçar el contingut d'aquell. Com a excepció, és bo fer notar la complicada història dels béns de Palautordera, donats pel comte Gausfred, que pot llegir-se en Valls i Taberner, *Un diplome de Charles le Chauve pour Suniaire comte d'Ampurias-Rousillon*, en *Moyen-Age*, 21, París (1919), pp. 216 ss.

VARIANTS B C 43

ipsum alodum quod Ansulfus ibidem dedit infra terminos de castro (castrum *C*) Fonte Rubeo et Monte Acuto et Piniana et Cherolo (Kerol *B*)

DONACIÓ D'UN ALOU EN ELS TERMES DE MONTAGUT, QUEROL I PINYANA, ATORGADA PELS ELMOINERS D'ANSULF A FAVOR DE SANT CUGAT, ANY 990 [f].

In nomine domini Dei et eterni et salvatoris nostri Jehsu Christi. Nos Senderedus et Richels femina et Major et Aizo et Stradario qui sumus advocati vel elemosinarii de condam Ansulfi vicarii, cui Deus in memoria, amen. Nos simul in unum donatores ad domum Sancti Cucufati cenobii qui est fundatus in comitato Barchinonense, in Vallense, in locum vocitatum Octavianum. Certum quidem et manifestum est enim quia comandavit nobis predicti Ansulfi suam elemosinam quando venit ad extremam voluntate, sicut in suo testamento insertum est et manibus firmavit et testes corroboraverint et in ipso judicio resonad quod ad judicibus corroboratum est, et jussit nobis donare seu cartam facere ad domum prephati de alaudem suum proprium quod habebat infra terminos de castro Monte Accuto vel de Cherol sive de Pinana, qui ei advenit per comparacione seu per quascumque voces; hi sunt terras et vineas. Quantum infra terminos dictis castris ille abebat, sic donamus ad jamdicto cenobio nos supradicti elemosinarii comodo nos firmavit et jussit condam Ansulfi, de nostro jure in potestate predicto cenobio tradimus cum exiis et regressiis earum a proprio, ut tam abbas presens vel monacos quam et successores eorum qui ibidem domo famulaverint teneant et possideant, vindicent et defendant hec omnia in omnibus jure perpetualiter juxta auctoritatem canonicam. Et qui contra hac donacione venerit ad inrumpendum non hoc valeat vindicare set componad aut componamus hec omnia in quadruplum cum earum inmelioracione. Et in antea ista donacio firma permaneat omnique tempore. Facta donacione .VIII. idus januarii, anno .VI. regnante Ugone rege. SS. Senderedus S. S. Richels. S. Maior. S. Aizo. S. Stradario, nos simul in unum qui ista donacione fecimus et testes firmare rogavimus. Petrus subdiachonus qui ista donacione scripsi S. die et anno quod supra.

Aquí són les dues còpies B i C, les que ens transmeten una redacció nascuda, sembla, de l'extracte d'un document fet amb bastant de posterioritat al precepte. Es la falsificació declarada del precepte, feta pels copiadors a posteriori? Es tracta d'un cas únic, o bé repetit? No podem donar una resposta ferma: en la investigació documental curosa que he realitzat, no he obtingut més resultats precisos que els que acabo de donar. Cal preveure la hipòtesi, en aquest cas, per exemple, que Ansulf hagués fet ja la donació anys abans en vida i el manament testamentari fos a manera d'una confirmació; però no es veu ben clara, si fos així, la necessitat que els almoiners lliuressin el document que hem copiat. Resta, doncs, un interrogant gairebé continu sobre la fidelitat del contingut de les fonts transmissores del precepte; interrogant incontestable per la forma de redacció, ja que en la falsificació és aplicada la tradicional, i que sols en casos determinats una troballa documental, avui difícil, pot esclarir.

Es amb aquestes reserves especial que dono la restitució, servint-me de les còpies B i C. Els fragments copiats de l'anterior precepte de Lluís van impresos en lletra petita [g].

f) A. C. A., Cartoral de Sant Cugat, f. 113, n.º 378.

g) Vegeu la nota introductòria sobre restitució del dit precepte.

In nomine sancte et individue Trinitatis. Lotharius [1] divina propiciante clementia Francorum [2] rex. Si loca paganorum tirannide destructa prediorum sanctis aliquando traditorum restaurando nostre benivolentie muniminis firmitatem eis adhibemus, id proculdubio ad nostre remedium anime profuturum esse non dubitamus. Quapropterea omnium noverit sancte Dei ecclesie fidelium nostrorum tam presentium quam et futurorum industria, quoniam adiens nostre dignitatis presentiam quidam abbas cenobii Sancti Cucuphatis, Odo nomine, nostram humiliter expeciit clementiam quatinus cunctas res monasterii Sancti Cucuphati, quod est situm in loco vocitato Octaviano, octo miliarios distans a Barchinona civitate, quondam concessas vel in postmodum concedendas nostre regalitatis decreto confirmare dignaremur, quod et fecimus. Concedimus itaque predicto cenobio omnes res quas per precepta nostrorum predecessorum, scilicet Karoli Magni seu Ledovici, genitoris nostri, vel per scripturas aliorum Christi fidelium combustas esse novimus [3] per infestationem paganorum, sicque, ut prenotatum est, predicti abbatis peticionem recipientes, prelibato cenobio renovabile preceptum fieri jussimus de rebus omnibus ad idem cenobium pertinentibus in presenti vel in postmodum concedendis. In primis ipsum alodum quod in circuitu ipsius cenobii est, sicut Suniarius comes quondam concessit et [4] terminavit; villam Cercitulum cum terminis et adjacentiis; ecclesiam quoque Sancti Vincentii, que ibidem est fundata, cum decimis et primiciis; vallem que vocant Gausac cum omnibus adjacentiis suis [5]; ecclesiam Sancti Felicis, que est ad ipsam villam de Milans, cum dicimis et primiciis [6]; et in Agualonga et in Rivo [7] Rubeo et in Cerdaniola et in Araona et in eorum terminis, domos, curtes, ortos, prata, pascua, vineas, terras cultas et incultas, per plura loca particulatim segregata, et in [8] ipsum alodum qui fuit Gotmaro presbitero; alodum vero que vocant Palatio Auzit [9] vel in [10] ejus termine cum decimis et primitiis [ecclesiam] [11] Sancti Stephani; alodum vero que est juxta Ripollo [12] et circa Montecatano et in valle Mocosa et infra muros civitate Barchinona et in circuitu ipsius civitatis contra flumen Bisantium et contra ipsos montes qui [13] sunt

1. Lotarius *B.* — 2. Franchorum *C.* — 3. esse novimus *C; manca en B.* — 4. concessit et *C*; *manca en B.* — 5. *C substituieix els mots:* villam Cercitulum... Gausac cum omnibus adjacentiis suis *de B per:* a parte orientis terminat cum terminos vel infra terminos de [Cerda] niola, de parte vero meridie affrontat in ipsa serra que dicunt Cerola vel Agucellos sicut aqua vergit, sive in alodem Sancti Petri monasterii puellarum et vadit per ipsa serra que est inter Gausag, Cercitulo et Agalonga sicut aqua vergit; de occidente vero parte similiter affrontat in terminos vel infra terminos de Aqualonga vel de castro Rio Rubeo; de parte vero circi affrontat in terminos vel infra terminos de Terracia. — 6. *C afegeix aquí:* cum ipsum alodum quod ibidem est; suntque affrontaciones ejus: de oriente in ipsa serra de Val de Bastons et vadit usque ad ipso pugo que dicunt Guardia, de meridie per ipsa serra de Buzigas usque in Rio Rubio, de circi vero parte vadit per ipsum locum que dicunt Mata et vadit usque ad ipso Mujal de Monte Aguto, de occidente vero affrontat in ipsa serra que dicunt Libra. — 7. Rio *C.* — 8. *manca en C.* — 9. Avuzit *C.* — 10. *manca en C.* — 11. et ecclesia *BC; restitució ja proposada per Halphen-Lot.* — 12. Riopullo *C.* — 13. que *C.*

super Orta et super Acutellos et contra flumine Lubricato et contra ipsum montem Olorda et cis et citra [14] flumen Lubricato et contra illam villam quam [15] dicunt Palaliana et contra castrum Cervilionum et contra montem Petrosum et usque ad castrum quod dicitur Felix cum domibus, vineis, terris cultis et incultis, cum decimis et primiciis seu molinaribus; castrum quod dicunt Felix cum ecclesiis ibidem fundatis Sancte Marie et Sancti Petri cum ipsorum dotaliciis [16]; ecclesiam Sancti Laurentii et ipsum montem quem dicunt Sancti Laurentii [17] et ecclesiam Sancti Stephani que est sita in latere [18] ejusdem montis; aloda quoque que sunt infra termina [19] Terracia et Berberanum [20] et Castelar, et ipsum alodum de Toldello quod ibi misit Vunterdus [21] quondam, et ecclesiam Sancte Crucis et [Sancte Lede] [22] et Sancti Silvestri cum decimis et primiciis que Borrellus comes ibi donavit; villam Vitdameniam [23], que vocant Palatium, in valle Dordaria, et [villam] [24] Ricobert et [ipsum pugium] [25] totum et integrum, et villam Pinello cum suis terminis; ecclesiam [26] Sancte Marie et Sancti Stephani cum decimis et primiciis absque tributo, sicut Gotfredus comes ibi concessit per scripturam donationis pro anima fratris sui Suniarii clerici sicut ei ipse precepit per suum testamentum; vallem quem [27] vocant Gregoria cum suis terminis et ajacentiis [28]; alodum [quem] [29] vocant Tapiolas cum ecclesiis ibidem fundatis Sancti Genesii et Sancte Eulalie cum decimis et primiciis et finibus et terminis; ecclesiam Sancte Felicis, que est in Valrano, et ecclesias [30] Sancti Genesii et Sancti Martini et Sancti Felicis que sunt ad ipsum Fallium; et ecclesiam Sancti Martini ad [31] Argentona cum earum decimis et primiciis; alodum quod dicunt Spicellos et alodum quod [32] dicunt Castelleto cum decimis et primiciis et finibus et terminis, et cellam Sancte Marie et Sancti Johannis que sunt juxta castrum Subiradis [33]; et ecclesiam [34] Sancte Marie que est juxta castrum Claromonte [35]; et ecclesiam [36] Sancte Marie juxta castrum Odena; et ecclesiam [37] Sancti Stephani juxta castrum Olerdula; et ecclesiam Sancti Petri ad Aquam Vivam

14. circa *C en lloc de* cis... *B.* — 15. quem *C.* — 16. dotalibus *C.* — 17. Sancti Laurentii quem dicunt *C.* — 18. lattere *B.* — 19. termine *C.* — 20. Berberano *C.* — 21. Vuterdus *C.*—22. Sancta Leda *B C.* — 23. Vidameniam *C.* — 24. villa *BC.* — 25. ipso pugio *BC.* — 26. ecclesie *B.* — 27. quam *B.* — 28. ajacenciis *B.* — 29. quod *B*, que *C.* — 30. ecclesiam *C.* — 31. de *C.* — 32. que *C.* — 33. Subirats *C. El mateix C afegeix a continuació, intercalant-ho:* montana et campestria, quorum terminos a parte orientis incipiunt per ipso torrente de fonte que vocant de Avellano, ubi una ripa est alba et alia rubea, usque in rio de Annolia, et de parte occidentis affrontat similiter in torrente de ipso Sanillare, et de parte meridie in medio alveo de Annolia, et parte de circi per ipsum torrentem unde ipsa via pergit ubique; et ultra ipso rio, ipsa rovira, que affrontat de orientis in ipso medio alveo Anolia, et de parte occidentis in ipsa serra vel pugo, ubi ipsi monumenti sunt antiqui prope ipsa villa antiqua, et de parte meridie vel circi in ipsas combas unde aqua discurrit per imbres, hanc possessione[m] — 34. ecclesia *B.* — 35. ecclesiam Sancte Marie juxta Clarmonte C. — 36. ecclesie *B.* — 37. ecclesia *B.*

cum earum decimis, finibus et terminis [38]; et in castro Olerdula et in ejus terminis domos, turres, terras, vineas [39], cultum vel heremum, cum decimis et primiciis [40]; castrum quem vocant Cleriana cum finibus et terminis [41] et ecclesiis que ibidem sunt cum decimis et primiciis [42]; ecclesiam Sancte Olive cum ipso alodo in latitudine de ipsa guardia de Bagnaries [43] usque in [villam] [44] Domabuis, et in longitudine de ipsa villa Domenio usque ad ipsum mare, simul cum ipsos stagnos cum decimis et primiciis; decimas quoque et primicias [45] uti consuetum est ipsi [46] loco ab antiquis temporibus accipere concedimus, ut amodo accipiat, teneat [47] et absque ulla retractacione possideat; aloda et possessiones alias quod retinet et tenuit in comitatu Barchinonensi, Gerundensi, Ausonensi, Urgeldiensi et [per] scripturas alias deinceps adquirere potuerint, cum terminis et finibus illorum, ecclesiis, domibus, curtis, ortis, terris cultis et incultis, vineis, pratis, pascuis, silvis, calminibus, molendinis, aque itibus vel reductibus, cum exiis et regresiis, omnia hec habere permitimus illis, iste videlicet Odoni abbati ceterisque omnibus successoribus ejus, [ut] sine ulla contradictione teneant atque possideant et per nomen nostrum defendant. Unde hec nostre altitudinis preceptum fieri ac prelibato Sancti Cucuphatis cenobio dari precepimus per quod predictas res, nemine jure perpetuo inquietante, possideant, ut nullus comes, pontifex, judex publicus, in predictis rebus habeat potestatem causas distringuendi nec obligandi nec rationes exercendi, nec homines illorum aliquis distringat nec per homicidium nec per incendium vel raptum vel [48] per ullum negocium [49]. Et quando abbates discesserint, ipsi cenobite inter se abbatem eligant secundum regulam beati Benedicti. Et ut hec nostre auctoritatis largitio per succedentium tempora observetur, manu propria subter firmavimus et [50] anulo nostro insignari jussimus.

Actum Compendio palatio [51] regali, anno Dominice Incarnationis .DCCCCLXXXVII. [52], anno .XXXI. [53] regnante Lothario gloriosissimo rege.

Signum Lotharii *(Monograma)* gloriosissimi regis.

Ego Arnulfus notarius ad vicem dumni Adalberonis archiepiscopi et sumi cancellarii recognovi.

38. *C afegeix:* et affrontacionibus suis. — 39. vineasque *C.* — 40. *C afegeix:* finibus et affrontacionibus suis. — 41. affrontacionibus suis *C.* — 42. *C afegeix aquí, intercalant-ho:* suntque affrontaciones ejus de parte orientis in campo Magro, ad ipsa laguna vel in ipso vel tragar, et vadit per ipsa comba de Latula usque in sumitatem serre et ascendit per ipsa serra et tendit usque ad ipso pugol que dicunt Gardiola de Alberels, de parte vero circi in jam dicto pujol ante Albarel sive in villa de Sanla et pervadit in ipsa serra super artiga de Raisendo et inde descendit per ipso Lomar ad jungente de Fraxano, ubi intrat in ipso rio de Vim, de occiduo similiter in ipso rio de Vim vel Sancti Petri, de meridie in via que pergit ad ipsa Portela vel in ipsa serra que dicunt Goda et pervenit per sumitatem serre usque in ipsos pugols, in ecclesia que dicunt Sancti Petri cum ipsos terminos de Tovos, deinde descendit per ipsas fines de Tovos per ipsa comba de Raiberio usque in ipsa comba de Moronta vel in ipsa psa de iserra comba de Sancosa, exinde ascendit per ipsa costa usque in vertice montis de Campo Magro usque ad ipsa laguna superius inserta, sicut dominus Umfredus condam jussit dare per scripturam largitionis domino Deo et sancti Cucuphati martiris propter remedium anime sue patrisque sui Sanlani condam; et cellam Sancti Petri qui dicunt Vim cum decimis et primiciis et omnia sibi pertinentia, sicut condam Sanla dedit domino Deo et sancti Cucuphati martiris votive simul cum Danielo monaco; et in castrum Tovos, infra ejus termino, villam que vocant Avenes cnm suis terminis. *B i C afegeixen, intercalant-ho, a continuació:* ipsum alodum quod Ausulfus ibidem dedit infra terminos de castro (castrum *C*) Fonte Rubeo et Monte Acuto et Piniana et Cherolo (Kerol *B*). — 43. Bagnarias *C.* — 44. villa *B C.* — 45. primitias *B.* — 46. ipso *B.* — 47. teneat et accipiat *C.* — 48. nec *C.* — 49. negotium *C.* — 50. *manca en C.* — 51. *manca en C.* — 52. DCCCC.LXXX.VIII. *C.* — 53. .XXX.II., *C.*

SANT FELIU DE GUÍXOLS I SANT POL DE MAR

Monestirs de Sant Feliu i de Sant Pau

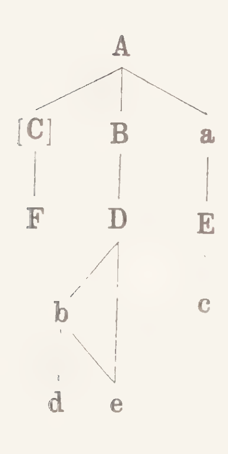
El present precepte ens dóna les primeres notícies de l'existència d'ambdós monestirs. Les posteriors no comencen fins el 1019 [a].

a) Vegeu: Villanueva, *Viage*, 15, pp. 1 ss. Grahit, *Memorias y noticias para la historia de la villa de S. Feliu de Guíxols*, en *Asociación literaria de Gerona* (Gerona, 1874), pp. 95 ss.; i, en general, la bibliografia que dóna Kehr, *Papsturkunden in Katalanien*, 1, pp. 157-158, per a Sant Feliu de Guíxols. Per a Sant Pol de Mar; Monsalvatje, *Noticias históricas*, 18, pp. 185 ss.; Villanueva, *Viage*, 19, pp. 6 ss. Aquest monestir fou convertit en cartoixa des de 1269, i des de principis del xv fou traslladat a la cartoixa de Montalegre, on devia passar, doncs, el seu arxiu; Villanueva, l. c., veié aquí l'original del precepte.

I

LAON, 17 MAIG 968.

PRECEPTE DEL REI LOTARI, DONAT A PRECS DE SA MARE GERBERGA I DE L'ARQUEBISBE DE REIMS ODELRIC, CONCEDINT A L'ABAT SUNYER EL REGENTAR PER SA VIDA ELS MONESTIRS DE SANT FELIU DE GUÍXOLS I DE SANT POL DE MAR, I CONFIRMANT LES POSSESSIONS I PRIVILEGIS D'AQUESTS MONESTIRS.

A — Original a l'Arxiu de la Corona d'Aragó, de Barcelona. Pergamí, faltat de segell, de 440 mm. d'alt per 625 d'ample.
B — Còpia del XVI al Museu Arqueològic de Girona, Cartoral de Sant Feliu de Guíxols, f. 21'.
[C] — Còpia del XII, avui perduda, que es guardava a l'Arxiu de la Cartoixa de Montalegre.
D — Còpia del XVII a la Bib. Nationale de París, Col. Baluze 107, f. 362.
E — Còpia del XVII a la Bib. Nationale de Paris, Col. Baluze 238, f. 304.
F — Còpia del XVIII a la Biblioteca de Catalunya, P. Pasqual, *Monumenta*, II, p. 17.
a. — Yepes, *Coronica de la Orden de S. Benito*, 3, ap. 21.
b. — *Marca Hispanica*, ap. 108.
c. — Pujades, *Crònica*, 7, p. 140.
d. — Bouquet, *Recueil*, 9, p. 632.
e. — Halphen-Lot, *Recueil*, n.° XXXI.

REGISTRES. — Bréquigny, *Table*, 1, p. 443. — Boehmer, *Regesta*, n.° 2,046.
FONTS UTILITZADES. — A.

Els elements de la data d'aquest precepte no convenen quant a l'any; però és evident que l'equivocació radica en el del regnat de Lotari, que ens portaria a una data en la qual l'arquebisbe Odelric, de Reims, era ja mort. Accepto, doncs, l'any de l'Encarnació, que, per altra part, s'avé amb la indicció.

(*Chrismon.*) In nomine sanctae et individuae Trinitatis. Lotharius divina propitiante clemencia Francorum rex. Si sanctae eclesiae loca, ut dignum est, stabilimus auctoritate regia, id nobis proculdubio ad mortalem vitam temporaliter exigendam et ad aeternam feliciter obtinendam profuturum esse confidimus. Quocirca notum sit omnibus presentibus scilicet et futuris fidelibus, quendam religiosum abbatem nomine Soniarium, olim a partibus Gothici regni advenientem, serenitatis nostrae presenciam, conducente fideli nostro Odelrico Remorum metropolis archiepiscopo, adiisse sibique regiae auctoritatis preceptum super duobus monasteriis a nobis fieri postulasse, quorum quidem alterum in honore sancti Pauli consecratum situm est in comitatu Gerundense in loco qui dicitur Maritima, alterum vero in honore sancti Felicis in eodem comitatu in loco qui dicitur Iecsalis. Placuit itaque celsitudini nostrae ejusdem abbatis peticioni annuere et, ex consilio gloriosae genitricis nostrae domnae Gerbergae sublimis reginae, suggerente etiam prefato archiepiscopo aliisque fidelibus nostris, pro Dei amore ejusque sanctorum honore et aeterna retribucione rem istam regaliter efficere, tali videlicet modo ut idem abbas Soniarius eadem duo monasteria dum ipse in carne vixerit, quia de ipsis duobus unius benedictionis electionem suscepit, simul habeat in manu et potestate sua regulariter sibi commissa gubernans et animarum lucris studiose invigilans. Post decessum vero ejus, separatione ab invicem facta, singulis coenobiis singuli praesint et magis prosint abbates, ad nullum principem nisi ad solum regem Franciae respicientes et secundum regulam sancti Benedicti ibidem regulariter conversantes, animas Deo verbis et factis lucrantes, fructum boni operis in sancta religione pie exercentes, ut ex ovibus suae curae commendatis mereantur habere graciam aeternae mercedis. Predicta autem monasteria res omnes quas habent vel quecunque in postmodum, Deo auxiliante, habitura vel adquisitura sunt, regiae institucionis decreto sublimiter ordinamus atque legaliter statuimus ut in perpetuum jure quieto inviolabiliter absque ulla contradictione sub reverencia ecclesiasticae dignitatis habeant et sine fine possideant et cum omni rerum suarum integritate tranquilla et immota permaneant. Monasterium igitur Sancti Pauli aloda sua, hoc est, in Lavendarias et in Parietes, et ipsum alodum quod Elias dedit Sancto Paulo, et Corron quod dedit ei Audegarius vicecomes. At monasterium Sancti Felicis aloda sua et ecclesias suas, hoc est, Fenalis cum ecclesia Sanctae Mariae, et Bierto cum ecclesia Sancti Martini,

et Olivos, et valle Lubrica de Romaniano, in valle Araze, et in Colonico, et Spanitate, et in Vallese comitatu. Et quicquid predicta monasteria umquam habuerunt aut habent in predictis locis et in prenominatis comitatibus vel quodcunque Deo adjuvante in posterum adquirere sibi potuerint, totum hoc, ut dictum est, firmissime et semper teneant. Insuper et hoc predictis monasteriis regali licencia concedo et pro Dei amore relaxo ut nullum umquam censum vel debitum de aliqua rerum suarum possessione alicui persolvant, sed libere omnia sua nostra regali absolutione possideant et nulli umquam alterius nisi solum regali subdita sint potestati. Ceterum si quis in futurum huic regiae auctoritatis precepto aliquam controversiam forte inferre temptaverit, omni emendatione congrua secundum legem ecclesiasticam Deo et sanctis ejus ob hoc satisfaciat et ut reus majestatis temeritatis suae poenas exinde persolvat, immo et sic hujus auctoritatis nostrae decretum inviolabile permaneat semper et firmum. Ut autem hoc ipsum perpetua stabilitate perduret jugiter inconcussum, manu propria corroboravi et sigillo nostro muniendum mandavi.

Actum apud urbem Laudunensem, .xvi. kalendas junii, anno Incarnationis Dominicae .dcccclxviii., domno vero Lothario rege glorioso regnante .xvi., indicione .xi.

Signum domini Lotharii (*Monograma*) regis gloriosissimi.

Gezo cancellarius ad vicem domini Odelrici archiepiscopi summique cancellarii recognovit et subscripsit. (*Rusc. Lloc del segell.*)

Datum praedicto kalendarum die, in Dei nomine feliciter. Amen.

SANT GENÍS LES FONTS

Monestir de Sant Genís

Fou fundat per Sentimir amb certa anterioritat al 819, *data en què l'abat Assaric rep ja el precepte de Lluís el Piadós, del qual publiquem fragments. Les dades històriques que se'n conserven, per a l'època que ens interessa, es redueixen al contingut dels preceptes que donem a sota; a l'existència, a començaments del segle X, en temps de Carles el Ximple, d'un abat Adolf*[a]*; al fet problemàtic d'haver-se reunit allí, en* 888, *un sínode de les províncies de Narbona i Arles*[b]*; i, per últim, a un document de* 7 *de novembre del* 972, *conservat parcialment en una nota sobre Sant Genís feta en el segle XVII i encabida en la Col·lecció Baluze*[c].

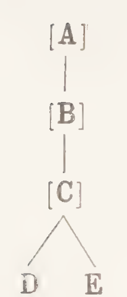
Aquest document seria una restauració documental feta fer per l'abat Guimerà qui, per la seva negligència, havia perdut els documents del monestir, davant dels jutges Sunifred, Oliva i Adroer, i en presència del bisbe d'Elna, Sunyer. En ella es donaven còpies dels preceptes de Lluís el Piadós i de son fill Lotari, i és a través d'aquestes còpies que la dita nota ens ha transmès els fragments que en publiquem.

a) *Hist. de Languedoc*, 3.ª ed., 4, p. 535.
b) *Hist. de Languedoc*, 3.ª ed., 4, p. 535.
c) Bib. Nationale de París, Col. Baluze, 108, f. 125.

I

.... 819

PRECEPTE DE L'EMPERADOR LLUÍS AL MONESTIR DE SANT GENÍS LES FONTS CONFIRMANT-LI LES POSSESSIONS I CONCEDINT-LI LA IMMUNITAT I LA LLIURE ELECCIÓ D'ABAT

[A] — Original perdut per negligència de l'abat Guimerà en el segle x.
[B] — Còpia del IX-X, perduda.
[C] — Còpia del 7 de novembre del 972, a l'Arxiu del monestir de Sant Genís, perduda.
D. — Còpia del XVII a la Bib. Nationale de París, Col. Baluze 108, f. 125, fragmentària.
E. — Còpia del XVII a la Bib. Nationale de París, Col. Baluze 117, f. 80, dos petits fragments.

REGISTRES. — Mühlbacher, *Regesta*, n.° 708 i n.° 178 dels perduts.
FONTS UTILITZADES. — **D**, **E**.

In nomine domini Dei et salvatoris nostri Jesu Christi. Ludovicus divina ordinante providentia imperator augustus. Si erga loca [1] divinis cultibus mancipata propter amorem Dei beneficia [2] opportuna largimur, id proculdubio ad stabilitatem imperii nostri et anime nostre salutem proficere minime dubitamus. .... innotuit [3] clementiae nostrae [4] quod quidam vir religiosus nomine Sentimirus, super seriem regiam [5] construxit a fundamentis quoddam monasterio [6] in pago Elnense [7], in honore videlicet et veneratione sancti Genesii martyris [8] Christi, quod appellabat

1. *aquí s'interromp E.* — 2. et beneficia *D.* — 3. *recomença E;* noluit *D.* — 4. clementie nostre *D.* — 5. serie regia *E.* — 6. monasterium *D.* — 7. Elnese *D.* — 8. martiris *D.*

Fontanas[9], necnon et alia loca construxit in quibus, Domino opem ferente, monachis congregavit ibique terras incoluit, vineas et oliveta plantavit atque edificia multa construxit in quibus vitam regularem degere potuissent ... . Sancti Joannis Evangeliste, que est juxta villam que dicitur Balnelonis, cum ipso stagno et cum ipsis terris, decimis et primiciis; et locum que dicitur Puig Oriolo cum terris et vineis et loca sibi subjecta seu agros et reliquas pos[s]essiones memorati monasterii et cum omnibus rebus suis quas moderno tempore tam ex apprissione quam et ea que ex heremo traxerunt vel de ipsis trahere poterunt vel quod homines Deum timentes ibi condonaverunt vel deinceps divina pietas augeri voluerit, liceat eis quiete habere et possidere et .... [Praeci]pientes[10] ergo jubemus ut nullus judex publicus vel quilibet et judicibus potestatem in praedicto monasterio vel cellulas aut loca sibi subjecta seu agros et reliquas possessiones memorati monasterii, vel homines super terras ipsius monasterii commanentes, audeat ullo unquam tempore ingredi vel distringere, seu aliquas reductiones seu illicitas occassiones requirendi, vel causas audiendas, freda, mansiones, paratas vel fidejusionis tollendos, sed liceat memorato abbati[11] cum omnibus rebus sibi subjectis pleniter et quiete vivere et .... Et quandoquidem divina pietas ipsum abbatem de hac luce susceperit, quamdiu ipsi monachi inter se tales eligere potuerint qui ipsam congregationem secundum regulam sancti Benedicti regere valeant, per nostrum concessum licentiam habeant eligendi abbates. ....

....

.... anno [Christo propitio] .VI. imperii domni Ludovici[12] ....

9. *torna a interrompre's E.* — 10. cupientes *D.* — 11. *D interpola aquí:* scilicet Assarico. — 12. *aquesta ratlla d'escatocol la dóna sols E.*

II

Cluny, 6 abril 834.

PRECEPTE DE L'EMPERADOR LOTARI AL MONESTIR DE SANT GENÍS LES FONTS CONFIRMANT-LI LES POSSESSIONS I CONCEDINT-LI LA IMMUNITAT I LA LLIURE ELECCIÓ D'ABAT

[A]
|
[B]
|
[C]
|
D

[A] — Original perdut per negligència de l'abat Guimerà en el segle x.
[B] — Còpia del IX-X, perduda.
[C] — Còpia del 7 de novembre del 972, a l'Arxiu del monestir de Sant Genís, perduda.
D. — Còpia del XVII a la Bib. Nationale de París, Col. Baluze 108, f. 125, dos fragments.

Fonts utilitzades. — D.

Aquest precepte seria una rèplica de l'anterior, ja que, segons la nota de què s'ha parlat més amunt [d]: «Cassi les mateixas paraulas posa en altre privillegi (que és aquest) lo emperador Lothari fill de Ludovico», i més endavant: «una cosa ben particular posa Lothario en son privillegi, ultra de confirmar tot lo que Ludovico son pare havia concedit.» Aquesta cosa particular diferencial és el paràgraf conservat que publiquem.

Lotari donava el dia següent, i des del mateix lloc, un precepte a la veïna església d'Elna a precs del bisbe Salomó. Qui sap si el mateix bisbe fou l'impetrant del present diploma? En tot cas, és segur que foren demanats conjuntament.

.... Sed liceat memorato abbati cum omnibus rebus sibi subjectis pleniter et quiete vivere et pro nobis, conjuge, prole genere ac totius imperii nostri stabilitate Domini misericor-

d) Bib. Nationale de París, Col. Baluze, 108, f. 125.

diam magis exorare; et quidquid sibi debitis rebus commutavit aut in antea commutaverit liceat per hanc nostram auctoritatem tenere quiete et possidere. ....

....

[Data] .VIII. idus aprilis, Christo propitio anno imperii domini Lotharii gloriosissimi augusti in Francia .I., in Italia .XIII., indictione .XII. Actum Clunaco villa ....

III

Laon, 9 juliol 981.

PRECEPTE DEL REI LOTARI, DONAT A PRECS DE GOIFRED, DUC DEL ROSSELLÓ, CONFIRMANT LES POSSESSIONS DEL MONESTIR DE SANT GENÍS LES FONTS.

[A]

B a C

b D E c

[A] — Original perdut.

B. — Còpia del XVII a la Bib. Nationale de París, Col. Baluze 108, f. 125', fragmentària.

C. — Còpia del XVII a la Bib. Nationale de París, Col. Baluze 117, f. 80', dos petits fragments.

D. — Còpia del XVIII a la Bib. Nationale de París, Col. Moreau 12, f. 191, fragmentària.

E. — Còpia del XVIII a la Bib. Nationale de París, Col. Moreau, 12, f. 187, fragmentària.

a. — *Marca Hispanica*, ap. 129.

b. — Bouquet, *Recueil*, 9, p. 646.

c. — Halphen-Lot, *Recueil*, n.° XLVI.

Registres. — Bréquigny, *Table*, 1, p. 646. — Boehmer, *Regesta*, n.° 2057.
Fonts utilitzades. — **B**, **C**, **a**.

In nomine sanctae et individuae Trinitatis, Patris et Filii et Spiritus Sancti. [Lotharius] [1] superna annuente clementia Francorum rex augustus. Quoniam quidem a praedecessoribus nostris excellentissimae memoriae Francorum imperatoribus atque regibus sanctam Dei ecclesiam, per orbem terrarum longe lateque diffusam, semper venerari ac exaltari in omnibus haud ignoramus, oportet nos etiam eorum per omnia imitari honores et actus

1. Hlotarius *a*.

quo ad illam patriam qua illi ecclesiam honorando sanctam pervenerunt nos etiam subsequi mereamur. Quapropter [2] notum esse volumus omnibus sanctae Dei [3] ecclesiae [4] fidelibus tam praesentibus quam futuris quemadmodum domnus [5] Goifredus [6], dux Rossilionensis [7] pagi, litteram [8] transmiserit ad nostram [9] clementiam, humiliter obsecrans quatenus res ad monasterium Sancti Genesii, quod olim a paganis destructum fuit et nunc Dei [10] protegente misericordia reedificatum est et vocatur [11] Fontanis, pertinentes, cum his rebus quas ipse aliique Deo [12] devoti ad jam dictum coenobium tradiderunt, nostrae auctoritatis privilegio firmaremus [13], praesentibus tam episcopis quam abbatibus atque regni [14] Francorum proceribus; quod et fecimus secundum ipsius petitionem, praesente nostra dilectissima conjuge Hemma [15]. Est autem initium ipsius monasterii in via [16] vallis Aspiranae quae pergit ad castrum Vultrarium et venit [17] per semitarium quod tendit ad Torrentem villam [18] et pergit ad coenobium Sancti Andreae et per campum quod [19] fuit quondam Franconis proficisciturque [20] per viam quae discurrit de Sancto Genesio [21] et vadit ad coenobium Sancti Andre[a]e et per ipsam viam intrat in alteram viam qu[a]e venit de Sancto Genessio [22] et tendit in villa Elena [23] et in rivo Tamiano [24] et usque in viam quae venit de Tamiano [25] et pergit ad Sanctum Martinum usque in rivo Merdentione, discurrit quoque per Amendam [26], quae est in termino villae Cabanae [27], et per rivum ibi adjacentem usque in viam [28] quae descendit ab Ebrulliano [29] et tendit ad supradictum coenobium Sancti Genesii, proficiscitur quoque per viam quae venit de Ortafano [30] et pervenit usque [31] in rivum qui venit [32] de Villalonga [33] vel usque ad pogium qui vocatur Rodonellus et exinde usque [34] ad fontem Albella [35], pergit necnon per serram dicti [36] pogii [37] usque ad viam quae vadit de Villalonga [38] ad coenobium supra nominatum Sancti Genesii et tendit usque in viam vallis Aspiranae [39]. Pertinet quoque ad supradictam villam Sancti Petri, quae est juxta villam Argelariam, cujus finis descendit ad ipsam Lenam, quae ibi est, et pergit per serram dictae Lenae usque ad pogium qui

2. *aquí comença el primer fragment conservat en B i C.* — 3. s anctae Dei *manca en B C.* — 4. *B no diftonga mai.* — 5. dominus *B.* — 6. Guifredus *C.* — 7. Rossilionis *B C.* — 8. vestrorum *B; manca en C* — 9. transmisserit ad *B;* nostram transmiserit ad *C.* — 10. Deo *B.* — 11. vocatum *a.* — 12. Dei *a.* — 13. *aquí acaba el primer fragment de C.* — 14. regum *B.* — 15. Hema *B.* — 16. villa *B.* — 17. vadit *B.* — 18. Torrente ville *B.* — 19. qui *B.* — 20. pro..... *B.* — 21. Genessio *B.* — 22. et vadit..... *manca en a.* — 23. Elne *B.*—24. Sanavivo *B.* — 25. Tra... *B.* — 26. Amenolam *B.* — 27. Cabaneae *a.* — 28. via *B.* — 29. Ebrielliano *B.*—30. ad Hortafau *B.* — 31. *manca en B.* — 32. *manca en B.* — 33. Vilallonga *B.* — 34. ad pogium... *manca en B.* — 35. Abellem *B.* — 36. jam dicti *B.*—37. pagi *B.*—38. Vilallonga *B.*—39. *aquí s'interromp B.*

vocatur Vigia et usque ad pogium qui vocatur Pera, et de flumine qui dicitur Bassa usque in flumen Maris et pergit per ipsam serram Maris usque in rivo Rafanario, qui intrat in eodem mare, et usque ad serram Partitam et exinde ascendit per ipsum rivum usque ad Maloprosum et ascendit ad pogium Calbanum et venit usque ad Guardiam et usque ad Curco Curbo et per serram ipsius pergit usque ad Balneum et tendit per eandem serram usque ad supradictam Lenam. Pertinet etiam ad dictum coenobium cella Sancti Johannis cum adjacenti stagno, qui incipit ad serram Partitam in via qua venit de vico Lenae et vadit ad Balneum .... aliam viam quae vadit de Bruliano ad villam Mulacam .... semitarium qui venit de Mediana et pergit inter vineas de villa Mulaca et malleola Sancti Genesii vel in via publica quae venit de villa Mulaca ad vicum .... per viam jam dictam ad sacellum de Darnago vel in terram Adroarii quondam judicis et tendit per ipsam serram sicuti aquae vergunt contra jam dictum stagnum et usque ad serram Partitam. Et cella Sancti Laurentii ad praedictum locum qui dividit inter villam Rocas in villa Torrentis, et incipit finis ipsius ecclesiae per Portellas et descendit cum ipso minario per traginam et per ipsam serram quomodo aquae vergunt ad ipsam viam quae venit de Rocas et inde pergit per eandem viam vel ipsas vineas ad comam vel ad ipsam traginam quae descendit de cacumine montis ad ipsas sepulturas. Et villam Rocas, et in villa Torrentis superiore vel subteriore, et in villa Tamiano vel in villa Sunereda, et in villa Argileriis, et in Villalonga, et in Villanova, et in villa Molaria, et in villa Balneolis, et in villa Mulaca, et in villa Forcas, et in villa Tapias, et in villa Bages, et in villa Rubiano, et in villa Hortafano, et in villa Tacione superiore vel subteriore, et in villa Tresmals, et in villa Bonita, et in Villalonga super flumen Tede, et in villa Terrelias, et in villa Sancti Laurentii, et in villa Montana, et in villa Rara, et in villa Cabannis, et in villa Cussana. Omnia quicquid in his villis et in cuncto Rossilionense pago Sanctus Genesius habere dinoscitur in silvis, in pratis, in vineis, in aquis, in multuris et in salinis, secundum petitionem ducis Goifredi, eidem loco habenda atque tenenda testimonio nostrae auctoritatis corroboramus, cum his quae sunt in comitatu Confluentis, cella videlicet Sancti Martini cum alode, terris et culturis, et cella Sancti Cucufatis cum terminis et finibus suis, et in villa Ascaione, et in villa Purciana, et in villa Suanis, et in villa Evola, et in villa Fauliaria, et in villa Arriana, et in villa Asperi, et in locum qui dicitur Vallis Magna,

et .... Alane, et in Corros Albos, et in villare Acmarti .... Aulmae vel in Rassago, vel in Rosa, vel in Torosa, et in cella Sancti Stephani in comitatu Bisuldunense sita, cum terminis et finibus suis, cum alodo qui fuit Rivolardi et Giscafredi, qui est in Arrenaria, et cellam Sancti Martini et Sancti Andreae qui sunt in loco qui dicitur Catafabricae, cum terminis et finibus suis. Omnia haec quae hic sunt inserta, secundum petitionem carissimi ducis Goifredi, cum stagno qui dicitur Alaiande, quem ipse dux eidem loco tribuit, et piscationes stagnorum .... ad proprium jure perpetuo perhabendum anuloque nostro subter firmare decrevimus.

Actum [40] Lauduno civitate regia, anno Incarnationis Dominicae [41] .DCCCCLXXXI., indictione .VIIII., sub die .VII. idus julii, regnante domno Lothario [42] augusto serenissimo anno .XXVII., filio vero ejus domno [43] Ludovico adolescente [44] egregio anno .III. [45]

Signum [domni Lotharii] [46] (*Monograma*) Francorum regis et augusti.

Arnulfus cancellarius ad vicem domni Adalberonis archiepiscopi summique cancellarii recognovit et subscripsit.

40. *aquí comença el segon fragment conservat en B i C;* Actu B. — 41. *manca en B C.* — 42. Hlotario *a;* domino... *B.* — 43. domino *a B.* — 44. adolescenti *B C.* — 45. *aquí acaba el segon fragment* de *B* i *C;* VIII. *B.* — 46. domini Hlotarii *a.*

SANT JOAN DE LES ABADESSES

Monestir de Sant Joan

Talment com el de Ripoll, deu aquest monestir la seva importància a l'acció creadora dels comtes de Barcelona Wifred i Winidilda. Si dedicaren al primer llur fill Rodulf, aquí hi havien lliurat llur filla Emma. Era en 25 de juny del 885 quan solemnialment ho feien, acompanyant-hi alhora una esplèndida dotació, base patrimonial del monestir[a]*. L'endemà, dia 27, el bisbe Godmar de Vich consagrava la seva església i completava la dotació amb atribucions parroquials en les possessions adjudicades*[b]*. Emma seria segurament constituïda abadessa aleshores, i amb tal caràcter la veiem figurar per molts anys en posteriors documents.*[c]

Fou ella qui féu consagrar, en 898, l'església de Sant Martí del Congost[d]*, i qui obtingué de Carles, mitjançant la intervenció de la reina Adelaida, el precepte que publiquem. La història posterior del monestir, que més tard havia de passar per greus convulsions, pot seguir-se mercès a la col·lecció de documents que es conserva a l'Arxiu de la Corona d'Aragó, de Barcelona, una de les més riques del segle* IX.[e]

a) Original a Barcelona, A. C. A., Perg. Wifred I, sense numeració.

b) Còpies a Barcelona: del X al A. C. A., pergs. Wifred I, n.° 4; del XIII a l'A. C. A., pergs. Wifred I, n.° *

c) Vegeu la col·lecció de pergamins comtals a l'A. C. A. de Barcelona, formada en gran part pel fons de Sant Joan. Els documents d'aquest fons han estat quasi tots publicats, molt imperfectament per cert, per Monsalvatje, *Noticias históricas*, 15.

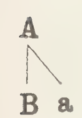
d) Original a Barcelona, A. C. A., pergs. Wifred I, n.° 8.

e) Consulteu Kehr, *Papsturkunden in Katalonien*, I, pp. 125 ss.

I

TOURS-SUR-MARNE, 4 JUNY 899.

PRECEPTE DEL REI CARLES, DONAT A PRECS DE SA MARE ADELAIDA, POSANT SOTA SON MUNDEBURDI L'ABADESSA EMMA I EL MONESTIR DE SANT JOAN DEL TER, I CONFIRMANT SOS BÉNS.

A. — Original a l'Arxiu de la Corona d'Aragó, de Barcelona, n.° 3 de l'Apèndix de Wifred I (Sig. antiga: Armari Sant Joan de les Abadesses, sac B, n.° 143). Pergamí molt ben conservat, faltat de segell, 517 · 580 mm.

B. — Còpia de 1819 a l'Arxiu de la Corona d'Aragó, de Barcelona, en «Apéndice de los doze primeros Condes», n.° 3 de Wifred I.

a. — Lauer, *Diplôme inédit de Charles le Simple*, en *Bibliothèque de l'Ecole des Chartes*, 81 (París, 1920), p. 180.

FONTS UTILITZADES. — **A.**

Gran part dels béns de què es fa menció en aquest diploma procedien de la liberalitat dels comtes Wifred i Winidilda, com consta a l'acta de dotació de 885 damunt esmentada [f]. Allí es diu, sobre la cel·la de Montgrony: «... castro Mochoronio cum suas apenditiones seu domos, curtes, terras cultas et incultas, silvis, garricis, aquis, aquarum vieductibus et reductibus, cum exiis et regressiis earum, qui nobis adveniunt ex comparatione.»

Sobre la cel·la de Sant Quirze de Besora: «...in castrum Bisaura ...... Sancti Cirichi, cum illorum apendicionibus et cum ipsum alodem quod ibidem habemus.» Sobre Sant Martí del Congost: «..... in valle Congusto, ecclesiam Sancti Martini cum casas et curtes et ortos et terras cultas et incultas et silvis et garricis et molendinis, aquis, aquarum viaductibus vel reductibus, cum exiis et regressiis earum, qui michi advenit ad me Wifredo comite de fratri meo Soniofredo et ad ille venit per sua aprisione.» Sobre Sagnari: «..... in valle Riopullo, villare que dicitur Sendare, casas cum curtes et ortos et terras cultas et incultas, cum exiis et regressiis earum, et terras que comparavimus de Daniel, sicut in nostris scripturis resonant, et alias terras que ibidem abemus per aprisione.» Sobre la vila de Fullà, en el Conflent: «..... in valle Conflentano, ipsas vineas quod comparavimus de Paderno, sicut in nostris scripturis resonant.» Finalment, sobre les possessions en el comtat d'Empúries: «..... ego Winedildes com-

f) Vegeu la nota *a*.

metissa jamdicta trado ibi in comitatu Impuritano villa que nuncupant Cabannas, omnem porcionem michi deditam que ego ibidem habeo in prefatam villam de comparationem de patre meo nomine Soniefredo, cum ipsa ecclesia quod ibidem est Sancti Mauricii.»

La cel·la de Sant Joan, vora Cardona, que no figura en la dotació dels comtes, figura, en canvi, en una de les dues versions de l'acta de consagració [g], com a donada per aquells en dir: «..... Et in comitatu Berichitanu, ecclesiam Sancti Johannis cum ipsum alodem qui ibidem est.»

De la vila Espinosa, tocant al Llobregat en el terme de Brocà, tenim una carta de venda, de 24 d'abril de 889, feta per «Sicomares et uxor mea Oreca, Adrolfus et uxor mea Odulina, Fruilone, Donnus et uxor mea Tudira, Adeka et uxor mea Orreka, Subieldus et uxor mea Natalia, Ubimia, Gotta, vinditores vobis domno Wifredo comite et uxori tue Winedelde. Certum est enim constat nos vobis vindere deveremus, sicuti et vindimus, in balle Bucuranense, in locum ubi dicitur ad Spinosa, vindimus vobis ipso villare cum suo superposito, suos ortos cum suas pomiferas, et afrontat ipse villares de una parte in terra de Petrucio presbitero, et de supteriore parte in Lubricato, et de tertia parte in strata qui pergit vel ubique, de quarta vero parte in ipsa Fonte, et advenit nobis ipse villares de parentes nostros...» [h] La donació d'aquesta vila, feta després pels comtes a Sant Joan, que suposa la inserció en el precepte, és perduda.

Dels altres béns citats en el dit precepte ens manquen antecedents.

(*Chrismon.*) In nomine sanctae et individuae Trinitatis. Karolus divina propitiante clementia rex. Si utilitatibus locorum divinis cultibus mancipatorum servorumque atque ancillarum Dei necessitatibus curam impendimus, regiam proculdubio exercemus consuetudinem ac per hoc ad aeternam beatitudinem facilius tandem provenire minime dubitamus. Idcirco notum esse volumus omnium fidelium nostrorum praesentium scilicet ac futurorum sollertiae, quia venerabilis genitrix nostra Adheleydis regina accedens ad nostram clementiam deprecata est quatinus res quasdam datas monasterio Sancti Johanis Baptistae, quod est constructum in pago Ausonensi in loco qui dicitur [1] ubi sacrae virgines Christi sub regimine venerabilis abbatissae Hemmae Domino famulantur, tam ipsam abbatissam quamque praescriptum monasterium cum omnibus rebus ad se pertinentibus sub nostrae tuitionis mundeburdo susciperemus et praecepto nostrae auctoritatis illi confirmaremus. Cujus petitionibus aurem clementiae nostrae ob Dei amorem et jam dicti sancti Johannis Baptistae dilectionem placide praebentes, hoc inprevaricabile praeceptum fieri illique dari jussi-

1. *a l'original hi ha un blanc.*

g) Còpia del XIII a l'A. C. A., perg. de Wifred I, n.° *.

h) Original a l'A. C. A., perg. de Wifred I, n.° 6.

mus. Per quod praecipimus atque decernentes jubemus ut ipsum monasterium cum finibus et adjacentiis suis necnon et cellae sive aliae res quae jam fato monasterio ab hominibus Deo timentibus conlate sunt, id est, in praedicto pago Ausonensi cellam Mucronio cum finibus et adjacentiis suis, et cellam Sancti Kirici sive Sancti Martini necnon et Sanctae Eulaliae et Sanctae Leocadie, cum finibus et adjacentiis suis; in villa etiam Terrates, et in Tagnano, et in Felcariolas, et in Berga, et in Genesteto, et in Sennare, quicquid habere videntur; et in pago quoque Confluente, in villa Fauliano, quicquid ibi et in ceteris predicti pagi locis habere videntur; et in pago Cerdaniae, villulam Spinosam; et in Cardona, cellam Sancti Johannis cum finibus et adjacentiis suis; in valle Abbitana et in Stullo, quicquid habere videntur; et in pago Bisuldunense, collo Witizane; et in pago Hempuritano sive in ceteris pagis vel territoriis, quicquid juste et rationabiliter possidere videntur vel deinceps divina pietas praedicto loco ipsique abbatissae ac sanctaemonialibus ibidem Deo militantibus earumve successoribus augeri voluerit ad suarum necessitatum emendationem sint delegata omnia. Et ne quislibet auferendi ex eis aliquid habeat potestatem, sub nostro quoque mundeburde et praetextu nostrae dominationis esse constituimus atque jubemus et praefatam abbatissam ac sanctaemoniales sibi subditas suarumque res. Et exclusa omni judiciaria potestate, volumus et praecipimus ut nullus in rebus earum potestatem habeat fidejussores tollere aut aliquem distringere neque paratam aut mansionaticum accipere. Nolumus preterea ut ab istis vel ab eorum hominibus aliquid telonei, id est pontaticus, aut rotaticus, cespitaticus, pulveraticus, pascuaticus, aut salaticus, vel aliquid exibitionis exigatur. Quatinus hac adjutae concessione pro nobis et regno nostro liberius Deum implorare condelectent. Et ut haec nostrae largitionis auctoritas majorem in Dei nomine obtineat vigorem et a cunctis sanctae Dei ecclesiae fidelibus diligentius conservetur veriusque credatur, manu propria subter eam firmavimus et anuli nostri impressione sigillari jussimus.

Signum Karoli (*Monograma*) gloriosissimi regis.

Heriveus notarius ad vicem Folconis archiepiscopi recognovit et subscripsit. (*Rusc. Lloc del segell.*)

Datum pridie nonas junii, indictione .ii., anno .vii. rege Karolo serenissimo, et in successione Odonis .ii. pleniter regnante. Actum apud Hturnum, in Dei nomine feliciter. Amen.

SANT JULIÀ DEL MUNT

Monestir de Sant Julià i de Sant Vicents

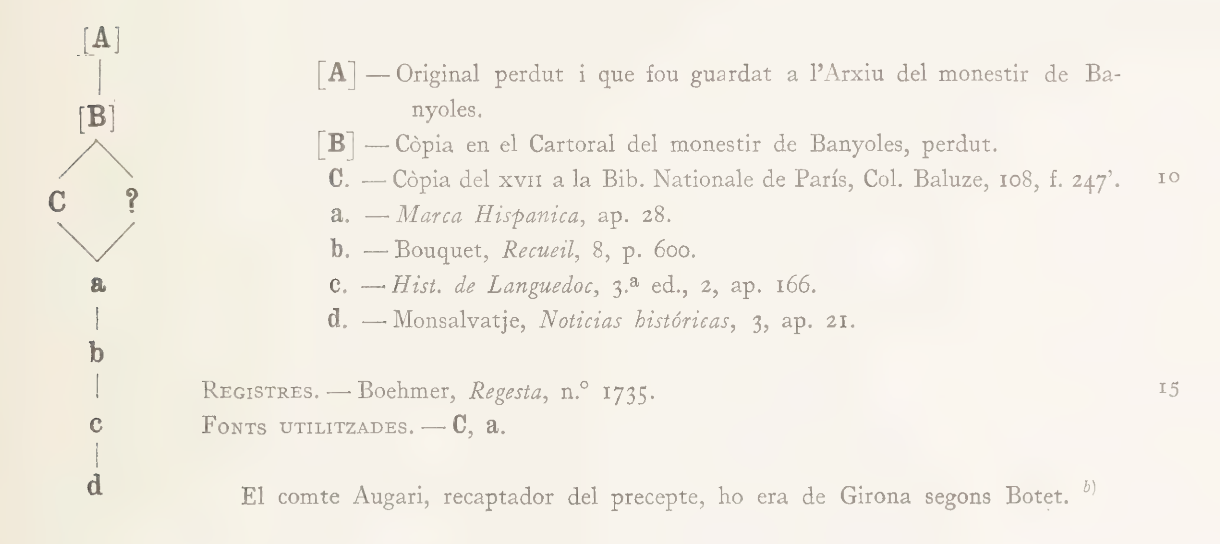
Existí on avui és el santuari, ben bé al cim de la muntanya del mateix nom, en el terme municipal de Santa Pau i en el parroquial de la Miana, a llevant d'Olot. Fundat, com es dedueix del precepte, per l'abat Rimila, la seva existència fou de curta durada, ja que en 878 era sols una cel·la del monestir de Banyoles[a]*. Es tot el que en sabem.*

a) Vegeu Banyoles.

I

Quierzy, 22 febrer 866.

PRECEPTE DEL REI CARLES, DONAT A PRECS DEL COMTE AUGARI, CONCEDINT AL MONESTIR DE SANT JULIÀ I SANT VICENTS, EN EL PAGO DE BESALÚ, A L'ABAT I ALS MONJOS, LA IMMUNITAT I LA LLIURE ELECCIÓ D'ABAT, I FENT-LOS DONACIÓ DEL LLOC DE RIDAURA

[A] — Original perdut i que fou guardat a l'Arxiu del monestir de Banyoles.
[B] — Còpia en el Cartoral del monestir de Banyoles, perdut.
C. — Còpia del XVII a la Bib. Nationale de París, Col. Baluze, 108, f. 247'.
a. — *Marca Hispanica*, ap. 28.
b. — Bouquet, *Recueil*, 8, p. 600.
c. — *Hist. de Languedoc*, 3.ª ed., 2, ap. 166.
d. — Monsalvatje, *Noticias históricas*, 3, ap. 21.

Registres. — Boehmer, *Regesta*, n.º 1735.
Fonts utilitzades. — C, a.

El comte Augari, recaptador del precepte, ho era de Girona segons Botet. [b]

(*Chrismon.*) In nomine sanctae et individuae Trinitatis. Karolus gratia Dei rex. Si ergo loca divinis cultibus mancipata Deoque in eisdem famulantibus beneficia opportuna [1] largimur, praemium aeternae remunerationis ob id nobis rependi non diffidimus [2]. Idcirco noverit omnium sanctae Dei

1. oportuna *C.*—2. defidimus *C.*

b) Botet, *Condes beneficiarios*, p. 41.

ecclesiae fidelium nostrorumque praesentium scilicet ac futurorum sollertia [3], quia Augarius dilectus nobis comes innotuit serenitati nostrae qualiter quidam venerabilis abba nomine Rimila [4], quandam cellam [5] in pago Bisullunense in honore sancti Juliani et sancti Vincentii construxerit et de inculto eremo ad terrae culturam perduxerit. Quapropter altitudinis nostrae clementiam humiliter postulavit ut idem monasterium cum eodem abbatem et monachis cunctisque sibi pertinentibus rebus sub tuitionis nostrae munimen et immunitatis defensionem, sicut et alia regni nostri monasteria, susciperemus. Insuper petiit ut quoddam villare nomine Revidazer [6], in eodem pago a quibusdam Gotis et Guasconibus exartatum [7] et de eremi solitudine ad culturam perductum atque constructum, eidem sancto loco pro animae nostrae absolutione largiri dignaremur. Cujus justis et rationabilibus animaeque nostrae proficuis precibus aurem celsitudinis nostrae accommodantes, hoc largitionis atque immunitatis nostrae praeceptum fieri eidemque sancto loco dari juissimus; per quod praefatum monasterium cum praefato abbate ac monachis cunctisque sibi pertinentibus rebus et praedictas res a nostra munificentia sibi largitas, sub immunitatis nostrae defensione regiaque tuitione [8] suscepimus [9]. Praecipientes ergo jubemus ut nullus judex publicus vel quilibet ex judiciaria potestate in ecclesias aut loca vel agros seu reliquas possessiones praefati monasterii, quas moderno tempore in quibuscunque pagis vel territoriis infra ditionem regni nostri juste et legaliter possidet vel quae deinceps in [10] jure ipsius sancti loci divina pietas augeri voluerit, ad causas audiendas vel freda exigenda aut mansiones vel paratas faciendas aut fidejussores tollendos aut homines ipsius monasterii tam ingenuos quam servos super terram ipsius commanentes distringendos, nec ullas redibitiones vel inlicitas occasiones requirendas [11], nostris futurisque temporibus ingredi audeat vel ea quae supra memorata sunt penitus exigere praesumat; sed liceat memorato abbati suisque successoribus res praedicti monasterii sub immunitatis [12] nostrae defensione quieto ordine possidere. Et quando divina vocatione praedictus abba ab hac luce migraverit, quandiu inter se tales invenire poterint qui ipsam congregationem secundum regulam sancti Benedicti regere valeant, per nostrum consensum licentiam habeant ex se eligendi abbates. Et ut haec nostrae largitionis atque immunitatis [12] aucto-

3. solertia *a.* — 4. Ria... ila *C.* — 5. scellam *C.* — 6. Revidaher *C.* — 7. escortatum *C.* — 8. regia m que tuitionem *C.* — 9. suscipimus *a.* — 10. *manca en C.* — 11. *manca en C.* — 12. inmunitatis *C.*

ritas majorem in Dei nomine per futura tempora obtineat vigorem, manu propria subter eam firmavimus et de annulo nostro sigillari jussimus.

Signum Karoli (*Monograma*) gloriosissimi regis.

Uldeboldus notarius ad vicem Ludovici recognovit.

Data .viii.[13] kalendas marcii, inditione[14] .xiv., anno .xxvi. regnante Karolo gloriosissimo rege. Actum Karisiaco palatio, in Dei nomine feliciter. Amen.

13. octavo *a*. — 14. indicione *C*.

SANT PERE DE RODES

Monestir de Sant Pere, Sant Andreu i Sant Pau

Els orígens del monestir de Rodes estan íntimament lligats amb la controvèrsia exposada en parlar de Banyoles, per tal com constitueixen el nus essencial d'aquella qüestió. Recordem com en temps de Carles el Calb es discutia entre els monestirs de Banyoles i de Sant Policarp de Rasés la propietat d'unes cel·les radicades en el pago de Perelada. Entre aquestes cel·les és citada ja en el precepte de Lluís de 878 (Banyoles, IV) la de Sant Pere. Aquesta i les altres (Sant Joan ses Closes, Sant Ciprià de Pineda i Sant Fruitós de la vall de Santa Creu), són definitivament adjudicades a Banyoles pel tribunal reunit a Castelló d'Empúries en 26 de juny de 879[a]*. Això no obstant, tornen a ésser anomenades entre les possessions de Sant Policarp de Rasés en el precepte d'Odo del 889*[b]*, com si, malgrat haver-les evacuades, volgués encara aquest monestir reivindicar antics drets sobre d'elles.*

La cel·la de Sant Pere és, entre totes, la que més tard apareix[c]*, però la que pren de seguida una major importància. Ja en 902 apareix una donació d'Adàulf «ad sancto Petro apostolo vel ad ipsos servos qui servi sunt die notuque»*[d]*. En 916 torna a ésser esmentada entre les possessions de Banyoles que confirma Carles el Ximple*[e]*. La regía en 919 un prepòsit, Wisind, i entre els monjos que l'habitaven són citats Baló i Argiló. Els titulars són, ultra sant Pere, sant Pau i sant Andreu.*[f]

a) Villanueva, *Viage*, 14, ap. 25.

b) *Hist. de Languedoc*, 3.ª ed., 5, ap. 9.

c) Efectivament, mentre, com hem dit, Sant Pere és citada per primera volta en 878 (Banyoles, IV), en 844 (Banyoles, II) ja són esmentades les de Sant Fruitós de la vall de Santa Creu, Sant Joan ses Closes i Sant Ciprià de Pineda.

d) Villanueva, *Viage*, 15, p. 42.

e) Precepte Banyoles V.

f) Villanueva, *Viage*, 15, p. 42. Villanueva afegeix: «Otras dos (escrituras) he visto de esos años, donde también se menciona *Prepósito.*»

La independència i total transformació de Sant Pere de Rodes havien de derivar de la intervenció activa i persistent d'un tal Tassi, qui féu de la cel·la l'objecte de la seva predilecció. Desconeixem exactament la seva posició social, que, pels actes posteriors acomplerts i per la qualificació d'ésser un dels principals del país [g], *és de judicar important. En canvi sabem que era fill del matrimoni d'Hildesind amb Levegode, que havia estat casat amb Amalvigia, que en* 926 *ho era amb Hisblanda, i que en la mateixa data tenia dos fills, Sperandeo i Hildesind, i una filla, Levegode* [h]. *El document que ens assabenta d'aquests extrems ens demostra a la vegada que per aquesta data Tassi tenia ja posades especials mires sobre Sant Pere de Rodes. Per ell dóna al monestir — així qualifica ja la cel·la amb tota intenció — uns alous en el pago de Perelada, reservant-se'n l'usdefruit, i preveient que, si a la seva mort té un fill al dit monestir, els fruirà aquest fill en obediència de la casa* [i]. *El fill que Tassi preveia monjo era Hildesind, aleshores ben criatura, ja que seixanta-cinc anys més tard encara vivia, i era el futur personatge que esdevindria abat de Sant Pere i bisbe d'Elna* [j]. *Mentrestant la casa de Sant Pere de Rodes anava enfortint-se amb noves adquisicions territorials.* [k]

Els plans de Tassi arriben, en 944, *a llur maduresa, segurament després d'una llarga preparació. Havent obtingut el consentiment dels comtes Seniofred de Cerdanya i Gauzfred d'Empúries, i el del bisbe Gotmar de Girona, dóna Tassi el pas definitiu: compareix davant Lluís d'Ultramar, a Laon, recaptant i obtenint del rei un precepte pel qual, removent les qüestions de subjecció, tan discutides, entre Banyoles i Sant Policarp de Rasés, concedeix a Sant Pere de Rodes la seva immunitat i defensió, li confirma els béns i les esglésies que posseeix, i li atorga la lliure elecció d'abat* [l]. *Ferm amb aquest títol, i amb la protecció dels comtes i bisbes del país, procedeix immediatament a l'elecció d'abat a favor de son fill Hildesind, fent-la amb tota solemnitat davant dels monjos, dels bisbes Wilara de Barcelona, i Gotmar, de Girona, dels comtes Sunyer i Borrell, de Barcelona, i Gauzfred, d'Empúries.* [m]

g) Precepte Rodes I.

h) Villanueva, *Viage*, 15, ap. 9.

i) Villanueva, *Viage*, 15, ap. 9.

j) *Hist. de Languedoc*, 3.ª ed., 4, p. 340.

k) En 934, un tal Daniel mana a sos manumissors que donin una vinya «ad domum Sancti Petri de Rodas, qui situs est in comitatu Petralatense, in suburbio castro Tolone...»; Pujades, *Crónica de Cataluña*, 7, p. 24.

l) Precepte Rodes I.

m) Pujades, *Crónica de Cataluña*, 7, p. 32.

El monestir de Banyoles no devia ésser gaire propici a la renúncia dels seus drets sobre Sant Pere que implicava el reconeixement del precepte obtingut per Tassi: devia, per contra, reaccionar ràpidament, i una lluita viva es seguiria entre Banyoles i Rodes, potser acompanyada de violències. Amb la intervenció del bisbe, i la dels comtes Gauzfred, d'Empúries, Sunyer i Borrell, de Barcelona, i Wifred, de Besalú, s'arriba finalment a una transacció amistosa: Tassi i son fill Hildesind, ja abat, feren donació perpètua de béns llurs a Acfred, abat de Banyoles, i als seus successors. Banyoles reconeixia així la independència de Rodes. Tassi i Acfred es presentaren al rei Lluís, a Reims, a últims de setembre del 948, per obtenir la seva alta conformitat als acords presos i un precepte que els fes patents i renovés a la vegada l'anterior del mateix rei que havia donat lloc a les noves discòrdies ara liquidades [n]*. Altre precepte del mateix rei Lluís, en 953, fou ja recaptat a Laon per l'abat Hildesind* [o]*: son pare Tassi estaria ja potser privat, pels anys, d'emprendre tan llarg viatge.*

Als pocs anys, en 27 de gener de 958, retia la seva ànima a Déu. La làpida de la seva sepultura, a Rodes, deia justament: «Qui, auxiliante Deo, hanc aulam in caput erexit — Sedem Romanam adivit et decretum accepit — Francorum regem petiit et preceptum adjunxit» [p]*. Desconeixem la butlla que hagués obtingut. Hem parlat ja dels preceptes que recaptà, i de l'interès que desvetllà entre els bisbes i els comtes de la terra a favor del seu estimat monestir. Aquest interès es traduí, a més a més, en donacions precises per part del comte Gauzfred* [q]*, del bisbe d'Urgell Wisad* [r]*, del marquès Sunyer* [s]*, del comte Seniofred* [t]*. Son fill Hildesind no fou menys actiu: si en vida encara del seu pare el veiem a Laon arrencant un precepte de Lluís, després de la seva mort defensa amb cura les*

n) Precepte Rodes II.

o) Precepte Rodes III.

p) Pujades, *Crónica de Cataluña*, 7, p. 41; *Marca Hispanica*, col. 397.

q) En novembre de 945 Gauzfred, comte d'Empúries, dóna a Sant Pere de Rodes un alou en la font Camallera, un estany, el de Castelló, amb la pesca, diversos vilars, i la meitat de Miralles en el comtat de Perelada; Pujades, *Crónica*, 7, p. 31.

r) En abril de 947, el bisbe d'Urgell Wisad dóna a Sant Pere, a l'abat Hildesind i als monjos, la parròquia de Sant Pere d'Osseja, en la Cerdanya, amb l'església, delmes i primícies; Villanueva, *Viage*, 15, ap. 10.

s) En juny de 954, el marquès Sunyer, comte de Barcelona, dóna a Sant Pere cases i béns sota el castell de Verdera, i en el comtat de Girona a Vilaforgars, vilar de Cardenes i tot el que li havia donat a ell el bisbe Wilara de Barcelona; Pujades, *Crónica de Cataluña*, 7, p. 32.

t) En juliol de 954, el comte Seniofred, de Cerdanya, dóna a Sant Pere l'alou que havia comprat al subdiaca Sunyer en el lloc de Vilella, sota el castell de Vinçà, bisbat d'Elna, vall de Conflent; Pujades, *Crónica de Cataluña*, 7, p. 33.

possessions del monestir contra l'usurpador Adalbert[u], *obté una importantíssima donació del comte Gauzfred*[v], *una altra d'un tal Benció*[x], *un precepte de Lotari*[y], *butlles de Benet VI*[z], *Benet VII*[a] *i Joan XV*[b]. *Ell mateix hi fa donació de béns propis.*[c]

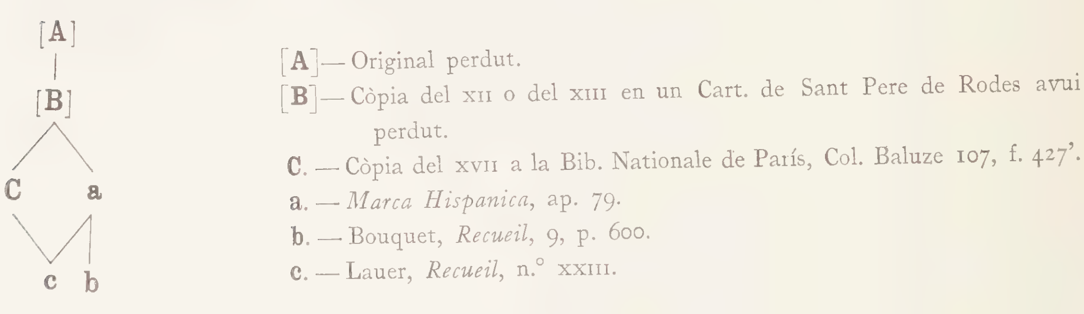
A la seva mort el monestir de Sant Pere figurava entre els de primera categoria a Catalunya. A l'esforç de Tassi i de Hildesind devia aquest preeminent lloc.

u) *Marca Hispanica*, ap. 109.
v) *Marca Hispanica*, ap. 116.
x) Villanueva, *Viage*, 15, ap. 13.
y) Precepte Rodes IV.
z) *Marca Hispanica*, ap. 117.
a) *Marca Hispanica*, ap. 125.
b) *Marca Hispanica*, ap. 140.
c) En 967 dóna a Rodes, per l'ànima «de geintore meo dive memoriae Tassione», un camp «in palatiolo qui fuit de Chindilberga amita»; Villanueva, *Viage*, 15, p. 44.

I

Laon, 7 juliol 944

PRECEPTE DEL REI LLUÍS, DONAT A PRECS DE TASSI AMB ASSENTIMENT DEL BISBE GOTMAR DE GIRONA, DE SENIOFRED, COMTE DE CERDANYA, I DE GAUZFRED, COMTE D'EMPÚRIES, CONCEDINT AL MONESTIR DE SANT PERE DE RODES LA IMMUNITAT I LA LLIURE ELECCIÓ D'ABAT

[A] — Original perdut.
[B] — Còpia del XII o del XIII en un Cart. de Sant Pere de Rodes avui perdut.
C. — Còpia del XVII a la Bib. Nationale de París, Col. Baluze 107, f. 427'.
a. — *Marca Hispanica*, ap. 79.
b. — Bouquet, *Recueil*, 9, p. 600.
c. — Lauer, *Recueil*, n.° XXIII.

REGISTRES. — Bréquigny, *Table*, I, p. 410. — Boehmer, *Regesta*, n.° 2012.
FONTS UTILITZADES. — C, a.

De les esglésies esmentades en aquest precepte sols tenim dades anteriors per a les de Sant Joan ses Closes i Sant Ciprià de Pineda. Figuren ambdues com a pertanyents a Banyoles en 844 [d] i en 878 [e] Són adjudicades al mateix monestir en judici del 879 [f]. En 889 són anomenades com a possessions de Sant Policarp de Rasés [g], i en 916 de Banyoles altra vegada. [h]

In nomine sanctae et individuae Trinitatis. Ludovicus divina propitiante clementia Francorum rex. Si locis sacris et divinis cultibus mancipatis emolumentum nostrae regiae potestatis impendimus, hoc nobis sane ad ae-

d) Precepte Banyoles II.
e) Precepte Banyoles IV.
f) Villanueva, *Viage*, 14, ap. 15.
g) *Hist. de Languedoc*, 3.ª ed., 5, ap. 9.
h) Precepte Banyoles V.

ternam beatitudinem pertinere confidimus. Idcirco noverit omnium fidelium nostrorum tam praesentium quam et futurorum industria quoniam monachi ex coenobio beati Petri apostolorum principis, quod est situm in comitatu Petralatense, constructum vero in monte Rotas nuncupante, nostrae celsitudini quendam ex ejusdem loci prioribus, videlicet Tassium, suadentibus[1] ac consentientibus Seniofredo[2] marchione atque Goffrido comite, dirigentes, innoterunt nobis qualiter[3] pro eodem monasterio longo jam tempore inter monachos coenobii beati protomartiris[4] Stephani in Balneolas[5] constructi et coenobitas monasterii Sancti Policarpi[6] martiris[7] non modica orta esset dissensio, cupientes illud utrique suae ditioni subjicere[8], quod per rectum, ut coram nobis protestatum[9] est, agere non valebant. Unde nostro obtentu ac assensu Gotmari praesulis munificentiam nostram[10] obnixe precati sunt quatinus jam dictum monasterium, remota totius contentionis altercatione, sub nostrae immunitatis ac defensionis tuitione ditionisque potestate manere ac consistere nostrae auctoritatis praecepto concederemus. Quorum petitionibus benigne susceptis, jussimus hoc regale decretum eis fieri, per quod praecipientes jubemus ut nullus comes vel judex publicus seu quislibet ex judiciaria potestate in praedictum monasterium, ecclesias, villas, curtes vel agros, seu aliquas possessiones in quibuslibet regni nostri pagis et territoriis moderno tempore juste et legaliter memoratae ecclesiae adquisitas, seu postmodum adquirendas, ad causas audiendas vel freda exigenda, aut mansiones vel paratas faciendas, aut fidejussores tollendos vel homines ejusdem ecclesiae distringendos nec ullas redibitiones aut illicitas occasiones requirendas, seu in ecclesias illas, quas Gauzfridus[11] atque Regimundus eidem loco pro remedio animae suae contulerant[12], ecclesiam scilicet Sanctae Mariae in Rotas cum adjacentiis, aliam in honore Sancti Thomae apostoli in monte Pinni[13], et aliam in honore Sancti Johannis[14] Baptistae supra stagnum Castilionis, Sanctique Cipriani[15] ecclesiam in valle Pinnita, nostris neque futuris temporibus ingredi audeat, nec ea quae supra memorata sunt penitus exigere praesumat; quatinus liceat jam dictis monachis ibidem Deo famulantibus sub nostra defensione et immunitatis tuitione tranquille degere, et pro nobis ac conjuge proleque nostra seu pro statu

1. sudaentibus *C.* — 2. Somafrio *C.* — 3. quilibet *C.* — 4. protomartyris *a.* — 5. Baniuolas *C.* — 6. Polycarpi *a.* — 7. martyris *a.* — 8. subicere *a.* — 9. potestatus *a.* — 10. *manca en C.* — 11. Gautifridus *C.* — 12. contulerunt *a.* — 13. Pircui? *C* — 14. Joannis *C.* — 15. Cypriani *a.*

totius ecclesiae, Dei misericordiam perpetualiter exorare. Et quandocunque divina pietas abbatem ejusdem loci ab ac luce susceperit, ipsi monachi per nostrae liberalitatis munificentiam licentiam habeant ex se ipsis eligendi abbatem, qui ipsum monasterium secundum regulam sancti Benedicti regere valeat [16]. Et ut haec auctoritas [17] firmior habeatur et per futura tempora melius credatur, manu propria subter eam firmavimus et anuli nostri impressione jussimus sigillari.

Signum Ludovici (*Monograma*) gloriosi regis.

Rorico [18] notarius ad vicem Gerunci archipraesulis recognovit [19] et subscripsit.

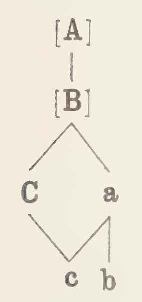
Actum Lauduno, nonis julii, indictione .II., anno vero .VIII. regnante Ludovico rege.

16. *després de* tranquille degere, *el text de C diu així:* et per nostrae deliberalitatis licentiam, post decessum ejusdem loci abbatis, alium ex ipso monasterio eligendi potestatem obtineant et pro nobis ac conjuge proleque nostra seu pro statu totius ecclesiae, secundum regulam sancti Benedicti vivendo, Dei misericordiam perpetualiter exorare. — 17. auctoritatis *C*. — 18. Rovesco *C*. — 19. relegit *C*.

II

Reims, 29 setembre 948

PRECEPTE DEL REI LLUÍS, DONAT A PRECS D'ACFRED, ABAT DE BANYOLES, I DE TASSI, CORROBORANT LES CONVINENCES FETES ENTRE AQUESTS PER LES QUALS EL MONESTIR DE SANT PERE DE RODES S'ALLIBERAVA DE LA SUBJECCIÓ AL DE BANYOLES, CONCEDINT A HILDESIND, ABAT DEL PRIMER, LA IMMUNITAT I LA LLIURE ELECCIÓ D'ABAT, I CONFIRMANT LA LLIURE POSSESSIÓ DELS BÉNS AL MONESTIR

[A] — Original perdut.
[B] — Còpia del XII o del XIII en un Cart. de Sant Pere de Rodes, avui perdut.
C. — Còpia del XVII a la Bib. Nationale de París, Col. Baluze 107, f. 427.
a. — *Marca Hispanica*, ap. 83.
b. — Bouquet, *Recueil*, 9, p. 604.
c. — Lauer, *Recueil*, n.° XXX.

REGISTRES. — Biéquigny, *Table*, I, p. 415. — Boehmer, *Regesta*, n.° 2017.
FONTS UTILITZADES. — C, a.

Per a Sant Joan ses Closes i Sant Ciprià de Pineda, esmentades en aquest diploma, no cal afegir més antecedents als donats en l'anterior, on ja figuren. Els mateixos poden donar-se per a Sant Fruitós, que seguí igual sort que les dites esglésies, llevat de no ésser esmentada en el diploma anterior. Dels altres béns manquen referències.

In nomine sanctae et individuae Trinitatis. Ludovicus divina propiciante [1] clementia rex. Si magestas regalis ob amorem Dei curas [2] ecclesiasticarum rerum libenter suscipere et justo aequitatis pondere dijudicare et ordinare

1. propitiante *a*. — 2. curam *a*.

studuerit, nimirum [3] sibi hoc ad aeternam retributionem profuturum debet [4] confidere. Sanctae [5] igitur ecclesiae filiis nostrisque fidelibus, praesentibus scilicet et futuris, perspicuum esse volumus quoniam viri [6] venerabilis vitae Acfredus, coenobii prototestis Stephani loco nuncupato Balneolas [7] abbas, necnon et Tassius [8], sacrae religionis habitum simul et actum gerens, a regione Yspaniae [9] nostram adeuntes praeminentiam, innotuere qualiter [10] monasterium beati apostolorum principis Petri, situm in loco qui dicitur Rodas, quod antiquitus videbatur fore coenobio almi Stephani subjectum, unde non modica fuerat diu inter jam dictorum abbates et incolas coenobiorum exorta dissensio, per commune consilium illius regionis praesulum comitumve Suniarii, Gotfredi, Borrelli scilicet ac Wifredi ceterorumque nobilium utriusque ordinis virorum, immo etiam consentiente jam dicto Acfredo abbate, sub nostra scilicet scientia principalia loca consistere ditione, absque aliquo respectu blanditionis eidem coenobio exibendae [11] praeter mutuae dilectionis obsequium. Et ut omne funditos inter illos divelleretur divortium et pax Christi veraque roboraretur concordia, hisdem [12] venerabilis vir Tassius [13] nostrae sublimitati notificare voluit quia ipse et filius ejus Hildesindus, memorati monasterii Sancti Petri jam abbas constitutus, suae proprietatis res coenobio praelibati Christi martyris Stephani tradere studuerit, ea videlicet ratione ut quod eis a jam dicto Acfredo abbate concessum est, a se suisque successoribus immutabiliter et inconvulse servetur. Haec igitur saepedicti venerabiles viri, Acfredus scilicet abbas atque Tassius, pari voto communique voluntate coram nobis profitentes, satis humiliter nostram expetiere munificentiam quatinus id quod praemissum est, scilicet ab illis salubri competentique consensu deliberatum habebatur, nos regio more consentientes auctoritatem et nostrae auctoritatis decretum fieri memoratoque Hildesindo abbati dare dignaremur. Quorum petitionibus libenter assensum praebentes hos [14] nostrae mansuetudinis apices fieri praecipimus, per quos jubemus atque statuimus quod [15] saepedictus Hildesindus abbas successoresque ejus, cum coenobio sibi commisso [16], sub nostrae immunitatis seu ditionis maneant tuitione, omni sedata penitus alteratione. Praecipientes ergo jubemus et perpetuo mansurum esse volumus ut nullus abbas vel quae-

3. nimium *a.* — 4. debere *C.* — 5. Sicque *C.* — 6. vir *a.* — 7. Balneolensis *C.* — 8. Jassius *C.* — 9. Hispaniae *a* — 10. quodlibet *C.* — 11. exhibendae *a.* — 12. isdem *a.* — 13. Jassius *C.* — 14. h:s *C.* — 15. quatinus *a.* — 16. comiso *C.*

libet praepotens persona sed neque judex publicus in praedicto monasterio ullam audeat inferre inquietudinis sive indebitae [17] requisitionis exactionem, in cellis vero seu aliis locis sibi pertinentibus atque subjectis seu agris et possessionibus, in quibuscunque consistant locis, ad causas judiciario more audiendas vel freda seu mansiones aut parafredos sive paratas exigendas, vel fidejussores tollendos aut homines ejusdem monasterii distringendos, seu aliquas redibitiones aut [18] exactiones [19] aut illicitas occasiones requirendas, nullo unquam tempore ingredi audeat nec ea quae supra memorata sunt exigere praesumat. Ecclesiam Sancti Bauderii sitam in comitatu Petralatensi cum adjacentiis sibi jure pertinentibus, et Sancti Fructuosi basilicam, similiter et alodem qui dicitur Solanes, cum ecclesia Sancti Michaelis juxta castrum Bertini cum terminis suis medietatem, cellam necnon Sancti Johannis [20] Baptistae super stagnum Castilionis, cum cella Sancti Cipriani [21] quae dicitur Pineta cum omnibus sibi juste pertinentibus, ecclesiam Sancti Genesii cum decimis et primiciis [22] ad eandem ecclesiam pertinentibus; in comitatu Gerundense [23], in loco qui dicitur Pineta, cum alode Palatiolo et cum omnibus rebus, in quibuscunque consistant locis, quas divina pietas per suos quosque fideles ipsi sanctissimo loco concessit vel in postmodum concedere voluerit, liceat memorato abbati suisque successoribus et fratribus in eodem coenobio degentibus quiete tenere ac possidere sine cujuspiam contradictione aut minoratione [24] et pro nobis, conjuge proleque nostra et stabilitate regni, Dei misericordiam devote exorare. Et quandocunque divina pietas eundem abbatem ab hac luce susceperit, ipsi monachi ex semetipsis nostro consensu talem eligant qui ipsam congregationem secundum sancti Benedicti regulam bene regere valeat. Et ut haec nostrae confirmationis seu concessionis auctoritas plenissimum perenniter obtineat firmitatis vigorem, manu propria subter eam firmavimus et anuli nostri impressione assignare jussimus.

Signum Ludovici (*Monograma*) gloriosi Regis.

Rorico [25] notarius ad vicem Gerunci archiantistitis [26] primique cancellarii relegit atque subnotavit.

Actum Remae civitate, .III. kalendas octobris, indictione [27] .VI., anno scilicet .XIII. regnante Ludovico rege glorioso.

17. indebitę *C.* — 18. *manca en a.* — 19. extructiones *C.* — 20. Joannis *C.* — 21. Cypriani *a.* — 22. primitiis *a.* — 23. Girundense *C.* — 24. iminoratione *C.* — 25. Roriesco *C.* 26. archiantistatis *C.* — 27. inditione *C.*

III

Laon, 8 setembre 953.

PRECEPTE DEL REI LLUÍS, DONAT A PRECS DE HILDESIND, ABAT DE SANT PERE DE RODES, ATRIBUINT AL DIT MONESTIR, AMB CONSENTIMENT DEL COMTE GAUZFRED, L'ESTANY DE CASTELLÓ I LES TRES ILLES ADJACENTS

[A] — Original perdut.
[B] — Còpia del XII o del XIII en un Cart. de Sant Pere de Rodes, avui perdut, f. 4.
C. — Còpia del XVII a la Bib. Nationale de París, Col. Baluze 107, f. 429.
a. — *Marca Hispanica*, ap. 91.
b. — Villanueva, *Viage*, 15, ap. 11.
c. — Bouquet, *Recueil*, 9, p. 611.
d. — Lauer, *Recueil*, n.° XLV.

Registres. — Bréquigny, *Table*, 1, p. 423. — Boehmer, *Regesta*, n.° 2025.
Fonts utilitzades. — **C**, **a**, **b**.

L'estany de Castelló, al qual es refereix el present diploma, havia estat donat al monestir pel comte Gauzfred, l'any 945 [1]. Més tard li'n fou impugnada la propietat per un tal Adalbert, donant lloc, en 968, a un nou reconeixement del comte Gauzfred i del seu fill, el bisbe Sunyer, en ocasió de trobar-se reunits a Rodes amb molts dignataris civils i eclesiàstics i altres bons homes del país [2]. La base dels drets del monestir per a aquest reconeixement la constitueix el present precepte, que fou llegit davant tots els reunits. En l'acta del reconeixement, el comte Gauzfred explica així el procés de la seva obtenció: «Heldesindus abba ex coenobio beatissimi Petri regnique aetherei clavigeri .... una cum consensu et voluntate atque jussione mea adiit conspectibus domini Ludovici regis, ejusque deprecans clementiam ut quandam piscationem, id est, ipsum stagnum de Castilione cum tribus insulis sibi adjacentibus, quarum una vocatur Uduagro, altera vero Foniliaria, tertia autem

1) Pujades, *Crónica de Cataluña*, 7, p. 31. 2) *Marca Hispanica*, ap. 109.

Savarto, ob amorem nostri redemptoris praedicto coenobio conferret. Venerandus itaque rex precibus praefati abbatis adquievit et praedictam piscationem vel stagnum cum insulis praenominatis sibi adjacentibus et cum affrontationibus quae in suo resonant praecepto, praefato coenobio perpetim habiturum contradidit. Et ut haec conlatio vel donatio firmior et inviolabilis ab omnibus hominibus teneretur, per praeceptum celsitudinis suae roborare curavit». [k]

Es fa menció d'aquest precepte en la butlla de Benet VI expedida a favor de l'abat Hildesind en 974 [l]. També, referint-se a aquest o a algun dels anteriors, es parla de donacions del rei Lluís en la butlla d'Innocenci II, del 1130. [m]

In nomine sanctae et individuae Trinitatis. Ludovicus divina propitiante [1] clementia Francorum rex. Si locis sanctorum divino cultui mancipatis aliquam nostri juvaminis dignitatisque [2] regiae opem conferimus, ab omnium summo [3] remuneratore id nobis recompensari pro certo confidimus. Quapropter omnium sanctae Dei ecclesiae fidelium nostrorumve tam praesentium quam et futurorum noverit sollertia quoniam [4] nostrae dignitatis adiens praesentiam [5] Hildesindus, abbas monasterii Sancti Petri quod situm est in monte Rotas, reverenter expetiit quatinus quandam piscationem, ex consensu et voluntate Gozfredi [6] illustris comitis, ex cujus comitatu ad praesens esse videbatur, nostrae regalitatis praecepto jam praephato [7] monasterio largiri in perpetuum dignaremur, quod et fecimus. Est autem memorata piscatio in comitatu Petralatense [8] posita, quae dicitur stagnum de Castilione, cum tribus insulis sibi adjacentibus, quarum una vocatur Uduagro, altera [9] vero Foniliaria, tertiam autem Savarto. Exterminatur itaque praedictum stagnum in oriente in territorio Petreto et in villa Aguti [10] et Torrizella et stagno Sanguinario, seu in Sancta Margarita [11], vel in ipsa arena; in meridie igitur usque in mare cum ipso gradu [12]; in occidente vero, in territorio de villa Castilione cum ipso cannare usque in ipso Dodo [13], ac cum [14] ipso Madalexo usque in Sancto Jhoanne [15]; in circio [16] et aquilone autem, in territorio Monte Majore, quae [17] dicunt Muscario, vel in ipso territorio Sancti Petri. Unde hoc nostrae altitudinis decretum fieri ac prae-

1. propiciante *C.* — 2. dignatisque *a.* — 3. sumo *C.* — 4. solertia quam *C.* — 5. presentiam *b.* — 6. Gohfredi *C.*— 7. jam in praelibato *C;* in jam praelibato *a.*— 8. Petraelatense *C.*— 9. alia *C a.* — 10. Aguta *C a.*— 11. Margaritta *C.* — 12. grado *C a.* — 13. Dedo *b.* — 14. in *C a.* — 15. Johanne *a;* Jhohanne *b.* — 16. circito *a.* — 17. quem *a;* que *b.*

k) *Marca Hispanica*, ap. 109.
l) *Marca Hispanica*, ap. 117.
m) Kehr, *Papsturkunden in Katalanien*, 2, n.° 49.

libato abbati Hildesindo dare [18] praecipimus, per quod praedictum stagnum cum omni integritate, veluti superius relatum est, tam ipse quam sui successores atque monachi praedicti coenobii habeant, teneant [19] ac perpetualiter possideant, atque secundum sui velle, ut melius amodo voluerint, per omnia disponere satagant. Regia denique auctoritate jubemus atque sanccimus [20] quod nullus comitum seu vicecomitum vel vicariorum aut aliqua praepotens [21] persona aliquam exinde violentiam inferat, sed, sicut disposuimus, in abbatis [potestate] consistat. Et ut haec nostrae auctoritatis largitio inviolabiliter [22] conservetur, manu nostra eam subtus firmantes, sigillo nostro insigniri mandavimus.

Signum domni Ludovici (*Monograma*) gloriosissimi regis.

Oydilo [23], regiae dignitatis cancellarius, ad vicem Artaldi [24] archiepiscopi recognovit.

Actum Lauduni montis, .VI. idus septembris, anno .XVIII., indictione [25] .IX., regnante Ludovico rege [26] glorioso. [27]

18. dari *a.* — 19. teneat *b.* — 20. sancimus *C a.* — 21. prepotens *b.* — 22. *manca en C a.* — — 23. Odilo *a.* — 24. *manca en b.* — 25. inditione *C.* — 26. *manca en C b.* — 27. gloriosissimo *a.*

IV

Boussac, 982.

PRECEPTE DEL REI LOTARI, DONAT A PRECS DE SA MULLER EMMA I DEL BISBE HILDESIND, ABAT DE SANT PERE DE RODES, CONFIRMANT LES POSSESSIONS DEL DIT MONESTIR

[A] — Original perdut.
[B] — Còpia del XII o del XIII en un Cart. de Sant Pere de Rodes, avui perdut, f. 1.
C. — Còpia del XVII a la Bib. Nationale de París, Col. Baluze 107, f. 426.
D. — Còpia del XVII a la Bib. Nationale de París, Col. Baluze 238, f. 295.
a. — *Marca Hispanica*, ap. 130.
b. — Villanueva, *Viage*, 15, ap. 14.
c. — Bouquet, *Recueil*, 9, p. 648.
d. — Monsalvatje, *Noticias históricas*, 11, p. 184, fragment.
e. — Halphen-Lot, *Recueil*, n° L.

Registres. — Bréquigny, *Table*, 1, p. 465. — Boehmer, *Regesta*, n.° 2058.
Fonts utilitzades. — **C**, **D**, **a**, **b**.

Obtingut l'important document de donació, lliurat en gener del 974 pel comte Gauzfred i el seu fill el bisbe Sunyer [n], on s'arrodonia l'alou al volt del monestir i s'engrandia l'altre nucli veí de Llançà, l'abat Hildesind es preocupa d'afermar la titulació de la casa recaptant de Roma una butlla que expedia, l'abril del mateix any, el papa Benet VI, i en la qual, a part de privilegis d'altre caient, es detallava amb tota precisió de termenals l'alou central del monestir, i s'enumeraven, ordenats dintre els respectius comtats o comarques, tots els béns que constituïen en aquells moments el seu vast patrimoni. [o]

Anys després, en 982, el mateix abat acudia, ajudant-se amb la intervenció de la reina Emma, al

n) *Marca Hispanica*, ap. 116.

o) *Marca Hispanica*, ap. 117.

rei Lotari, per obtenir també pel costat reial una confirmació semblantment detallada i comprensiva. Es el precepte que aquí sota publiquem.

Els tres documents, lligats per llur objecte i per la causa que els havia produït, naturalment ho anaven a ésser també en part de llur redacció. Dos d'ells, els últims, la butlla i el precepte, tenen un caràcter d'inventari patrimonial: així llurs concordances no són trencades sinó per les petites diferències, especialment afegidures, que el córrer del temps havia produït durant l'interval de vuit anys que els separa; la lletania de les possessions es desgrana idèntica en ambdós, copiada en el precepte de la butlla, seguint el mateix ordre i sols amb les intercalacions que la realitat actual exigia i amb certes divergències d'expressió.

El nucli essencial de l'inventari el constitueix l'alou del voltant del monestir, alou arrodonit i concretat per la donació de Gauzbert; i per aquest punt essencial es lliga també la redacció dels tres documents. La butlla pren la descripció de termenals de la donació, i refon en un sol bloc els dos nuclis al·lodials que figuren en aquesta. El precepte copia íntegrament la butlla.

Vegeu la correspondència en aquestes tres columnes:

DONACIÓ GAUZBERT	BUTLLA BENET VI	PRECEPTE LOTARI
de ipso porto quod dicunt Armirodas, de ipso loco quod dicunt ad ipsum Lentisclum usque ad locum quem dicunt Tres Fratres. Inde vadit ad ipsum molinum de Balaschone. Inde pergit ad ipsa Tamarit, deinde vadit ad ipsam Petram Fictam, et inde usque ad ipsa matella cum prato Gomesindo, et ascendit per ipsa serra quae ibidem est usque in ipso fictorio de Pigninello, atque inde ascendit in summitatem ipsius montis Pigninelli.	ab ipsa Meda quae est infra portum Fraxani et ipso raso usque in locum quem dicunt Tres Fratres; a parte videlicet orientis usque in medium mare, atque inde vadit ad ipsum locum quem vocant molinum de Balascho, indeque pervenit ad ipsam Tamarit et inde pergit usque ad ipsam Petram Fitam et pervenit ad ipsam matellam de Gomesindo atque inde descendit per ipsam serram usque in ipso fitorio de monte Pininello et vadit ascendendo usque in firmitatem ipsius montis	ab ipsa Meda quae est infra portum Fraxani et ipso raso usque in locum quem dicunt Tres Fratres; a parte videlicet orientis usque in medium mare, atque inde vadit ad ipsum locum quem vocant molinum de Balascho, indeque pervenit ad ipsam Tamarix et inde pergit usque ad ipsam Petramfictam et pervenit ad ipsam matellam de Gomesindo atque inde ascendit per ipsam serram usque in ipso fictorio de monte Pininello et vadit ascendendo usque in sumitatem ipsius montis
Inde descendit per ipsa via quae inde pergit usque ad locum ubi dicunt ad ipso Sorberollo. Et inde descendit ad ipsa Clusa, et vadit descendendo usque ad ipso casale de Frivalane; atque inde ascendit per jam dicta via usque ad ipso casale de Salvatore, deinde ascendit ad ipsum collum de Vinea Vetula. Inde vero ascendit in summitatem de ipso pino altiore qui ibidem est, qui habet inhonestum	atque descendendo pergit per ipsam viam usque in locum quem vocant Sorberelo et descendendo pervenit in ipsam Clusam et ad ipsum casalem de Friulano. Inde vero ascendit per jam dictam viam ad ipsum casalem de Salvatore et ad ipsum collum Trederici de Vinea Vetula et pervenit usque in sumitatem montis qui ibidem est.	atque descendendo pergit per ipsam viam usque in locum quem vocant Sorbeirolo et descendendo pervenit in ipsa Clusa et ad ipsum casale de Fruilane, inde vero ascendit per jam dictam viam ad ipsum casalem de Salvatore et ad ipsum collum Rederiz de Vinea Vetula et pervenit usque in sumitatem ipsius montis qui vocatur Caralio,

atque incompositum nomen; cujus tamen nomen omnibus notissimum est, quem nos propter deformitatem scribere devitamus. Et inde vadit per ipsa serra usque ad collum qui est super casale de Ermenardo atque inde vadit ad collum vel ad fontem de Filmera. Inde vero vadit ad collum Sancti Genesii usque in ipsa via quae ibidem est. Deinde descendit per ipsa via usque ad collum de Teuda, atque inde descendit ad ipso chero qui est in ipsa via. Deinde descendit per ipsa via usque in ipsos collellos, atque inde ascendit usque in summitatem ipsius montis quem dicunt Miralio, et inde per ipsa serra usque in ipso wadello de Subiridellos. Deinde ascendit usque ad ecclesiam Sancti Stephani, et concludit ipsam ecclesiam praedictam infra ipso termino; sicque vadit per ipsa serra quae est super ipsos Subiradellos usque in summitatem de ipsa Wardiola quae est ad ipso Maliolo de jamdicto coenobio Sancti Petri.	Inde vero vadit per ipsam serram usque in collum de Hermeneardo, et pervenit ad fontem sive ad collum de Filmera et inde ad collum Sancti Genesii;	inde vero vadit per ipsam serram usque in collum de Ermenardo, et pervenit ad fontes sive ad collum de Filmera et inde ad collum Sancti Genesii;
	sicque ascendendo et descendendo vadit per summitatem de ipsa serra quem vocant Calmi et pervenit subtus ipsum castrum quem vocant Pinna Nigra, usque in ipsas vineas quae sunt de Palatio. Et vadit subter ipsam silvam quae est ad meridiem subtus castrum Virdariae usque subtus ipsam rocham quam dicunt Fitorio et ascendit ad vallem de Fulcimania, atque pervenit subtus fontis de Bevotis in vallem de Frinone. Inde vero vadit per ipsas rochas usque in montem de Infesta; et descendit a parte occidentis per ipsam viam publicam usque in Rocham Ventosam, et in ipsum usque locum qui vocatur de valle Budiga et ascen-	sicque ascendendo et descendendo vadit per sumitatem de ipsa serra quae vocant Calmi et pervenit subtus ipsum castrum quod vocant Pinna Nigra, usque in ipsas vineas de villa Palatio; et inde vadit subtus ipsam silvam quae est in parte meridiana subtus castrum Virdaria atque subtus ipsam rocam quam dicunt Fictorio et ascendit ad vallem de Fulcimania atque pervenit subtus fontes de Devotas in vallem de Fruione, inde vero vadit per ipsas rocas usque in montem quem vocant de Infesta; et descendit ad partem occidentis super ipsam viam publicam usque in rocam Ventosam et in locum qui vocatur collum de valle Budica et

....	dit ad ipsam Crucem, sicque descendit usque in viam de jam dicta Cruce per ipsam vallem usque in reigo de Budiga.	ascendit ad ipsam Crucem, sicque descendit usque in viam de jam dicta Cruce per ipsam vallem usque in rivolum de Budica
in terminio de valle Lanciana ...... donamus ...... terram eremam cum cultas terras .... de ipsa Meda quae est infra portum Fraxani, et ipso raso usque ad ipsa spelunca de Ariulf sive ad ipsos pinos de portum Sancti Genesii. Et inde ascendit ipse terminus per fines de alaude Sancti Petri quem dicunt Lanciano in longitudine usque in ipsa porta vel in ipsum collum de Terrario.	Inde descendit in collum de Terrario et pervenit in	et inde ascendit usque in collum de Terrario et pervenit in
Et inde ascendit ùsque in summitatem ipsius montis quem dicunt Rocha Morena,	summitatem montis quem dicunt Rocha Morena.	sumitatem montis quem dicunt de Rocha Morena;
atque inde descendit per ipsa serra ad ipsa Pirola; et inde ascendit usque in summitatem de ipsa Wardia Maurisca.	Deinde a parte circii descendendo et ascendendo pervenit in summitatem de Wardia Maurisca	deinde ad partes circii descendendo et ascendendo pervenit in sumitatem de ipsa Wardia Moresca
Deinde descendit per ipsa serra usque ad ipsa parata de Durando.	et pergit per summam serram usque in parada de Durando,	et pergit per sumam serram usque in paradam de Durando
Et inde descendit per ipsa serra usque in ipso Redeiritio de Sancto Genesio.	et pervenit per summam serram usque in Rederix de Sancto Genesio.	et pervenit per jamdictam serram usque in Rederiz Sancti Genesii,
Et inde descendit per ipsa serra usque in ipso Sorbeirolo de Sancto Genesio.		
Inde vero ascendendo seu descendendo pervenit in ipso pino qui est super ipso Roniscalio.	Et ascendit per summam serram in ipsum pugium qui est super ipsum Rovescarium	et inde ascendit in ipsum pogium qui est subtus ipsum Rovasc,
Et inde descendit per ipsa serra usque ad ipsa Meda jam superius scripta, quae est intus in ipsa mare.	et descendit per ipsam serram ad jam dictam Medam quae est intus in mare.	inde descendit per ipsam serram ad jam dicta Meda quae est intus in mare.

Queda, amb aquesta comparació, ben aclarit l'origen del contingut del precepte que estudiem. Podríem encara allargar-la a la nombrosa i ordenada llista de béns, però no creiem que calgui després d'haver constatat més amunt el fet i les seves característiques.

La procedència de les possessions esmentades en el precepte fa de mal fixar: la pèrdua de la documentació, i en especial del cartoral de Sant Pere de Rodes, és irreparable en aquest aspecte particular. Prescindint dels béns ja esmentats en els anteriors preceptes i en la important donació del comte Gauzfred, podem fixar antecedents als següents: en la vila de Cabanes foren donats béns al monestir, per Tassi, en 30 de novembre del 926 [p]; en el castell de Miralles, i en 945, pel comte Gauzfred [q]; en la

p) Villanueva, *Viage*, 15, ap. 9.

q) Pujades, *Crónica*, 7, p. 31.

vila d'Osseja, a Cerdanya, l'església i parròquia, pel bisbe Wissad, d'Urgell, en 947 [r]; l'alou de Falgars, en el comtat de Girona, pel comte Sunyer, en 954 [s]; l'alou de Vilella, en el Conflent, pel comte Seniofred, en 954. [t]

També es parla, en el present precepte, d'un predi al Tordera, en el comtat de Barcelona, sense més detalls. En què consistia aquest predi? La resposta pot donar-la en gran part, i no en absolut, una donació que féu al monestir i a l'abat Hildesind, en 977, un tal Benció, fill de Matresinda, la qual era al mateix temps neboda materna de Wifred, difunt, de bona memòria [u]. La donació consistia en la meitat que corresponia a Benció d'una església en el comtat de Girona, en la vall del Tordera, dedicada a Sant Esteve. Aquest dret que ara donava a Sant Pere de Rodes li advingué per donació de la seva mare, i a aquesta per donació del seu oncle matern Wifred.

Diem que aquesta donació no aclareix en absolut la possessió del predi del Tordera de què parla el precepte, perquè en la butlla de Benet VI del 974, tres anys, doncs, anterior a la donació, ja es parla de possessions del monestir en el comtat de Barcelona, en el Vallès, al Montseny i vall del Tordera. O bé la donació de Benció era sols una ratificació, o el monestir de Sant Pere de Rodes estava ja en possessió d'altres béns en la mateixa encontrada.

La història d'aquesta encontrada és una mica complicada i bastant fosca. Per primera vegada apareix fent l'objecte d'una donació de Carles el Calb al comte Sunyer I, d'Empúries-Rosselló, en 862 [v]. Aleshores s'anomenen com a compreses dintre la rodalia la vila Vitdamenia i les esglésies de Santa Maria i Sant Esteve (de Palautordera), i una altra de Sant Esteve (de la Costa del Montseny?). [x]

Segurament passaria per herència al comte Sunyer II, del mateix comtat. D'aquest comte i sa muller Ermengarda l'adquirí per compra el jutge Trasovad, el qual la venia després, en novembre del 908, als comtes de Barcelona Wifred Borrell i Garsenda [y]. La venda comprenia la mateixa rodalia íntegra amb les tres esglésies. Llevat de les mencions fetes més amunt i relatives a Sant Pere de Rodes, no tornem a trobar indicació sobre aquests béns fins l'any 986. En aquesta data, i en el precepte de Lotari per a Sant Cugat (Sant Cugat, III), s'inclou altra vegada, com a possessió ara d'aquest monestir, la mateixa vila Vitdamenia i les esglésies de Santa Maria i Sant Esteve. Sant Cugat les tenia, diu el precepte, per donació que li'n féu el comte Gotfred en compliment d'una disposició testamentària del seu germà Sunyer, clergue. Valls-Taberner [z] identifica aquests noms amb el comte Gauzfred, d'Empúries-Rosselló, i un hipotètic germà seu, clergue. Així, aquells béns, sortits a començaments de segle de la casa d'Empúries, per la venda a Trasovad, hi haurien retornat després, un cop mort el comte Wifred II, de Barcelona. Per quin camí? «On inclinerait volontiers à croire que la maison comtale d'Ampurias-Roussillon a hérité ces biens dans la seconde moitié du x siècle, de la veuve de Wi-

r) Villanueva, *Viage*, 15, ap. 10.
s) Pujades, *Crónica*, 7, p. 32.
t) Pujades, *Crónica*, 7, p. 33.
u) Villanueva, *Viage*, 15, ap. 13.
v) Precepte al comte Sunyer I, d'Empúries-Rosselló.
x) Aquesta identificació dubitativa la fa Valls-Taberner, *Figures de l'època comtal catalana*, p. 9, treball d'on extraiem part d'aquest historial, pp. 9-11, com també d'altre treball del mateix autor amic, *Diplôme de Charles Chauve pour Suniaire comte d'Ampurias-Roussillon*, pp. 9-10.
y) Vegeu el document sencer publicat per Valls-Taberner, *Figures de l'època comtal catalana*, p. 10.
z) Valls-Taberner, *Diplôme de Charles le Chauve pour Suniaire*, pp. 9-10.

fred II, la comtesse Garsendis, qui n'avait pas laissé d'enfants mâles. Tout fait supposer (et cela s'accorde avec des indices notés par Bofarull) que Garsendis était issue de cette famille-là; et nous savons qu'elle vivait encore en 930». [a]

En tot cas, els béns que el comte Gauzfred transmet a Sant Cugat representen només una part molt important, però no la totalitat, del nucli que Wifred II adquirí de Trasovad. De les dues esglésies dedicades a Sant Esteve, sols una és esmentada en el precepte de Sant Cugat: seria l'altra la que Benció donà, en 977, a Sant Pere de Rodes? [b]

En donar-la fa constar, com hem dit més amunt, que li advingué de sa mare Matresinda, i a aquesta del seu oncle matern Wifred, de bona memòria. No sembla pas molt exposat suposar que aquest Wifred fos el comte Wifred II, de Barcelona, si tenim present que setanta anys abans l'últim era potser el possessor de l'església que Benció ara donava i que havia rebut de la seva mare. Aleshores aquesta seria filla d'una de les germanes del comte, possiblement d'Ermessenda, de la qual no tenim altra notícia sinó que vivia en 925. [c]

El fet que el nom Benció hagi estat el d'un dels comtes d'Empúries (915-916) donaria peu a pensar si l'àvia o la mare del nostre Benció havien estat lligades familiarment amb algun membre d'aquella casa. I, portant les coses més enllà, si el fet que els béns que Wifred II posseïa a la vall del Tordera havien anat a passar a la dita casa obeïa, no al camí de la comtessa Garsenda, com insinua Valls-Taberner, sinó directament a la donació de Wifred II a una seva germana que després els hauria partit entre els fills a l'hora de la successió. Desgraciadament, però, cal reconèixer que tota aquesta construcció es basa sobre hipòtesis molt primparades.

Dintre el comtat de Peralada el precepte esmenta diverses viles que no són anomenades en la butlla que li serví de pauta: Palau sa Verdera, els veïnats de Vilant i de Pedret de l'actual poble de Pau, Pau

a) Valls-Taberner, *Diplôme de Charles le Chauve pour Suniaire*, p. 10.

b) La donació de Benció ja hem dit que suposa l'església de Sant Esteve, sobre la qual versa, situada dintre el comtat de Girona. Pròpiament dintre aquest comtat i en la vall del Tordera caldria identificar-la amb la població actual de Tordera, vora la mar, i que té realment Sant Esteve com a titular. Aleshores per a totes les suposicions que segueixen caldria optar per una de les dues solucions: o bé les donacions i vendes anteriors que es refereixen a dues esglésies de Sant Esteve, en la vall del Tordera, volen parlar de Sant Esteve de Palautordera i de Tordera (i no de Sant Esteve de la Costa del Montseny), i en aquest cas les posen al comtat de Barcelona per trobar-se dintre d'ell el nucli més important, negligint que Sant Esteve de Tordera sigui al comtat de Girona; o bé cal admetre que el Sant Esteve de la donació de Benció no és Tordera, sinó la Costa del Montseny, i per equivocació ha estat inclòs en el document dintre el comtat de Girona, havent de dir de Barcelona. Inclina a favor d'aquesta última solució el trobar dintre la llista de béns del precepte de Lotari, de cinc anys posterior a la donació de Benció, un «praedium Tordariae» en el comtat de Barcelona, mentre que entre els béns radicats en el comtat de Girona no en figura cap que pugui identificar-se amb la donació de Benció. Encara cabria una última interpretació: que la donació de Benció es refereix realment a Tordera, en el comtat de Girona, i que res té que veure amb les altres possessions de la vall del Tordera, de les quals hem fet esment. Aleshores, però, cal tenir em compte que, tant pel que diu la butlla de Benet VI com el precepte de Lotari, el monestir de Sant Pere posseïa béns en la regió del Montseny a la vall del Tordera, o sia pels mateixos llocs on radicaven els del comte Wifred II comprats a Trasovad.

c) Bofarull, *Condes vindicados*, I, p. 29.

mateix, Vilajuïga, Palol, Vilatenim, Espolla, Cantallops. Es la màxima divergència de la llista de béns entre ambdós documents. Caldria pensar que totes aquestes viles foren fundades en l'entremig de l'expedició dels dos diplomes? El moment era ben propici després de la donació de Gauzbert, quan el monestir agafava l'empenta de la prosperitat; però l'espai de vuit anys és molt curt per a afermar-se massa en aquesta suposició.

Es feta referència al present diploma en la butlla concedida al monestir pel papa Innocenci II en 1130. [d)]

In nomine sanctae [1] et individuae [2] Trinitatis. Lotarius [3] divina favente clementia Francorum rex. Noverit [4] omnium sanctae Dei ecclesiae fidelium ac nostrorum solertia [5] quod Ildesindus, venerabilis episcopus Elnensis [6] et abbas monasterii Sancti Petri, apostolorum principis, Rotensis, adiens nostrae serenitatem aulam, interveniente dilecta conjuge nostra Ema [7], humiliter deprecatus est quatinus [8] ob nostrarum animarum seu antecessorum nostrorum remedium res et praedia quae monachi ipsius possidebant loci [9], nostri praecepti [10] munimine corroborarentur [11]. Cui assensum praebentes [12], more praecessorum [13] regum, omnes proprietates et possessiones ipsius loci seu fines vel limites cum adjacentiis praecipuorum praediorum, quae beatissimus Petrus, apostolorum princeps, ex collationibus fidelium in coenobio [14] Rotensi retinere videtur, nostro regali confirmavimus [15] praecepto, id est, ab ipsa Meda quae est infra portum Fraxani [16], et ipso raso, usque in locum quem dicunt Tres Fratres; a parte videlicet [17] orientis usque in medium mare, atque inde vadit ad ipsum locum quem vocant molinum [18] de Balascho [19], indeque [20] pervenit ad ipsam Tamarix et inde pergit usque ad ipsam Petramfictam et pervenit ad ipsam matellam de Gomesindo atque inde ascendit per ipsam serram usque in ipso fictorio [21] de monte Pininello et vadit ascendendo [22] usque in sumitatem [23] ipsius montis atque descendendo [24] pergit per ipsam viam usque in locum quem vocant Sorbeirolo [25] et descendendo [26] pervenit in ipsa Clusa et ad ipsum casale de Fruilane [27], inde vero ascendit per jam dictam viam ad ipsum casalem [28] de Salvatore et ad

1. sancte *D.* — 2. individue *D.* — 3. Lotarius *C b;* Hlotharius *a.* — 4. Noverint *D.* — 5. sollertia *a.* — 6. *manca en b.* — 7. Emma *a.* — 8. quatenus *D.* — 9. conventus possidebant loci *D;* loci possidebant *a.* — 10. precepti *a.* — 11. corroboraremus *a.* — 12. prebentes *b.* — 14. cenobio *b.* — 15. confirmamus *D.* — 16. Fraxam *C.* — 17. *manca en D.* — 18. molendinum *D.* — 19. Valascho *C;* Valasco *D.* — 20. inde *D.* — 21. fitorio *D.* — 22. asendendo *D.* — 23. summitatem *a.* — 24. decendendo *D.* — 25. Sorberiolo *a.* — 26. *des de* pergit per *fins aquí, manca en D.* — 27. Friulanae *C D;* Frivalane *a.* — 28. casale *D.*

d) Kehr, *Papsturkunden in Katalanien*, 2, n.° 49.

ipsum collum Rederiz[29] de Vinea Vetula et pervenit usque in sumitatem[30] ipsius montis qui vocatur Caralio[31], inde vero vadit per ipsam serram usque in collum de Ermenardo[32], et pervenit ad fontes sive ad collum de Filmera et inde ad collum Sancti[33] Genesii, sicque[34] ascendendo et descendendo vadit per sumitatem[35] de ipsa serra[36] quae vocant[37] Calmi et pervenit subtus ipsum castrum quod vocant[38] Pinna Nigra, usque in ipsas vineas de villa Palatio[39]; et inde vadit subtus ipsam silvam quae est in parte meridiana subtus castrum Virdaria atque subtus ipsam rocam quam dicunt Fictorio[40] et ascendit ad vallem de Fulcimania[41] atque pervenit subtus fontes[42] de Devotas in vallem de Fruione[43], inde vero vadit per ipsas rocas usque in montem quem vocant de Infesta[44]; et descendit ad partem occidentis super ipsam viam publicam usque in rocam Ventosam et in locum qui vocatur collum de Valle Budica et ascendit ad ipsam Crucem, sicque descendit usque in viam de jam dicta Cruce per ipsam vallem usque in rivolum de Budica et inde ascendit usque in collum de Terrario[45] et pervenit in sumitatem[46] montis quem dicunt de Rocha[47] Morena; deinde ad partes circii descendendo et ascendendo pervenit in sumitatem[48] de ipsa Wardia[49] Moresca et pergit per sumam[50] serram usque in paradam de Durando et pervenit per jam[51] dictam serram usque in Rederiz[52] Sancti Genesii, et inde ascendit in[53] ipsum pogium qui est subtus ipsum Rovasc[54], inde descendit per ipsam serram ad jam dicta Meda[55] quae est intus in mare. Infra praedictos terminos sunt constructae ecclesiae et castella, erema[56] seu populosa, ecclesia videlicet Sanctae Crucis[57], ecclesia[58] Sancti Baudilii[59], ecclesia[60] Sancti Stephani, ecclesia[61] Sancti Fructuosi, ecclesia[62] Sancti Vincentii, ecclesia[63] Sancti Genesii, ecclesia[64] Sancti Petri cum castro Miralias, cum[65] omnibus ad easdem ecclesias pertinentibus, et ipsum castrum nomine[66] Viridaria[67] cum ipso castellare[68], et fictorio Pinna Nigra cum omnibus roccis[69], montibus, vallibus, terris, silvis[70] et villulis[71], excepta silva[72] Sancti Romani. In ipso vero comitatu Petralatense est stagnum de Castilione[73] cum ipso gradu et meda-

29. Derederit *D;* Rederiae *a.* — 30. summitatem *a.* — 31. Carolio *D.* — 32. Ermendo *a.* — 33. sanctii *b.* — 34. sic quod *D;* sique *a.* — 35. summitatem *a.* — 36. sera *D.* — 37. vocatur *C D a.* — 38. vocatur *D.* — 39. Palacio *D.* — 40. Fitorio *D.* — 41. Fulctimania *D.* — 42. *manca en D.* — 43. Fivione *C;* Frinone *D.* — 44. Infestas *D.* — 45. Ferrario *D.* — 46. summitatem *a.* — 47. Roca *D.* — 48. summitatem *a.* — 49. de ipsa wardia *manca en D;* Nuardia *C.* — 50. summam *a.* — 51. ipsam *D.* — 52. Rederuz *C D a.* — 53. *manca en D;* per *a.* — 54. Toc vasc *C a;* Torase *D.* — 55. dictam Medam *D.* — 56. herema *C D.* — 57. de Sancta Cruce *D.* — 58. ecclesiam *D.* — 59. Baodilii *b.* — 60. ecclesiam *D.* — 61. ecclesiam *D.* — 62. ecclesiam *D.* — 63. ecclesiam *D.* — 64. ecclesiam *D.* — 65. et *C a b.* — 66. *manca en D.* — 67. Virdaria *b.* — 68. castellario *D.* — 69. rcois *C a.* — 70. sylvis *C D.* — 71. villuris *C;* villariis *a.* — 72. sylva *C a.* — 73. Castellone *D.*

leixo et omnibus piscationibus suis; in valle Rodas, stagnum Sanguinarium, in villa Palatio [74], in Turricella, in villa Acuti, in Petratello [75] et Stagneolo; cum stagnis [76], piscationibus et omnibus villarunculis [77] et [78] adjacentiis suis [79]; in villa Pau, villa Judaica [80], villa [81] Novas, villare Sicco [82], Castilione et villa Palatiolo, quae vocatur Fortiano, Furtiano superiore et minore, Villanova, villa Saccari [83], Palatiolo [84], villare Hildesindi [85] cum stagnis et piscationibus, villa Timinii [86], villa Petralata, villa Cabannas [87], Oleastrum, Sancti Clementis, villare Tudelini, Spedolia, villare Leudegarii [88], Cantalupus [89]. In comitatu Impuritano est villa Militiano, quem vocant Sancti Petri, villa Armentaria cum quarta parte ecclesiae Sancti Martini, villa [90] Mocronu [91], villa Comanu [92] cum portione ecclesia vel stagni, villa Siverana [93] cum [94] stagno Salso in villa Dalmala [95]. In comitatu Bisuldunense, in villa Lercio, in villa Molinos, in villa Ficarias [96], in villa Morelli. In comitatu Gerundensi mansum infra Gerundam, alodium Palaciolo cum ecclesia Sancti Genesii, Sancti Juliani [97], Sancti Gaugini [98] et Sanctae Mariae, alodium Filgariis [99] cum ecclesia Sancti Cipriani [100], Sanctae Justae. In comitatu Barchilonense [101] praedium Tordariae, et praedium in mar [102] de Fonte [103], Taliata cum ecclesia Sancti Petri. In comitatu Osona, in villa Berga, ecclesia [104] Sanctae Caeciliae cum mansos [105] de Nuzmal [106] et Capraria [107]; in Cardona mansum unum; in Cuirrzano [108] ecclesia [109] Sanctae Mariae et Sancti Petri; in civitate Limignana ecclesia [110] Sancti Andreae cum alodibus. In comitatu Cerdaniae alodium [111] in villa Exi et Olcegia [112]. In valle Confluente praedium Villellae. In comitatu Rossilionense ecclesia [113] Sancti Salvatoris cum alodibus; in villa Lupiano, in Conjuncta, alodes cum ecclesia Sanctae Columbae; in Pontiliano, in Asmilos [114] et villa Pollestros [115] cum terminis suis et ecclesia Sancti Martini et Sancti Genesii, villa Forcas cum ecclesia Sancti Michaelis; in Bigaranas alodium [116] cum ecclesia Sancti Andreae; in Turrilias [117] alodium [118] cum ecclesia Sancti Petri. In valle Asperi [119] alodium [120] quod vocant Rium [121]

74. Palacio *D.* — 75. Petretello *C D;* Petello *a.* — 76. stagnii *C.* — 77. vilarunculis *D;* villaerunculis *b.* — 78. *manca en C a.* — 79. *manca en C a.* — 80. Judayca *D.* — 81. *manca en D.* — 82. Sico *D.* — 83. Sacro *D.* — 84. Palaciolo *D.* — 85. Hildesindii *C.* — 86. Tenimii *D.* — 87. Cabanis *D.* — 88. Lendegarii *D.* — 89. Cantalupis *D.* — 90. vila *D.* — 91. Moiromi *C a;* Moroni *D.* — 92. Comano *D.* — 93. Fuierana *b.* — 94. et *D.* — 95. Dalinala *C a.* — 96. Ficerias *b.* — 97. Viliani *C.* — 98. Guaugini *D.* — 99. Filgaris *D.* — 100. Cypriani *D a.* — 101. Barcinonense *D;* Barcilonense *a.* — 102. *b deixa un espai com illegible; C D a donen com a lliçó completa.* — 103. Ponte *C a.* — 104. ecclesiam *D.* — 105. cum suis cum mansos *D.* — 106. Nozual *D;* Nizmal *b.* — 107. Caparia *a.* — 108. Cuirrhano *C a;* Ciurihano *D.* — 109. ecclesię *D.* — 110. ecclesię *D.* — 111. daloum *C a.* — 112. Olegia *D.* — 113. ecclesiam *D.* — 114. Asinilos *b.* — 115. Polestris *D.* — 116. alodum *C a.* — 117. Turriliis *D.* — 118. alodum *C a.* — 119. Spinii *D.* — 120. alodum *C a.* — 121. rivum *b.*

Nogarium [122] cum ecclesia Sancti Michaelis, alodium [123] Campellis, alodium [124] Montis Nigri, qui est in Costoga [125]. In Fenoliatense [126], praedium Piziliani [127] cum ecclesia Sancti Andreae, praedium de Gavaredo cum stagno in curtes. In civitate Narbona mansos duos [128]. Haec et omnia quae universaliter a fidelibus collata vel offerenda [129] praefato [130] coenobio [131] beatissimi Petri, apostolorum principis [132], constiterint tam in basilicis sacris quam in campis cultis et eremis [133] necnon in castris atque universalibus stagnis ac piscationibus, pratis, vineis, silvis [134] et villulis cunctis, sicut superius diximus, confirmamus regali auctoritate, ut habeat deinceps jam dictum monasterium potestatem tenendi, possidendi sine omni contradictione. Et ut firmius maneat [135] inconvulsumque servetur, hoc ei praeceptum fieri jussimus ac manu propria subter firmantes, anulo nostri palatii insigniri praecipimus.

Signum domni Lotharii [136] (*Monograma*) gloriosissimi [137] regis.

Arnulfus [138] notarius [139] ad vicem domni [140] Adalberonis, Remorum archiepiscopi, relegit.

Actum Borciaco [141] villa, sita in comitatu Arvernensi super [142] fluvium Helerium [143], anno Dominicae Incarnationis .DCCCCLXXXII., regnante domno [144] Lothario [145] anno .XVIII. Feliciter.

122. Noagarium *C a.* — 123. alodum *C a.* — 124. alodum *C a.* — 125. Taoga *C a;* Costoaga *D.* — 126. Feniolatense *D.* — 127. Pohiliani *C;* Pontiliani *D;* Potiliani *a.* — 128. *des de* cum stagno *fins aquí, manca en D.* — 129. conferenda *D.* — 130. in prephato *b.* — 131. cenobio *b.* — 132. principis etc. *D; manquen a continuació les paraules seguents fins a* contradictione. — 133. heremis *C.* — 134. sylvis *C.* — 135. *d'aquí fins a* praecipimus, *manca en D.* — 136. Hlotharii *a.* — 137. gloriossisimi *b.* — 138. Arnulfii *D.* — 139. dotarils? *D.* — 140. domini *D.* — 141. Iorciaco *C;* Lorciaco *b.* — 142. supra *D.* — 143. Elercium *D.* — 144. domino *b.* — 145. Luthario *M;* Hlothario *a.*

SANT SALVADOR DE LA VEDELLA

Monestir de Sant Salvador

Es avui una sufragània de la parròquia de Serchs, en el terme del mateix nom, posada junt al riu Llobregat en el marge esquerre.

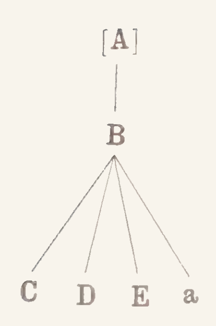
De la seva existència com a monestir independent no en queda altre record que el precepte a sota publicat. L'abat Calortus, de Sant Cerni de Tabèrnoles, fundador de Sant Salvador, ja regia aquell monestir l'any 806, i en 833 assisteix a la dedicació de l'església de la Pobla de Lillet. [a]

a) Villanueva, *Viage*, 12, pls. 2-9.

I

THIONVILLE, 13 MARÇ 835.

PRECEPTE DE L'EMPERADOR LLUÍS, DONAT A PRECS DE L'ABAT CALORTUS DE SANT CERNI DE TABÈRNOLES, POSANT SOTA SON MUNDEBURDI EL MONESTIR DE SANT SALVADOR DE LA VEDELLA AMB LES SEVES POSSESSIONS, TERRES ROMPUDES I QUE DE NOU ES ROMPIN, I CONCEDINT-LI LA IMMUNITAT I LA LLIURE ELECCIÓ D'ABAT.

[A] — Original perdut.
B. — Còpia del XII-XIII a l'Arxiu del Seminari d'Urgell, Cartoral de Sant Cerni de Tabèrnoles, f. 78'.
C. — Còpia del XVII a la Biblioteca de Catalunya, P. Pasqual, *Monumenta*, 9, p. 35.
D. — Còpia del XVII a la Biblioteca de Catalunya, P. Pasqual, *Monumenta*, 9, p. 116.
E. — Còpia del XVII a la Biblioteca de Catalunya, P. Pasqual, *Monumenta*, 9, p. 340.
a. — Valls-Taberner, *La data de consagració de la Catedral d'Urgell i els diplomes de Lluís el Piadós*, p. 6.

REGISTRES. — Mühlbacher, *Regesta*, n.° 940.
FONTS UTILITZADES. — **B**.

La còpia del Cartoral de Sant Cerni és tan dolenta i plena d'imperfeccions i males lectures, que hem preferit restituir-ne moltes, posant sempre, però, en nota, la lectura exacta del Cartoral. Aquest precepte fou utilitzat, copiant-ne fragments, per l'autor de la suposada butlla de Lleó III a l'abat Calortus de Sant Cerni de Tabèrnoles, falsificació molt antiga.[b)]

b) Kehr, *Papsturkunden in Katalanien*, 2, n.° 1.

In nomine domini Dei et salvatoris nostri Jhesu Christi. Hludovicus divina [repropiciante] [1] clementia imperator [augustus] [2]. Si petitionibus servorum Dei quas auribus clementie nostre insinuaverint favorem congruum in quibuscumque [3] indiguerint contulerimus, divinam [nobis] misericordiam per hoc conciliandam nullatenus [diffidimus] [4]. Proinde noverit [5] omnium fidelium sancte Dei ecclesie nostrorumque tam presencium quam futurorum industria quia Calortus, abba monasterii Sancti Saturnini, adiens serenitatem [6] culminis nostri, suggessit mansuetudini [7] [nostre quod quendam] [8] locus qui [9] antiquitus vocabatur villa Tineosi, in pago videlicet Bergense, supra fluvium qui dicitur Lubricatus, [quondam] [10] heremus extirpasset et una cum fratribus suis monachis [multo] [11] labore et sudore pro viribus excoluisset atque non solum villares sed [etiam] [12] monasterium in honore et in nomine domini et salvatoris nostri Jhesu Christi construxisset fratresque qui secum [13] inibi Deo militantibus valerent congregasset; petens ut idem monasterium una cum omnibus ad se pertinentibus, videlicet quecumque [14] que sicut diximus ipse de heremo traxit sive quorumlibet religiosorum Deumque timentium hominum donacione illius conlatum est, sub nostro [susciperemus] [15] mundeburdo et defensionis atque immunitatis tuicione. [Cujus] [16] precibus ob divinum honorem et amorem annuentes, id est monasterium Sancti Salvatoris cum monachis [eundem] [17] sub sancti Benedicti regula Domino famulantibus et fines ejus qui montibus in circuitu ejusdem monasterii concluduntur, una cum villaribus qui [dicuntur] [18] Ficulus et Meliacarius, cum finibus eorum, necnon et in Cerdania sive Orgello terras quas vel ipsi extirpaverunt vel religiosi homines eis contulisse noscuntur in locis [nuncupatis] [19] Anso, Monteliano, Tellone, Corneliano et Atrasenne vel quas deincebs aut ipsi divino auxilio fulti extirpare [20] et excolere potuerint vel si quid quispiam religiosorum [eis] [21] divino amoris instinctu conferre voluerint, sub nostro suscepimus mundeburdo et tuicionis atque immunitatis defensione. Precipientes ergo jubemus ut nullus comes vel judex publicus seu [quislibet] [22] ex judiciaria potestate aliquid de rebus quas presenti tempore habere [23] noscuntur vel quas deinceps, Domino adjuvante, adquirere potuerint, abstra-

1. res propiciaries *B.* — 2. impricugs *B.* — 3. quibuscumques *B.* — 4. divinas misericordias per hoc conciliandas nullatenus diffinimus *B.* — 5. noverint *B.* — 6. serenitatis *B.* — 7. mansuetudinis *B.* — 8. et quod quendatus *B.* — 9. quia *B.* — 10. condas *B.* — 11. mulato *B.* — 12. sed tenet *B.* — 13. qui secum qui secum *B.* — 14. que quequmque *B.* — 15. suscipemus *B.* — 16. Ujus *B.* — 17. undem B. — 18. dicitur *B.* — 19. nuncupantur *B.* — 20. extirpare et extirpare *B.* — 21. esse *B.* — 22. qui utens *B.* — 23. abere *B.*

here aut minuare vel quidpiam auferre presumat, sed [24] liceat predicto abbati suisque pro tempore labencia successoribus necnon et monachis [inibique] [25] Domino servientibus cum omnibus ad se pertinentibus sub nostro mundeburdo ac defensione absque culpa, inlicita contradictione aut justa interpellatione consistere. Licencias quoque illis concessimus quandocumque divina vocacione memoratus abba vel successores ejus ab hac luce migraverint, ex semetipsis eligendi abbate, [si inter eos] [26] reperiri poterint qui eos secundum regulam sancti Benedicti regere et eis prodesse possit; quatenus quiete ac securus in ipsa [27] autem nostra milicia consistentes pro nobis, conjuge [28] ac prole nostra et stabilitate tocius imperii a Deo nobis conlata adtentius Domini misericordiam exorare delectent. [Et ut] [29] hec auctoritas nostris successorumque [30] nostrorum temporibus inviolabilem et inconvulsam obtineat [31] firmitatem, de anulo nostro subtus eam jussimus sigillare.

[Signum Hludovici (*Monograma*) serenissimi imperatoris].

[Irminmarius] [32] notarius [ad] [33] vicem Huchonis recognovit et ss.

[Data] [34] .III. idus marcii, anno Christo propicio .XXII. imperii domni Ludovici piissimi augusti, indictione .XIII. [Actum] [35] Teodonis villa, palatio regio, in Dei nomine feliciter. Amen.

24. set *B.* — 25. utrobique *B.* — 26. abbate super eos alis *B.* — 27. ipsi *B.* — 28. conjuges *B.* — 29. Ad huc *B.* — 30. nostris nostrisque successorum *B.* — 31. inconvulsas obtineant *B.* — 32. Irmirmaris *B.* — 33. id *B.* — 34. Quarta *B.* — 35. Hactu *B.*

SANTA CECÍLIA D'ELINS

Monestir de Santa Cecília

Posat en la confluència dels torrents Cau i Riutort, tocant a la vila de Pallerols. Ressurt del precepte allò referent a la fundació; la documentació restant, que es conservà en la Col·legiata de Castellbò, on fou refós el monestir en 1436, *era bastant posterior, començant en* 932.

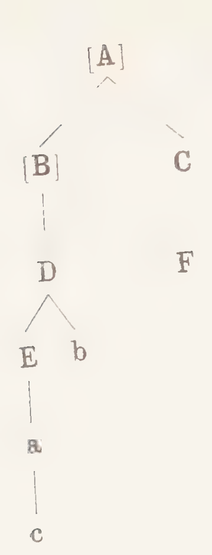
En 1080 *havia estat convertit en monestir de monges.*[a]

a) Villanueva, *Viage*, 12, p. 23.

I

Les Tortarières (?) [b], 24 agost 881.

PRECEPTE DEL REI CARLOMAN, DONAT A PRECS DE L'ABAT EDIFRED, CONCEDINT AL MONESTIR DE SANTA CECÍLIA LA IMMUNITAT I LA LLIURE ELECCIÓ D'ABAT.

[A] — Original, avui perdut, que es guardà a l'Arxiu de la col·legiata de Castellbò.

[B] — Còpia antiga, avui perduda, que es guardà a l'Arxiu de la col·legiata de Castellbò.

C. — Còpia del XVII, a la Bib. Nationale de París, Col. Baluze 234, f. 219, fragments. Al marge diu referint-se a l'original. «Per la sua antiguitat esta gastat y no en ha pogut traurer altra cosa.»

D. — Còpia del XVII a la Bib. Nationale de París, Col. Baluze 234, f. 219.

E. — Còpia del XVII a la Bib. Nationale de París, Col. Baluze 108, f. 217', sense escatocol.

F. — Còpia del XVII a la Bib. Nationale de París, Col. Baluze 108, f. 217, fragments.

a. — *Marca Hispanica*, ap. 42.

b. — Pujades, *Crónica*, 5, p. 128.

c. — Bouquet, *Recueil*, 9, p. 425.

Registres. — Bréquigny, *Table*, 1, p. 328. — Grat, *Actes*, n.° 46.
Fonts utilitzades. — C, D.

Feia referència a aquest precepte encara que confonent el lliurador amb Carlemany, la butlla de Joan XXII, donada en 1316 al mateix monestir, en dir: «quam egregiae memoriae Carolus Magnus

b) Grat, *Actes*, n.° 46, identifica dubitativament la vila Tortaria, lloc on fou expedit el diploma, amb l'actual Les Tortarières-Rhône, arrondissement de Lyon, canton de Vaugneray, commune de Charbonnières.

imperator sui tuitione et muneburdo gloriose ditavit» [c]. La font principal de transmissió és tan defectuosa, que ha calgut fer nombroses restitucions per a no perdre el sentit del document. De totes maneres sempre han estat consignats en nota els contextos literals de les fonts utilitzades.

In [1] nomine domini Dei aeterni et salvatoris nostri Jhesu Christi. [Karlomannus] [2] gracia Dei rex. [Si] [3] utilitatibus locorum divinis cultibus mancipatorum [servorumque] [4] Dei necessitatibus in eisdem degentium [operam] [5] demus, regiae proculdubio exercemus [consuetudinem] [6], ac per hoc aeterne beatitudinis solacium tandem [adipisci] [7] minime retardamus. Proinde [noverit] [8] omnium fidelium sanctae ecclesiae nostrorumque tam presentium quam futurorum [industria] [9] quod accedens ad celsitudinis nostrae [clementiam] [10] Edifredus venerabilis abba, innotuit exorando qualiter cum sibi subjectis monachis quendam heremum ad [culturam] [11] attraxit, in qua in honorem beate martyris Ciciliae sub sudore maximo et labore basilicam construxit, in pago videlicet Urgellensi, in valle Eunte, super fluvium Rivocavo, [petens ut] [12] nos ipsum abbatem cum suis monachis in predicto loco consistentibus [sub] [13] nostra [defensione] [14], basilica ubi [ipsum] [15] monasterium construxerat, cum finibus et adjacentiis et cum his que [a Deum timentibus] [16] ibidem [collata] [17] sunt [18], [esse] concederemus. Concedimus etiam ut [19] praedictus [20] [abbas] [21] cum monachis et rebus in praedicto monasterio Domino famulantibus, sub nostra [defensione] [22] atque tuitione et immunitate receptis, in [23] nostra consistat potestate. Ob divinum quoque amorem libenter [24] annuimus, et monachis ibidem sub sancti Benedicti [regula] [25] Domino famulantibus, vel quicquid extirpaverint, vel religiosi homines in eodem locum detulerint, vel quos deinceps aut ipsi divino auxilio fulcti extirpare et excollere potuerint, vel si quid quispiam religiosorum ejus [divini] [26] amoris [intuitu] [27] conferre voluerint, sub nostro suscepimus [mundeburdo] [28] et tuitione atque immunitatis defencione [29]. Concedimus [30] etiam praedicto

1. *Els fragments transmesos per C, llevat de l'escatocol que es sencer, es redueixen a poques paraules en diversos indrets. No farem sinó marcar-ne les variants o la lliçó adoptada si és únicament per ell transmesa.* — 2. Carolus magnus *D.* — 3. De *D.* — 4. eorum que *D.* — 5. opera *D.* — 6. numen *D.* — 7. edipisci *D.* — 8. noverint *D.* — 9. industrici *D.* — 10. clementiae *D.* — 11. invicem *D.* — 12. petitionem *C;* ob cujus petitionem *D.* — 13. cum *D.* — 14. deffencione *D.* — 15. jam *D.* — 16. ad continentibus *D.* — 17. collate *C;* collates *D.* — 18. *així C; manca en D.* — 19. *així C;* inter *D.* — 20. *així C;* predicta *D.*—21. abba *D.*— 22. deffencione *D.*— 23. et in *D.*— 24. libere *C.*— 25. regulam *D.*— 26. divino *D.*—27. instinctu *D.*—28. mandeburdo *D.*— 29. *així en C;* in unitate defencione *D.* — 30. Consedimus *C.*

c) Villanueva, *Viage*, 12, p. 24.

monasterio ecclesiam Sancti Juliani et Sancti Gervasii, que est in Montasione, cum illarum adjacentium, et medietatem ecclesiae Sancte Eulaliae [31] cum suis adjacentiis [32] sub Montinione [33]; et [34] super [ipsum monasterium] [35] terram fiscalem; et super ipsam Sanctam Eulaliam, in ipso curto, terram fiscalem. Precipientes ergo jubemus ut nullus comes vel judex publicus vel [36] quilibet ex judiciali potestate aliquid de rebus, quas presenti tempore habere noscuntur [vel] [37] quod deinceps ad [eos volente] [38] Domino venire potuerit, habere [39] aut minuere vel [40] quidpiam [41] auferre praesumat [42]; sed liceat predicto abba et suis quoque pro tempore successoribus, necnon monachis a Domino ibi servientibus, cum omnibus ad se pertinentibus, sub nostro [43] [mundeburdo] [44] ac [45] defencione absque cujuspiam [contradictione] [46] aut [injuria consistere] [47]. Licentiam quoque illis concedimus quandocunque divina [48] vocatione [49] memoratus abbas [50] vel successores ejus [51] ab hac luce migraverint, ex semetipsis eligendi [abbatem] [52] licentiam secularem habeant juxta instructionem sancti Benedicti. Concedimus etiam pro remedio animae nostrae vel parentum [53] nostrorum ut [54] nullus judex publicus [a] [55] famulis [tam] [56] liberis quam colonis [ipsius] [57] loci [58] hospitaticum [59], montaticum, [r]otaticum [60], silvaticum aut freda [61] aliqua exhigere [62] presumat; sed [63] liceat servis ibi Domino famulantibus nostrae et totius christiani populi exorare salutem. Et ut hoc praecepto in Dei nomine firmiter [habeatur] [64], [eum subter] [65] firmavimus, et [66] anulo [67] nostro [68] sigillari [69] jussimus.

Signum Karlomanni [70] (*Monograma*) gloriosissimi regis.

[Nort]bertus [71] notarius ad vicem Vulfardi [72] recognovit et subscripsit. [73]

Data .VIIII. [74] kalendarum septembrium, anno tertio regnante Karloma[n]no [75] gloriosissimi regis, indictione octava. Actum apud villam Tortariam, [in Dei nomine feliciter. Amen]. [76]

31. Eulalie *C.* — 32. adjacentibus *C.* — 33. Montanio *D.* — 34. ac *C.* — 35. ipsum... *C;* ipso monasterio *D.* — 36. seu *C.* — 37. id *D.* — 38. *illegible en l'original.* — 39. *així en C;* offigari *D.* — 40. *així en C;* aut *D.* — 41. *així en C;* quispiam *D.* — 42. presumat *C.* — 43. *així en C;* nostra *D.* — 44. mandeburdo *C;* mandaburdo *S.* — 45. et *C.* — 46. cujuspiam licentiam contradictionem *D.* — 47. injuriam et in nullacione concistere *D.* — 48. dum *C.* — 49. invocatione *C.* — 50. *així en C;* abba *D.* — 51. *així en C; manca en D.* — 52. ab aeterna beatam *D.* — 53. et patrum *C.* — 54. *manca en C.* — 55. habeat *D.* — 56. aut *D.* — 57. aut ipsi *D.* — 58. loci villis *D.* — 59. hospitaticum seu sespitandum *D.* — 60. sotaticum *D.* — 61. *així en C;* infre de *D.* — 62. exigere *C.* — 63. *així en C;* et *D.* — 64. habeant *D.* — 65. eam supter *D.* — 66. ob *C.* — 67. *així en C;* annulo *D.* — 68. *manca en D.* — 69. sigilari *C.* — 70. *així en C;* Karlomagni *D.* — 71. Aldebertus *CD.* — 72. Vulfaidi *C.* — 73. et subscripsit *manca en C.* — 74. nono *C.* — 75. Karolo *i manca la resta en C;* Karolomagno *D.* — 76. indictione nostre scilicet .xxxx. *D; sota aquesta mala lectura de D és fàcil d'endevinar la restitució que proposem.*

SANTA CECÍLIA DE MONTSERRAT

MONESTIR DE SANTA CECÍLIA, SANT PERE I SANTA MARIA

Havia estat fundat, en el lloc on encara avui s'aixeca l'església de Santa Cecília de Montserrat, pel cèlebre Cesari, qui en fou el primer abat i pretengué ésser arquebisbe de Tarragona. [a]

Cesari havia comprat part del predi que ocupà el monestir, a la seva tia Druda i al seu cosí Ansulf, per deu unces d'or, en primer de juny del 942. En aquesta part radicaven el castell i l'església. Druda i Ansulf feren donació de la resta a Santa Cecília per a després del dia de la seva mort. [b]

A seguit, Cesari, junt amb Graciós, Wifred, Nampó i Zamenon, companys desitjosos, com ell, de fer vida solitària, emprèn l'obra de restauració de l'església i d'una petita casa que hi havia en el mateix lloc. A aquests fins obté la protecció de la comtessa Riquilda, i, mitjançant la seva intervenció, la del comte Sunyer, sota l'autoritat del qual radicava el lloc escollit.

En juny del 945, el bisbe Jordi, de Vich, d'acord amb el voler de Sunyer i amb el consentiment dels canonges i clergues de la seva església, permeté que fos instituït aquí un monestir regit segons la regla de sant Benet, posant-lo sota la invocació de sant Pere. El bisbe, la comtessa Riquilda i algú més aprofitaren l'avinentesa per a fer qualque donació. El comte, en subscriure, féu constar el seu consentiment, i el mateix feren els seus fills Borrell i Miró. Cesari usa ja el títol d'abat, i en la firma del document es qualifiquen de monjos Graciós, Zamenon, Ferruci, Wilara i Durand. [c]

La casa és anomenada, des de llavors, de Sant Pere, Santa Maria i Santa

a) Vegeu Ramon d'Abadal, *El pseudo-arquebisbe de Tarragona Cesari* (extret de *La Paraula Cristiana*, n.° 34), Barcelona, 1927.

b) *Marca Hispanica*, ap. 78.

c) P. Pasqual, *Monumenta*, 3 (catàleg Ribas), pp. 69-72, ex Arx. de Montserrat, calaix 10, lligall 1, f. 10. — P. Pasqual, *Monumenta*, 11, p. 299.

Cecília, o sols amb l'últim titular, i rep freqüents donacions de particulars, de la comtessa Riquilda, sola o acompanyada dels seus fills Borrell i Miró, del comte Sunyer i del comte Borrell ja sol. [d)]

La protecció especial de la comtessa Riquilda envers el monestir i el seu abat, palesada en nombroses i seguides donacions, és ben remarcable, i sobre ella devia confiar-se Cesari en els seus vasts plans. [e)]

En 951 obté aquest el precepte del rei Lluís, confirmatori dels béns del monestir. Figuren com a impetrants vora el rei, la reina Gerberga, qui sap si suplicada per la comtessa, i un comte Odalric, del qui ens manquen notícies. [f)]

Posteriorment el monestir tingué qüestions amb Ripoll sobre la seva independència o subjecció derivada de la primitiva donació de les esglésies del Montserrat feta a favor de Ripoll pel comte Wifred [g)]*. Fou sotmès després al de Sant Cugat del Vallès, i finalment al de la Mare de Déu de Montserrat.*

d) P. Pasqual, *Monumenta*, 3 (catàleg Ribas) en mants indrets.

e) L'últim acte de generositat l'acompleix la comtessa en son testament. Per virtut d'ell els marmessors, comtes Borrell i Miró i bisbe Wilara, fan donació al monestir d'un alou en el lloc d'Amendolelles en 27 de desembre del 955: P. Pasqual, *Monumenta*, 3 (catàleg Ribas), p. 7, ex Arxiu de Montserrat, calaix 13, lligall 8, f. 6. — *España Sagrada*, 43, p. 136. — La comtessa, qui actuava encara, ja vídua, en 954 (*Marca Hispanica*, col. 394), devia morir cap als últims del 955.

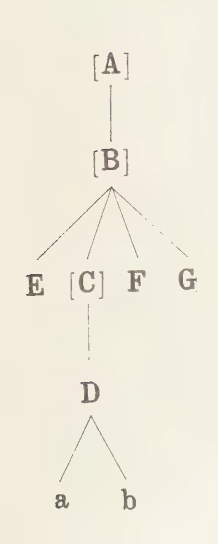
f) Lauer, *Le règne de Louis IV d'Outremer*, París, 1900, el cita per única vegada amb referència a aquest diploma.

g) *Marca Hispanica*, aps. 46 i 195.

I

Reims, 5 desembre 951

PRECEPTE DEL REI LLUÍS, DONAT A PRECS DE SA MULLER GERBERGA I DEL COMTE ODALRIC, CONFIRMANT A L'ABAT CESARI L'ABADIA DE SANTA CECÍLIA DE MONTSERRAT AMB SOS BÉNS

[A] — Original perdut.

[B] — Còpia de 1203 a l'Arxiu del monestir de Montserrat, caixó 10, lligall 1, f. 14, 2.ª escriptura, amb aquest explícit: «Petrus monachus et levita qui hoc translatum fideliter scripsit, die .viii. idus novembris et anno Domini .m°.cc°.iii°.» Perduda.

[C] — Còpia del xviii deguda al P. Caresmar i enviada per aquest a en Fossa. Avui perduda (?).

D. — Còpia del xviii a la Bib. Nationale de París, Col. Moreau 8, f. 41, amb la següent nota de mà d'en Fossa: «je certifie que cette copie est conforme à celle qui m'a eté envoyée de Barcelone par le R. P. Caresmar. Fossa.»

E. — Còpia del xviii a la Biblioteca de Catalunya, P. Pasqual, *Monumenta*, 3 (Catàleg Ribas), p. 6. Fragment d'escatocol.

F. — Còpia del xviii a la Bib. de Catalunya, P. Pasqual, *Monumenta*, 3 (Catàleg Ribas), p. 80. Fragment d'escatocol.

G. — Còpia del xviii a la Bib. de Catalunya, P. Pasqual, *Monumenta*, 11, p. 301. Fragment d'escatocol.

a. — *Hist. de Languedoc*, 3.ª ed., 5, ap. 92.

b. — Lauer, *Recueil*, n.° xxxviii.

Fonts utilitzades. — **D, E, F, G.**

Fa referència al present precepte l'acta de consagració de Santa Cecília, en 957, pel bisbe Wadamir de Vich, en dir, parlant dels béns del monestir, «que ibidem conlata sunt ad papam nostrum Romanum

vel a rege Franchorum, principiis nostris regionibus» [h]. També fou adduït pels monjos en un plet sostingut l'any 1108 contra l'abat de Sant Cugat del Vallès. [i]

Quant a les possessions anomenades en el precepte, podem donar els antecedents que segueixen: pel que fa al predi sobre on és constituït el monestir, era part del que fou concedit per Carles el Calb a Radulf, venut per aquest, en 901, als esposos Ansulf i Druda [j], i comprada aquella part per Cesari en 942, a la mateixa Druda, ja vídua, i a son fill Ansulf [k]. El precepte designa aquesta part dient: «Predictum vero predium tenet de porta antiqua castri Marri, cum ipsa silva, usque ad rupem qui vocatur Rupis Bernardi»; la compra de Cesari diu: «sicut pergit de ipsa porta antiqua praescripti castri quem vocant Marrae usque in rupibus Bernardi sive in torrente...»

La donació de Borrell fou feta en 14 d'octubre de 950 [l], i es referia a un alou amb les esglésies de Santa Maria i Sant Pere en el terme del castell de Montedon (Castelltallat), i, en el mateix castell, la caseta de Sant Mamés amb ses terres. Eren, aquestes hisendes, en el comtat de Manresa, «in castro Montedon», on diuen Cantic. Sobre les esglésies de Segarra i la de Sant Pere d'Ambigats, tenim notícia d'una donació feta a Santa Cecília, en 31 de juliol del 945 [m], pels comtes Sunyer i Riquilda, en la qual, ultra altres diversos alous, són compreses l'església i vila antiga de Santa Maria dels Prats, amb sos homes, «in campo Sagarrensi», i l'església de Sant Pere d'Ambigats, «in campo Barberano», amb delmes i primícies.

In nomine sancte et individue Trinitatis. Ego Ludovicus divina preordinante clementia Francorum rex. Si divinis cultibus operam dantes ecclesiam Dei ad su[m]mum sacrae religionis statum sustollere conamur, regio jure ac progenitorum nostrorum utimur privilegiis, a[b] [1] ipso remuneratore omnium bonorum pro certo confidimus fore nobis recompensandum. Quapropter noscat totius nostri regni veneranda devotio quoniam nostre celsitudinis adientes praeeminentiam uxor nostra dilectissima Giberga, et Odalricus comes, satis humiliter expetiere quatenus cuidam abbati, nomine Cesario, de Yspania, preceptum nostre regalitatis fieri darique dignaremur super quadam abbatia in predicto pago ab ipso Cesario in proprio predio constituta, scilicet in honore sancte Cecilie, in comitatu Ausona, in loco qui dicitur Monserratus, in castro Marro. Predictum vero predium tenet de

1. ad *D.*

h) P. Pasqual, *Monumenta*, 3 (catàleg Ribas), pp. 76-78, ex original Arxiu Montserrat.
i) Villanueva, *Viage literario*, 6, ap. 41.
j) *Marca Hispanica*, ap. 77.
k) *Marca Hispanica*, ap. 78.
l) P. Pasqual, *Monumenta*, 3 (catàleg Ribas), pp. 6 i 74, ex còpia «muy antigua» de l'Arxiu de Montserrat, calaix 10, lligall 26, f. 2.
m) P. Pasqual, *Monumenta*, 3 (catàleg Ribas), pp. 4 i 68, ex original i còpies de l'Arxiu de Montserrat.

porta antiqua castri Marri, cum ipsa silva, usque ad rupem qui vocatur Rupis Bernardi, totum est ad integrum. Borrellus quidem comes dedit eidem cenobio unam ecclesiam in honore sancte Marie et altera[m] in honore sancti Petri, situs in loco qui dicitur Cantiq, ad Sanctum Mamatum, cum suis adjacentiis; quidam autem dedit ad eumdem locum Valemaria que est trans montem Dou, cum ecclesiis que ibidem habentur, atque cum quodam castro quod ibidem est, cum suis terminis, totum est ad integrum; Longobardus autem dedit loco eidem ecclesiam in honore sancti Celedonis, dedit unam ecclesiam in honore sancte Cecilie, item Sanctum Firminum quod est in Vachericias, item aliam Sanctam Ceciliam quae est in termino de Balceringia, cum suis adjacentiis, et ecclesias que in Sagarra, totum est ad integrum, et ecclesiam Sancti Petri Ambigats, cum suis appenditiis. Quorum petitionibus saluberrimis nostrum benigne prebentes assensum, hoc regale decretum fieri statuimus ac memorato abbati dare jussimus per quod prefatas res jam adquisitas vel adquisituras valeat tenere perhenniter, nemine inquietante, ac post sui obitum parentes juxta normam mona[stic]am [2] vindicare. Et ut nostre auctoritatis gratia inviolabiliter per succedentia conservetur tempora, manu nostra subtus firmantes anuli nostri imagine [insigniri] jussimus.

Signum Ludovici (*Monograma*) glorios[is]simi [3] regis.

Oydilo [4] notarius ad vicem Artaldi archiepiscopi summique [5] cancellarii recognovit.

Actum Reme civitate, nonis decembris, indictione octava [6], anno .XVI. regnante Ludovico rege glorioso.

2. monarchiam *D.* — 3. gloriossimis *D.* — 4. Idilo *F* Odilo *G.* — 5. episcopi sumique *D.* — 6. indictione .VIII. *E;* indiccione .VIII. *G;* indictione XIII. *F.*

SANTA GRATA o SENTERADA

Monestir de Santa María

Estigué situat vora l'aiguabarreig del riu Bòsia o ribera de Sarroca i del riu Flamisell, dins el terme municipal de Senterada, en el Pallars.

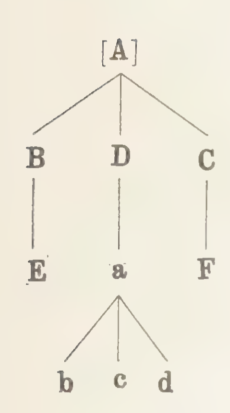
Les notícies que es poden donar sobre la història del monestir, llevat de les contingudes en els preceptes que publiquem, són ja posteriors a la data del segon d'aquests, perdent així, per a nosaltres, tot interès. [a]

a) Vegeu Villanueva, *Viage*, 12, pp. 38 ss.

I

FRANCFORT, 21 JUNY 823.

PRECEPTE DE L'EMPERADOR LLUÍS, DONAT A PRECS DEL COMTE MATFRED, REBENT EL MONESTIR DE SANTA GRATA, QUE FUNDÀ EL BISBE D'URGELL POSSEDONI, AMB TOTES SES PERTINENCES SOTA SON DOMINI, DEFENSA I TUÏCIÓ, I CONCEDINT-LI LA LLIURE ELECCIÓ D'ABAT

[A] — Original perdut avui i que en l'inventari dels documents de l'Arxiu capitular de la Seu d'Urgell, dreçat pel notari Pere Tragó dins la primera meitat del segle XVI, és descrit així: «Item altra carta de letra antiquissima e de mal legir; te lo sagell de cera negra ab un cap de home. Comence dita carta: In nomine Domini Dei et Salvatoris nostri Jhesu Xpi. Hludovicus divina ordinante providentia imperator augustus. Datum XI kalendas julias, anno Xpo. propitio X imperii Hludovici. Es sobre la constitutio del monastir de Sancta Grata.» Còpia d'una certificació notarial de la seva existència en el dit Arxiu en data de 23 de març de 1600 es troba a la Bib. Nationale de París, Col. Baluze 117, f. 335.

B. — Còpia figurada del IX-X sobre pergamí a l'Arxiu capitular d'Urgell.

C. — Còpia figurada del XII sobre pergamí a l'Arxiu capitular d'Urgell.

D. — Còpia de 1660 feta per Guillem Costa, a la Bib. Nationale de París, Col. Baluze 117, f. 360.

E. — Còpia dels volts de 1890, feta per Mn. Plandolit a l'Arxiu capitular d'Urgell.

F. — Còpia dels volts de 1890, feta per Mn. Plandolit a l'Arxiu capitular d'Urgell.

a. — *Marca Hispanica*, ap. IV.

b. — Aguirre, *Concilia*, 4, p. 127.

c. — Bouquet, *Recueil*, 6, p. 535, sols el protocol i l'escatocol.

d. — Migne, *Patrologia latina*, 104, col. 1125.

REGISTRES. — Bréquigny, *Table*, I, p. 167. — Boehmer, *Regesta*, n.° 360. — Sickel, *Regesta*, L, 198. — Mühlbacher, *Regesta*, n.° 775 (750).

FONTS UTILITZADES. — **B, C, D.**

Fa referència detallada d'aquest precepte el del rei Carles que publiquem a continuació. El comte Matfred, recaptador del precepte vora l'emperador, ho era d'Orleans, i és el mateix personatge que tant figura en les lluites civils de l'imperi.

(*Chrismon.*) [1] In nomine domini Dei et salvatoris nostri Jesu [2] Christi. Hludowicus divina ordinante providentia imperator augustus. Si illius amore cujus munere ceteris mortalibus praelati [3] sumus petitiones [4] servorum Dei justis et rationabilibus annuimus et loca divino famulatui consecrata congruis munificentiae [5] nostrae [6] beneficiis [7] ad divinum cultum uberius [8] exsequendum [9] opem [10] ferimus, praemium [11] nos a Domino remunerari fideliter credimus. Igitur ad industriae [12] notitiam [13] fidelium nostrorum tam praesentium [14] quam et futurorum perlatum esse volumus, qualiter Matfredus [15] comes, vir inluster [16], adiens serenitatem culminis nostri, gestans in manibus quasdam praeceptiones [17] quas dudum in Aquitania constituti [18] cuidam venerabili Possedonio Orgeletanae [19] sedis episcopo fieri jusseramus, in quibus continebatur [20] insertum quod aliqua loca herema ad monasteria construenda sive monachos congregandos concesseramus, ita videlicet ut post ejus obitum monachi in eisdem locis degentes, quibus construere optabat [21], abbatem [22] inter se haberent licentiam elegendi [23]; suggerens praedictus [24] Possedonius episcopus per eundem Matfredum [25] fidelem nostrum ut monasterium quod idem episcopus reaedificaverat [26], quod dicitur Sancta Grata, quod est situm super fluvium Bosegia [27], dicatum in honore [28] sanctae [29] Dei genitricis [30] Mariae [31] semper virginis, et cellulam eidem [32] monasterio subjectam [33], quae [34] dicitur Sanctus Fructuosus, cum omnibus appendiciis [35] suis [36] vel quicquid [37] praesenti [38] tempore monachi in [39] praedictis [40] locis degentes tenent vel possident vel in postmodum ex locis heremis atque [41] incultis construxerint, sub nostra potestate immo [42] tuitione atque [43] domi-

1. *El chrismon va indicat en B.*—2. Jhesu *B C.*— 3. prelati *C.*— 4. peticiones *C.*— 5. munificentie *B;* munificentię *C.* — 6. nostre *B;* nostrę *C.* — 7. beneficus *B.* — 8. uverius *B.* — 9. exequendum *B C.* — 10. opere *B.*— 11. premium *B C.* — 12. industrię *C.* — 13. noticia *C.* — 14. presencium *B;* presentium *C.* — 15. Mathfredus *C.* — 16. illuster *C.* — 17. preceptiones *B C.* — 18. constituit *B.* — 19. Orgelletane *B;* Urgellitane *C.* — 20. continevatur *B.* — 21. optavat *B;* obtabat *C.* — 22. abbates *B;* abbate *C.* — 23. eligendi *C.*— 24. predictus *B C.*— 25. Mathfredum *C.* — 26. reedificaverat *B;* rehedificaverat *C.* — 27. Boseia *C.* — 28. honorem *B.* — 29. sancte *B;* sanctę *C.* — 30. genetricis *B.* — 31. Marię *C.* — 32. in eodem *B.* — 33. subjecta *C.* — 34. que *B;* quę *C.* — 35. adpendiciis *B;* apendiciis *C.* — 36. *manca en C.* — 37. quicquic *B.* — 38. presenti *B C.* — 39. ipsis *C.* — 40. predictis *B;* dictis *C.* — 41. adque *B.* — 42. imo *C.*— 43. adque *B.*

natione [44] reciperemus, et ita monachi vel res ibidem [45] pertinentes nostri proprii essent sicut cetera monasteria infra Septimaniam [46] nostra esse constant, et ex nostra auctoritate licentiam [47] eis concederemus amodo eligere abbatem qualemcunque [48] voluerint. Quorum petitionem [49], quia justam [50] et rationabilem [51] esse cognovimus, libenter adsensum praebuimus [52], et praedictum [53] monasterium cum praedicta [54] cellula et appendiciis [55] suis et monachos ibidem degentes vel omnes res ad idem monasterium praesenti [56] tempore pertinentes, vel quae [57] deinceps ex locis heremis atque [58] incultis ad eorum usus adpriserint, ad nostrum opus recepimus, ita videlicet ut sub nostra immo [59] eorum dominatione consistant. Propterea has nostrae [60] auctoritatis litteras monachis ex praedicto [61] monasterio fieri jussimus per quas fidelibus nostris notum fieri volumus ut memoratum monasterium cum praefata [62] cellula et appendiciis [63] suis vel cunctis rebus, sicut superius insertum est, nostrum proprium esse cognoscant, et sub nostra defensione [64] atque [65] tuitione consistat; et nullus episcopus, aut comes, vel missus discurrens ibi, aliquam dominationem aut t[y]rannidam [66] potestatem exerceant, nisi quemadmodum canonica auctoritas jubet. Et ideo, quia jam praefatum [67] monasterium nostrum esse constat, concedimus ibidem monachis sub sancta regula degentibus ut non solum praesentaliter [68] elegendi [69] licentiam habeant abbatem, verum etiam in futurum; ut quandoquidem divina vocatione abbas subrogatus fuerit, vel alii qui per tempora fuerint ab hoc seculo [70] migraverint, secundum regulam sancti Benedicti licentiam habeant inter se elegendi [71] abbates. Qualiter monachi ibidem Deo militantes securius et quietius vitam monasticam degentes pro nobis et conjuge proleque nostra Domini misericordiam adtentius [72] exorare valeant. Et ut haec [73] auctoritas per curricula annorum inviolabilem atque inconvulsam obtineat firmitatem et a fidelibus sanctae [74] Dei ecclesiae [75] et nostris verius certiusque [76] credatur et melius conservetur, [eam] [77] de anulo nostro subter [78] jussimus sigillari.

44. donatione *C.* — 45. ividem *B.* — 46. Septimanam *C.* — 47. licenciam *C.* — 48. qualemcumque *C.* — 49. petitiones *B;* peticiones *C.* — 50 justum *B C.* — 51. racionabilem *C.* — 52. prebuimus *B C.* — 53. predictum *B C.* — 54. predicta *B C.* — 55. apendiciis *C.* — 56. presenti *B C.* — 57. que *B C.* — 58. adque *B.* — 59. imo *C.* — 60. nostrę *C.* — 61. predicto *B C.* — 62. prefata *B C.* — 63. apendiciis *C.* — 64. deffenssione *C.* — 65. adque *B.* — 66. tirannidam *B C;* tyrannicam *D.* — 67. prefatum *B C.* — 68. presentaliter *B C.* — 69. eligendi *C.* — 70. saeculo *D.* — 71. eligendi *C.* — 72. atentius *C.* — 73. hęc *C.* — 74. sanctę *C.* — 75. ecclesie *B;* ęcclesię *C.* — 76. cerciusque *C.* — 77. *en l'original un corcat; Costa (còpia D) el suplí com nosaltres.* — 78. supter *C.*

[Signum Hludowici (*Monograma*) serenissimi imperatoris.] [79]

Durandus diaconus [80] ad vicem Fridugisi recognovi et SSS. [81]

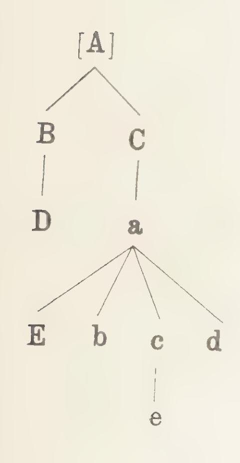
Data .XI. kalendas julias, anno Christo propicio [82] .X. imperii [83] domni Hludowici [84] serenissimi augusti, indictione [85] prima. Actum Franconofurd palatio [86] regio, in Dei nomine feliciter. Amen.

79. «*In authentico, unde editur hoc preceptum, sequebatur.* Signum Hludowici serenissimi imperatoris, *juxta formulam. Verum linea illa erasa est, ejusque loco haec quae sequuntur scripta sunt alia manu, sed antiquissima, et fortean coaetanea:* Et insuper donamus atque concedimus ipsa se... .... qui vocabulum est Sancta Maria, cum suos titulos, a domum Sancta Grata, cum fines et terminos. Durandus diaconus...» *Marca Hispanica, col.* 768. — 80. diachonus *C.* — 81. et SSS *manca en D.* — 82. propitio *B.* — 83. et imperii *D.* — 84. Hludovici *B.* — 85. indicione *C.* — 86. palacio *C.*

II

Sant Cerní de Tolosa, 9 juny 844

PRECEPTE DEL REI CARLES, DONAT A PRECS DE L'ABAT AGILA, PEL QUAL, CONFIRMANT L'ANTERIOR DEL SEU PARE LLUÍS, PREN EL MONESTIR DE SANTA GRATA, AMB SES PERTINENCES, SOTA SON DOMINI, DEFENSA I TUÏCIÓ I LI RECONEIX LA LLIURE ELECCIÓ D'ABAT

[A] — Original perdut avui i que Villanueva, *Viage*, 12, p. 39, veié encara a l'Arxiu capitular d'Urgell. També havia estat anotat com a existent en el dit Arxiu, en 1659, en el Registre del canonge Cristòfor Segura.
B. — Còpia del XII sobre pergamí a l'Arxiu capitular d'Urgell; anotada també, en 1659, en el dit Registre del canonge Segura.
C. — Còpia feta en 19 abril 1660 per Guillem Costa, a la Bib. Nationale de París, Col. Baluze 117, f. 365.
D. — Còpia feta per Mn. Plandolit, pels volts de 1890, a l'Arxiu capitular de la Seu d'Urgell.
E. — Còpia del XVIII a la Bib. Nationale de París, Fonds latin 11897, f. 85.
a. — Baluze, *Capitularia*, 2, col. 1446.
b. — Le Cointe, *Annales*, 8, p. 722.
c. — Bouquet, *Recueil*, 8, p. 461.
d. — Mansi, *Concilia*, 18, col. 957.
e. — *Hist. de Languedoc*, 3.ª ed., 2, ap. 118.

REGISTRES. — Bréquigny, *Table*, 1, p. 213. — Boehmer, *Regesta*, n.° 1560.
FONTS UTILITZADES. — **B**, **C**.

Redactat, com en ell mateix s'explica, a base del precepte anterior, copiant-ne literalment els paràgrafs en què això era possible. Aquests són posats en lletra petita.

In nomine sanctae [1] et individuae [2] Trinitatis. Karolus gratia Dei [3] rex. Si illius amore cujus munere ceteris mortalibus praelati [4] sumus petitiones [5] servorum Dei justis et rationabilibus [6] annuimus et loca divino famulatui consecrata congruis munificentiae [7] nostrae [8] beneficiis ad divinum cultum uberius exequendum opem ferimus, premium nos a Domino remunerari fideliter credimus. Igitur notum esse volumus cunctis sanctae [9] Dei ecclesiae [10] fidelibus et nostris presentibus atque futuris quia Agila [11], venerabilis abba ex monasterio quod dicitur Sancta Grata, quod est situm super fluvium Bosegia [12], constructum siquidem in honore sanctae [13] Dei genitricis Mariae [14], nostris obtulit [15] obtutibus auctoritatem domni et genitoris nostri Hludowici [16] serenissimi augusti qua continebatur qualiter praedictum [18] monasterium, cum cellula sibi subjecta, quae [19] dicitur Sancti Fructuosi, et villa quae [20] dicitur Serras cum suo terminio, Possedonius episcopus de heremi vastitate ad culturam frugum perduxisset; et postmodum veniens in memorati genitoris nostri presentia, praedictum [20] monasterium contulit et sub defensione [21] atque mundeburdo piissimi genitoris nostri consisteret, et perpetuo ibidem Domino monachis famularent, ita ut nullius ditioni [22] subditi essent nisi solius Dei, et semper sub defensione [23] atque immunitate [24] regis consisterent; unde et memoratus augustus, ob deprecationem Matfridi [25] comitis praedictique [26] episcopi Possedonii, praedictum [27] monasterium per immunitatis [28] suae [29] praeceptum [30] sub sua defensione [31] atque protectione suscepit. Quapropter suprascriptus [32] abba Agila [33] nostram deprecatus est clementiam ut nos denuo praedictum [34] monasterium, cum monachis ibidem Deo famulantibus et cum omnibus rebus quecumque, sicut diximus, ipsi de heremo [35] traxerunt, sive quorumlibet religiosorum hominum illuc [36] contulerunt, ibidem juste legaliter pertinentibus [37], sub nostra tuitione [38] atque defensione [39] recipere dignaremus. [40] Propterea has nostrae [41] auctoritatis litteras praenominato [42] abbati suisque monachis ex praedicto [43] monasterio fieri jussimus, per quas fidelibus nostris notum fieri volumus memoratum monasterium cum praefata [44] cella et eorum omnibus appenditiis [45] vel cunctis rebus, sicut domni et genitoris nostri fuit, nostrum proprium esse, et sub nostra semper defensione [46]

1 sancte *B.* — 2. individue *B.* — 3. gratia Dei *està esborrat en B.* — 4. prelati *B.* — 5. peticiones *B.* — 6. racionabilibus *B.* — 7. munificentie *B.* — 8. nostre *B.* — 9. sancte *B.* — 10. ecclesie *B.* — 11. Geila *C;* Igila *B; Vilanueva*, *Viage*, 12, p. 39, *fa constar que el nom que ell llegí sobre l'original fou* Agila. — 12. Boseia *B.* — 13. sancte *B.* — 14. Marie *B.* — 15. obtulit *repetit en B.* — 16. Hludovici *B.* — 17. predictum *B.* — 18. que *B.* — 19. que *B.* — 20. predictum *B.* — 21. deffenssione *B.* — 22. dicioni *B.* — 23. deffenssione *B.* — 24. inmunitate *B.* — 25. Mathfridi *B.* — 26. predictique *B.* — 27. predictum *B.* — 28. inmunitatis *B.* — 29. sue *B.* — 30. preceptum *B.* — 31. deffenssione *B.* — 32.s uprascribtus *B.* — 33. *vegeu i repetiu la variant* 11. — 34. predictum *B.* — 35. heremi *B.* — 36. illic *B.* — 37. continentibus *B.* — 38. tuicione *B.* — 39. deffenssione *B.* — 40. dignaremur *B.* — 41. nostre *B.* — 42. prenominato *B.* — 43. predicto *B.* — 44. pretata *B.* — 45. apendiciis *B.* — 46. deffenssione *B.*

atque tuitione [47] consistat; ut nullus episcopus, aut comes, vel missus discurrens ibi, aliquam dominationem aut thyrannidem [48] potestatem exerceant, nisi quemadmodum canonica auctoritas [49] jubet, nec aliquam redibitionem aut inlicitam [50] occasionem illis inferre praesumat [51]. Et ideo, quia praefatum [52] monasterium, sicut sub potestate domni et genitoris nostri consistere visum est, modo sub nostra tuitione [53] esse dinoscitur, concedimus monachis sub sancta regula ibidem degentibus ut post praefati [54] abbatis successorumque ejus discessum, licentiam habeant elegendi [55] abbatem. Qualiter ibidem Deo militantes securius et quietius [56] sub monastica vita degentes, pro nobis et conjuge proleque nostra Domini misericordiam adtentius [57] exorare valeant. Et ut haec [58] auctoritas per curricula annorum inviolabilem atque inconvulsam obtineat firmitatem et a fidelibus sanctae [59] Dei ecclesiae [60] et nostris verius certiusque [61] credatur et melius conservetur, de anulo nostro subter [62] jussimus sigillari.

[Signum Karoli (*Monograma*) gloriosissimi regis.] [63]

Jonas [64] diaconus [65] ad vicem Hludowici recognovit et subscripsit. [66]

Data .v. [67] idus juni, anno .IIII. [68], indictione .VII. [69], regnante Karolo gloriosissimo [70] rege. Actum in monasterio Sancti Saturnini, prope Tolosa, in Dei nomine feliciter. Amen.

47. tuicione *B.* — 48. tirannidem *B.* — 49. auctoritas canonica *B.* — 50. illicitam *B.* — 51. presumat *B.* — 52. prefatum *B.* — 53. tuicione *B.* — 54. prefati *B.* — 55. eligendi *B.* — 56. quecius *B.* — 57. atentius *B.* — 58. hec *B.* — 59. sancte *B.* — 60. ecclesie *B.* — 61. cerciusque *B.* — 62. supter *B.* — 63. *C diu: «Postea sequebatur:* Signum Karoli... *que verba cultelli ope erasa sunt».* — 64. Igonius *B.* — 65. diachonus *B.* — 66. Hludowici... *manca en B.* — 67. .v.° *B.* — 68. .III.° *B.* — 69. .VII.ª *B.* — 70. gloriossissimo *B.*

SUREDA

Monestir de Sant Andreu de Sureda

Sant Andreu de Sureda, poblet posat al peu de les Alberes per la banda nord, fou ja ben aviat el setial del monestir que fundà l'abat Miró. Aquest havia viscut primer en la cel·la de Sant Martí (d'Albera ?), i és des d'aquí que féu el trasllat al lloc que esdevindria per segles residència monacal. Quan el seu successor, l'abat Sisegut, obtingué de l'emperador Lluís, i per mitjanceria del comte Gaucelm, el precepte del 823 *(Sureda I), la casa estava ja definitivament establerta.*

Froyscle i Joan semblen haver estat els successors immediats de Sisegut. Com ell, cada un rebé un precepte (Sureda II i III). La protecció dels comtes es palesa en les gestions que per a l'obtenció d'aquests preceptes feren Gaucelm i Sunyer.

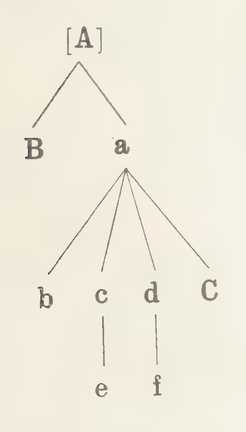
Ignorem altres vicissituds de la casa per manca de documentació: cal suposar que més aviat decauria, ja que en 1109 *li veiem perdre la independència per a ésser unida a la Grassa i en* 1592 *a Arles.*[a]

a) *Hist. de Languedoc*, 3.ª ed., 5, p. 561.

I

[Francfort, juny 823]

PRECEPTE DE L'EMPERADOR LLUÍS, DONAT A PRECS DEL COMTE GAUCELM, CONFIRMANT LLURS BENS A L'ABAT SISEGUT I AL MONESTIR DE SANT ANDREU DE SUREDA, POSANT-LOS SOTA LA SEVA DEFENSA I TUÏCIÓ I CONCEDINT-LOS LA IMMUNITAT I LA LLIURE ELECCIÓ D'ABAT

[**A**] — Original perdut, antigament a l'Arxiu reial de Carcassona.
B. — Còpia del XVII a la Bib. Nationale de Paris, Col. Estiennot, Fonds latin 12771, p. 277. Fragmentària.
C. — Còpia del XVIII a la Bib. Nationale de París, Col. Languedoc, 74, f. 180.
a. — *Marca Hispanica*, ap. 12.
b. — Aguirre, *Concilia*, 4, p. 138.
c. — Bouquet, *Recueil*, 6, p. 562.
d. — *Hist. de Languedoc*, 3.ª ed., 2, ap. 70.
e. — Migne, *Patrologia lat.*, 104, col. 1179.
f. — Monsalvatje, *Noticias históricas*, 8, ap. 1.

Registres. — Mühlbacher, *Regesta*, n.º 914.
Fonts utilitzades. — **B**, **a**.

Mancant la transmissió de l'escatocol d'aquest precepte, cal atribuir-li dubitativament la data ajudant-se d'altres elements de son contingut. A tres poden reduir-se els que ens guien:

1.er, el títol del lliurador. Es sabut que, a partir del 834, l'emperador, en lloc d'usar la fórmula «divina ordinante providentia», diu «divina repropitiante providentia» [b)]. Això ens obliga a datar del 833 tot al més tard.

2.on, la presència del comte Gaucelm com a recaptador. Gaucelm era ja comte del Rosselló llavors de l'adveniment de Lluís el Piadós. A començaments del 832 era destituït del càrrec, en el qual el substituí Berenguer de Tolosa, titular d'ell ja en 2 d'abril del 832 [c)]. L'any 834, el mateix de la seva

b) Mühlbacher, *Regesta*, p. LXXXIV.

c) *Hist. de Languedoc*, 3.ª ed., 2, ap. 80.

tràgica mort, Gaucelm fou reposat per molt poc temps. Com que l'època d'aquesta reposició queda descartada per l'element anterior, restem limitats al període 814-principis del 832. I dintre d'aquest període hi ha un temps 829-830, que tampoc convé, degut a ésser aleshores Gaucelm marquès [d)], títol que no s'hauria negligit en el diploma en cas d'ostentar-lo Gaucelm en el moment del lliurament.

3.er Dintre el cos del diploma es fa constar que l'emperador posa els béns del monestir sota la seva tuïció i defensa, tal com hi són posats altres monestirs de la Septimània: «quemadmodum alia monasteria infra Septimaniam consistere videntur». Aquesta aclaració comparativa és excepcional. Només coneixem un altre cas semblant: el del precepte de juny del 823 per al monestir de Santa Grata (Santa Grata I). En aquest es diu que l'emperador rep els monjos i els béns sota la seva potestat, tuïció i domini, de tal manera, que són seus propis, com ho són els altres monestirs de la Septimània: «sicut cetera monasteria infra Septimaniam nostra esse constant» [e)]. Es aquest un element de similitud que fa pensar en la possibilitat d'un lliurament simultani; possibilitat que tendeix a convertir-se en probabilitat si fem esment d'una altra coincidència: que els recaptador dels dos diplomes siguin precisament comtes, i no directament els interessats, com és la regla més general de l'època. El precepte per a Santa Grata és gestionat pel comte d'Orleans Matfred, a Francfort, pocs dies després de la naixença de Carles el Calb. El de Sureda és demanat pel comte Gaucelm: no seria també amb motiu de trobar-se aleshores al Palau en ocasió de l'esdeveniment que tants transtorns havia de portar a l'imperi?

Totes aquestes consideracions ens inclinen a datar, dubitativament, ja ho hem dit, el present precepte a Francfort pel juny del 923.

Es feta referència del mateix en el següent diploma (Sureda II), on consta que fou presentat a Carles el Calb a Tolosa. Indirectament se l'al·ludeix en el diploma de 869 (Sureda III).

In nomine domini [1] Dei et [2] salvatoris nostri Jesu Christi. Hludowicus [3] divina ordinante providentia imperator augustus. Notum esse volumus cunctis fidelibus sanctae Dei ecclesiae et nostris praesentibus scilicet [4] et futuris, quia [5] vir inluster Gaucelinus comes ad nostram accedens clementiam innotuit celsitudini nostrae qualiter quidam abba nomine Miro quondam, in territorio Helenense [6], super fluvium Tacidum [7], in quodam loco in honore sancti Andreae monasterium aedificasset et monachos secundum regulam sancti Benedicti in eodem monasterio vivere constituisset; eoque [8] rebus humanis exempto, Sisegutus abbas in suo et loco et ministerio subrogatus fuisset; depraecatusque [9] est nos, idem vir inluster Gaucelinus comes, ut praedictum Sisegutum abbatem una cum monachis suis et praedictum

1. *manca en B.* — 2. *manca en a.* — 3. Ludovicus *a.* — 4. *manca en B.* — 5. qualiter *a.* — 6. Elenense *B.* — 7. Taidum *B.* — 8. ...que *B.* — 9. deprecatusque *a.*

d) Calmette, *Gaucelme marquis de Gothie sous Louis le Pieux*, p. 6.

e) Més tard, en temps de Carles el Calb, 860, el precepte per Urgell (Urgell, IV) diu que se li concedeix el terç del teloneo «sicut aliae ecclesiae Septimaniae».

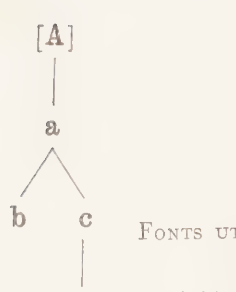
monasterium suum cum omnibus cellulis ad eum [10] pertinentibus in supradicto pago Helenense [11], unam videlicet in honore sancti Martini sitam, in qua primitus idem abbas cum monachis [12] habitare coepit, ipsamque vallem cum praefata cellula et cum omni integritate sua concederemus eidem abbati et monachis [13], necnon et aliam cellulam in honore sancti Vincentii constructam, seu et villare quod dicitur Garrericis [14] cum ipsis fiscalibus terris vel etiam cum rebus vel adjacentiis quas praesenti tempore in [15] praedicta loca juste et legaliter tenere et possidere videntur, in [16] nostra eleemosina [17] sub tuitione et deffensione [18] nostra consistere fecissemus, quemadmodum alia monasteria infra Septimaniam consistere videntur. Cujus deprecationi assensum [19] praebentes, ita nos fecisse omnium fidelium nostrorum cognoscat industria. Propterea [20] has nostrae auctoritatis [21] litteras firmitatis gratia fieri et ei dari [22] jussimus, per quas praecipimus atque jubemus [23] ut nullus judex publicus aut quislibet ex judiciaria potestate, in [24] ecclesias aut loca vel agros seu reliquas possessiones praedicti monasterii et cellulas superius nominatas, vel quae deinceps in jure ipsius loci divina pietas augeri voluerit, judiciario more ad causas audiendas aut ullas redibitiones vel illicitas occasiones requirendas ingredi audeat, vel ea quae supra memorata sunt exigere praesumat; sed liceat praedicto abbati ejusque successoribus, absque ullius injusta inquietudine, cum omnibus rebus ad se juste et legaliter praesenti tempore pertinentibus, quiete vivere ac residere, et pro nobis, conjuge proleque nostra atque pro stabilitate totius imperii nostri, una cum monachis eorum, Domini misericordiam jugiter exorare. Et [25] quandocunque divina vocatione memoratus abbas vel [26] successores ejus [27] de hac luce migraverint, quandiu inter se tales invenire potuerint qui eos secundum regulam sancti Benedicti regere et ordinare valeant, licentiam habeant ex se ipsis eligendi abbates. [28] Et ut hae nostrae auctoritatis [29] litterae ab omnibus verius credantur et diligentius observentur [30], de annulo [31] nostro subter eas firmari praecepimus. [32]

10. illud *B.* — 11. Elenense *B.* — 12. cum... *manca en B.* — 13. eidem... *manca en a.* — 14. Garrivis *B.* — 15. *manca en B.* — 16. ex *B.* — 17. eleemosyna *a.* — 18. defensione *a.* — 19. assensuum *B.* — 20. Praeterea *B.* — 21. authoritatis *B.* — 22. dare *a.* — 23. atque... *manca en B.* — 24. *s'interromp el text en B.* — 25. *reprèn el text en B.* — 26. ejusque *a.* — 27. *manca en a.* — 28. ac potestatem *B.* — 29. authoritatis nostrae *B.* — 30. conserventur *a.* — 31. anulo *a.* — 32. eas praecepimus signari *a.*

II

[Sant Cerni de Tolosa, maig 844]

PRECEPTE DEL REI CARLES, DONAT A PRECS DE L'ABAT FROISCLE, POSANT SOTA SON MUNDEBURDI ELS BÉNS DEL MONESTIR DE SUREDA, TAL COM HO FÉU PER PRECEPTE SON PARE L'EMPERADOR LLUÍS, CONCEDINT AL MONESTIR LA IMMUNITAT, LA LLIURE ELECCIÓ D'ABAT I EL DRET DE CANVIAR I VENDRE ELS SEUS BÉNS, FENT-LI UNA DONACIÓ ESPECIAL A PRECS DEL COMTE SUNYER.

[A] — Original perdut, antigament a l'Arxiu reial de Carcassona.
a. — *Marca Hispanica*, ap. 22.
b. — Bouquet, *Recueil*, 8, p. 515.
c. — *Hist. de Languedoc*, 3.ª ed., 2, ap. 138.
d. — Monsalvatje, *Noticias históricas*, 8, ap. 2.

Fonts utilitzades. — a.

A l'igual que per a l'anterior, tampoc ens ha estat conservat l'escatocol d'aquest precepte. Es posa, doncs, la mateixa qüestió de data a resoldre. En aquest cas sols ens podem recolzar sobre dos elements: la intervenció del comte Sunyer, i el formulari usat en el conjunt del document.

El comte Sunyer degué succeir en el comtat del Rosselló al comte Gaucelm. En 19 de maig del 844 és esmentat com a investigador nomenat per Carles el Calb en una qüestió referent a queixes d'uns espanyols del comtat de Béziers [f]; en 10 d'agost del 862 encara rebia un precepte del mateix rei [g]. Aquest element ens dóna, doncs, una amplitud gran, i ens permet pensar en el període en què el rei Carles estava assetjant Tolosa, en 844. D'aquest període, mes de maig, són els preceptes d'Amer (Amer II), les Escaules (Les Escaules II), i Banyoles (Banyoles II). Ja ha estat analitzada més amunt [h] la característica similitud de formulari d'aquesta sèrie: allí mateix s'ha apuntat com el diploma del

f) *Hist. de Languedoc*, 3.ª ed., 2, ap. 110.
g) Publicat per Ferran Valls-Taberner, *Un diplôme de Charles le Chauve pour Suniaire*, p. 4.
h) Vegeu p. 48 ss.

qual tractem pot molt ben ésser inclòs dintre aquella per les grans identitats que li lliguen. No fem ara sinó confirmar la nostra opinió en indicar la probabilitat que degui datar-se del maig del 844 i a Sant Cerni de Tolosa el precepte del qual tractem.

El posterior, de 869, ens diu que en aquesta data fou presentat al rei Carles, a Saint-Denis, per l'abat Joan, en ocasió de recaptar-ne una confirmació.

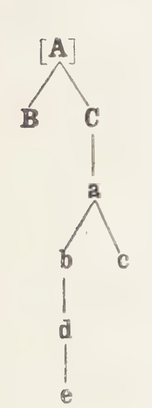
In nomine sanctae et individuae Trinitatis. Karolus gratia Dei rex. Si servorum Dei petitionibus quas nobis pro suis utilitatibus sive necessitatibus innotuerint benignum praebemus assensum, regiae celsitudinis operibus [imitamur] ac per hoc facilius non aeternae beatitudinis gloriam adepturos nullatenus dubitamus. Idcirco notum sit omnibus sanctae Dei ecclesiae fidelibus et nostris praesentibus atque futuris quia religiosus vir Froysclus, abbas monasterii Sancti Andreae constructi super fluvium Tacidum, in pago siquidem Helenensi, ad nostram accedens magnitudinem, ostendit magnitudini nostrae quandam praecepti auctoritatem a domno et genitore nostro augusto Ludovico praedecessori suo Siseguto abbati quondam factam atque donatam, in qua continebatur qualiter idem domnus ac genitor noster eundem abbatem memoratumque monasterium cum monachis suis aliisque rebus omnibus sub immunitatis suae tuitione defensionisque munimine clementer suscepit. Petiit itaque praefatus Froysclus abbas clementiam nostram ut, eandem genitoris nostri renovantes praeceptionem, similiter eum et monachos suos una cum monasterio et rebus omnibus sibi pertinentibus sub immunitatis nostrae defensione recipere dignaremur. Cujus precibus ob divinum amorem et honorem libenter aurem celmentiae nostrae accommodantes, eam ad effectum nobis perducere libuit. Proinde hoc auctoritatis nostrae praeceptum eidem abbati suisque per tempora labentia successoribus fieri jussimus per quod decernimus atque sancximus ut idem monasterium cum cellulis, terris, vineis, domibus, locis sibi ubique subjectis, cum terminis et laterationibus sive adjacentiis eorum ad se aspicientibus, seu cum agris, reliquis possessionibus, vel etiam cum omnibus aprisionibus quas ex eremi vastitate traxerunt, simul cum iis deinceps quae proprii laboris sudore trahere et excolere ipsi sucessoresque eorum potuerint, pariter quoque cum illorum omnibusque concambiationibus et comparationibus, donationibus quorumcunque religiosorum, [quas] Deum timentes et amantes homines de rebus suis condonarunt vel condonaverint, vel etiam cujuscunque causa speciei sit rationabilibus possessionibus, seu cum iis quas ex

seculari habitu ad regulariam militiam clerici sive laici convertentes omnes illic donaverint vel donaverunt, dona videlicet, terras, vineas, vel quicquid moderno tempore dando videtur, sub nostro mundeburdo permaneat. Praecipimus etiam ut commutationes et venditiones quibuscunque liberis hominibus de rebus supradicti monasterii fecisse dinoscitur, aut deinceps facere ipse aut successores sui voluerint, ubicunque juste et rationabiliter factae sunt vel fuerint, quiete per hanc nostram auctoritatem possideant, neque ullam inlicitam contrarietatem aut injustam inquietudinem de eisdem rebus ullo unquam tempore patiantur, quin jure eas firmiter teneant atque possideant. Et nullus judex publicus vel quislibet ex judiciaria potestate in ecclesias aut loca vel agros seu reliquas possessiones ejus et cellularum sibi subjectarum, ad causas judiciario more audiendas, freda exigenda vel paratas faciendas, aut mansiones vel rationes aut ullas redibitiones aut illicitas occasiones requirendas, aut fidejussores tollendos vel illorum homines distringendos, ingredi audeat, nec ea quae supra memorata sunt exigere praesumat; sed liceat saepedicto abbati suisque successoribus absque cujusquam injusta inquietudine cum omnibus ad se, sicut diximus, pertinentibus, quiete vivere et Domino deservire et pro nobis, conjuge proleque nostra, seu stabilitate totius regni nostri, una cum monachis inibi Domino militantibus divinam misericordiam jugiter exorare. Praeterea noverit cunctorum fidelium Dei nostrorumque industria quia, admonente Suniario dilecto nobis nostro comite, contulimus seu condonavimus supra taxato Sancti Andreae monasterio in supradicto videlicet [pago], vallem Sancti Martini sitam, quantum ipse mons aqua vergit, necnon et quoddam villare quod dici constituimus Garrices, cum terminis et adjacentiis suis; videlicet ut nostris futurisque temporibus ipsae res ejusdem monasterii rectorumque suorum et monachorum ibidem degentium proficiat utilitatibus stipendiisque in augmentum et animae nostrae prosit in emolumentum. Et quandocunque divina vocatione memoratus abbas aut successores sui ab hac luce migraverint, quandiu inter se tales invenire poterint qui eos secundum regulam sancti Benedicti regere et gubernare valeant, licentiam habeant ex semetipsis abbates eligere, qui eis, [sicut] diximus, merito jure et sanctitatis prodesse possint. Et ut haec nostrae confirmationis auctoritas perpetuam obtineat firmitatem, manu propria subter firmavimus et anuli nostri impressione assignare jussimus.

III

SAINT-DENIS, 23 FEBRER 869.

PRÈCEPTE DEL REI CARLES, DONAT A PRECS DE L'ABAT JOAN, CONFIRMANT AL MONESTIR DE SUREDA ELS SEUS BÉNS AMB LA IMMUNITAT I LA LLIURE ELECCIÓ D'ABAT, TAL COM HO HAVIEN FET ELL I EL SEU PARE L'EMPERADOR LLUÍS SEGONS UN PRECEPTE ANTERIOR

[A] — Original perdut, antigament a l'Arxiu del monestir d'Arles [1)].
B. — Còpia del XVII, a la Bib. Nationale de París, Col. Baluze 117, f. 285'.
C. — Còpia del XVII, a la Bib. Nationale de París, Col. Baluze 117, f. 341.
a. — *Marca Hispanica*, ap. 29.
b. — Bouquet, *Recueil*, 8, p. 613.
c. — *Gallia christiana*, 6, p. 476.
d. — *Hist. de Languedoc*, 3.ª ed., 2, ap. 171.
e. — Monsalvatje, *Noticias históricas*, 8, ap. 3.

REGISTRES. — Bréquigny, *Table*, 1, p. 285. — Boehmer, *Regesta*, n.º 1752.
FONTS UTILITZADES. — **B**, **C**.

El precepte que l'abat Joan presenta, on es diu que el mateix rei Carles i el seu pare l'emperador Lluís posaren el monestir sota la seva immunitat, és el publicat aquí damunt (Sureda II).

In nomine sanctae[1] et individuae Trinitatis. Karolus gratia Dei rex. Quicquid pro Dei sanctorumque amore agimus profuturum nobis [ad praesentis] vitae lubrica curricula feliciter transigenda et ad futurae beatitudinis

1. *B posa sempre* e *en lloc de diftongar.*

1) A la Bib. Nationale de París, Col. Baluze 108, f. 294', hi ha un llarg extret d'aquest precepte, fet a l'Arxiu d'Arles per a l'abat de Banyoles. També feta a l'Arxiu d'Arles era una còpia de la qual sols queda la primera ratlla a l'acabament d'un full solt en la col. Baluze 109, f. 78.

praemia facilius non dubitamus obtinenda. Comperiat igitur omnium fidelium sanctae Dei Ecclesiae[2] nostrorumque praesentium[3] ac futurorum sollertia, quia dum quidem venerabilis abba monasterii Sancti Andreae apostoli, in pago Elenensi super fluvium Tacicum [siti][4], nomine Johannes, ad nostram accedens magnitudinem ostendit nostrae auctoritatis praeceptum in quo continebatur quod piae recordationis[5] genitor noster et nos, idem monasterium cum eisdem abbatibus et monachis omnibusque ad illud pertinentibus in suae nostraeque immunitatis tuitione[6] mansisset, humiliter postulans [ut] iterum eandem immunitatis auctoritatem renovare dignaremur. Cujus postulationibus[7] ob Dei sanctique Andreae apostoli honore et amore assensum praebentes, suscipimus nominatum abbatem cum suo monasterio ac[8] monachis ibidem degentibus sub nostrae immunitatis praecepto cum omnibus cellulis ad eum pertinentibus in supradicto pago Helenense: unam videlicet in honore sancti Martini sitam, in qua primitus Miro condam abba habitare coepit, ipsamque vallem cum praefata cellula cum omni integritate concedimus, necnon et aliam cellulam concedimus in honore sancti Vincentii[9] constructam seu et villare quod dicitur Garricis cum ipsis domibus quas Sisegutus condam abba aedificavit per jussionem domni Ludovici imperatoris, cum ipsis fiscalibus terris, cum terminis vel adjacentiis[10] suis vel omnia quaeque[11] ad eorum pertinent dominium, cum domibus, aedificiis, curtiferis, viridigariis, ortis, vineis, silvis, terris, pratis, pascuis, aquis aquarumque decursibus, farinariis, piscatoriis, exitibus et regressibus, perviis, adjacentiis[12] et quicquid aut regali aut aliorum Deum timentium donatione aut emptione aut commutatione[13], aut eorundem monachorum manuum propriarum apprehensione, aut quolibet adtracto vel adquisito, juste et rationabiliter[14] possident aut in futuro adquirere potuerint, in nostrae immunitatis tuitione ac[15] mundeburd[o][16] recipimus[17] et in futuro firmiter tenebimus. Quapropter praecipimus atque firmamus ut nullus judex publicus vel quislibet ex judiciaria potestate, in ecclesiis aut loca vel agros seu aliquas possessiones ad causas audiendas vel injusta freda exigenda vel paratas faciendas aut ullas redibitiones vel inlicitas occasiones requirendas aut fidejussores tollendos vel homines illorum distringendos, ingredi audeat, nec ea quae supra

2. aecclesie *B.* — 3. presencium *B.* — 4. sui *B C.* — 5. recordacionis *B.* — 6. tuicione *B.* — 7. postulacionibus *B.* — 8. hac *B.* — 9. Vincencii *B.* — 10. adjacenciis *B.* — 11. suis vel adjacenciis suis queque *B.* — 12. adjacenciis *B.* — 13. timencium donacione aut emcione aut commutacione *B.* — 14. racionabiliter *B.* — 15. tuicione hac *B.* — 16. mundeburdam *B C.* — 17. recepimus *B.*

memorata sunt penitus exigere praesumat[18]; sed liceat praefato abbati suisque successoribus absque alicujus inquietudine quiete vivere et Domino deservire et pro nobis, conjuge et prole totiusque[19] regni nostri statu[20] Deum exorare. Et quandocunque divina vocatione memoratus abba aut successores ejus de hac luce migraverint, quandiu inter se tales invenire potuerint qui eos secundum regulam sancti Benedicti regere et ordinare valeant, licentiam habeant ex se ipsis eligendi abbates. Ut autem haec nostrae auctoritatis[21] praeceptio inviolabilem obtineat[22] firmitatem, manu propria subter firmavimus et anuli nostri impressione sigillari jussimus.

Signum Karoli (*Monograma*) gloriosissimi regis.

A[dal]garius[23] notarius ad vicem Goslini recognovit.

Data .vii. kalendas marcii, indictione .ii., anno .xxviiii. regnante[24] Karolo gloriosissimo rege. Actum in monasterio Sancti Dionisii[25], in Dei nomine feliciter. Amen.

18. presummat *B.* — 19. tociusque *B.* — 20. statum *B.* — 21. autoritatis *C.* — 22. obtineant *C.* — 23. Atogarius *B C.* — 24. recnante *B.* — 25. Dionysii *C.*

URGELL

Església Catedral de Santa Maria

Només el nom de sant Just ja fóra suficient per a il·lustrar Urgell com a seu important dels temps visigòtics, la gran seu de la muntanya pirinenca oriental[a]. *Si bé coneixem el nom de molts dels seus bisbes anteriors al domini musulmà, ignorem, en canvi, quina fou la sort de la diòcesi durant aquest domini. Per analogia cal creure que amb més o menys entrebancs — la sublevació de Munuza que conta l'«Anònim toledà» podria haver estat un d'ells*[b] *— persistí en funcions.*

És molt probable que el cèlebre bisbe Fèlix la regís des de temps bastant anteriors a la seva integració al domini franc[c]*; el moment del traspàs a aquest domini no és precisat per cap testimoni històric, però sembla poder aproximar-se al 785, quan Girona també es lliurava al regne franc; de totes maneres, per la trajectòria biogràfica de Fèlix ha d'ésser anterior al 790. És evident que l'administració diocesana hagué de ressentir-se de totes les incidències a què donà lloc la posició adopcionista de Fèlix fins al moment del seu internament a Lió en 799. Però el cop fort, almenys per a l'església mare i per a les que es trobaven en el camí del Segre des de la Cerdanya cap a Lleida, degué ésser en 793, quan les tropes desmoralitzades d'Abdelmèlic retornaven de la campanya de pillatge i destrucció a la Septimània, després de la topada sagnant a l'Orbieu amb les forces de sant Guillem de Tolosa*[d]. *És en aquest moment i en aquestes circumstàncies que crec que cal reportar els mots «ab infi-*

a) Sobre la seu d'Urgell, vegeu Villanueva, *Viage literario*, 10; i Kehr, *Papsturkunden*, 1, pàgines 165-172.

b) Vegeu el que s'explicarà sobre aquesta sublevació en el volum primer de *Catalunya carolingia*, titulat *El domini carolingi a Catalunya.*

c) Vegeu Abadal, *La batalla del Adopcionismo en la desintegración de la Iglesia visigoda*, Barcelona, 1949, pàgs. 69 ss.

d) Auzias, *L'Aquitaine carolingienne*, pàg. 41, Lévi-Provençal, *Histoire de l'Espagne musulmane*, 1, pàg. 103.

delibus destructa» que s'apliquen a l'església d'Urgell en l'acta de la seva consagració del 839e.

És probable que aquelles tropes enfellonides portessin la seva terrible obra fins a una destrucció completa de la ciutat urgellenca, i que les ruïnes quedessin abandonades sense que s'emprengués cap restauració en tot el restant temps prou accidentat de la regència episcopal de Fèlix. La mateixa acta de consagració citada constata que la seu «a parentibus nostris, temporibus domni et piissimi imperatoris Karoli augusti, restaurata esse videtur». Degué ésser l'obra de restauració material paral·lela a la de la restauració espiritual exigida pel pas de l'heretgia i el cisma.

Qui fos l'encarregat de dirigir les dues, no ho sabem del cert. Un document del monestir de Sant Cerní de Tabernoles, publicat per Villanueva[f], *suposat de l'any* 805, *ens assabentaria que fou el bisbe Leidrad de Lió, el qual ja havia fet les darreres gestions de solució del conflicte de Fèlix i personalment havia visitat la regió; però el document, tal com ens és transmès, és una de les diferents falsificacions fetes a Sant Cerní per un monjo que se servia de la seva indubtable erudició per a fabricar uns bons títols per al seu monestir. No obstant, en el present cas podria tenir raó i haver estat realment confiada l'administració de la diòcesi a Leidrad per un temps, fins al nomenament del bisbe Possedoni, que fou anterior a la mort de Carlemany, en* 814.

En el precepte Urgell III, del 835, *al bisbe Sisebut, es fa referència a les concessions fetes per Carlemany i Lluís el Piadós als* antecessors *d'aquest bisbe*[g]*; Lluís el Piadós en féu una a Possedoni, precepte Urgell II; com que s'usa el plural, calgué que la concessió de Carlemany es fes a un altre predecessor, i com que aquest, donades les circumstàncies històriques, no pogué ésser Fèlix, precisa que fos un intermediari entre ells dos, Fèlix i Possedoni. Aquest bisbe intermediari fou l'encarregat de les restauracions materials i espirituals d'Urgell; és natural, doncs, que rebés un precepte de Carlemany, Urgell I, pel qual es fixaven uns nous límits a la diòcesi, i se li atribuïen les regions alliberades a ponent d'ella, que en bona part haurien pertangut al bisbat de Lleida, ara separat i dins del domini musulmà. També aquest bisbe intermediari seria l'iniciador de la construcció de la nova església a la qual fa referència la consagració del* 839; *opino que fóra aleshores quan, degut a la destrucció total*

e) Pujol, *L'acta de consagració d'Urgell*, en *Estudis Romànics*, 2, Barcelona, 1917, pàgs. 92-115.

f) Villanueva, *Viage literario*, 10, ap. 4.

g) L'emperador Lluís hi diu, referint-se a Sise-

de l'antiga ciutat d'Urgell, probablement situada en el lloc que encara avui és dit Ciutat, es canvià d'emplaçament, i es bastí el «vicus» i en aquest la nova església.

El següent bisbe, Possedoni, en prendre possessió del càrrec i en preocupar-se també de la restauració diocesana, recaptà una confirmació del precepte anterior, amb concessions especials per a bastir monestirs en els llocs despoblats i erms; el precepte, Urgell II, fou demanat directament a Lluís, rei encara aleshores d'Aquitània, i potser això seria un indici que Possedoni procedia de la cort reial aquitana i a Lluís deuria el seu nomenament. En 823, quan Lluís era ja d'anys emperador, n'obtenia un altre precepte, Santa Grata I.

A Possedoni seguí Sisebut, que pel novembre de 833 consagrava l'església de Lillet[h]*. Sisebut acudí a l'emperador a Thionville, en 835, junt amb l'abat Calort de Sant Cerní de Tavèrnoles, i cada un d'ells recaptà un precepte, Urgell III i Sant Salvador de la Vedella I, respectivament. Pel contingut d'aquest precepte, Urgell III, s'endevina que els començos de la gestió de Sisebut degueren ésser molt difícils; el comtat degué sofrir una temporada de gran trasbals, i Sisebut, que a judicar per la seva obra — ell fou el renovador de l'església d'Urgell, que consagrava solemnialment pel novembre de 839 — seria un home de gran envergadura, es veié combatut i atacat violentament; en un d'aquests atacs foren perduts els anteriors preceptes, Urgell I i II: «quas easdem auctoritates hostilis sibi incursio abstulit»*[g]*. Per l'abril de 839, Sisebut havia fet testament, amb deixes, entre altres, per als monestirs de Gerri, Santa Grata, Alaó i Taverna, una altra prova de la seva sol·licitud vers les regions apartades de la seva diòcesi*[i]*. En juny de 840 encara comprava una vinya*[j]*; és la darrera notícia que tenim d'ell.*

Beat fou el successor de Sisebut. Presidí un judici pel juliol de 849[k]*. És tot el que en sabem.*

Del següent bisbe, Guisad, hi ha notícies des del 857 fins al 871[l]*; en 860 assistí al concili de Thusi, vora Toul*[m]*, i el 19 de novembre obtenia del rei Carles el precepte, Urgell IV, darrer de la sèrie per a l'església d'Urgell.*

but: «Suggessit etiam mansuetudini nostre parrochias quasdam que ab antecessoribus suis per domni et genitoris nostri Karoli prestantissimi imperatoris ac nostram auctoritatem possesse atque episcopali auctoritate habite fuerunt, quas easdem auctoritates hostilis sibi incursio abstulit...»

h) Villanueva, *Viage literario*, 10, ap. 6.

i) Villanueva, *Viage literario*, 10, ap. 7.

j) Villanueva, *Viage literario*, 10, ap. 8.

k) Villanueva, *Viage literario*, 10, ap. 9.

l) A l'Arxiu Capitular d'Urgell: en 857 dues consagracions fetes per ell a Campelles i a Salinues; en 871 presidia un judici.

m) *Histoire de Languedoc*, 1, pàg. 1082.

I

[................, 800-814]

PRECEPTE DE L'EMPERADOR CARLES CONCEDINT A L'ESGLÉSIA D'URGELL DIFERENTS BÉNS, I ATRIBUINT-LI LES PARRÒQUIES DELS «PAGUS» D'URGELL, BERGA, CERDANYA, PALLARS, ÀNEU, CARDÓS, TÍRBIA, GISTAIN I RIBAGORÇA

L'original d'aquest precepte devia perdre's, segons conta el precepte de 835, Urgell III, durant una incursió dels enemics de Sisebut. Desgraciadament tampoc no n'ha quedat cap còpia. Cal que ens acontentem amb les notícies que ens en donen els posteriors preceptes de 835, Urgell III, i de 860, Urgell IV, altrament més detallades que no és costum.

En el precepte de 835 s'explica que el bisbe Sisebut acudí a Lluís el Piadós i «suggessit etiam mansuetudini nostre — diu el rei — parroquias quasdam que ab antecessoribus suis per domni et genitoris nostri Karoli, prestantissimi imperatoris, ac nostram auctoritatem, possesse atque episcopali auctoritate habite fuerunt, quas easdem auctoritates hostilis sibi incursio abstulit»; i més avall s'aclareix quines eren aquelles parròquies: «parrochias temporibus domni et genitoris nostri ac nostro a se suisque decessoribus habitas, id est Orgellitanam, Bergitanam, Cerdaniensem, Paleariensem, Anabiensem, Cardosetanam, Terbiensem, Gestabiensem et Ripacorcensem,...»

Pel precepte de 860 ens assabentem de com el bisbe Guisad acudí al rei Carles el Calb i, segons aquest mateix conta, «innotuit de quibusdam [rebus] a gloriosis imperatoribus Karolo, avo nostro, et Ludovicho, genitore nostro, eidem ęcclesię suę per precepta imprevaricanda concessis, id est condaminam unam quę est prope ortum Sanctę Marię et aecclesiam Sancti Jacobi cum suis ortilibus et kasalibus». «Simul etiam dixit nobis de quibusdam pagellis qui sue sunt parroechię, ut [sicut a] progenitoribus nostris imperatoribus [concessum est]...». També més avall es detallen aquests «pagus»: «Cerdaniensis vero pagi et Libienensis et Bergitanensis, Palariensis quoque atque Ripachurcensis, Gestabiensis atque Cardosensis, Anabiensis ac Tirbiensis et locus Santę Deodate cum finibus suis, sicut in memoratis imperialibus preceptis notum est scriptum fuisse.»

Quant a la data d'aquest precepte, no tenim cap indicació precisa; el que es parli de Carles emperador no prejutja necessàriament que el precepte hagués d'ésser donat dins el període imperial de Carlemany. Amb tot, és de creure que fou així, perquè s'ha de suposar que seria donat amb motiu de la reorganització de la diòcesi, després de la gran crisi que portà a la destitució o dimissió definitiva del bisbe Fèlix en 799. Per això dubitativament li assignem 800-814.

Tampoc no es pot precisar quin fou el bisbe agraciat; a primera vista hom estaria temptat d'atribuir-lo al bisbe Possedoni, el destinatari del posterior precepte del rei Lluís, Urgell II; però el plural repetidament usat pel bisbe Sisebut, en els textos reportats ací sobre del precepte de 835, Urgell III, parlant dels seus «antecessors», fa pensar que entre Fèlix i Possedoni hagués existit un altre bisbe de nom desconegut, si no fou Leidrad, que fos precisament el beneficiari del present precepte de Carlemany.

II

[................, ABANS 814]

PRECEPTE DEL REI LLUÍS D'AQUITÀNIA AL BISBE POSSEDONI D'URGELL, CONFIRMANT EL DEL SEU PARE L'EMPERADOR CARLES EN L'ATRIBUCIÓ A L'ESGLÉSIA D'URGELL DE LES PARRÒQUIES DELS «PAGUS» D'URGELL, BERGA, CERDANYA, PALLARS, ÀNEU, CARDÓS, TÍRBIA, GISTAIN I RIBAGORÇA; CONCEDINT-LI TERRES FISCALS ERMES PER A CONSTRUIR-HI MONESTIRS I REUNIR-HI MONJOS QUE DESPRÉS DE LA SEVA MORT PODRAN ELEGIR-SE ELS ABATS

REGISTRES. — Mühlbacher, *Regesta*, n.° 559 dels perduts.

Com l'anterior, i en les mateixes circumstàncies, degué perdre's l'original, i tampoc no en quedà còpia. De la seva existència, però, així com de l'essencial del seu contingut, donen testimoni els posteriors preceptes de 835 i 860, en llurs textos, tal com han estat reportats en el comentari al precepte anterior, Urgell I. A ells remetem el lector.

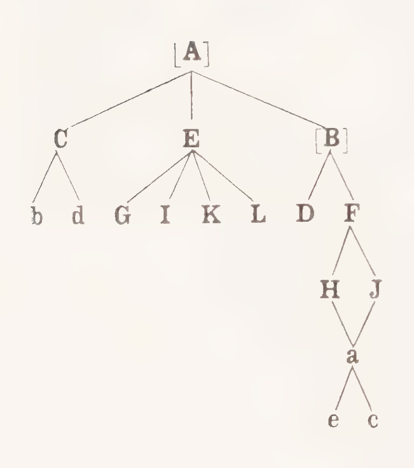
Que el precepte fou donat mentre Lluís el Piadós era rei d'Aquitània, abans de la mort del seu pare, i que contenia la clàusula especial de concessió d'erms per a l'erecció de monestirs a favor del bisbe Possedoni, en dóna fe un altre precepte de Lluís al mateix bisbe pel monestir de Santa Grata, Santa Grata I, de l'any 823, on l'emperador conta com «Matfredus comes, vir inluster, adiens serenitatem culminis nostri, gestans in manibus quasdam praeceptiones quas dudum in Aquitania constituti cuidam venerabili Possedonio Orgeletanae sedis episcopo fieri jusseramus, in quibus continebatur insertum quod aliqua loca herema ad monasteria construenda sive monachos congregandos concesseramus, ita videlicet ut post ejus obitum monachi in eisdem locis degentes, quibus construere optabat, abbatem inter se haberent licentiam elegendi».

No és possible precisar més sobre la data i circumstàncies de la concessió: probablement el motiu pròxim ocasional fóra aquesta darrera clàusula, i s'aprofitaria l'ocasió per a confirmar el precepte de l'emperador Carles que, és clar, fóra aleshores anterior al present.

III

Thionville, 12 març 835

PRECEPTE DE L'EMPERADOR LLUÍS, DONAT A PRECS DEL BISBE SISEBUT D'URGELL, MANANT QUE NINGÚ NO GOSI USURPAR A LA SEVA ESGLÉSIA ELS DRETS SOBRE LES PARRÒQUIES QUE EL BISBAT, PER AUTORITAT DEL SEU PARE L'EMPERADOR CARLES I SEVA, POSSEÏA DE TEMPS EN LES COMARQUES D'URGELL, BERGA, CERDANYA, PALLARS, ÀNEU, CARDÓS, TÍRBIA, GISTAIN I RIBAGORÇA, I QUE CAP COMTE PUGUI RETENIR EN BENEFICI SEU LA PARRÒQUIA DE LLÍVIA

[**A**] — Original perdut.

[**B**] — Còpia del x-xi, interpolada, perduda.

C. — Còpia del xiii, a l'Arxiu Capitular d'Urgell, *Liber dotaliorum*, f. 80, doc. 228, a través d'una acta judicial de 1024, fragmentària.

D. — Còpia del xii, a l'Arxiu Capitular d'Urgell.

E. — Còpia del xiii, a l'Arxiu Capitular d'Urgell, *Liber dotaliorum*, f. 12, doc. 16.

F. — Còpia del xiii, a l'Arxiu Capitular d'Urgell, *Liber dotaliorum*, f. 13, doc. 18.

G. — Còpia del xvii, a la Bib. Nationale de París, Col. Baluze, 107, f. 152.

H. — Còpia del xvii, a la Bib. Nationale de París. Col. Baluze, 107, f. 155'.

I. — Còpia de 1660, feta per Costa, a la Bib. Nationale de París, Col. Baluze, 117, f. 417.

J. — Còpia de 1660, feta per Costa, a la Bib. Nationale de París, Col. Baluze, 117, f. 361.

K. — Còpia de 1799, feta per Domingo Costa, al Museu diocesà de Solsona, *Memorias de la ciudad de Solsona*, p. 390.

L. — Còpia de 1890, feta per Plandolit, a l'Arxiu Capitular d'Urgell.

a. — *Marca Hispanica*, ap. 11.

b. — Baluze, *Capitularia*, 2, ap. 145, fragment.

c. — Aguirre, *Concilia*, 4, p. 137.
d. — Valls-Taberner, *La data de l'acta de consagració de la Catedral d'Urgell*, p. 4.
e. — Coy Cotonat, *Sort y comarca Noguera Pallaresa*, p. 473.

REGISTRES. — De **A** : Mühlbacher, *Regesta*, n.° 939. — De **B** : Bréquigny, *Table*, 1, p. 188. — Sickel, *Regesta*, n.° 1 dels falsos d'Urgell. — Mühlbacher, *Regesta*, n.° 950 fals.
FONTS UTILITZADES. — **C**, **E**, **F**.

D'aquest precepte, com pot veure's pel quadre de les fonts de transmissió, tenim dues versions, la **A** i la **B**. Aquesta segona, interpolada, és la que tingué la sort d'ésser publicada per Baluze i portada així a general coneixença dels historiadors, i això donà lloc a un seguit de confusions que, combinades amb les que ocasionà l'errada en la inscripció de la data de l'acta de consagració, feren adoptar unes sèries episcopals fantàstiques al mateix Villanueva[n]. Valls-Taberner, amb el seu estudi sobre *La data de l'acta de consagració de la Catedral d'Urgell*, posà en clar tot l'embolic, i publicà, al mateix temps i per primera vegada, la versió autèntica, **A**, del precepte de l'emperador.

La interpolació consisteix bàsicament en un afegit per a incloure dintre les parròquies pertanyents al bisbat el lloc de Santa Grata, monestir fundat pel bisbe Possedoni, i que després s'havia independitzat, obtenint àdhuc directament dos preceptes : de Lluís el Piadós, Santa Grata I, i de Carles el Calb, Santa Grata II. Més tard, el monestir devia decaure, i els bisbes d'Urgell tornaren a possessionar-se del lloc, la qual cosa portaria disputes a finals del x. Per a disposar d'un bon títol a Urgell, degueren fabricar aquesta interpolació, i com que Possedoni era el bisbe fundador del monestir, també canviaren, posant-hi el seu nom, el del bisbe Sisebut, que era el veritable destinatari del diploma que comentem.

L'original recaptat a Thionville pel bisbe Sisebut ho fou al mateix temps que el precepte per Sant Salvador de la Vedella, la qual cosa ens dóna una base ferma per a fixar la seva data entre les versions diverses transmeses por les fonts.

Tant l'original com l'exemplar de la interpolació foren ja exhibits pel bisbe sant Ermengol en un plet que l'església d'Urgell tingué amb l'abat del monestir de Santa Cecília d'Elins, sobre la propietat de l'església de Curticita i els delmes de Castellbò, plet celebrat al castell de Ponts, sobre el Segre, l'1 de novembre de 1024[o]. L'original encara portava el segell, però mancava en la falsificació. L'acta judicial s'explica així: «Deinde ostensum est praeceptum domni Hludoici imperatoris praedicti, regii nominis annotatione firmatum et decentissime regio sigillo signatum per quod in manu praedicti Sisebuti confirmavit idem augustus in jure episcopalis ecclesiae saepedictae omnem episcopatum supradictum, inter alia dicens : Praecipimus atque jubemus ..... incessabiliter permanere. Et item ostensum est alterum praeceptum regio more signatum atque firmatum per quod in manu Possedonii episcopi jamdictus Hludoicus augustus iterum confirmavit omnem supradictum episcopatum in jure praefatae ecclesiae Orgellitanae».

En canvi, en el Registre que dels documents de l'Arxiu capitular féu el notari i arxiver Pere Tragó (1488-1542) ja sols consta l'exemplar interpolat[p], l'original, però, fóra ja perdut.

n) Villanueva, *Viage literario*, 10, pàgines 49-62.
o) Baluze, *Capitularia*, 2, ap. 145, el publicà i el va treure del cartoral de l'església d'Urgell, fol. 80, doc. 228.
p) La nota del Registre de Tragó diu: «Caxa

In nomine [domini] Dei et salvatoris nostri Jhesu Christi[1]. [H]ludovicus[2] divina repropiciante clementia imperator augustus. Si petitionibus servorum Dei quas auribus clementie[3] nostre insinuaverint favorem congruum in quibuscumque[4] indiguerint contulerimus, divinam nobis misericordiam per hoc conciliandam[5] nullatenus diffidimus. Proinde noverit omnium fidelium sancte Dei ecclesie nostrorumque tam presentium quam et futurorum industria[6] quia Sisebutus[7], Orgellitane ecclesie venerabilis antistes, adiens serenitatem culminis nostri, suggessit nobis eo quod quorundam malivolorum pravitatibus propeditus[8] ministerium Christi sibi[9] comissum[10] sicut decebat minime adimplere valeret in presbiterorum[11] scilicet disciplina et defensione aliorumque in suo episcopio degentium correptione et episcopali correctione. Suggessit etiam mansuetudini nostre parrochias quasdam que ab antecessoribus suis per domini[12] et genitoris nostri Karoli prestantissimi imperatoris ac nostram auctoritatem possesse atque episcopali auctoritate habite fuerunt, quas easdem auctoritates hostilis[13] sibi incursio abstulit, quosdam velle prerripere et a jure sue ecclesie funditus alienare necnon intimare. Nostre etiam mansuetudini studuit de quadam parrochia qui dicitur Livia, quod per predecessorum suorum incuriam a comitibus loci pervasa[14] presbiteros[15] ejus, non solum sibi[16] detineant ac decimas exigunt[17], sed etiam suis in beneficium largiantur; quod quam sit injustum quamque rationi et sacris canonibus[18] contrarium, prudentium nemine latere valet. Quapropter ejus petitionibus[19] ob divinum amorem annuentes, hanc nostre auctoritatis preceptionem predicto Sisebuto[20] episcopo suisque per tempora labentia successoribus fieri atque dari[21] decrevimus, per quam precipimus[22] atque jubemus ut nullus comes aut judex publicus vel quislibet ex judiciaria potestate presbiteros[23] aut omnia que ad Orgellitanum episcopum[24] pertinere noscuntur suis usibus usurpare vel decimas ab eis

1. In nomine sanctae et individuae Trinitatis *F.* — 2. Hilodovicus *F.* — 3. *F diptonga sempre* ae. — 4. quibuscumque *F.* — 5. conciliandum *F.* — 6. industriam *F.* — 7. Possedonius *F.* — 8. praepeditus *F.* — 9. sivi *F.* — 10. commissum *F.* — 11. improborum *F.* — 12. dompni *F.* — 13. hostis *F.* — 14. pervase *F.* — 15. presbyteros *F.* — 16. *manca en F.* — 17. exigant *F.* — 18. cannonicis *F.* — 19. peticionibus *F.* — 20. Possedonio *F.* — 21. fieri darique *F.* — 22. *aquí comença C.* — 23. presbyteros *F.* — 24. ad eum *F.*

segona. Sac del temporal. En lo dit sach son les escriptures següents. Emperials. Primo una carta de privilegi dat per Ludovicum imperatorem. Data XII kalendas januarias, anno Christo propicio XXII imperii domini Ludovici, indiccione XV. Actum civitas Lugdunis, palacio regio, in Dei nomine feliciter. Amen.» Aquesta nota em fou comunicada pel Rvnd. Dr. Pere Pujol.

seu quaslibet alias functiones exigere aut distrahere nullatenus presumat, neque parrochias temporibus domini[25] et genitoris nostri ac nostro a se suisque decessoribus habitas[26], id est Orgellitanam, Bergitanam,[27] Cerdaniensem, Paleariensem[28], Anabiensem, Cardosetanam[29], Terbiensem, Gestabiensem et Ripacorcensem[30], eorumque presbiteros[31] nullus quislibet audeat[32] arripere aut in suos usus retorquere vel a jure Orgellitane[33] ecclesie abstrahere aut distrahere presumat[34], sed liceat[35] supradicto[36] episcopo suisque successoribus sub canonica institutione vivere et suos presbiteros[37] atque clericos[38] disponere et decimas ab eis sue ecclesie deditas absque cujuslibet contradictione aut usurpatione vel minoratione recipere atque quieto ordine in Dei nostroque servitio incessabiliter permanere[39]. Precipimus etiam ut nullus memorati loci comes jamdictam parrochiam suam[40] Liviam in beneficium[41] detinere aut ejus presbiteros[42] suis beneficiare[43] vel decimas ab eis ullatenus exigere presumat, sed sicut cetere in jamdicti antistis jure et dispositione absque cujuspiam inquietudine vel detentione perpetim consistat[44]; quatenus et memoratum presulem et reliquum clerum sub sua ditione constitutum pro nobis, conjuge[45] ac prole nostra et stabilitate totius imperii a Deo nobis comissi[46] attentius atque devotius Domini misericordiam exorare delectet. Et ut hec auctoritas nostris successorumque[47] nostrorum temporibus inviolabilem et inconvulsam obtineat firmitatem, de anulo nostro subtus eam[48] jussimus sigillari[49].

Signum Hludovic[i] (*Monograma*) [serenissimi] imperator[is][50].

Hirminmarius notarius ad vicem Ugonis recognovit[51].

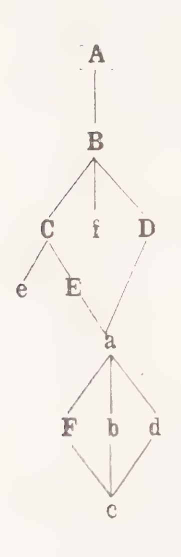
Data .IIII. idus martii[52], anno Christo propitio .XXII.[53] imperii domni Hludovici[54] piissimi augusti, indictione .XIII.[55] Actum Theudonis villa[56], palatio regio. In Dei nomine feliciter. Amen.

25. domni *F.* — 26. abitas *F.* — 27. Urgellitanensem, Bergitanensem *F.* — 28. Palariensem *F.* — 29. Cardosiensem *F.* — 30. Gestabiensem et Ripacorcensem *manca en F*, *que en canvi afegeix* et locus Sanctae Grate, cum omnibus finibus et terminationibus suis vel quicquid ad eam pertinent, Ribacurcensem quoque atque Iestabiensem, vel quicquid ad praedictas parrochias pertinent vel pertinere debebunt, omnia sit donitum atque concessum domum Sanctae Mariae matris ecclesiae Urgellitanensem suisque rectoribus in perpetuum possidendum. De praedictas vero parrochias. — 31. presbyteros *F.* — 32. *manca en CE.* — 33. praedictae *F.* — 34. distrahere sive ad judicium quodlibet ducere *F.* — 35. *manca en EF.* — 36. praedicto *F.* — 37. presbyteros *F.* — 38. parrochias *EF.* — 39. *aquí fineix C.* — 40. *manca en F.* — 41. benefitium *F.* — 42. presbyteros *F.* — 43. benefitiare *F.* — 44. detentione persistat *F.* — 45. vel conjuge *F.* — 46. commissi *F.* — 47. successoribusque *F.* — 48. eum *F.* — 49. sigillare *F.* — 50. Signum + Hludovicus imperator augustus *F.* — 51. Ietuelinus notarius ad vicem domni Umberti recognovit *F.* — 52. Data xii kalendas januarias *F.* — 53. .X. *E.* — 54. Ledovici *E.* — 55. .xv *F.* — 56. Actum civitate Lugduno *F.*

IV

Ponthion, 19 novembre 860.

precepte del rei carles, donat a precs del bisbe d'urgell guisad, confirmant a l'església d'urgell les parròquies dels «pagus» de cerdanya, llívia, berga, pallars, ribagorça, gistain, cardós, àneu i tírbia, i el lloc de santa deodata, tal com era escrit en els preceptes imperials de carles i de lluís; confirmant-li diversos béns i els delmes, ferro i pesca, del «pagus» d'andorra; concedint-li el terç del teloneu dels mercats del bisbat, tal com en les altres esglésies de septimània, i donant-li el terç del teloneu dels marxants que passin pel bisbat.

[**A**] — Original perdut.
B. — Còpia de l'xi, figurada, a l'Arxiu Capitular d'Urgell.
C. — Còpia del xiii, a l'Arxiu Capitular d'Urgell, *Liber dotaliorum*, f. 14, n.° 19.
D. — Còpia de 1660, feta per Costa, a la Bib. Nationale de París, Col. Baluze, 117, f. 369.
E. — Còpia de 1660, feta per Costa, a la Bib. Nationale de París, Col. Baluze, 117, f. 367.
F. — Còpia del xvii, a la Bib. Nationale de París, Fonds latin 11897, f. 122.
a. — Baluze, *Capitularia*, 2, col. 1481.
b. — Bouquet, *Recueil*, 8, p. 562.
c. — *Histoire de Languedoc*, 3.ª ed., 2, ap. 155.
d. — Mansi, *Concilia*, 18, col. 980.
e. — Villanueva, *Viage literario*, 10, ap. 10.
f. — Tessier, *Recueil*, n.° 222.

Registres. — Bréquigny, *Table*, 1, p. 255. — Boehmer, *Regesta*, n.° 1688.
Fonts utilitzades. — **B**, **f**.

També, com en el cas del precepte anterior, l'original d'aquest fou exhibit en el judici de Ponts: «Dehinc allatum est tertium praeceptum praestantissimi Karoli filii Hludoici praedicti, cujus munimine idem rex Orgellitanae ecclesiae supradicta omnia in manu Wisadi prisci praesulis confirmavit».

El bisbe Guisad el recaptà en ocasió d'assistir al concili de Thusi, en la diòcesi de Toul, que se celebrà per l'octubre i novembre de 860: al concili, molt concorregut, hi assistien, de l'arxidiòcesi de Narbona, a més del metropolità Fredol, els bisbes Eurus de Carcassona, Audesind d'Elna, Agbert d'Agde, Adaulf de Barcelona, i el nostre Guisad[q].

Per a la redacció del present precepte fou tinguda en compte l'acta de consagració del 839. Diu aquesta: «Condotamus eciam condaminam prope hortum Sancte Marie et aliam conticuam condaminam et ortum prefate condamine adherentem...», i el precepte: «condaminam unam quę est prope ortum Sanctę Marię ..... contiguam aliam condaminam et ortum prephate condamine adherentem». L'acta de dotació fa també referència als «decimis ferri et picis et terciam partem telonei de omnibus illius mercatis».

In nomine sanctę, et individue Trinitatis. Karolus gratia Dei rex. Quicquid pro utilitate et necessitate sacrorum lochorum efficere contendimus, profuturum nobis ad presentem vitam feliciter transigendam et ad aeternam beatitudinem facilius obtinendam omnino confidimus. Ideoque notum sit omnibus sanctę Dei Aeclesię fidelibus et nostris, presentibus atque futuris, quia venerabilis vir Guisadus, Urgellensis aecclesię episcopus, ad nostram accedens reverenter sublimitatem, innotuit de quibusdam [rebus][1] a gloriosis imperatoribus Karolo, avo nostro, et Ludovicho, genitore nostro, eidem ęcclesię suę per precepta inprevaricando concessis, id est condaminam unam quę est prope ortum Sanctę Marię et aecclesiam Sancti Jacobi cum suis ortilibus et kasalibus. Preterea peciit ut eidem sanctę sedi redderemus contiguam aliam condaminam et ortum prephate condamine adherentem. Addiit aetiam de decimis Andorrensis pagi ferri et piscis quę aecclesię suę debentur. Simul etiam dixit nobis de quibusdam pagellis qui sue sunt parroechię, ut [sicut a] progenitoribus nostris imperatoribus [concessum est] per preceptum nostrum eidem sancte sedi beate Marię nomini dicate secundum antiquam consuetudinem subjectas fore confirmaremus. Cujus venerandi pontificis supplicem rogationem clementer audientes, preceptum hoc altitudinis nostrę fieri jussimus, per quod prenominatas res prescriptas fore sedis juri subjungimus et dominio presulis ejus Guisadi ac successorum

1. verbis *B*.

q) *Histoire de Languedoc*, I, pàg. 1082.

ejus perpetuo mancipamus, videlicet ut ecclesiastica et kannonica auctoritate ad utilitatem et necessitatem sepe dicte sancte sedis et servorum Christi in ea degentium ordinent atque disponant sine cujuspiam inquietacione aut contradictione. Cerdaniensis vero pagi[2] et Libienensis et Bergitanensis, Palariensis quoque atque Ripachurcensis, Gestabiensis atque Cardosensis, Anabiensis ac Tirbiensis et locus Sanctę Deodate cum finibus suis, sicut in memoratis imperialibus preceptis notum est scriptum fuisse, semper subjaceant plerumque dicte sancte sedi Urgellensis aecclesię, neque sit eis licitum ad alias vicinas ecclesias migrare. Preterea concedimus eidem sanctę sedi ut, sicut alie ęcclesię Septimanie, ita quoque eadem et rectores ejus semper habeant terciam partem telonei de omnibus illius parroechie merchatis. Similiter etiam concedimus eidem aecclesie ob remedium animę, nostrę terciam partem telonei omnium negociatorum per eandem parroechiam transeuntium atque merchantium. Nullique sit licitum contra hanc auctoritatis nostrę preceptionem molestiam de his de quibus dicitur rebus et teloneis inferre superius dicto pontifici ac successoribus ejus sive ministris crebro dicte ęcclesię Urgellensis ad hoc exsequendum constitutis presentibus temporibus et futuris. Ut autem hoc nostre auctoritatis scriptum pleniorem in Dei nomine optineat firmitatem, manu propria subter firmavimus et anuli nostri impressione assignari jussimus.

Signum (*Monograma*) Karoli gloriosi[ssi]mi regis.

Gauzllenus notarius ad vicem Ludovici[3] recognovit et subscripsit.

Data .XIII. kalendas de[cem]bris, inditione nona, anno .XXI. regnante Karolo gloriosissimo rege. Actum [Pontione][4] palatio regio. In Dei nomine feliciter. Amen.

2. pagis *B*. — 3. Ludovici regis *B*. — 4. Panagone *B*.

VIC

Església Catedral de Sant Pere

La seu d'Ausona té una coneguda tradició visigòtica; coneixem una pila de noms de bisbes ausetans pels segles VI *i* VII, *des de 516 a 693. Ignorem, en canvi, què hi succeí en la vuitantena d'anys d'ocupació musulmana que precediren al 798*[a]. *Per aquest any el biògraf de Lluís el Piadós, que coneixem pel nom d'«Astrònom», diu: «Ordinavit autem illo in tempore in finibus Aquitanorum circumquaque firmissimam tutelam. Nam civitatem Ausonam, castrum Cardonam, Castaserram, et reliqua oppida olim deserta, munivit, habitare fecit, et Burrello comiti cum congruis auxiliis tuendo commisit»*[b].

Tretze anys abans, en 785, Girona s'havia lliurat als francs, i és de creure que pel mateix temps també havien passat al domini d'aquests l'Urgell i la Cerdanya; les comarques de Vic i de Bages, que quedaven com un enclavament, haurien estat probablement des d'aleshores, «olim», abandonades pels sarraïns, com a perilloses. Quan en 796 recomencen les expedicions franques de conquesta en aquesta part del Pirineu[c], *se sentiria de seguida la necessitat d'ocupar aquest enclavament que havia d'assegurar el flanc terrestre per a la presa de Barcelona.*

L'operació, se'ns diu, fou confiada al comte Borrell, que segurament ho era d'Urgell-Cerdanya, i bàsicament consistí a ocupar, sense lluita, el país, i guarnir els castells abandonats de temps, especialment Cardona, la porta de la nova frontera; la ciutat d'Ausona, cap de la regió, i el castell de Casserres, guaita del camí entre aquesta regió i la de Girona, al llarg del Ter.

No hi ha cap memòria que deixi endevinar per aleshores una restauració de la seu ausonesa, segurament abandonada des de la retirada dels sarraïns.

a) Vegeu sobre Ausona Kehr, *Papsturkunden*, I, pàgs. 111-118 *España Sagrada*, XXVIII.

b) Astrònom, *Vita Hludowici*, cap. VIII.

c) Vegeu Abel, *Jahrbücher*, 2, pàgs. 129-132.

Tampoc no sabem res del que passà al país després de l'ocupació per Borrell. Auziàs[d] *sospita si després del 820, el got Sanila, l'acusador a Aquisgran del comte Bera de Barcelona, obtingué el comtat d'Ausona; és una presumpció molt raonable, però no segura.*

De totes maneres, la seva regència hauria estat curta; l'any 826 la comarca de Vic era devastada pels gots dels rebels Aizó i Wilemund (aquest segon, fill del condemnat Bera) i pels seus aliats sarraïns. Ho expliquen els «Anals reials dels francs» i l'«Astrònom». Els primers diuen: «Ibi ad ejus (a l'emperador Lluís, que es trobava a Salzburg) notitiam perlatum est de fuga ac perfidia Aizonis, quomodo fraudulenter Ausonam ingressus et a populo illo, quem dolo deceperat, receptus Rotam civitatem destruxit, castella ejusdem regionis, quae firmiora videbantur, communivit missoque ad Abdiraman regem Sarracenorum fratre suo auxilium, quod petebat, jussu ejusdem regis contra nostros accepit»[e]*. L'«Astrònom» explica: «Ipso interea anno medio octobrio coetum populi Germanici coire jussit trans Rhenum in villa cujus vocabulum est Salz. In qua consistenti perfidia atque defectio Aizonis nuntiata est, qui de Palatio domni imperatoris fugiens, ad civitatem Ausonam venit, ibique receptus, Rodam subvertit; sed et resistere nitentibus non parum incommoditatis intulit; castella quae irrumpere potuit, custodibus impositis fortiter communivit; sed et misso fratre suo ad regem Sarracenorum Abdiraman nomine, validum contra nos exercitus robur accepit»*[f]*.*

La sublevació d'Aizó durà un parell d'anys, i si bé en foren alliberats els comtats veïns de Barcelona, Girona i Cerdanya, fins als quals havien arribat les incursions, no sabem què passà amb el comtat d'Ausona; és probable que a la llarga quedés, després de les destruccions i devastacions de la lluita, mig abandonat. El que s'endevina és que, potser precisament per aquesta situació de mig abandonat, serví de corredor l'any 841 a les tropes de l'emir Abdarrahman, manades pel general Abdalwahid, per a ratziar la Cerdanya i portar les destruccions i el saqueig fins vora Narbona; no cal dir que la comarca d'Ausona fou novament devastada[g]*.*

Segueix una altra vegada un silenci absolut de les fonts històriques. La

d) Auzias, *L'Aquitaine carolingienne*, pàgines 91-93.

e) *Annales regni Francorum*, ad ann. 826.

f) Astrònom, *Vita Hludowici*, capt. XL.

g) Sobre aquesta incursió vegeu Millàs Vallicrosa, *Els textos d'historiadors musulmans*, pàgina 148, i Lévi-Provençal, *Histoire de l'Espagne musulmane*, I, pàg. 148.

informació més lluminosa ens la donen, entrat ja el segle x, les actes del concili de Barcelona del 906[h]; posen en boca del bisbe de Vic, Idalcari, aquestes paraules: «Cum priscis temporibus tota Hispania atque Gotia sacris insisteret erudictionibus, et vernaret clero atque fulgeret ecclesiis Christo dicatis, inter reliquas ipsa quoque Ausonensis ecclesia nobilis habebatur. Peccatis vero exigentibus illorum, qui tunc habitatores erant illarum terrarum, ut omnes nostis, barbarico gladio divino juditio traditi sunt; ita ut ne aliquis christianorum in praedicto pago Ausonae remaneret. Post multorum autem annorum curricula misertus Dominus terrae illi, suscitavit in ea nobilissimum principem Wifredum et fratres ejus, qui ex diversis locis et gentibus homines pio amore colligentes, praelibatam ecclesiam cum suis finibus in pristinum instauraverunt statum. Cum autem adhuc in paucitate consisteret, donec dum talis esset ut per se episcopum, sicut antiquitus, habere posset, adiit praedictus marchio reverendum Sigebodum episcopum et Narbonensem metropolitanum, ut jam fatam ecclesiam sub suo teneret regimine et tam per se quam per suos convicinos sufraganeos, illam ordinaret atque disponeret, donec favente Deo paulatim ad incrementum perveniret, qualiter in ea proprius episcopus juxta antiquum morem consistere posset. Cum vero pietas superni numinis ipsam ecclesiam per jam dictum principem longe lateque dilatasset, et cuncti cernerent illam proprium debere episcopum habere, jam venerabilem Sigebodum divina vocatione ex ac luce subtractum, expetiit tam idem marchio, quam omnis clerus et populus Ausonensis, reverendum Teodardum praelibatae Narbonae pontificem, ut sepe dictae aecclesiae Ausonensi proprium ordinaret episcopum. Qui una cum caeteris pontificibus dignis illorum peticionibus annuens, in pontificium ejusdem aecclesiae decessorem meum divinae memoriae Gotmarum sacra benedictione consecrare non distulit. Illis quoque uterque universae carnis viam carpentibus, eximio archipontifice Arnusto Narbonam Teodardo succedente, me quoque inmeritum Ausonensi per cleri et plebis electionem praefecit aecclesiae.»

Aquesta relació del bisbe Idalcari ens confirma l'abandonament per molt temps de la comarca ausonesa, on els nuclis de població haurien quedat deshabitats i derruïts; per això es comprèn que no pogués ésser reedificada l'església en l'antic emplaçament de la visigòtica — que deuria ésser en la part alta de la població on avui hi ha la parroquial de la Pietat —, sinó que calgués

h) Publicades per Villanueva, *Viage literario*, 6, ap. II.

bastir un barri nou, el «vicus», en la part baixa, on des dels fonaments fos edificat el nou temple.

El comte Wifred, més que conquistar un país, el que hagué de fer fou repoblar-lo; surt ben clar de la relació d'Idalcari. En els documents més antics de l'Arxiu capitular de Vic s'al·lega sovint la «ruptura» i l'«adprisione» com a títols de propietat dels béns que es traspassen. L'empresa forçosament hagué d'ésser bon xic prolongada, i per això es comprèn la situació intermèdia de la regència episcopal per l'arquebisbe de Narbona, mentre anava completant-se l'organització. Com que el traspàs de Sigebod i la consagració de Teodard a Narbona són de l'any 885, tenim una referència molt precisa sobre la data en què el comte Wifred s'ocupava en aquesta empresa de gran envergadura, que a més de comportar la reimplantació de la seu ausonesa suposà l'erecció dels grans dos monestirs de Sant Joan de les Abadesses (887) i Santa Maria de Ripoll (consagrat en 888).

Com bé explica Idalcari, el primer nou bisbe de Vic fou Godmar. «Primus fuit in restauratione istius terrae», confirma un necrologi de la catedral[i]. La primera actuació episcopal coneguda d'aquest fou la consagració del sobredit monestir de Sant Joan, pel juny de 887; pel gener de 881 figura en un document com a arxipreste[j]; Godmar essent bisbe, col·laborà, al costat del bisbe urgellès Sclua, en les intrigues del darrer, explicades en el volum I, El domini carolingi, capítol sobre el rei Odó. Godmar rebé com a premi d'aquesta col·laboració el precepte del rei Odó, en 889.

No sabem exactament l'any de la mort de Godmar; l'any 902 Idalcari, del qual acabem de donar part del discurs en el concili de Barcelona, ja era bisbe[k]. I del seu successor, Jordi, s'ha conservat l'acta d'elecció de 17 de juny de 914[l]. Fou segurament el bisbe Jordi qui obtingué el precepte del rei Lluís d'Ultramar sobre la moneda (Vic, II). La seva regència fou molt prolongada, s'allargà almenys fins l'any 947; sembla que procedia de la clerecia de la mateixa església ausetana, com en procediren els seus successors Wadamir i Attó.

i) Vegeu *España Sagrada*, 28, pàg. 80.
j) Arx. Cap. de Vic, vol. 1 Episc., doc. n.° 2 bis.
k) Villanueva, *Viage literario*, 6, pàg. 122.
l) Villanueva, *Viage literario*, 6, ap. 13.

I

Orleans, 24 juny 889

PRECEPTE DEL REI ODÓ, DONAT A PRECS DEL BISBE ERMEMIR EN NOM DE GODMAR, BISBE D'AUSONA, CONCEDINT A L'ESGLÉSIA D'AQUEST LA VILA DE VIC, EL «PAGUS» DE MANRESA I LA VALL D'ARTÉS, AMB LES ESGLÉSIES, DELMES, TELONEU, PASQUARI DEL COMTAT, I ELS SERVEIS I OBSEQUIS QUE ELS HABITANTS FESSIN AL COMTE

[A]
[B] D C
[E] F O
G L M N I H c
J K Q P
a b
d e f

[A] — Original perdut.
[B] — Còpia interpolada, perduda.
C. — Còpia de 1202, feta pel sacerdot Andreu, a l'Arxiu Capitular de Vic, calaix 37, Privilegis i estatuts, vol. I, n.° 26.
D. — Còpia del XIII, a l'Arxiu Capitular de Vic, *Liber Dotationum*, fol. 2'.
[E] — Còpia de 1202?, feta pel sacerdot Andreu, escribà públic de Vic, perduda.
F. — Còpia del XIII, a l'Arxiu Capitular de Vic, *Liber Dotationum*, fol. 2.
G. — Còpia de 1215, feta pel sacerdot Ramon, a l'Arxiu de la Corona d'Aragó, de Barcelona, pergamins de Wifred I, apèndix n.° 2.
H. — Còpia de 1414, a l'Arxiu Capitular de Vic, calaix 37, Privilegis i estatuts, vol. I, n.° 26.
I. — Còpia del XVII, a la Bib. Nationale de París, Col. Baluze, 107, f. 499.
J. — Còpia del XVII, a la Bib. Nationale de París, Col. Baluze, 108, f. 216'.
K. — Còpia del XVII, a la Bib. Nationale de París, Col. Baluze, 234, f. 214'.
L. — Còpia del XVIII, a la Bib. de Catalunya, de Barcelona, Pare Pasqual, *Monumenta*, X, p. 421.
M. — Còpia del XVIII, a la Bib. de Catalunya, de Barcelona, Pare Pasqual, *Monumenta*, X, p. 425.
N. — Còpia del XVIII, a la Bib. de Catalunya, de Barcelona, Pare Pasqual, *Monumenta*, X, p. 427.
O. — Còpia de 1803, certificada per l'escrivà públic Coli, a l'Arxiu Capitular de Vic.
P. — Còpia de 1803, certificada per l'escrivà públic Coli, a l'Arxiu Capitular de Vic.

Q. — Còpia de 1819 a l'Arxiu de la Corona d'Aragó, de Barcelona, Traslado de las escrituras, Wifred I, apèndix n.° 2.

a. — *Marca Hispanica*, ap. 47.

b. — Pujades, *Crónica de Cataluña*, 6, p. 428.

c. — Moncada, *Episcopologio Vicense*, p. 92.

d. — Bouquet, *Recueil*, 9, p. 446.

e. — *España Sagrada*, 28, ap. 2.

f. — Salarich, *Vich, su historia*, p. 114.

Registres. — Bréquigny, *Table*, 1, p. 341. — Boehmer, *Regesta*, n.° 1877.

Fonts utilitzades. — **C**, **D**, **F**, **G.**

De l'observació del quadre de fonts de transmissió posat ací sobre, ressurt l'existència de dues versions diferents del present precepte d'Odó, les representades respectivament per **A** i per **B**. També es fa notar com la versió **B** és la que ha estat generalment acceptada com a autèntica i repetidament publicada, mentre la **A** restava inèdita. Amb tot i això, nosaltres assignem a la versió **A** el caràcter d'original, i a la **B** la considerem una còpia de la **A** fortament interpolada: fet que exigeix una justificació.

A aquest fi anem a fer una anàlisi de les diferències que separen les dues versions i estudiar llur significació.

La primera divergència que salta a la vista és la que es refereix al recaptador del precepte vora el rei, el qual anà a trobar-lo a Orleans pel juny de 889. Segons **A**, era el bisbe Ermemir; segons **B**, l'arquebisbe Teodard. Es tracta, en el primer cas, del bisbe intrús de Girona del qual parlem en el volum I, *El domini carolingi*, en el capítol referent al rei Odó; l'arquebisbe Teodard era el de Narbona. Sabem, altrament, que aquest arquebisbe no reconegué a Odó fins al juny de 890, que és quan realment anà a Orleans i en rebé un precepte per a la seva església de Narbona[m]; en canvi, d'Ermemir sabem que en juny de 889 es trobava a Orleans, vora del rei Odó, juntament amb el seu amic el comte Sunyer d'Empúries, segons ho conta el precepte que en aquesta data obtingueren a favor del monestir de Sant Policarp de Rasés[n]. Ara bé, sobre la data del nostre precepte, no hi pot haver dubte, malgrat les equivocacions contingudes en el seu escatocol en fixar l'any de l'Encarnació a 888 i la VI indicció; es tracta de l'any segon del regnat, i aquest no pot ésser altre que el 889; això Favre ho ha deixat definitivament demostrat[o]. Doncs fou Ermemir i no Teodard qui pogué recaptar en 889 el precepte de Vic, i, per tant, la versió **A** ha d'ésser l'original, i la **B** la interpolada.

Corrobora aquesta conclusió l'examen de les altres divergències entre les dues versions, quan aquest examen es relaciona amb les circumstàncies històriques del moment.

En primer lloc, les concessions que en cada cas se suposen fetes pel rei a l'església ausonesa, noti's les divergències fonamentals que hi ha entre elles. Segons **A** el rei concedeix la vila de Vic, on és fundada la seu, amb totes les seves pertinences, i el «pagus» de Manresa; **B**, en canvi, suprimeix

m) *Histoire de Languedoc*, 5, ap. 13.

n) *Histoire de Languedoc*, 5, ap. 9.

o) Favre, *Eudes*, pàg. 124 nota.

la donació de Vic, i, quant al «pagus» de Manresa, ho limita als drets reials sobre la ciutat, i encara en «quantum ipse comes consentivit ad ipsam ecclesiam de ipsa civitate». En l'ordre dels drets, **A** concedeix les esglésies, els delmes, el teloneu dels mercats del país, les pastures i el pasquari del comtat; **B**, si bé, com és natural, tractant-se d'una església seu de la diòcesi, li cedeix les esglésies i els delmes, en canvi redueix el teloneu al terç, i en lloc d'estendre el dret de recaptar-lo sobre tot el comtat, sembla limitar-lo a una zona que s'estén des dels confins de Cardona, pel Berguedà, fins a Eramala, zona a la qual queda també limitada la concessió del dret del pasquari comtal. És ben clar que **B** suposa una reducció substancial de les concessions de **A**, i, per tant, en els casos normals, deduiríem que **A** ha estat el text interpolat, i ho ha estat precisament per ampliar els béns i drets del destinatari del precepte, que aquesta és la causa i raó de gairebé totes les interpolacions. Però aquí s'interfereixen les circumstàncies històriques del moment, a les quals fèiem abans al·lusió, i que tenen relació directa amb l'expedició del precepte i el seu posterior retoc[p]).

El bisbe Ermemir de Girona, que devia al bisbe Gotmar de Vic la col·laboració en la seva consagració i que, altrament, jugava amb la reconeixença i el consegüent favor del rei, pogué obtenir d'aquest, interessat a fer-se partidaris, unes concessions absurdes per a l'església de Vic, absurdes perquè deixaven despullat al comte de la regió, Wifred, precisament el qui no feia molt temps l'havia alliberada. Però a l'any d'aquest fet, l'arquebisbe de Narbona, canviant la seva política envers Odó, s'havia reconciliat amb el nou rei, que li premiava la seva adhesió amb el precepte que hem citat més amunt del 890. A seguit d'aquest canvi, i amb la força que li donava la seva nova posició amb el favor reial, l'arquebisbe reuní el concili de Port on havia de posar-se esmena a tot el trasbals eclesiàstic promogut per les consagracions irregulars dels bisbes Sclua d'Urgell i Ermemir de Girona, que serien deposats. El bisbe Gotmar de Vic acudí al concili a demanar perdó per la seva col·laboració amb Ermemir i a oferir esmena. Es posaria aleshores el problema del precepte reial abusiu que havia aconseguit precisament com a premi d'aquesta col·laboració; l'arquebisbe hauria rebut de segur les queixes del comte d'Ausona, Wifred, que n'era el perjudicat; la solució que es donà al cas consistí a esmenar el precepte limitant les concessions als desigs comtals. Així nasqué la segona versió del diploma, la nostra **B**, durant el curs del concili de Port, a la tardor del 890. Per aquest origen de la versió s'explica que se suprimeixi el nom del recaptador Ermemir, al moment convertit en persona nefanda, i se'l substitueixi pel de l'arquebisbe, malgrat que s'incorregués amb això en una falsedat històrica, puix que Teodard no havia anat vora del rei a demanar el privilegi; el que es volia era indicar la conformitat de l'arquebisbe, i per refermar bé aquesta intenció, ell personalment subscriví l'exemplar original de la interpolació que devia dreçar-se durant el concili, subscripció consignada en la variant 31 del nostre text. La intervenció del comte Wifred en l'esmena del precepte ve assenyalada per aquelles paraules que hem remarcat: «quantum ipse comes consentivit ad ipsam ecclesiam de ipso civitate», que reben d'aquesta intervenció la claredat de què mancarien per als lectors moderns del document si no s'explicaven. Els contemporanis i primeres generacions posteriors sabien, amb tot, a què atendre's: en un reconeixement judicial de l'any 938[q]), referint-se a aquest precepte, deien:

p) Sobre aquestes circumstàncies històriques, remetem al capítol referent al rei Odó en el volum primer, *El domini carolingi a Catalunya*, que esperem publicar aviat.

q) Document copiat en P. Pasqual, *Monumenta*, 10, pàgs. 97-103, segons l'original guardat a l'Arxiu de la Mensa Episcopal de Vic, calaix 6, lligall Artes, n.° 1.

«quod rex Odo, per consilium Wifredi comiti condam, concessit ad domum Sancti Petri seu etiam ad Gotmare episcopo qui eo tempore regere videbatur praefatam ecclesiam»; no era Odó que havia estat aconsellat pel comte Wifred, però sí que el precepte al qual es referien era producte del seu beneplàcit.

Una segona divergència entre les dues versions és la clàusula penal contra els invasors de les esglésies o dels delmes, de 600 sous de composició; sols ho conté la versió **B**; si aquesta versió hagués estat l'original, no hi hauria hagut cap raó per a suprimir-la en la versió **A**; en canvi, suscitats els dubtes sobre la legitimitat de les concessions fetes pel rei a Gotmar en **A**, és natural que els redactors del diploma nou **B**, que legalitzava una part d'elles, volguessin reforçar l'eficiència de la seva aprovació amb aquella clàusula.

Per últim, els redactors de **B** corregiren els mots finals de la delimitació de l'alou d'Artès: posaren «ad rivo de Olone» en lloc de «ad Olonem», tal com devia ésser en realitat, segons ho confirma la delimitació, molt més detallada, continguda en el damunt dit judici de 938.

Ens trobem, doncs, davant el cas excepcional d'un precepte l'original del qual, **A**, no tingué validesa per gairebé més d'un any, i va ésser substituït per una segona forma, **B**, que no pot dir-se falsificada, puix que fou obra d'autoritats legítimes, i que fou ferma indefinidament[r]. Publiquem per això separadament les dues formes, assenyalant-les per **A** i **B**. En **A** posem tot l'aparell crític, fonts, manuscrits, impressions, registres, variants; en **B** assenyalem en lletra petita tot el que es mantingué intacte del precepte primitiu **A**.

A

In nomine Domini[1] Dei eterni et salvatoris nostri Jhesu Christi. Odo misericordia Dei rex. Si servorum Dei vota prompta voluntate recipimus atque utilitati eorum omnimodis providemus, sine dubio eterne retributio-

1. *manca en C.*

r) Redactat ja aquest comentari, rebo una carta del Dr. Eduard Junyent, canonge arxiver de la seu de Vic, en la qual em dóna notícia de l'existència d'una butlla d'Honori III, expedida des d'Alatri l'any 1222, i que es conserva a l'Arxiu Capitular de Vic (Calaix 9, vol. Episcopologi, n.° 20), per la qual el papa, a petició del bisbe i del capítol de Vic, «villam Vici, castrum de Arters, et alia bona que inclite recordationis Otto rex Francie ecclesie vestre pia liberalitate donavit, sicut ea juste possidet, et quiete, ut in ipsius autentico plenius continetur, vobis et per vos ipsi ecclesie auctoritate apostolica confirmamus». El Dr. Junyent comenta així aquesta confirmació papal, que evidentment es refereix a la forma original A: «A principis del segle XIII estava molt encesa la lluita per la jurisdicció sobre la ciutat entre el bisbe i els Montcades; per als fins d'aquesta lluita la part eclesiàstica recaptà la confirmació pontifícia del precepte d'Odó. Això explicaria les còpies tretes pel sacerdot Andreu i la inserció d'ambdues versions en el *Liber Dotationum*, per quant els originals s'haurien tramès a Roma per presentar-los al papa. És interessant que aleshores es tornés a donar valor al precepte original, que contenia la donació de la vila de Vic, retallada en l'arranjament de la segona versió, i que en aquells moments era d'un gran servei pels que en demanaven la confirmació papal.»

nis premia a pio Deo nobis largiri confidimus. Quocirca noverit omnium fidelium Dei nostrorumque solercia[2] quia adiit aures clemencie nostre venerabilis episcopus Ermemirus[3] a parte Godemari Ausonensis[4] episcopi et deprecatus est ut matrem sedis ecclesie jamdicti episcopi, longo[5] incursu paganorum proprio pastore[6] et christianitate[7] frustratam, de rebus nostris ad jamdictam ecclesiam, que est constructa[8] in honorem[9] sancte et intemerate Virginis Marie atque Petri apostolorum principis, ditaremus[10]; quod quidem libenti animo et fecimus. Concedimus igitur jamdicte ecclesie ejusque episcopo et[11] omnibus successoribus ejus villam que dicitur Vicus, in quo prefata[12] sedes est fundata, cum omnibus ad eam pertinentibus, et Menresensem pagum[13], et vallem que dicitur[14] Dartes[15], cum ecclesiis, villis et villaribus, cum finibus et adjacenciis illorum, hoc est, de ipso rivo de Olone, qui infunditur in Rivo lato, deinde per ipsos montes super villa[16] Torcona usque in Balzo rubio, deinde ad Serram longam, sicut aque[17] vertunt, deinde per stratam per Serram longam discurrentem super villam Matacanis et pervenit ad ficturum qui discurrit in Lubricato, deinde a Rivo lato usque in[18] Lubricatum, et pervenit ad Olonem[19]. Hec omnia cum ecclesiis et decimis et theloneis[20] mercatorum terre, cum pascuis et[21] cum pascuariis de comitatibus[22], predicto episcopo ac[23] sequacibus ejus concedimus, canonico more cuncta habenda. Habitatores vero locorum illorum servicium et obsequium quod comitibus[24] actenus impendebant[25], ab hinc jamdicto episcopo impendant ac successoribus ejus. Nullusque de prefata terra vendere sine licencia episcopi presumat; nullusque exactor reipublice nec in theloneis[26], nec in fredis, nec in ullis redibicionibus eum ledat[27]; sed quietum pro salute nostra et[28] conjugis ac prolis Domini misericordiam exorare delectet. Ut vero hoc auctoritatis nostre testamentum firmius veriusque credatur, manu nostra id firmavimus et anulo nostro insigniri jussimus[29].

2. sollercia *FG.* — 3. arquiepiscopus Tedardus *FG.* — 4. Ausonensis et Menresensis episcopi *FG.* — 5. longe *G.* — 6. proprium pastorem *FG.* — 7. christianitatem *FG.* — 8. constructam *FG*; constructa est *C.* — 9. honore *C.* — 10. ditarem *FG.* — 11. cum *FG.* — 12. prephata *D.* — 13. Merensis pagi *D*; *després de* ejus *FG substitueixen* in Ausonensi pago omnes regias dignitates de Menrense (Menrese *G*) civitate quantum ipse comes consentivit ad ipsam ecclesiam de ipsa civitate, et vallem... — 14. dicit *F.* — 15. Artesse *FG.* — 16. villam *C.* — 17. aquas *D.* — 18. ad *D.* — 19. ad rivo de Olone *FG.* — 20. tholoneis *C.* — 21. mercatorum terre terciam partem usque in fines de Cardona et usque ad ipsos fines de Bergitano et usque in Era mala *FG*, — 22. de comitibus *FG.* — 23. et *F.* — 24. comittibus *F.* — 25. inpendebant *D.* — 26. tholoneis *C.* — 27. *després de* ledat *FG afegeixen* et qui de ecclesiis aut decimis sine licencia proprii episcopi se presumpserit invictus (inviet *F*) *DC* solidos componere faciat jamdicto episcopo et successoribus suis et hoc quod aprehendiderit (aprehendidit *F*) sine dubio restitui faciat. — 28. et *manca en D.* — 29 .rogavimus *D.*

Signum Odonis *(Monograma)* gloriosissimi[30] regis.

Datum .VIII. kalendas julii, anno Incarnationis Dominice .DCCCLXXXVIII., indicione .VI., anno secundo regnante domno Odone gloriosissimo rege.

Actum Aurelianis feliciter. Amen.[31]

B

[Port, novembre 890]

PRECEPTE DEL REI ODÓ, REFORMAT PER L'ARQUEBISBE DE NARBONA TEODARD, CONCEDINT A L'ESGLÉSIA DE VIC ELS DRETS REIALS SOBRE LA CIUTAT DE MANRESA, LA PROPIETAT DE LA VALL D'ARTÉS, LES ESGLÉSIES I DELMES DEL BISBAT, EL TERÇ DEL TELONEU FINS ALS TERMES DE CARDONA, BERGUEDÀ I ERAMALA AMB EL PASQUARI COMTAL; CEDINT ELS SERVEIS I OBSEQUIS QUE ELS HABITANTS DELS LLOCS DONATS FESSIN AL COMTE

In nomine Domini Dei eterni et salvatoris nostri Jhesu Christi. Odo misericordia Dei rex. Si servorum Dei vota prompta voluntate recipimus atque utilitati eorum omnimodis providemus, sine dubio eterne retributionis premia a pio Deo nobis largiri confidimus. Quocirca noverit omnium fidelium Dei nostrorumque sollercia quia adiit aures clemencie nostre venerabilis archiepiscopus Tedardus a parte Godemari Ausonensis et Menresensis episcopi et deprecatus est ut matrem sedis ecclesie jamdicti episcopi, longo incursu paganorum proprium pastorem et christianitatem frustratam, de rebus nostris ad jamdictam ecclesiam, que est constructam in honorem sancte et intemerate Virginis Marie atque Petri apostolorum principis, ditarem; quod quidem libenti animo et fecimus. Concedimus igitur jamdicte ecclesie ejusque episcopo cum omnibus successoribus ejus in Ausonensi pago omnes regias dignitates de Menrense civitate quantum ipse comes consentivit ad ipsam ecclesiam de ipsa civitate, et vallem que dicitur Artesse, cum ecclesiis, villis et villaribus, cum finibus et adjacenciis illorum, hoc est, de ipso rivo de Olone, qui infunditur in Rivo lato, deinde per ipsos montes super villa Torcona usque in Balzo rubio, deinde ad Serram longam, sicut aque vertunt, deinde per stratam per Serram longam discurrentem super villam Matacanis et pervenit ad ficturum qui discurrit in Lubricato, deinde a Rivo lato usque in Lubricatum, et pervenit ad rivo de Olone. Hec omnia cum ecclesiis et decimis

30. gloriosisimi *F*; gloriossimi *G*. — 31. *El* Datum *i l'*Actum *únicament han estat transmesos per F, el qual afegeix encara després de l'amen* : Teodardus Narbonensis archiepiscopus.

et theloneis mercatorum terre terciam partem usque in fines de Cardona et usque ad ipsos fines de Bergitano et usque in Eramala, cum pascuariis de comitibus, predicto episcopo ac sequacibus ejus concedimus, canonico more cuncta habenda. Habitatores vero locorum illorum servicium et obsequium quod comitibus actenus impendebant, ab hinc jamdicto episcopo impendant ac successoribus ejus. Nullusque de prefata terra vendere sine licencia episcopi presumat; nullusque exactor reipublice nec in theloneis, nec in fredis, nec in ullis redibicionibus eum ledat; et qui de ecclesiis aut decimis sine licencia proprii episcopi se presumpserit invictus .DC. solidos componere faciat jamdicto episcopo et successoribus suis et hoc quod aprehendiderit sine dubio restitui faciat; sed quietum pro salute nostra et conjugis ac prolis Domini misericordiam exorare delectet. Ut vero hoc auctoritatis nostre testamentum firmius veriusque credatur, manu nostra id firmavimus et anulo nostro insigniri jussimus.

Signum Odonis (*Monograma*) gloriosisimi regis.

Datum .VIII. kalendas julii, anno Incarnationis Dominice .DCCCLXXXVIII., indicione .VI., anno secundo regnante domno Odone gloriosissimo rege. Actum Aurelianis feliciter. Amen. Teodardus Narbonensis archiepiscopus.

II

[BREISACH, AGOST 938]?

PRECEPTE DEL REI LLUÍS, CONFIRMANT A L'ESGLÉSIA DE VIC LA DONACIÓ DEL TERÇ DE LA MONEDA QUE LI HAVIA ESTAT FETA PEL COMTE WIFRED BORRELL

La notícia de l'existència d'aquest precepte la donà per primera vegada Mn. Gudiol. En el seu estudi sobre les monedes episcopals vigatanes[s] digué: «Lo bisbe Arnau de Malla (1102-1109) en 1104... en demanar-li alguns drets sobre l'encunyació un dels Montcades, diu que no pot donar-los «quia hoc quod ab eo querebat erat dominicatura Sancti Petri et ejus canonicae et habitantibus in ea, quia dominus Ludovicus rex concessit supradictas res jamdictae ecclesiae ejusque canonicae et eo tempore fecit excomunicare ut nullus hoc praesumeret dare nec jamdictae canonicae jure tollere (Arxiu Capitular de Vic, calaix 6, n.° 1113)». Aquest rei seria Lluís d'Ultramar (936-954), i per més que no s'hagi trobat el document, «sembla que podem donar assentiment a un bisbe que un segle i mig després en parlava en un document de tanta importància com el citat».

Mn. Gudiol tenia tota la raó d'acceptar l'existència del precepte, tan concretament determinat pel bisbe Arnau de Malla, malgrat que no s'hagi conservat el document ni altra memòria d'ell, com tenia raó d'atribuir-lo al rei Lluís d'Ultramar; en canvi, no creiem, com ell, que fos concedit al bisbe Wadamir (948-957), sinó al seu antecessor Jordi que regí la diòcesi des del 914.

Àdhuc és estrany que es trigués tant a recaptar-lo, perquè la motivació del precepte datava ja del 911. En efecte, d'aquest any, i pel desembre, és el document d'execució testamentària fet pels almoiners del difunt comte Wifred-Borrell a favor de l'església de Vic; en aquest document figurava la següent clàusula : «et iterum praecipio vobis meos elemosinarios praedictos Idelhero (bisbe de Vic), Gersinde (comtessa vídua), Suniario (comte de Barcelona), et Ermemiro (vescomte d'Ausona), ut de ipsa moneta quod ego per donitum regis tenebam in villam Vico ipsam tertiam partem similiter donare faciatis ad domum Sancti Petri apostoli vel in manus praedicto episcopo, kannonicos adque

s) Gudiol, *Les monedes episcopals vigatanes*, Vic, 1896, pàgs. 12-13. Basant-se en la notícia donada per Mn. Gudiol, el senyor Botet feu unes consideracions una mica confusionàries sobre el caràcter del diploma, per no haver caigut a relacionar-lo directament amb el contingut condicional de la concessió del comte Wifred-Borrell. Vegeu Botet, *Les monedes catalanes*, I, Barcelona, 1908, pàg. 170.

successores eorum qui in ipsius ecclesiae ministrant, *donec per se ipsos aut per legatos eorum ad regem pergant et praeceptum exinde fideliter requirant atque recipiant*[t].

És ben clara la condició imposada pel comte, que fos recaptada la confirmació reial per precepte; possiblement la concessió reial al seu favor no permetia l'alienació a tercers que no fossin els seus successors legals. De totes maneres, el precepte del rei Lluís per l'església de Vic, que ara estem comentant, no obeïa a altre fi que a l'acompliment d'aquella condició imposada per Wifred-Borrell.

El bisbe Idalcari, que era el regent de la diòcesi en el moment de la donació comtal, no pogué de segur anar a recaptar el precepte, per estar malalt, almenys des del 908[u]; en 914 moria. El successor Jordi descurà per molt temps l'afer, faltat segurament d'ocasió, durant l'època que regnà encara Carles el Ximple, per anar a trobar-lo; perduts els anys d'interregne entre la mort de Carles i l'entronament del seu fill Lluís. Per fi, amb la nova regència, degué reviure l'afer. Sense que hi hagi prova positiva, jo m'inclino a pensar en la possibilitat que el bisbe Jordi aprofités el viatge del monjo Godmar de Sant Cugat per fer-li l'encàrrec de la petició del precepte vora el rei Lluís, tal com ho féu l'abat Ennego de Ripoll[v].

t) Document publicat fragmentàriament en la *Marca Hispànica*, ap. 64, i copiat in extenso en P. Pasqual, *Monumenta*, 10, pàgs. 189, 193, 265 i 407, traient-lo d'un trasllat de 1319 existent a l'Arxiu de la Mensa Episcopal de Vic, armari 2, lligall Ciutat de Vic, n.° 66. L'original es troba a l'Arxiu de la Corona d'Aragó, perg. Wifred II, n.° 3.

u) Vegeu Villanueva, *Viage literario*, 6, pàgines 121 ss.

v) Vegeu la nota introductòria al precepte San Cugat II, i al Ripoll I. Al darrera del document de l'Arxiu de la Corona d'Aragó, citat en la nota *h*, hi ha una nota de lletra del xiv, que diu: «Item iste Guiffredus in isto privilegio dat terciam partem quam ipse habebat in moneta Vici episcopo et hanc donacionem et alia hic contenta confirmat Carolus rex in privilegio suo antiquo quod incipit: In nomine Domini Dei et eterni Salvatoris nostri». No crec que existís el tal precepte de Carles, que pels temps del document, principis del x, hauria estat el Ximple; cap precepte d'aquest rei comença amb la invocació sobredita, que sempre usava la d'«In nomine sanctae et individuae Trinitatis». En canvi, la citada ací és igual a la del precepte d'Odó; cal pensar que en posar «Carolus rex» l'anotador ho féu per equivocació en lloc d'«Odo rex». Altrament, en una nota sobreposada a la que comentem, i escrita de la mateixa mà, ja es fa la confusió de suposar que el precepte d'Odó era posterior al document de Wifred-Borrell, i que àdhuc feia referència a aquest document.

UNIVERSITY OF N.C. AT CHAPEL HILL
00003263471